

TOLNAI

A VILÁGHÁBORÚ TÖRTÉNETE

1914-1918

8=D@CA ā7 5=C? 4 5HC? ž' < =j 5H5@CG' >9@9BHv G9? ž'GN9A !
H5BI ? ' < 4H9@9G': x @>9; MNv G9=v G'9F 989H=585HC? 'BMCA āB

TELJESEN ÁTDOLGOZOTT II. KIADÁS

TÖBBSZÁZ KÉPPEL, EREDETI FELVÉTELEKKEL ÉS TÉRKÉPEKKEL

VII. KÖTET

BUDAPEST,
TOLNAI NYOMDAI MŰ INTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT R.-T.
KIADÁSA

Nyomatott Tolnai Nyomfdai Műintézet és Kiadóvállalat Rt. körforgógépein.
Budapest, VII, Dohány ucca 12—14.

Jcbi `Ugni fcbmFX ""

Az Isoozó-csaták pergütüzében

Az olasz hadjárat története

Az előrelátott, elkerülhetetlen és végzetserű esemény bekövetkezett. Olaszország 1915 május 23-án hadat üzent a monarchiának. A volt szövetségesek ádáz ellenfelekké váltak és az osztrák-olasz határ csakhamar a világháború legelkeseredettebb, legelszántabb harcainak a színterévé vált.

Olaszország abban a hitben élt, hogy beavatkozása egy-kettőre eldönti a világháború sorsát. Rengeteg véráldozat, sok tragikus csalódás ábrándította ki az olasz nemzetet ebből a hiedelméből. A diadalmas győzelmi felvonulásból rettentő nehéz, évekig tartó hadjárat lett, amelynek váltakozó fordulatai folyamán patakokban ömlött a vér és rommá változott a gyönyörű határvidék.

Olaszország bizakodása és optimizmusa egyáltalán nem látszott indokolatlannak.

A kitűnően felszerelt, lángoló lelkesedéssel hadbavonuló, milliós olasz hadsereg olyan veszedelmet jelentett a közel egyeszendős folytonos, nehéz harcban minden erejét megfeszítő monarchia számára, hogy még a leppesszimisztikusabban gondolkodó, olasz államférfiak is gyors diadalra számítottak.

Amellett az olasz hadseregnek látszólag könnyű helyzete volt. Nem kellett erejét különböző frontokon megosztani. Egész hadseregüket

az osztrák határra vetették és szinte lesték, várták a gyors leszámolásról, az annyira áhított diadalról érkező híreket. Sokáig kellett várniuk . . .

Olaszország hadbaszállása idején hírek terjedtek el, hogy Olaszország tekintélyes haderővel rész vesz a Dardanellák ostromában. Az olasz kormány erélyesen és kategorikusan megcáfolta ezeket az ántánt részéről is kolportált híreszteléseket, azzal a kijelentéssel, hogy Olaszország csak olasz érdekekből ragadott fegyvert és az olasz célok kivívása előtt szó sem lehet az olasz haderő más harctereken való felhasználásáról.

Gépfegyverszállítás a tiroli hegyek között

És megindult a svájci határtól az Adriáig az olaszok harca ezekért az olasz célokért.

Az előnyomulás sokkal lassabban ment, mint ahogy azt az olasz hadvezetőség remélte. A friss lendülettel támadó olasz csapatok lelkesedése szembekerült az egy esztendei harcokban megedzett magyar és osztrák csapatok háborús tapasztaltságával, ezenfelül az égbenyúló, sziklás hegyek is nagyon megnehezítették a gyors felvonulást és a gyors siker kiverekedését. A terepviszonyok a védelemnek kedveztek és az olaszok voltaképpen csak ott tudtak könnyű területnyeréshez jutni, ahol a monarchia hadvezetősége stratégiai szempontokból önként feladta a határvidék egyes részeit.

Még így is mintegy másfél hónapi hátvédharcra és csatározásra volt szükség, amíg az olasz frontvonal el tudott jutni a monarchia hadvezetősége által kijelölt és alaposan megerősített fő védelmi vonal közelébe.

Május végén és egész június folyamán folytak ezek a csatározások, amelyek nyitányául szolgáltak a nagy olasz hadjárat vérfagyasztó és vértárasztó, pokoli koncertjének.

A monarchia védőserege az Isonzó nyugati partját, a görcki hídfőt a Plava-, "• Canale- és Tolmein-hídfeket választotta védelmi vonalul. Innen a front a Ivrm-hcgvcsoponton keresztül az Isonzó keleti partjára húzódott, a Karfreit-völgyet átengedve az olaszoknak. Északon a Flitsch erősen megszállott hegyvidéke védelmezte az Isonzó völgyét. Karintiát az alpesek meredek lalai védelmezték Venetia felől és ezen a frontrészen a Predil-, Pontebba-, Plöcken- és Tillach-hágók védelmére foglaltak állást a magyar-osztrák seregek.

A tiroli fronton, ahol két erős olasz hadsereg indult mingyárt a háború elején támadásra, a határvédő csapatok feladtak olyan kisebb területeket, melyeknek védelmezése és megtartása nem ért volna föl az ezzel járó áldozatokkal. Az olaszok elfoglalták Cortina d'Ampezzót, de a Schluderbachi szorost már nem tudták hatalmukba keríteni, pedig ezen a szoroson keresztül érhatték volna el a Toblach felé vezető utat. Hetekig folytak itt szinte megszakítás nélkül az elkeseredett harcok, az elszánt áttörési kísérletek minden érdemleges eredmény nélkül. A támadások meghiúsulása után kelet és nyugat felől akarták megkerülni az olaszok a Sclihiderbachot. Keleten a Drei Zinnen-nél, nyugaton a Lana-fennsík vidékén mentek tömegrohamra az elszánt olasz csapatok, de jelentős eredményt ezekkel a megkerülő mozdulatokkal sem tudtak elérni. A monarchia csapatai megvédelmezték Tirolt a betöréstől.

Tirol nyugati határvonalán is elkeseredett harcok folytak. Az olaszok hatalmukba kerítették Tirol déli kiszögeléseit Ala-nál, de a

5 188 fY] N]bbYb1 U'8c'ca]H 5'dc_VUb

Brenta völgyén átvívó és Trient felé vezető utat tökéletesen elzárta előlük a szívós védelem. De meghiúsultak a legerősebb olasz támadások a gyönyörű Garda-tónál, Rivánál, az Adamello- és Oriller-szakaszokon és a Stilfsi-hágónál is.

Az olaszok két hónapi veszteségteljes kísérletezés után belátták, hogy egyetlen áttörési lehetőségük az Isonzó-fronton van. Az égbenyúló, fenséges Alpesekek és Dolomitok meghódíthatatlan acélfalként néztek szembe minden olasz támadással.

Így hát elhatározta Cadorná, az olasz vezérkari főnök, hogy főhaderejét az Isonzó-fronton, a görzi szakaszon összpontosítja és megkezdí a tervszerű és nagyszabású áttörési kísérletet.

Rengeteg ágyút, rendkívül erős csapattesteket összpontosítottak az Isonzónál és június utolsó napjaiban megkezdődött a szörnyű pergőtűz, megkezdődött az első nagy Isonzó-csata.

Magyar bakák olasz fronton.

A világháború valóságos népvándorlás volt. Hol északra, hol keletre, hol meg nyugatra vagy délre vándoroltak fölpackolva, fölfegyverkezve az emberek százezrei. Nagyobb népvándorlás volt ez, mint mikor a hunok meg a gótok zúdultak be Európába.

Most is, hogy az olaszok megüzenték a hadat, megindult ismét a nagy népvándorlás.

Elindultak az ezredek keletről és délről nyugatra, az orosz csatamezőről és a szerb frontról az olasz harctérre .

Ugy kezdődött minden ezrednél a dolog, hogy először csak híre járta, azután pedig parancsba ment, hogy „indul az ezred”. A szűkszavú parancs nem adott közelebbi fölvilágosítást, de azért mindenki tudta, miről van szó.

És meg kell hagyni, mindenki örült a parancsnak. A kárpáti harcok színterét, Galícia egyhangúságát, rommá lőtt pusztaságát, a rutén falvak sivárságát már alaposan megúnták a harcosok. Nemkülönbén a szerb front farkasszemét néző némaságát. Mindenki örült, hogy új vidékre kerül, hogy egy kis változatosságban lesz része. Ki gondolt még akkor arra, hogy csöbörből vödörbe kerül és hogy az olasz harctér borzalmasság tekintetében felülmúlja a „gőzhenger”-rel való viaskodás színhelyét is.

Jókedvűen, friss harci kedvvel készülődtek az üreg harcosok az új frontra.

És azután minden ment programszerűen. Már ahogyan a parancsnokságok programja diktálta.

Bevagonírozás. Vasúti utazás. Azután napok múltán: megérkezés, kiszállás, marsolás, raj vonalba fejlődés, bevonulás a lövészárkokba.

És ez az új harctér mingyárt az első percekben nagy meglepetést hozott.

„Mindig azt hallottam” — beszélt el később egy debreceni hon-

C' Ugn'hzVcf] dUdzU_] UJ * F* g_YfYgnh'Yj' fbrfh\ cfXtU' fg` E ztrcb 'z'fh
U'h' nj' cbU' a *[' th

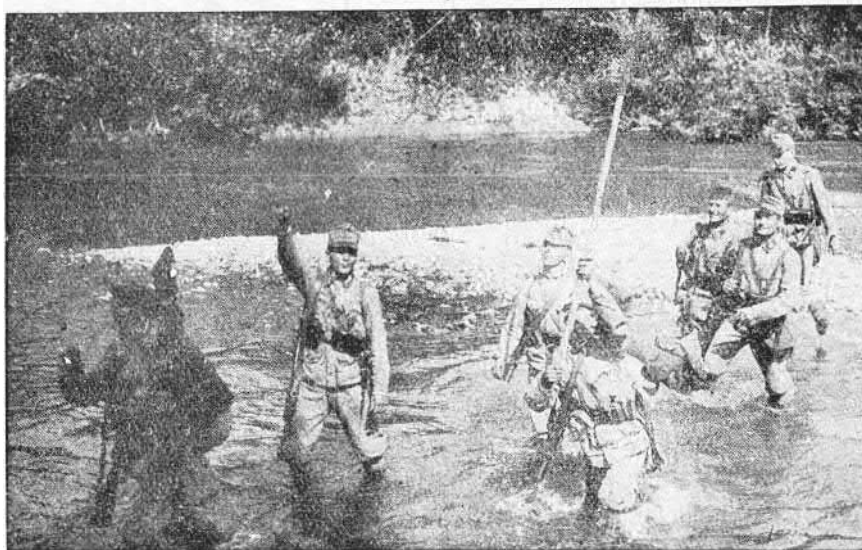
véd — „hogy Olaszország gyönyörű paradicsom, valóságos virágskert, ahol örökös a tavasz, mert hiszen olt terem a narancs mega citrom. Hát amikor megérkeztünk az olasz harctérre, nagy meglepetésben részesültünk. Az olasz határon olyan magas hegyek közé jutottunk, mintha csak a felhők közé kapaszkodott volna velünk a vonat. A kárpáti hegyek magasságát és zordonságát is túlszárnyalták ezek a sziklaóriások, amelyeknek tetejét még május havában is öl-hat méteres hó borította. Arra-

felé az utak nemcsak hogy járhatatlanok, hanem a legtöbb helyen egyáltalán nincsen út. Ezekhez a hegyi ösvényekhez képest a kárpáti hágók igazi sétaterek s ahol eddig csak turisták kapaszkodtak a nyaktörő meredekségen, olt most seregek masíroztak végtelen sorokban.”

A debreceni honvéd igazat beszélt. Alig ért véget a kárpáti hegyi háború, már másik hegyi háború kezdődött, amelynek terepe a maga szinte végtelen sziklatengerével még a Kárpátoknál is több nehézséget okozott az olasz harctérre vezényelt csapatoknak.

Ez volt az igazi hegyi-háború!

„Alattunk ezerötszáz méternyi mélységben, városok és falvak

Hzj #Xzgn fg H' YZbcg \ cbj fXVjUdUhzh_Y'fgY Un -gcbnÜb

közt kanyarog az Isonzó” — számolt be a helyzetről egy harctéri levél. „Ez a kékvízű folyó választja el a mi hadállásainkat az olasz lövészárkoktól. Ez az a vonal, amelyet meg kell védelmeznünk az olasz betörés előtt.

Mikor az első napon fölmásztunk vagy tizenötven a hegyromra előrsnek, olyan puszta és csöndes volt a vidék, mint nyári éjszakán a temető. Ránk szállt az este, majd az éjszaka és bizony hideg volt odafönt, úgyhogy alig vártuk a hajnalt. Az . éj folyamán mindenféle gyanús neszt hallottunk, de azért nem történt semmi.

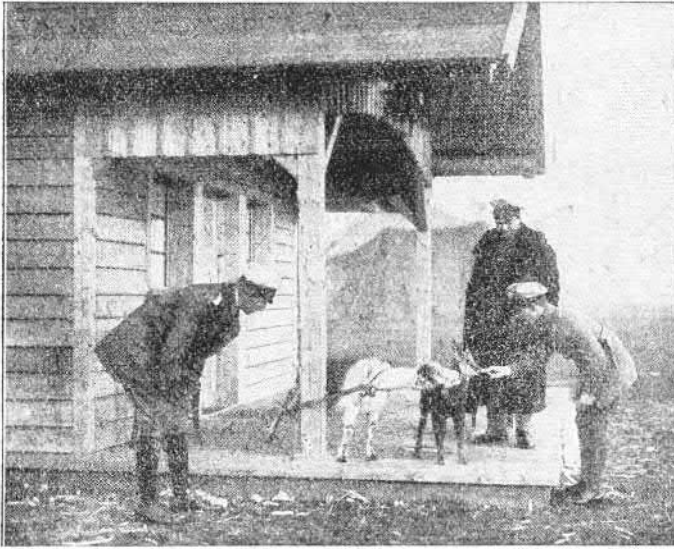
Reggelre ellenben már megszállták az olaszok a túlsó hegyoldal legszélsőbb peremét.

A szakaszvezető figyelmeztetett bennünket:

— Odanézzetek, gyerekek! . . .

Túl a völgyön, végig a hatalmas sziklafalon apró, szürkészöld pontok mozogtak, mint mikor legyek mászkálnak a falon. Kézről-kézre járt a szakaszvezető messzelátója és ezen vizsgáltuk a furcsa képet.

Alpesi olasz vadászok voltak, akik botok és kötelek segítségével kapaszkodtak föl a sziklafal meredekjeire. Három-négyezer lépésre lehetnek tőlünk, úgyhogy céltalan lett volna rájuk lövöldözni és ők is nagyon

Bni [U ca ` Cfz ] Un`-gcbncl Zcbh\ Ub[z fhY Yd/fb

jól tudhatták ezt, mert nem is néztek takarás után, csak cgvre kapaszkodtak fölfelé. A túlsó hegygerincre igyekeztek. Szembe a mi hadállásunkkal . . .

Lenn a völgyben, a hátunk mögött, szintén megelevenedett a vidék. A széles hegyháton kilométeres porfelhők törtek az ég felé az országúiról és lassan ülepedő fátyolként rakódtak le a völgy fenekére. Vígán daloltak a masírozó csapatok . . . Ezek már a mi testvéreink voltak, mert a szél minduntalan föl-fölcsapta hozzánk a „Recece”-nóta foszlányait, majd valami furcsa dal harsant föl a völgy mélyén, tiroli vadászok énekeltek, de az ő hangúkat is elnyomta a vad kiabálás, amivel a komáromi vártüzérek bíztatták a nehéz ágyúkat vonató lovakat...

Egyszerre aztán ijesztőn, mint komoly figyelmeztetés, belebődült az első ágyúdörrenés ebbe a hangzavarba. Harsányan, nyomatékosan követte a második, a harmadik, a negyedik ... Nehézágyúk tüzelése jelezte, hogy kezdődik a tánc!

Csakhamar megjött a túlsó oldalról, a sziklafal mögül a válasz. Az olasz tüzérség is munkához látott.

Ekkor már kialakult a front képe. Az Isonzó túlsó partján, az országút mentén nehéz ellenséges ütegek álltak, a magaslati állásokban hegyi ütegek és gépfegyverosztatok, a sziklaóriások tetején pedig az olasz gyalogság. Nyilvánvaló volt, hogy az olaszok rövidesen támadni fognak. Egyre fokozódó tüzérségi harccal akarták előkészíteni a támadás sikerét.

Az ágyúk mindkét oldalról tovább dörögnek. A hegyek szakadékaiban és völgyeiben borzalmasan viharzanak az acélos harsogások. Egyszer csak közeli zúgás hallatszik s alig húsz lépésnyire tőlünk lecsap az első gránát a sziklába.

Az olaszok eltalálták a helyes távolságot: belőtték magukat.

Párméteres magas kő- és poroszlop csapódik föl tőlünk balra, majd jobbra csap le a második gránát és ettől fogva állandó por-, kő- és füstfelhő gomolyog fölöttünk. A gránátok robbanása és az ágyúzás visszhangja szakadatlanul dörög a sziklák falairól.

Pokoli koncert ez!

És alig mozdul meg valamelyik emberünk az árokban, hogy helyet változtasson, már kattogni kezdenek a lejtőn elhelyezett olasz gépfegyverek is, majd oldalról a hegyi ütegek is beleszólnak a küzdelembe.

A koncert egyre fülsiketítőbb!

Az olasz ütegek annyira teleszórják állásainkat lövedékekkel, hogy az ároknak nyoma sem marad. Mindent betemet a sziklaeső ...

Reggeli fél héttől csaknem délig tartott ez így. Öt és fél óra hosszat tombolt a rettenetes pergőtűz!

Ekkor az olaszok elérkezettnek látták az időt a rohamra.

„Avanti! Coraggio! Evviva Savoya! ..”

A gránátzapor elállt.

Az olaszok — úgy látszik — rohamra érettnék ítélték a helyzetet. Ágyúik elhallgattak és két zászlóalj alpesi vadász indult a mi állásunk ellen rohamra. Raj vonalukat mingyárt második rajvonal is követte és fölharsant az olasz hurrá:

— Avanti! Coraggio! Evviva Savoya! . .

Előre! Bátorság! Éljen Savoya! . . .

Bátran, halálmegvetéssel rohantak előre az olasz rajvonalak. Ez volt a tűzpróbájuk, nemigen tudták még, milyen sors vár rájuk.

Azután mikor közeljutottak drótkadályainkhoz, eldőrdültek a mi sortüzeink.

Egy — kettő — három . . .

Az irtózatos fegyvertűz valósággal lekaszálta az olaszok első sorait. Tollas kalapok gurultak le a hegyoldalon, a kalapok gazdái pedig mozdulatlanul terültek el a földön . . .

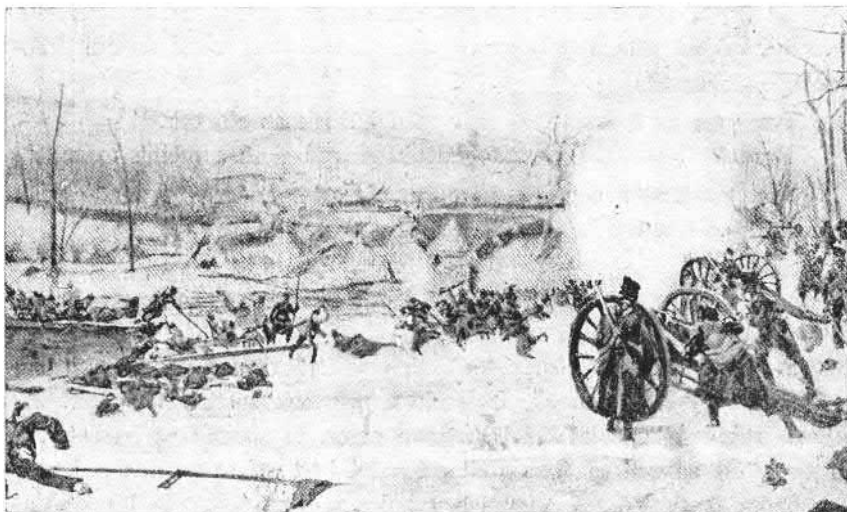
Közben már előrenyomult a második rajvonal, újból fölharsant:

— Avanti! Coraggio! Evviva Savoya! . . .

És ez a második rohamhullám már egészen elérte drótkadályainkat, ott azonban a roham hulláma megtört: a második olasz raj vonal is elhullott.

A pergőtűzben nekünk is nagy veszteségeink voltak, de a támadást, a két első rohamot megfogyatkozott erővel is visszavertük.

Másnap reggel, mintha csak a csorbát akarták volna kiköszörültni, megint borzalmas ágyútűzet zúdítottak ránk az olaszok. Öt óra hosszáig zuhogott a gránát, mázsás szikladarabokat tépett le a kopár bércekről

és egymás szavát se értettük a pokoli ágyúdörgésben. Sok derék katonán borzalmas sebeket ütöttek a gránátok által lehasított sziklarepeszek, amelyek rettenetes erővel és borzalmas roncsolással hatolnak be az emberi testbe.

És amikor véget ért a vérfagyasztó koncert, megint csak fölharasant előttünk:

— Avanti! Coraggio! Avanti, bersaglieri! . . .

És jöttek megint rohamra friss csapatokkal, friss lendülettel az olaszok, akik, úgy látszik, mindenáron át akarták törni itt frontunkat.

Gépfegyverkattogás. Sortüzek dördülése.

Megint visszavertünk egy rohamot.

De ekkor parancsot kapunk a második vonalba való visszavonulásra, ahol már friss tartalékok várnak.

A parancsnokság nem akarta kitenni csapatunkat további veszteségeknek.

Az olaszok boldogan nyomultak be a kiürített hadállásba. Meg sem kísérelték, hogy továbbra is előtörjenek.

Egy napra megelégedtek ennyi eredménnyel. De ez az eredmény sem maradt számukra eredmény. Még az éjszaka folyamán ellentámadásba mentünk át. Megdördültek az ágyúk, egymásután robbantak fülsiketítő detonációkkal az aknák. Azután fölharasant a kürtjei.

Az ágyúk ekkor már elnémultak. De az olaszok vadul lövöldöztek. Most orkánként viharzott bele az éjszakába rohamra menő soraink kiáltása: — „Hurrá!”

Pár perc az egész — és már menekülnek az olaszok.

Eredeti állásunkat visszafoglaltuk. A győzelem a mienk maradt”.

Így kezdődött a nagy harc, a véres, borzalmas Isonzó-csaták hosszú, hosszú sora . . .

A háború a bércek közt

Az olasz hadjárat történetét csak úgy értheti meg valaki, aki nem volt. részvevője a Karsztok, Dolomitok, Alpések zordon világában lezajlott, minden képzeletet felülmúlóan nehéz és borzalmas harcoknak, ha maga elé képzelettel az égbenyúló sziklatömbök szinte megközelíthetetlen világát és elgondolja, hogy a hegykolosszusok tetején, azoknak oldalain és völgyeiben folyt ez az ádáz háború . . .

Egy színestollú haditudósító így írta meg impresszióit az olasz harctérről, a bércek között folyó háborúról:

„Egyik hadseregpárancsnokunk főhadiszállásán vagyunk. Nyájas arcú, szelíd tekintetű, de még most is délcég tábornok, pedig jól benne van a hatvanban. Körülötte egész csapat kisebb-, nagyobbbrangú tisztt, a hadnagytól az ezredesig. Valamennyien készülnek a vacsorához, amelyet most alkonyattájban a szabad ég alatt fognak elfogyasztani. A tábornok közelében vagyok, akit egyszerű és megnyerő modoráért mindenki tisztel és szeret.

v fXY_Yg`z hc[ Uhzg`? Urcbz]b_ Un`c Ugn` \ UFVWfYb`XUfi a UXUFUhZc[ HJ\_z a Y[! bnjfvZ`fz_ U grz fb nU]h/fg`U` a Y[gnY`X` `ha UXzf`gnj] YgYb`z hc[Uchth`Y`U hgnh] UgnhU` \cn

— Ez a háború — mondta többek közt — a legjobb tanítómester mihdnyájunk számára. Ha fiatal korunkban, amikor még hadnagyok, főhadnagyok voltunk, a hadi iskolában arról beszéltek volna tanáraink, hogy még a bércek közt, a hó és jég országában is lehetséges a nehéz ütegekkel az ellenség közvetlen közelébe hatolni és onnan az ellenség állásait megrendíteni, hát bizonyosan azt gondoltuk volna, hogy a tanáraink hóbertosak. Én magam is voltam hadiiskolai tanár, de ilyesmivel soha nem mertem volna a tanítványaim elé hozakodni. De ami nem jutott volna eszembe még álmomban sem, azt magam is megcselekedtem a valóságban, az oroszok kárpáti betörése alatt.

És amit a hadseregvezér mondott, az mindennapi dologgá vált, amelyen senki nem is csodálkozott. A hegyek közt folyó harcok tisztjeinket és katonáinkat egészen új feladatok elé állították, amely feladatok megoldásában mindnyájan remekeltek. Nemcsak a testi fáradalmak túrésében műveltek emberfölöttit, hanem nagyszerű dolgokat produkáltak felszerelésük ügyes felhasználásában, a természet, az időjárás nehézségeinek leküzdésében is, de legfőképpen abban, hogy az ellenséget félrevezessék, megelőzzék

Különösen az ellenség félrevezetéséhez új tervek, intézkedések, rendszabályok voltak szükségesek, ezenkívül lankadatlan figyelem és

A Y[Z] [nY' h]gnY[mVc_cf a * [" h] [' U XcVYFX] Z]bg_t_cb

körültekintés, mert hisz az ellenségnek is folyton azon jár az esze, hogy bennünket félrevezessen, törbe csaljon, így például az olaszok hogy a doberdói fennsíkon a mi előőrseinket meglephessék, azzal a csellel éltek, hogy tövesztül téptek ki bokrokat, ezeket maguk előtt tolták az alkonyat félhomályában és mögöttük rejtőztek. Mi azonban hamar felfedeztük ezt a cselt és mikor az olaszok e bokrok védelme alatt 30—10 méterig

közeledtek hozzánk, jól irányzott sortűzekkel fogadtuk a bokrokat...

Az erdőnek bizony gyakran ide kell adnia lombjait, ágait, hogy ezekből összetákoljuk tanyáinkat, kibéleljük fedezékeinket és leplezzük ágyúinkat, különösen a gépmadarak elöl, amelyek nagyon is sűrűen kóvályognak az olasz harctér fölött. Sokszor még repülőgépeket, muniációs szekereket és hadiautókat is láttam ilyen zöld állóközvetben, amelyeknek védelme alatt sokszor egész csapatok, sőt ágyúütegek is a legelső vonalakig hatoltak előre. Nagyon nehéz feladat ilyen mozgó erdőt csinálni; ez többnyire csak éjjel lehetséges, és minthogy a falevelek gyorsan hervadnak, folyton utánpótlás szükséges. Sík vidéken ez egyálta-

lán kivihetetlen. A természetnek kell segítségre jönni dombokkal, hegyekkel, folyókkal, erdőkkel. Ilyen változatos talajon a legnagyobb gyorsasággal és ügyességgel függő vasutakat is hoztak létre, többnyire sebesültek szállítására. Az ilyen vasutak gyorsan és kényelmesen mozogtak a legveszedelmesebb pontokon is.

Ha csapatainkat a kárpáti téli hadjárat megismertette a hegyi harcokkal, hát ez nagyszerű iskola volt számukra, amelynek sok hasznát vették az Olaszország elleni háborúban. A szinte végtelen hosszú határ, amely az Adria kékvízű partjaitól a Garda-tóig húzódik, hatalmas hegyeken és a hófödte Alpeseken vezet keresztül, amelyeknek nem egy bérce 3000 méter magasra is emelkedik. Porhanyó, szürke mészkő, sziklák, meredek, kinyúló ormok: túskebokrok mindenfelé; sehol semmiféle ösvény, semmiféle víz, patak, csermely, forrás, amelyből a perzselő nap miatt égető szomjúságot oltani lehetne! Minden golyó, amely itt lecsap, a sziklatörmelékek egész esőjét indítja az olt levőkre, amely eső még rosszabb a srapnellek záporánál. Aztán a mészkőpor gomolvgó és nehezen széteszló fellegei, amelyek elveszik a kilátást, fojtják a tüdőt és gyulladást okoznak az ember szemén!

Közvetlen az Isonzó síkja mögött, Görz városának közelében ismét hegység kezdődik, amelynek legmagasabb pontja az olasz háború kezdete óta folyton ostromlott Krm, 2300 méter magasán az Isonzó fölött. Összeszakadozott sziklapárkányokon, kinyúló mészkőtömegeken, amelyeket vastag' hó borít; csupas, éles, hegyes, horzsoló kőzetekben, amelyek közt alig van egy kis föld, ahol az ember a lábát megvethetné: ilyen helyeken vannak katonáink állásai. A hegyszorosokban nyaklőrő utak emelkednek egyre följebb és följebb; egyre kisebbnek és kisebbnek látszanak a völgyben lévő házak és kunyhók, egyre keskenyebb lesz az Isonzó opálszínű, kígyódzó vize; parányi pontokká válnak lenni az igavonó állatok, amelyek a muníciót, élelmet és vizet szállítják. Ez utóbbiak csak 1600 méterig bírnak haladni fölfelé, ott már külön gyalogos csapatoknak kell átvenni a továbbszállítást a szédítő örvények fölött kanyargó ösvényeken és keskeny tetőkön, ahol csak rövid ideig tartó és veszedelmes a pihenés, mert az ellenség öldöklő tüzelése rendszeren állandóan oda irányul.

Fönn pedig, a bércek oldalán és tetején szinte nyomasztó a magány. Sehol egy madár, sehol egy vad, sehol egy bokor vagy fűszál. Az éjjelt úgy, mint nappalt künn kell tölteni a szabadban, pokrócokon vagy sátrak alatt, amelyeket sokszor széthord a hóvihar. A nap csak rövid időközökben bukkan ki a sűrű felhők közül. Az olaszok nem egy helyen 200, sőt

100 méternyire vannak a mi katonáinkkal fedezék mögött lapul, mert akinek csak füle zúdul feléje. És mégis szünet nélkül vigyázniség meg ne lépjen bennünket. De ami még bajtársi szellem; rejtegetni a sebesülteket és

Olasz csapatfölvonulás a meredek bércek sziklafalai között

szemközt. Mindenki valami látszik ki, már golyózápor örködni kell, hogy az ellenszükségesebb: az önfeláldozó elszállítani őket, ami persze csak az éjjeli órákban, a sötétség leple alatt történhet. A legjobban előretolt állásokban semmiféle tüzet nem szabad gyújtani. A katonák itt igen gyakran csak kenyéren és szalonán élnek. És ebbe a magasságba, ahova az ember is alig bír feljutni, mi gépfegyvereket és ágyúkat vittünk fel, persze, szétszedett állapotban, drótkötelekre erősítve!

Ugyanez a hősi küzdelem folyik az egész déli front mentén, a karinthiai és tiroli vonalon, az olasz határ mellett.

Az utókor bámulni fog azokon a védőműveken, amelyeket mi a karinthiai és tiroli bércek között 1915 május óta létrehoztunk. Azt a hősiességet pedig, amellyel katonáink ebben a bérei háborúban küzdöttek, míg a világ világ lesz, bámulni fogja az emberiség.

A sziklaóriások kővilágában folyó háború egészen új feladatok elé állította katonáinkat.

A magyar baka, az Alföld szülötte, nem szokta meg a hegymászást. És mégis a kárpáti nehéz tréning után a tiroli és krajnai havasok között úgy harcolt, mintha csak ott született volna.

Sokszor lehetett látni, amint a Hortobágyról vagy a Dunántúl lan-káiról jött magyar bakák vékony köteleken ereszkedtek le a jégomlások közt, hajmeresztő meredek szélén, ahol szédülés fogja el az embert, ha letekint a mélységbe. Vagy másutt, ahol sötét mélység tátong két óriási szikla között, drótkötelet erősítettek egyik bércrel a másikra és úgy kapaszkodtak át az Istent kísértő mélység fölött, mint a cirkuszi tornász, aki mutatványaival nagy pénzeket keres . . .

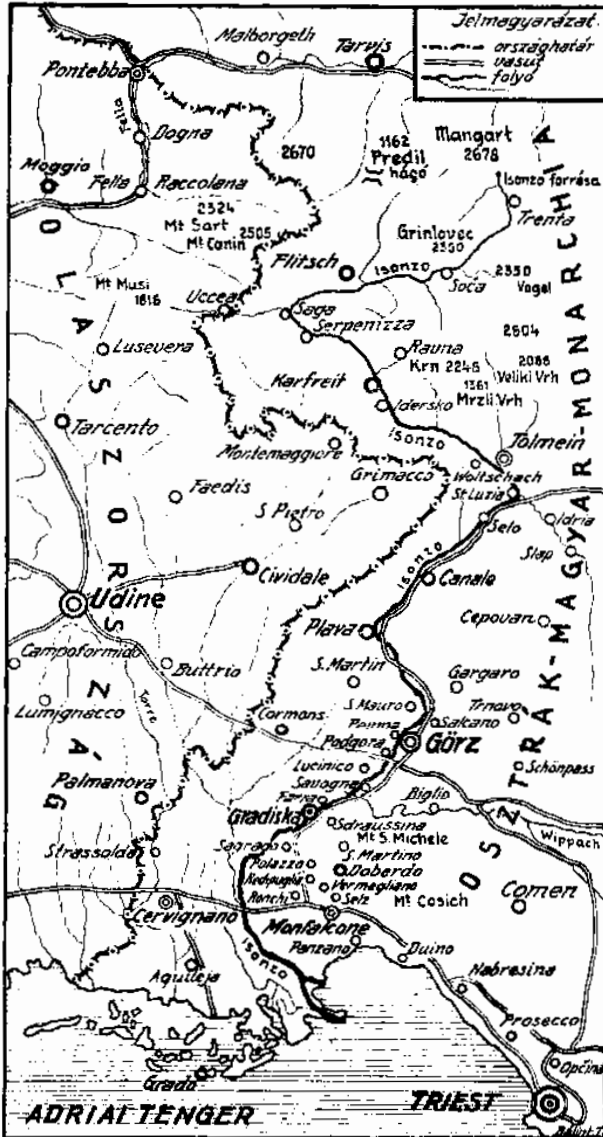
A háborús viszonyok nemcsak hősiességet, hanem akrobata tehetőséget is kiváltottak a harcosokból, akik a pokoli orkánban már semmitől sem féltek.

Az első Isonzó-csata

Az olaszok június közepe táján meglehetősen lassú és óvatos előnyomulás után elérték az Isonzó vonalát és egyre közelebb jutottak a monarchia fővédehni vonalához, amely a doberdói fensíkra, a görzi hídfőre, Plava városára, a tolmeini hídfőre és a Flitsch hegyvidékére támaszkodott.

Erősen kiépített hadállások alkották ezt a fővédelmi vonalat, amelyen megtorpant az olasz előnyomulás. Cadorna gróf megkapta a jelentéseket, hogy megakadt a Görz ellen irányuló előnyomulás. Az olasz vezérkar e jelentések alapján úgy döntött, hogy a tiroli fronton egyelőre beszünteti az amúgyis eredménytelen és sok reménnyel nem biztató előtörési kísérleteket és minden koncentrálnak erejével az Isonzó-fronton veszi föl a harcot.

Megtörténtek az előkészületek az általános támadásra. Egymásután érkeztek a friss ezredek és a nehéz ágyútegek a doberdói fensík vidékére, Görz alá és a tolmeini hídfőhöz. Az elszigetelt, helyi előretörések helyett általános, döntőjellegű támadást készített elő Cadorna gróf, akitől az olasz közvélemény gyors eredményeket várt. A tiroli harcok és véráldozatok eredménytelenségét az Isonzó-fronton akarta helyreütni az olasz vezérkari főnök és a könnyen lelkesedő, de könnyen kétségbeeső olasz nép izgatott várakozással leste az Isonzó frontjáról jövő híreket.

5ni-gcbrnE]]Xf_YzU\ c^Uni c^Ugn \ UX'zFUh^Y[ ] fFYgVWV WgUhz] hca Vc^HJ_

A gyors előrenyomulást követő hírek nem voltak túlságosan biztatóak. Az olaszok csakhamar rájöttek, hogy a monarchia fővédelmi vonalán nagyon bajos lesz áttörni és az első háborús lelkesedést már komor aggodalmak kezdték felváltani. A hangulatot erősen befolyásolta az is, hogy a monarchia repülői többször eredményesen bombázták az olasz városokat, többek között Velencét is, ahol június 7-én a ledobott bombák felgyújtották a léghajócsarnokot és még több helyütt is tüzet okoztak.

Az Isonzó-fronton június folyamán az olaszok elfoglalták Monfalconet, Gradiscát, előnyomultak Görz előtt Podgoraig, a Flitseh alatt Karfreitig, de ennél beljebb nem tudtak nyomulni osztrák területen.

Elkeseredett állóharcok fejlődtek ki ezen a vonalon, amikor az olasz hadvezetőség az általános, erőteljes offenzíva megindítását rendelte el.

Két napos, szünetnélküli pergőtűz előzte meg a gyalogsági rohamot. Június 28-án és 29-én ezer és ezer ágyú ontotta borzalmas füzét a magyar-osztrák hadállásokra, különösen Görz előtt és a doberdói íensíkon. A nehéz ütegek gránátcsője rombadontotta az erődítésszerű hadállását nagyrészt, pozdorjává zúzta a spanyol lovas drótakadályokat, rettenetes pusztítást vitt végbe a hadállásokat védő seregben, de amikor június 30-án hajnalban az olasz gyalogos hadosztályok támadásra indultak a gránátcsővel elárasztott lövészárkok ellen a doberdói íensíkon, hatalmas ellenállásra találtak, majd a pergőtűz megszűnése után bevonultak az összelövedőzött árkokba a tartaléks csapatok is és ekkor már könnyű szerrel verték vissza az olasz támadást. Selznál és Vermeigliánónál' ugyanezen a hajnalon az olaszok szuronyrohamra mentek és sikerült is nekik behatolniuk a legelői levő árkokba, de friss magyar-osztrák csapatok lendületes ellentámadással csakhamar visszafoglalták a pár órára feladott árkokat. Ugyanígy omlott össze elkeseredett, szívós harcok után az olaszoknak a görzi hídfő ellen intézett támadása is.

Július első napján azután megismételték támadásaikat az olaszok. Elszántan rohamoztak az olasz csapatok a Doberdo, a görzi hídfő és a Krn ellen, patakokban ömlött a vér, halálhörgés és a sebesültek jajveszékélése reszkettette meg a levegőt az Isonzó mentén, melynek kék vizét pirosra festette a belezúduló véráradat. . .

Július másodikán, harmadikán, negyedikén és ötödikén megismétlődtek az olaszok rettenetes erőfeszítései. Most már egységes nagy csata fejlődött ki a görzi hídfőtől az Adriáig terjedő egész arcvonalon,

bömböltek az ágyúk, fülsiketítően dörrentek a gránátok, hátborzongatóan kattogtak a gépfegyverek és ebbe a rettentő hangzavarba hol az olaszok „Avanti!”-ja, hol a magyarok „Előre”-je, hol az osztrákok

9[m\cbj fXgnU_Ugn ZXynf_YU'XcVfXQ Z\bg\cbz'Ua Y'mU''Y[j ffYgYVV VgUhz_'gnb\Y'm''Yfh

„Vorwärts”-e hasított bele. Éjjel-nappal folyt mindkét oldalról a borzalmas áldozatok követelő, nagy csata, amely nem hozta meg az olaszoknak a várva-várt diadalt. Július hatodikán a támadók kimerültek, igen nagyarányú veszteségeiket nem tudták hamarosan pótolni, a harc, amely egy álló héten keresztül valóságos orkán módjára tombolt, kez-

dett ellanyhulni. Négy olasz hadtest szenvedett teljes vereséget ebben az első Isonzó-csatában, amely megindítója volt annak a legendába való csatasorozatnak, amely a kékvízű Isonzó nevéhez fűződik és amely a világháború leghevesebb, leghősiesebb és legelszántabb harcainak az összefoglaló megnevezése.

Az első Isonzó-csata tüzérségi pergőtűzzel előkészített olasz tömeg-támadása jóformán semmi eredményre nem vezetett.

Sikerült ugyan az olaszoknak itt is, ott is néhány méterrel előbbretolni hadállásukat. Ez azonban édeskevés eredmény volt azokhoz a szörnyű áldozatokhoz képest, amiket az olasz király harmadik számú hadserege hozott a talpalatnyi területnyereségekért.

Sem erkölcsi, sem stratégiai sikert nem hozott az olasz hadvezetőségnek az első Isonzó-csata, amely egy bélig tombolt megszakítás nélkül és amely már előrevetette az árnyékát az elkövetkezendő nagy harcoknak, a többi Isonzó-csatának . . .

Görz előtt

Az Isonzó mentén viharzó, véres csatáról Leonhardt Adélt a Berliner Tageblatt haditudósítója a következő leírást adta:

Az olaszok óriási előkészületek után kezdték meg nagy offenzívájukat. Nehéz tüzérségüket hat csoportban koncentrálták. A Krn ellen a 8. olasz hadtest ment támadásba, de a rohamokat az osztrák határőrök és a magyarok erélyesen visszaverték. A főttámadás a görzi hídfő és a doberdói fensík ellen irányult. Az olaszok nehéz tüzérsége, amely 28 centiméterig terjedő kaliberű ágyúkkal rendelkezett, heves, tartós tűz alá vette a zárómagaslatokat, hogy állásainkat szétmorzsolja. A betörés két ponton, Podgoránál és Vermeigliánónál sikerült, nem sikerült azonban a döntő utánalérés, mivel a dalmaták az ellenséget idejekorán ismét visszavetették. Görzöt sikerült megvédeni a veszedelemtől. A város maga stratégiailag jelentéktelen, csak a hídfője és a rajta uralkodó podgorai magaslat fonLos katonai szempontból.

Az egyik támadásnál az olasz gyalogság Groina mellett belezúdult a drótsövényekbe. Valósággal rajtalógtak az emberek a tüskés drótokon és jajkiáltásuk túlharsogta az ágyúk dörgését.

Másnap reggel újra bombázták Podgorát és a Monté Sabotinót, majd este a hegy lejtője és a hídfő között levő állásainkat fogták pergőtűz alá.

H/fnYbY U'hYb[YfdUfh] Zcbha " [" h

Száz lövés hullott egy századnak a fedezékébe, közülük tizenhat volt teljes találat. Egy egészségügyi őrzőjáratot eltemetett a föld, de még élve kiásták őket. Az olaszok most már azt hitték, hogy a hegy védői az utolsó emberig megsemmisültek. Este rohamra mentek Podgora ellen; egyidejűleg több zászlóalj rohanta meg a görzi hídfőt is. A lisztek biztatták őket, hogy csak előre, mert „az ellenségből már úgy sem él senki”. A dalmaták óvakodtak őket felvilágosítani s csendben rejtőzve vártak. Mikor aztán az olaszok ott voltak a fedezékeiknél, működni kezdtek a fényszórók, kattogtak a gépfegyverek s puskák, robbantak a kézigránatok. A meglepett olaszok vereséget szenvedtek a most következő döntő küzdelemben és a fölkelő nap ezernyi halottra vetette első sugarait.

E kudarc után ellanyhult az olasz offenzíva s egy pár gyenge kísérletüket könnyen visszavertük. Komolyabbak és tartósabbak voltak a megújított áttörési kísérletek isonzői frontunk déli szárnya ellen, amely a doberdói fensíkon húzódik. Ennek nyugati széle állandó tűz alatt áll, mindamellett megtartotta pozícióit. Az ellenség első kísérletei,

hogy a folyón átkeljen, meghiúsultak a Halottak szigetén. Mikor azonban az áradási terület az Isonzó s a fensík között kiszáradt, az olaszok Sagracfótól délre Foglianónál átkeltek a folyón és az ottani erdőbe hegyi ütegeket hoztak, amelyeket azonban tüzérségünk első lövései összeromboltak.

Másnap az ellenség folytatta kísérleteit, hogy csapatai zömével is átjuthasson az Isonzó balpartjára. Tüzérségünk azonban kísérleteit meghiúsította. Másnap Sagradótól délre egy olasz csapat saját tüzérségének tiizébe került s kénytelen volt visszavonulni. Tüzérségünk

ugyanekkor elkergette az olasz hidászokat, akik a sagradói hidat használhatóvá akarták tenni. Az olaszok erre éjszaka dolgoztak a hídon, amely reggelre készen is lett a Halottak szigetéig, de a mi ágyúink újra teljesen széjjel rombolták, éppen úgy, mint a pontonokat is. Ezen a napon egyébként meglehetősen nyugalmit volt: a vihar előtti nyugalom, melytől 27-től 30-ig tartott az az erős bombázás, amely a déli szakaszon való általános rohamot előkészítette. Június 30-án éjjel kezdődött az általános roham a doberdói fensík ellen. A király és Salandra megérkeztek a frontra, hogy ott legyenek a „győzelmi napon”, amelynek dátumát Cadorna már egyszer nagyon koránra állapította meg. De most sem történhetett másként. Éjjel 11 órakor két zászlóaljuk nyomult La Rocca felé. A mieink kézigránatokkal fogadták őket s az olaszok kénytelenek voltak visszahúzódní.

J |_hcf 9a zbi Y'c'Ugn'_|fz'm

Éjfél után két órakor egy hadosztály indított támadást, amely a harc folyamán rettentő veszteségeket szenvedett. Csak néhány zászlóaljra való katona maradt meg belőle. A mieink előre engedték őket a drótsövényekig és ott aztán valósággal halomra lőtték őket.

Reggel fél nyolckor három olasz zászlóalj a Cosich-hegyet támadta meg, de magyar csapatok visszaverték a támadást. Délután több hadosztály különböző pontokon egyidejűen támadta meg a fensíkot

7UXcfbU [fGZ'Un'c'Ugn] Ynff_Uf] Z b" _

Sagradónál ellenséges csapatok átkeltek a folyón és Foglianóból nyomultak előre. Iledipugliánál egy másik osztályukat az a baleset érte, hogy saját tüzérségük lövöldözte őket, ami nagyon megkönnyítette a magyar-osztrák csapatok védekezését. Ugyanez történt egy olasz őrnagy két századával. A törzstisztek tartalékai is cserbenhagyták és ő maga is fogságba jutott 131 emberével és a második gránátos ezred negyedik századával.

Este az olaszok még egyszer támadásokat kezdtek a Monfalconetől keletre fekvő magaslatok ellen, valamint Va Monté San Michele és San Martino ellen.

Egész éjjel bömböltek az ágyúk, de a támadás újból meghiúsult. Négy száz halott maradt itt a csatatéren és rengeteg sebesült, akiknek megmentését az ellenség tüze lése megakadályozta.

A délután és este, Vermeigliano felé megkísérelt előretörések szintén súlyos veszteségek mellett meghiúsultak. Redipugliánál egy olasz hadosztály állásainkig nyomult, de katonáink itt is visszaverték őket.

Dicsőséges és kemény küzdelme volt ez az Isonzó-csata a magyar-osztrák hadseregnek, amely szilárdnak bizonyult a védelemben, szilárdnak és megrendíthetetlennek, mint az Alpések és a Dolomitok sziklakolossza . . .

A Doberdó „dolinái”ban

Az olasz hadjárat legmakacsabb, leghevesebb csatáinak színhelye a doberdói fensík volt. Mennyi vér folyt mindkét részről ennek a földterületnek a birtokáért, hány emberi élet pusztult minden talpalatnyi helyéért! Ha a fensík lejtői, mészkövei beszélni tudnának! Mennyi tragédiáról, a hősiesség, az önfeláldozás micsoda ragyogó példáiról beszélnének...

Lezajlott, példátlanul véres harcok szereztek meg. A fensík alján meghúzódó Doberdó nevű, olaszlakta faluról nyerte nevét. Legmagasabb pontja a 275 méter magas San Michele, amely a tömeghalálnak, ezer és ezer ádáz rohamnak, vérárasztó, könyörtelen harci összecsapásoknak az igazi pokla volt.

Mingyárt az olasz háború kitörése idején erős hadállásokat épít-

A doberdói fensík nem valami hegymagasságú terület. Inkább kopár, lejtős vidék, amelynek legmagasabb pontja sem ugrik meredeken a tenger felszíne fölé. A trieszti öböl északi csücske és Görz városa között húzódik el ez a karsztos fensík, amelynek világhírnevét az itt teteit hadvezetőségünk a fensík szélén. Csakhamar elkövetkeztek azonban e lövészárkok ellen a rettentő tüzérségi felkészültséggel végrehajtott olasz támadások. A fedezékek egyideig vitézül dacoltak a gránátok, srappellek özönszerű, dühös áradatával szemben, de azután mindinkább roskadozni, omladozni kezdtek és különösen a drótakadályok pusztultak, veszték.

Mindamellettt katonáink — amíg csak lehetett — elszántan tartották ezt az első vonalat. Éjjelenként, ha az ágyúzás szünetelt, kikapaszkodtak az akadályhálózathoz friss drótfonadékokkal, hogy kitoldják, helyrehozzák a napközben tönkrement részeket.

A toldozgatás, javítgatás azonban egyre kevesebbet használt. Az olasz ágyúk már pontosan „belőtték magukat” a fensík szélén elhúzódó hadállásokra és reggelenként már hozzáláttak a kijavított drótsövények szétágyúzásához.

A hadállás tarthatatlanná vált.

A szétlövöldözött lövészárkok további védelmezése feleslegesen sok újabb emberáldozatot követelt volna.

Vissza kellett vonulni.

Ott kellett hagyni az összelövöldözött lövészárkokat, föl kellett adni a doberdói fensík délnyugati részét és a védőseregnek be kellett vonulnia a mészkőből való fensíknak a természetes lövészárkaiba és üregeibe, az úgynevezett „dolinák”-ba, amelyeket számlálatlan sokaságban bocsátott a természet a csapatok rendelkezésére.

Ezek a dolinák kerek nagy tölcséralakú mélyedések, amelyek úgy keletkeztek, hogy a víz évezredekken keresztül barlangokat vájt a mészkőbe és e barlangjáratok egyes helyein berogyadozott a talajzat. Természetes barlanglakások voltak ezek a dolinák, amelyekbe most a modern világ fegyveres katonái vették be magukat, hogy küzdjenek az ellenséggel, akárcsak az ősi világ küszködő barlanglakói. . .

Ezek a természetes lövészárkok a legkülönbözőbb nagyságúak voltak. Volt olyan, amelyikben csak néhány harcos fért meg, de akadt sok olyan is, amelyik egész csapatnak adott biztos védelmet. A technikai csapatok mesterségesen is kibővítették ezeket a dolinákat, összeköttetéseket is teremtettek közöttük és kialakult ez a legkülönösebb, legeredetibb, természetes védővonal, amelyet hónapokon keresztül tartottak a monarchia védőcsapatai anélkül, hogy az olaszok a közellükbe tudtak volna jutni. A közelséget azonban csak képletes értelemben kell venni, mert bizony a legtöbb helyen csak 100—150 lépés választotta el a két harcvonalat egymástól, a legnagyobb távolság pedig az

egész doberdói fronton nem volt több három-négyszáz méternél az ellenséges lövészárkok között.

Ebben a milióban zajlottak le a legborzalmasabb harcok.

Nap-nap után, amikor derengeni kezdett a hajnal, megdőrdültek az olasz ágyúk és elkezdték szórni a gránátokat és a srappleket. Nekik nem kellett takarékoskodni a municióval, mint a szövetségeseitől elzárt oroszoknak.

Gazdagon föl voltak szerelve az olasz ösápattestek puskával, tölténnyel, gépfegyverrel, ágyúkkal, municióival, kézigránáttal, robbantóanyagokkal. És az olasz hadvezetőség egyáltalán nem takarékoskodott.

Különösen heves, szünetnélküli ágyútűz alatt tartották az olaszok a híres doberdói országutat, amely a hadállások mögött húzódott el és amely kezdetben a munició és az élelem szállítására szolgált. Az olaszok azonban mingyárt a doberdói harcok elején éjjel-nappal, jóformán percnyi megállás nélkül lőtték ezt az utat, úgyhogy ezen a legalkalmasabb úton minden forgalmat be kellett szüntetni és sok nehézséggel, nagy kerülökkel, rejtett ösvényeken kellett az összeköttetést fenntartani a dolinák harcosaival.

Az ágyúharc mindkét részről napszálltaig tartott mindennap. A sötétség beálltával az olasz ágyúk csak az első vonal mögötti részeket, így a doberdói országutat tartották tűz alatt, a közvetlen fronton minden este gyalogos támadásra került a sor.

A sziklabarlangok lakói ádáz dühvel támadtak egymásra a sötétség védelme alatt.

Valóságos szokássá vált és estéről-estére szinte hivatalos pontossággal bekövetkezett az éjszakai támadás.

A roham

A doberdoi dolinák egyik barlanglakó harcosa, Balog Ferenc pesti kádármester sebesülten került haza 1915 augusztusában. A hadikórházban így beszélte el élményeit:

— Megszoktuk az ágyúdörgést a dolinákban. Mintahogy az ember megszokja idehaza a folytonos villanyos csengést. Pár hét alatt úgy kiismertük az olaszok harcmódját, hogy semmi meglepetés nem érhető bennünket. A lövészárkokban szép csendesen pipáztak a honvédek, akik egyáltalán nem lepődtek meg, amikor a drótkerítések előtt felharsant az: Avanti!

Ezek a támadások mindennapiakká váltak.

Kiállított őreink mindig jóelőre jelezték, hogy jönnek az olaszok. A tüzérség nem avatkozhatik be az ütközetekbe, mert mindkét részről az a veszedelem fenyeget, hogy a szűk területen saját katonáiban tesz kárt agyúival.

Itt csak rajtunk, gyalogosokon múlik az ütközet sorsa.

Mielőtt még a drótakadályokhoz érnének az olaszok, megkezdjük a gyorstüzélést. Az olasz roham megáll. Rajvonaluk lefekszik a földre. Ők is tüzelni kezdenek. Lassan, óvatosan, a földön kúszva nyomulnak előre. Mögöttük közelednek a tartaléksapatok is. Lépésről-lépésre hatolnak előre, elszántan, tagadhatatlan bátorsággal és halálmegvetéssel, első rohamcsapatuk már eléri drótakadályainkat, a puskatűzben, a világítórakéták kísérteties fényében ollóval vagdoszák a szöges dróthuzalokat, puskáink szórják a halált, a mozdulatlanul elterülő olaszok helyett új harcosok szállnak síkra, kézigránátokat vagdosnak állásainkba, a harc igen komollyá válik, nekünk is van már vesztségünk, a hangulat egyre dühösebbé, valósággal vérszomjassá válik, szinte parancs nélkül ugrálunk ki lövészárkainkból és felzúg a félelmetes csatakiáltás:

— Rajta! Előre!

A magyar honvédek szuronyrohamát már nehezen állja az olasz.

Előretörünk az akadálymező kijáróin és szuronyal rontunk az olasz rajvonalra. Kétségbeesett, elszánt harc fejlődik ki. Gyakran foglyokat ejtünk. De nem igaz az, hogy az olasz könnyen megadja magát. Elszánt, hősi ellenség ez, nem is hasonlítható az oroszhoz! Csak akkor törődik bele a fogság gondolatába, ha már teljesen elveszett a menekülés reménye.

A mi célunk előretörésünkkel nem az, hogy megrohanjuk az olasz lövészárkokat, csupán vissza akarjuk verni a támadást.

Ott kinn, közvetlenül a csata vonalban, amikor az ember benne él a harcban, nem is rettenetes a dolog. Csak mikor sebesülten hátrakerülünk, akkor látjuk meg — a csatát, akkor eszmélünk rá, milyen rettenetes dolgokon is mentünk keresztül és mekkora veszedelemben forogtunk.

Én csak néhány rőfjét láttam a doberdói frontnak, de mondhatom, ennél izgalmasabb, nehezebb frontot elképzelni sem tudok, pedig megjártam Szerbiát, Galíciát és a Kárpátokat is . . .

Egy éjszakai ellentámadásban kaptam lövést a váltamba, baj társaim vittek hátra, a szanitécek bekötöztek, kórházba kerültem, hazahoztak, már hetek múltak el az éjszakai roham óta, de ha elalszom és álomba merülök, újra és újra a dolinámban, a Doberdó Gipszszikláinak között harcolok, verekszem az olaszokkal és álomban is pphamra megyek ... A Doberdót, aki egyszer megjárta, sosem tudja elfeledni . . .

... De nemcsak Balog Ferenc mester uram nem tudja és nem fogja elfeledni a Doberdót. Nem felejt el a magyar utókor sem, nem felejt el a magyar történelem, mely legragyogóbb betűivel fogja mindenkor legdíszesebb lapjaira felírni a magyar hősiességet, a magyar kitartást, a magyar hazaszeretet legdicsőbb példáit, amelyekben oly gazdag volt a doberdói meg az isonzói csaták véres és drámai korszaka.

Az Isonzó völgyében

Most pedig következik egy csatakép az Isonzó mellékéről.

Csönd volt az Isonzó völgyében — írta egy magyar főhadnagy harctéri levelében. — Az olaszoknak déli pihenőjük volt és mi nem tartottuk szükségesnek, hogy ebben megzavarjuk őket. A csendet az egyhangú, monotonná váló ágyúdörgés zavarja csak, de ezt már annyira megszoktuk, hogy nem is vesszük észre. A hangulat szinte déli szendergésre csábított mindnyájunkat.

>cZFY' hzVcgbC_ž U' žUbWU' \UX!
gYFY[Z j YnyFY žhc[UhGvUb Un' c Ugn
žcbhcb" 6UfCE. J]_hcf'9a zbi Y'
c'Ugn_]fz'm

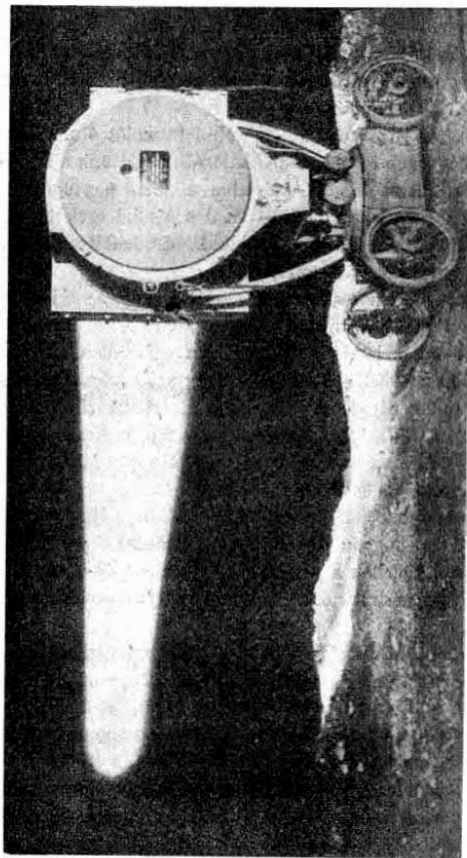

Harangszó azonban már nem szólította a völgy jámbor lakosait déli imára. Mert már régóta hallgattak a harangok a szűkebb harcterületen. Egyes tornyokon ugyan még ott lógtak porosán a zöldgálicos foltoktól borítva, a többi biztonságba helyezték az ellenség elől.

HYUZ nfg'U Zcbha * [' H' S' dzfc' [CE Zff(CEH'U' bYa WjU _U\ ]XY[VYbzXY a f[' U
a Y Y[' bnz f] bUdc_cb]g ' CE YgYH'U _Urcbz_bU_

A mi állásaink a magaslatokon voltak, amelyek Santa Lucia helységet és az ottani hidat fedezték; a folyó jobbparlóján pedig a völgyből felküldték hozzánk üdvözlétüket Volcsah, St. Dániel, St. Ulrich, valamint Tólméin tornyai. Északon sötétzöld fenyvesből a magasba nyúlt Rockenstein régi omladéka a tolmenoi várhegyen, ahol egykor az aquileai pátriárkának kastélya állott. Mindez a nyugalomnak csil-

Próbák a gépszorító az olasz hárterem. A villanyra működő gép fémcsavarája valóságos vizsgálóparter a hárteret és mappali fűnyt
árasztott mindegyiké

lámló pompás képét mutatta. De mi tudtuk, hogy egy óra múlva ez a nyugalmas völgy, ez a kis paradicsom, ahol barátságos házak zöld pázsiton és buja kertekben voltak beágyazva, pokollá változik át.

Jelzést kaptunk. Egy telegrafista leírta a táviratot, amelynek tartalma nem volt nagyon kellemes ránk nézve. A Kovrát hegyhátan egy újjonnan beépített ellenséges ágyúüteget fedeztek fel és a határhegy háta mögött mozgás volt észrevehető, amelyből készülődésre lehetett következtetni. Ez nekünk szólt.

Az állásaink ellen intézett legutóbbi támadás óta, amely kudarcot vallott, már négy nap telt el. A dróthálózaton előttünk a lejtőn temérdek olasz halott feküdt és függött, száradva a forró napsugárban. Sem mi, sem az olaszok nem tudták eltakarítani s átadni ezeket a szegényeket az anyaföldnek, az örök békesség honának. Mindenkire, aki mutatkozott, lövöldöztünk mi is, az olaszok is . . .

A nap áthaladt a zeniten s a világítás most az olaszoknak kedvezett. Az erős napfény nem az ő szemüket vakította, hanem a mienket. Megkezdődött tehát ismét a menydörgés számtalan tűzokádó csőből. Fehér por szikrázott fel, sziklák pattantak szét, kőszilánkok suhogtak a levegőben. Minden négyszögméternyi területet elborítottak a gránátok. Ez volt a Pokol. Mi mégis csendesen maradtunk, hozzátapadtunk laposan fedezékeink falához s a választ egyelőre átadtuk láthatatlan ütegeinknek. Mi csak később kerültünk sorra.

A mi tüzeink felfedeztek egy sziklába vájt ellenséges üteget, ámbár az olaszok nagyon ügyesen tudták maszkírozni telepeiket. Arra aztán derekasan tüzeltek a mieink. Nehéz, bűgő ágyúink is résztvettek ebben. S erre egész sziklák zuhantak le a völgybe, széles hézagokat tépve az erdőkben.

Egy félóra múlva vége volt az ellenséges ütegeknek. A hely, ahol állott, csak egy formátlan kőtömeggé vált. Erre az ellenséges ütegek bombázása egy pillanatra alábbhagyott. Megijedtek talán? Nem. Az üteg csak célpontját változtatta meg. Azelőtt bombázása széles arcvonalra oszlott, most pedig egy állásra irányult, a Korarsee falu mellett levő északi magaslatra, amely a két hegyhát között elnyúló völgyet zárta.

Nehéz percek voltak ezek. Jobbról is, balról is elesett egy-egy derék báj társunk. Ez a katona sorsa! Adjátok át üdvözléteket kedveimnek odahaza — ez az utolsó sóhaj, amely felrebben ajkukról.

Egyszerre a szemben álló hegy lábánál elterülő erdőkből kiözönlöttek széles arcvonalban az ellenséges tömegek hullámai, egymást vad kiáltásokkal bátorítva — míg nálunk minden száj néma maradt. Az ajkak

dacosabban tapadtak egymásra. A ráncolt homlok és összehúzott szemöldök alól a mi katonáink kemény tekintete kémlelte a felénk hömpölygő, túlerejű tömegnek gyöngéit. . .

Egyetlen lövést sem tettünk. Azok ott alant rohantak előre, átugorták az utat, elérték a lejtőt és kapaszkodtak felfelé . . .

5n'c\Ugn fc\ Ua VgUdUhc_ _Uhc bz]] nYb dzbVf'cg
hza UXzgfU

ZY[mj YfnYHVyb]bi Xi 'h _

Odafönt pedig a halál nyugalma uralkodott. A mi katonáink látták a támadók heves mozdulatait, az ellenséges tisztek bátorító taglejtéseit.

Lövészeink szeme most élesen tapadt az ellenségre s mindegyik maga kereste a maga ellenfelét. Az ujj meghajlott, lassan, óvatosan. És hirtelen ropogott a tűz, mint a záporoső, amely kicsiny felhőből hirtelen omlik alá a derűs égboltozatról. A rémületnek és irtózatnak egyet-

len kiáltása hallatszott. Az ellenséges támadók közül sokan elestek, mások levetették magokat a földre.

De meg kell hagyni: nagyon sokan vitézül harcoltak az olaszok közül. Bersagliérek és alpinik voltak az elsők a támadásnál. Tovább is előre törtek. A kakastollak a kalapjukon a levegőben lebegtek. Közelebb jöttek.

Vad didivel, emberfeletti erővel, amit a fenyegető halálos veszedelem ad az embernek, tépték ki a karvastagságú cölöpöket, amelyek a drólsövényt tartották. Szétvágták a drótokat, melyeken egyik-másik örökre függve maradt és tűz és kőlavínák és kézigránatok ellenére, amivel fogadtuk őket, behatoltak a mi lövészárkainkba . .. Ott aztán ember ember ellen folyt a küzdelem. Szuronnal, puskatussal, ököllel és foggal, élet-halálra menő birkózással. Szorosan összefonódva hulltak le néhányan küzdve a mélységbe. Még a halálban sem eresztették el egymást.

A borzalmas közelharcban a magyar virtus győzött az olasz elszántság fölött.

Az ellenséget visszavertük. Hadállásunkat megtartottuk.

A magyar katonák ezekben a harcokban a kitartás, hősiesség, fájdalom-tűrés tekintetében felülmúlták az őt Spárta és a régi Hóina legendás példáit.

A második Isonzó-csata

Az ántant haditanácsa

Az olasz beavatkozás nem tudta kellőképpen mentesíteni a katasztrófális helyzetbe került Oroszországot. A cár hadai hanyatt-homlok indultak visszafelé, a birodalom belsejébe és Nikolajevics Nikoláj nagyherceg még mindig nem vezényelhetett „Megállj!”-t vert hadainak.

Az ánlánt legfőbb haditanácsa egyenesen kétségbeejtőnek tartotta a helyzetet. A haditanács tagjai 1915 júliusa folyamán a francia generallisszimusz elnöklete alatt fontos tanácskozássra gyűltek össze Chantillyben.

Az olasz hadbaszállás fölött érzett első örömmámor már elszlott. Nyilvánvalóvá lett, hogy az olasz elhatározás sem hozza meg a várvárt, gyors diadalt, sőt a jelek szerint az olasz támadás még Oroszország feje felől sem tudja eloszlatni a katasztrófa tornyosuló, komor fellegeit.

Az ántánt haditanácsa — a benne résztvevő diplomaták bizalmas feljegyzései szerint — igen aggodalmas hangulatban folyt le.

Katasztrófális hírek érkeztek az orosz frontról, a Dardanellák ostroma sem kecsegtette már a szövetségeseket a cár megsegítésének lehetőségeivel, a Balkánt nem rántotta magával az olasz hadüzenet, alig-alig volt remény, hogy az orosz „gőzhenger”-t, amely annyiszor lendült harcba a szorongatott franciák és angolok érdekében, az ántánt ki tudja húzni a tragikus kátyúból.

Joffre tábornok fejtegette az orosz hadsereg katasztrófális helyzetét.

— A háború elején — mondotta a francia fővezér, — amikor az egész „német haderő rázúdult Franciaországra és amikor a hatalmas nyomás alatt a francia-angol-belga egyesült seregeknek vissza kellett vonulniuk, a főként Ausztria ellen fölvonult orosz seregek offenzívát indítottak Kelet-Poroszsországra ellen, hogy mentesítsenek bennünket a rettentő nyomás alól. Most megváltozott a helyzet, Oroszország és az

oroszhadsereg került a legsúlyosabb, legkritikusabb helyzetbe. A becsület és ügyünk jól felfogott érdeke kívánja meg, hogy erélyesen közbelépjünk . . .

Rámutatott ezután a francia generalisszimusz, hogy a francia-

HzVcfh' nUn 5'dYg_Y_j]z [zVUb'fk UFWyf] fU'nt

angol hadvezetőség idejekorán észrevette a gorlicei áttörés nagy jelentőségét és már május 9-én tehermentesítő offenzívába kezdett a nyugati fronton, Arrasnál. Sikert is lekötni tekintélyes német haderőket, amelyeket máskülönben az oroszok ellen vitt volna a német hadvezetőség. Sajnos, — ezt belátta és bevallotta nyíltan Joffre, — ezzel az offenzívával nem sikerült sem a németek nyugati frontját áttörni, sem az orosz frontot megmenteni.

A haditanács hosszas tanácskozás után megállapította, hogy a francia sereg csak hetek múlva készülhet föl egy újabb nagy támadásra, amikor csapatait átcsoportosíthatja, megfelelő muníciókészletről gondoskodhatik és amikor az új angol hadosztályok is megérkeznek francia földre. Ez az eredménnyel kecsegtető, komolyan előkészített offenzíva azonban augusztus előtt nem indítható meg.

J": m f[mUb[c'']fz`m'fg"5'VYfhVY[U\_]fz`m'fUz`_c'z'gU'U'Z'cbha *["'h

Ellenben kimondotta az ántánt nagy haditanácsa, hogy a szövetségesek közös, nagy érdeke megköveteli, hogy az olasz hadsereg az eddiginél is nagyobb erővel folytassa a monarchia elleni támadásait. Ha Itália attól tart, hogy Németország támadását vonja magára, egyelőre beérheti Klagenfurt és Laibach vidékének elfoglalásával. Ezekről alpontokról is erélyes offenzívát kezdenek Budapest és Bécs felé!

Végül az ántánt haditanácsa buzdító felszólítást intézett Szerbiá-

hoz, hogy mielőbb támadjon ő is kellő eréllyel a monarchia ellen, mert most nyílik a legkedvezőbb alkalom az olasz hadsereggel való egyesülésre és Bosznia-Hercegovina bekerítésére.

A haditanács végső határozata az volt, hogy „a becsület és a végsh szükség egyaránt azt parancsolják, hogy a francia-angol-belga, valamint az olasz és szerb hadseregek a lehető legsürgősebben és a lehető legerélyesebben kezdjék el az offenzívát”.

A nagy haditanács tehát azzal az elhatározással végződött, hogy Anglia és Franciaország csak hetek múlva kezd támadásba, de Olaszországnak haladéktalanul meg kell kezdenie az újabb erőteljes offenzívát, saját céljai, de főként Oroszország megmentése érdekében.

Olaszország vállalta a nehéz feladatot.

Kétheti pihenés után . . .

Az olaszok első isonzói offenzívája július ötödikén omlott össze. Az egy hétig tartó első Isonzó-csatában rettentő veszteség érte az olasz hadsereget. A jóformán hiába elpazarolt erőket pótolni kellett. Itália háborús lelkesedésének a mértékét mindennél jobban bizonyítja, hegy ez az utánpótlás rövid két hét lezajlása előtt megtörtént.

Bőségesen volt még ember tartaléka és muníciókészlete a háborúja elején tartó Olaszországnak. Katonát, fegyvert, ágyút, muníciót ontottak az olasz tartományok. Éjjel-nappal robogtak a hosszú katonavonalok észak és észak-kelet felé, vitték a virágoskedvű, a halálba nevetve menő olasz ifjúságot az Isonzó vidékére ...

Két hétig sem tartott a pihenés. A pihenést úgy értve, hogy ezalatt a két hét alatt nem tombolt megszakítás nélküli, általános nagy csata az Isonzó frontján, hanem csak elszigetelt, kisebb összeütközések folytak. Ám ezek is fölértek egy-egy kisebbfajta pokollal.

Az első Isonzó-csata után, július 6-ától kezdve az olaszok éjszakáról-éjszakára megismételték támadásaikat a doberdói fensík és a görzi hídfő ellen. Ezeket a támadásokat, amelyek csak arra voltak jók, hogy az első Isonzó-csata olasz veszteségeit betetézzék, a monarchia csapatai már könnyűszerrel verték vissza.

Az olasz taktika azonban az volt, hogy lehetőleg egy percre sem szabad az ellenségnek pihenőt adni és mialatt az olasz hadvezetőség leljes erővel készült a második nagy offenzíva megindítására, első vonalbeli frontharcosait újabb és újabb hiábavaló támadásra küldte a Doberdó, a görzi front, a Col di Lana, a Krn hadállásai ellen.

Ezek a támadások nem jelentéktelen veszteségek mellett összeomlottak. Az olasz hadvezetőség azonban látszólag elérte célját: sikerült az első támadó vonalak mögött összegyűjteni friss támadó erőit, rengeteg gyalogságot és tüzérséget anélkül, hogy a szintleg folyó harcok folyamán elárulta volna a monarchia hadvezetősége előtt hatalmas méretű készülődéseit.

Július 17-én délután olasz királynak, aki a második nagy Isonzó-offenzíva kezdetén a főhadiszálláson tartózkodott, hogy az összes előkészületek befejeződtek, a friss csapatok fölvonultak rendeltetési helyükre, az ágyútegek is mind a helyükön vannak és másnap, július 18-án hajnalban megindulhat a pergőtűz...

Az olasz király meghallgatta a részletes jelentést, megadta a főhatalmazást vezérkari főnökének a nagy offenzíva megindítására, sőt magához kérte az isonzó seregek legmagasabb parancsnokait és buzdító üzenetet küldött általuk a támadások katonáinak.

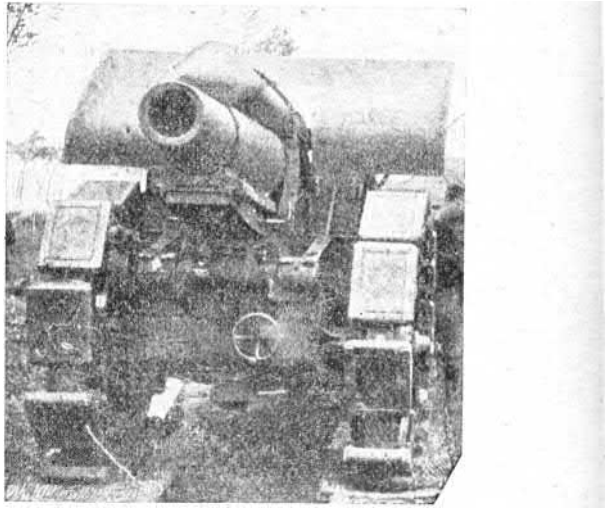
Minden előkészület megtörtént.

A lelkes olasz csapatok várták a nagy támadás kezdetét.

Egész Olaszország várta a diadalt.

És várt, várt, mohón, telhetetlenül várt számlálhatatlan új áldozatára — a Halál. . .

Cadorna gróf jelentette Viktor Emánuel

Olasz 28-as nehéz ágyú

végrehajtására kiválasztott csapatok

A pergőtűz

A júliusi felkelő nap már a horizont alól, a világ másik feléről izzó, ragyogó sugarakat lövelt az éjszaka oszladozó sötétségébe. Keleten tompa, fulladt fényekben kezdett világosodni, színesedni az ég alja, hirdetve, beharangozva, hogy meleg nap lesz.

Bizony, meleg nap következett.

Július 18-ára virradt és még föl sem villant a maga tiszta ragyogásában az első napsugár, amikor ezer ágyú bömbölő, harsogó, üvöltő torka tépte darabokra brutális vadsággal a hajnal magasztos csöndjét.

A görzi grófságban megreszketett a levegő.

Tolmeintől Doberdóig visszhangzottak százsorosán a hegyek, a sziklákba karsztok az őrjítő üvöltést. Tábori ütegek és hajóágyúk, várágyúk és nehéz tarackok szórták vad dühvei a harsogó lövedékeket a sziklákba vajt, magyar-osztrák hadállásokra.

Hajnali fél három órakor kezdődött a szörnyű tánc, amelynek hevessége nem lankadt, sőt egyre jobban erősödött a nap folyamán.

Az alig negyven kilométeres frontszakaszon, ahol a pergőtűz tombolt, füstbe borúit a napsng'áras, júliusi égbolt, amelyből srapnell-jégeső zúdult alá és amelyre a nehéz gránátok mennydörgésszerű explóziói után fekete füstfellegek törtek fölfelé . . .

A dolinák és kavernák népe halálraszántan lapult a mész- és kőbarlangok mélyére. Itt már nem segít a bátorság, sem a leleményesség. Istennél a kegyelem. Istennél az ember sorsa. Sziklarepeszek milliói zuhogtak a levegőben, a mészsziklából hatalmas tömböket hasítottak! ki a robbanó lövedékek és a rettenetes légnyomástól és a gránátok robbanó erejétől ezek a mésztömbök milliárd fehér porszemmé forgácsolódtak a puskaporszagú levegőben. Furcsa keveréke volt ez a fehérnek és feketének. A fehér sziklapornak és a fekete puskapornak . . .

És az ágyúk rendületlenül dörögtek. Valami borzalmas, vad őrjön-gés volt ebben a pokoli zajban, amelynek tépő hullámai már nem a fül dobhártyáját, hanem a szív billentyűit rázták. A dolinákban és a kavernákban a legtöbb katona félig ájultan, félig öntudatlanul, a kábulat ólmos kimerültségében, a letargia lenyűgöző elernyedtségében hallgatta ezt a szörnyűséges koncertet.

Ha valamelyik gránát „telibe talált”, valamelyik barlangárok fedezékeibe vágott, a halál úgy kaszálta le legfrissebb áldozatait, hogy azok alig szenvedtek. A narkotizált beteg nem érzi a húsába hatoló orvosi kés metszését, nem érez semmi fájdalmat. Az idegtépő pergőtűz fölért a legerősebb narkotikummal.

A doberdói fensík szélén és a görzi hídfő szakaszán tombolt legvadabbul, szinte elementáris erővel az olasz pergőtűz orkánja. A legkülönbözőbb kaliberű ágyúk árasztották el gránátjaikkal — valóságos jégeső módjára — a monarchia védelmi állásait. Egész nap, július 18 kora

A. hadfkerkép

hajnalától július 18 alkonyatáig zengett, dübörgött, harsogott ez a szünet nélkül tomboló orkán.

A nyugati harctér rettentő pergőtüze volt ez, az olaszba átplántált francia metódus, amelyet még borzalmasabbá és még veszedelmesebbé tett a kietlen szikla vidék, az olasz hadjárat színtere.

Alkonyattájban az ágyútömeg nagyobbik fele elhallgatott. Most már csak a frontvonal mögötti részt tartották tűz alatt az olaszok. Ez volt az úgynevezett „zárótűz”, melynek célja az volt, hogy a szertelött hadállásokba, a meggyengült rajvonalakba ne nyomulhassanak elő szorongatott baj társaik segítségére a tartalékcsapatok.

Mintha az alkonyati szellő elkergette volna a fekete-fehér füst-tengert az Isonzó horizontjáról. A dolinák és kavernák népe föleszmélt elalétságából. A szünetnélküli dörrenések elhallgatása, eltávolodása fölbresztette a katonákat narkotikus állapotukból.

Mindenki tudta, hogy most jön az olaszok rohama és az új veszedelem, az élet-halálkérdés közvetlen problémája fölvillanyozta az elernyedt izmokat.

A pergőtűz védelme alatt az olasz rohamcsapatok mindenütt előrenyomultak és az ellenséges front ágyúzásának beszüntetése volt a jel a roham megkezdésére.

De ekkor már a védősereg is szuronyos puskákkal, kézigránátokkal és jólirányzott gépfegyverekkel várt a támadásra. A szétlőtt drótakadályok mögött, a romba borított lövészárcok zűrzavarában harcrakészen, elszántan várta a honvéd meg a baka az „Avanti!” föl harsogását.

Nem kellett sokáig várni.

Az elkeseredett csata

Az ágyúk gépies bömbölésénél is borzalmasabb a rohamra menő katonák vad és szenvedélyes csatakiáltása.

Az ágyúdörgés elkábít, a csatakiáltás fölkaparja a vért.

A géppel szemben tehetetlen az ember, de a katonával síkra száll a katona.

A csatakiáltás fölharsanása ősi indulatokat ébreszt.

Ilyenkor következik a harc legborzalmasabb része, amikor ember ront az emberre. Öldöklő szándékkal. Öldöklő fegyverekkel.

Alkonyattájban fölzengett az olasz csatakiáltás és az olasz csapatok nekizúdultak a doberdói fensík szélén és a görzi hídfőnél a tönkrelőtt ellenséges hadállásoknak.

Az olasz hadvezetőség úgy számított, hogy ilyen tökéletes tüzérségi előkészítés után a rohamcsapatok nem találhatnak érdemleges ellenállásra. Segélycsapatok megérkezését pedig lehetetlenné teszi az erőteljes zárótűz.

Cadorna számítása nem vált be.

Az olasz rohamcsapatok nagyon is erős ellenállásra találtak.

A fensík szélén támadó olasz hadaknak — többször megismételt

Házj c'gZ [a ff fg U' < UfVWfYb'' 5 a gnYf gY [f n] Y' dcbhcgUb a Y [''Y\ YhYhiz'' Ud HUb] Un'Y' Yb] g [Yg \UfWj cbU' házj c'gZ [zh

roham után — sikerült benyomulniuk az első vonal állásaiba, de a kiszorított csapatok mindenütt ellentámadásba kezdtek és az egész éjszakán át tartó, elkeseredett és véres közelharcok végén a monarchia csapatainak sikerült visszafoglalni az eredeti hadállásokat. Sikerült visszafoglalni a véres — romokat, amelyeket először a pergőtűz omlasztott össze, azután pedig a kölcsönös szuronyroham dúlt föl.

Egész éjszaka folytak a harcok, a makacs, kézitusára menő, elszánt küzdelmek és hajnal felé, mikor a nap újra felvillantotta első sugarait az ég alján, kimerültén, elcsigázottan roskadtak hadállásuk romjaira,

Tartalékban a Dobro Tó frontján

a félig-meddig betemetett kavernák és dolinák feldúlt barlangjaiban a védősereg harcosai, de a támadók is . . .

A gyalogsági harc elült. És megindult újból a tüzérségi harc, megkezdődött újból a pergőtűz.

Ez már a nagy csata második napja volt. Déli egy óráig szünet nélkül lőtték az olasz ágyúk legnehezebb gránátjaikkal, leginkább 28-as lövedékeikkel a görzi hídfőt, azután a pergőtűz hirtelen leállítása után rohamra mentek a podgorai szakaszon. Sikerült is a rohamozóknak egyes helyekén behatolni a védősereg hadállásaiba, de este nyolc órára, amikor az ellentámadás lezajlott, ismét a magyar-osztrák csapatok birtokába jutottak ezek a lövészárkok.

Ugyanilyen elkeseredetten folyt a harc a doberdói fensíkon is, ahol bravúros elszántsággal, halálmegvető bátorsággal vertek vissza a magyar honvédek egy rendkívül erős támadást Sdraussinánál. Az olaszok ill kétzeres túlerőben voltak, de a magyar honvédek hihetetlen elszántsággal küzdöttek és egy délután leforgása alatt négy rettenetes tömegtámadást vertek vissza. Végül az olasz támadások összeomlottak Sdraussinánál.

Hasonlóképpen megghiúsult előretörési kísérletük a polazzói, redipugliai és vermeglianói fensíkok szegélyei ellen, valamint a Monfalconetól északra fekvő Monté Cosich ellen intézett szurony támadásuk is.

Patakokban folyt a vér a Doberdó körül. De sok hadiözvegy és édesanya siratta ennek a napnak a hősi halottait.

Az olaszoknak rendkívüli nagy veszteségeik voltak, mert amikor a visszavert, sikertelen támadások után visszaözlöttek fedezőkeikbe, az ellenséges puskák és gépfegyverek golyói valósággal lekaszálták soraikat.

De nemcsak Görznél és a Doberdónál folyt ezen a napon a végsőig menő elszánt harc.

A középső Isonzó mentén, a Krn vidékén és a karinthiai határon is teljes erővel fellángolt a rettentő küzdelem, a Krntől délre eső területen az olasz alpini csapatok heves támadásba kezdtek és a védősereg csak a legnagyobb erőfeszítés árán tudta visszaverni a viharos rohamot.

Amikor a nagy csata második éjszakája leszállt, halott légiók heverték kísérteties mozdulatlanságban az ellenséges lövészárkok között.

És ez még csak a második nap volt!

Százezer embernyi veszteség

Az olaszok minden erejük megfeszítésével igyekeztek áttörni a monarchia Isonzó-frontját.

Nem sajnáltak a sikerért, a győzelemért semmiféle áldozatot. Egymásután vetették tűzbe a friss tartalékcsoportokat és a megtizedelt, levert ezredek helyett újabb és újabb ezredeket vittek harcba.

Cadorna most akarta kicsikarni a döntő győzelmet.

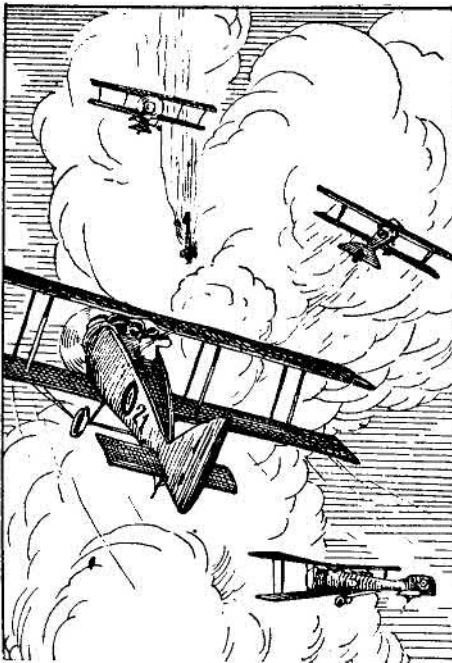
Az olasz király is állandóan ott tartózkodott az isonzói front mögött. Följegyezték a krónikások, hogy Itália ura egy hegy tetején álló templom tornyából sokáig nézte a harc hullámzását és messzelátóján keresztül Triestet és Görzöt kereste.

Az olasz király jelenléte nagy mértékben fokozta az olasz katonaság lelkes és elszánt hangulatát és mintha érezték volna, hogy uralkodójuk és egész Itália szeme rajtuk függ, vad hévvel rohantak neki az ellenes szurony- és puskaerdőknek . . .

A második nap sem hozta meg a diadalt. De a harmadik, sőt a negyedik sem.

Nézzük kronologikus sorrendben ezeket a szörnyű napokat.

Július 20. A nagy csata harmadik napja. Görz vidékén az olaszok egész nap folytatták általános támadásaikat. A doberdói fensík szélén és a görzi hídfőnél szünet nélkül dúlt a véres csata. Estére sikerült az olaszoknak elfoglalni a Sdrausinától keletre fekvő Monte San Michelét. Borzalmas összeütközések folytak itt. Támadásra ellentámadás következett és hajnalban Boog vezérőrnagy frissen bedobott tartalékcsoportok segítségével visszafoglalta a halottakkal borított hegyet... A Sagradótól keletre fekvő Rom

magaslat körül is kétségbeesett harcok folytak. Végül itt is nagy veszteségek elszenvedése után menekülniük kellett az olaszoknak. A nagy csata harmadik napján a monarchia csapatai szilárdan megtartották birtokukban a doberdói fensík egész délnyugati szélét és a görzi hídfőnél is minden ellenséges támadást véresen visszavertek.

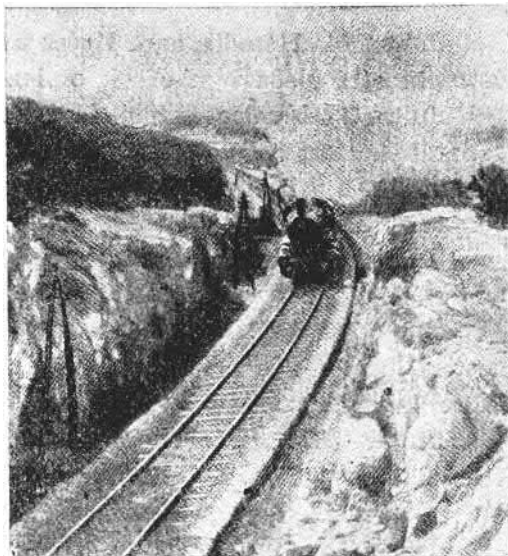
Július 21. A negyedik nap.

Egész nap pergőtűz a doberdói fensík ellen. Vad olasz rohamok, amelyeket a monarchia csapatai fényesen visszavernek. A görzi hídfőellen, Podgora irányában az olaszok szakadatlanul új erőket vetnek harcba, egymás után tíz

olasz gyalogezred támad hiába. Minden roham sorsát elkeseredett közelharc, vad kézítusa dönti el. Ahol az olasz behatol az akadályokon keresztül a magyar-osztrák árokba, ott viharos ellentámadás, elszánt szuronyroham veti őket vissza. Pevnánál gázbombákkal támadnak az olaszok. Ez az első gáztámadás az olasz fronton német, francia és angol mintára. Csapatainknak már van gázvédő maszkjuk. Az álarccokat idejében fölcsatolják. A támadás megghiúsul. Hasonló sorsra jut a Monté Sabotino ellen intézett két olasz előtörési kísérlet is.

Július 22. Az ötödik napja már ez a szörnyű csatának, de az olasz még nem fogyott ki tartalékcsoportjaiból. Tovább folyik a harc a görzi hídfőért és a Monte Sabotino birtokáért. Podgora előterén százával hevernek az olasz katonák holtteste. A görzi hídfő eredeti állásait a monarchia csapatai kivétel nélkül szilárdan tartják. A doberdói fensík szélén is lankadatlanul folyik a nagy küzdelem. A Peteno — Sdraussina szakaszon, Polazzo, Selz és Vermeigliano mellett, valamint a Monté Cosichon az olaszok összes támadásai véres veszteségek közt összeomlanak. A Krn területén is több heves olasz támadás marad eredménytelen.

Július 23. Hatodik nap. lankadatlanul folyik tovább a harc az egész vonalon. Támadás. Ellentámadás. Pergőtűz. Gázbombák. Doberdó. Görz. Krn. A földreszállt pokol.

Robog a katonavonat a Karsztban

Július 24. Hetedik nap. Egész nap dörögnek az ágyúk Görz alatt. Kétségbeesett olasz támadások omlanak össze a Doberdón.

Július 25. Nyolcadik nap. Hegyi csata a Krn vidékén. A monarchia csapatai kézitusaival és kőzáporral verik vissza az olasz támadást. Kőzápor! Az ősi harcmód feltámadása! Az ősi indulatok felébredése! Kőzápor! Mintha az ősi barlanglakok harcmódora kelt volna életre...

Július 26. Kilencedik nap. Az olaszok végső tartalékjaikat is bedobják az isonzói harcba. Rohamcsapataik friss lendülettel támadnak a romba és vérbe borult doberdói fensík ellen. Semmi áldozat sem használ. Elvéreznek a friss rohamcsapatok is. A támadás meghiúsul. Az „olaszok vesztesége több, mint valaha”.

Július 27. A tizedik nap. A nagy csata utolsó huszonnégy órája. A lendület véget ér. Rettenő veszteségek közepette hiúsul meg az olaszok gyors győzelmi reménye.

Höfer diadalmi jelentése, amely leírhatatlan örömet kell a központi hatalmak országaiban, így hangzik:

„Az olaszoknak a doberdói fensík ellen intézett támadása is ellanyhult. A görzi grófságban tehát, miként az első, úgy a hasonlíthatatlanul hatalmasabb második csata is a támadó ellenség teljes kudarcával végződött.

Az olaszok ezúttal a Monté Sabotino és a tengerpart közti, mintegy 30 kilométer széles területen legkevesebb 17 gyalog- és népfőlkéldhadosztályból alakított 7 hadtestet vetettek harcba és ember- és anyagáldozatra való tekintet nélkül mindenáron át akartak törni. Az olaszok vesztesége 100.000 emberre becsülhető”.

A tíznapos csata véget ért.

Cad.orna hiába hozta a rettenő nagy áldozatokat. A monarchia hadserege megvédte vonalait.

Százezer olasz katona esett el, sebesült meg, vagy jutott fogságba a második Isonzó-csata tíz napja alatt. Rettenetes nagy szám, kolosszális nagy embertömeg ez!

Az olasz nép rajongó lelkesedése most dühös bosszúvággá változott.

A gyors győzelem reményét elhervasztotta a nagy júliusi kudarc. Most már hosszabb időre volt szükség, hogy az olasz sereg új támadásra fölkészülhessen. A veszteség túlnagy volt. A pótláshoz hosszú idő kellett.

De az olaszok elkeseredése, bosszúvágya előrevetette árnyékát az elkövetkezendő Isonzó-csatáknak.

A kékvizű, szelíd folyamnak még sok vérfürdőt kellett megérnie.

Európa legifjabb folyója

Az Isonzót a világháború tette Európa egyik legnevezetesebb folyójává.

Földrengető csatáknak volt szemtanúja a francia Marne, a belga Yser, a galíciai San és Dnyeszter, a lengyel Visztula, de sehol sem dühöngött oly kétségbeesett elszántsággal a harc, mint a kékvizű, szelíd Isonzó mentén, amely egyébként arról is nevezetes, hogy Európa legfiatalabb folyója.

A Juli-Alpokban ered ez a különleges folyó és forrásvidékét elhagyva és a Karsztot kerülgetve, sokszoros kanyarodással halad tovább szűk völgyében. Tóiméin völgyében kiszélesedik az Isonzó medre, mert itt veszi föl az Idriát és Görz közelében lép ki a friaii síkságra. Görz és Gradiška között a Wippach, odább a Törre ömlik belé. Monfalconehoz közel éri el deltájával a Trieszti-öblöt.

Rendkívül érdekes folyó az Isonzó. Európa legifjabb folyója. Alig négyszáz esztendő. Az ókorban ugyanis az Isonzó' felső szakaszának nagy részét hosszúkás tó borította. A tó vizét a Notione vitte le a Trieszti-öbölbe. Úgy látszik, hogy egy nagy hegyomlás visszaduzzasztotta a tavat, megszakította a Noline felső szakaszát, amely az Isonzó felső folyásává vált, Az Isonzó középső szakaszának vize ugyancsak tóvá alakult. A tó vize a föld színe alatt szaladt a tengerbe. Most a földalatti út rommá vált, összedőlt és a víz nem talált lefolyást.

Ekkor azután az Isonzó új medret épített magának és így vált Európa legfiatalabb folyójává.

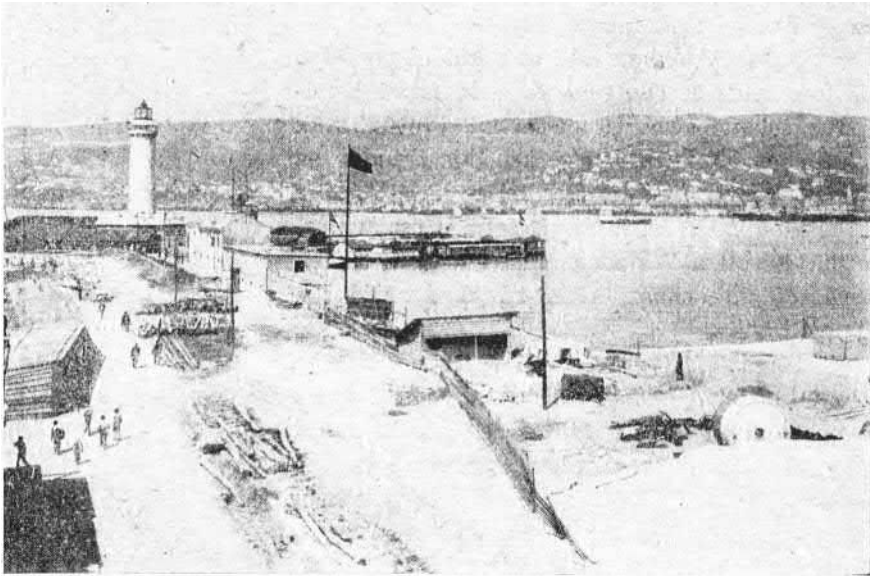
Romantikus, szép vidék az Isonzó egész völgye. Különösen megkapó Görz vidékén, ahol az Udine felé vivő vasúti vonal hídja köti össze a folyam két partját. Ez a híres görzi hídfő a jobboldalon lévő Podgora és a folyó baloldalán elterülő Görz között, ez a rendkívül fontos vasúti híd, melynek birtokáért minden képzelet felülmúló, véres harcok folytak.

Maga Görz városa, amely a háború kitörése idején mindössze

Az Isonzó folyása

harmincezer főnyi lakosságot számlált, bájos, Istentől áldott vidéken olt fekszik, ahol az Isonzó és a Wippacli völgye nyílik a felsőolaszországi síkságra. Görz az osztrák Görz és Gradiska tartományok székhelye volt. Az olasz háború kitörésekor a lakosság nagy része elmenekült, amikor ledig megkezdődött a nagy Isonzó-csata, a görzi hídfőért való küzdelem, a polgári lakosság megmaradt része is elhagyta a nemrégén még békés, nyugalmas püspöki várost, amelynek virágzó ipara is volt. A háborúban Görz rendkívül fontos szerepet játszott, mert környékével együtt

5 fYgnh']_ " h "zh_fdyUj]z[#0fcfcbbntU

fontos hídfőállások középpontjában volt és hadseregünk a legnagyobb erőfeszítéssel védelmezte ezeket a hídfőket. Ez a stratégiai helyzet okozta azután a kies fekvésű város borzalmas pusztulását . . .

Az Isonzó-front déli része védelmezte a Trieszt felé vezető utakat. A híres osztrák tengeri kikötőváros is alaposan megérezte a háborús helyzet következményeit. Amikor az első ágyúdörrenések áthallatszóttak a tengerről, néhány hétre Trieszt majdnem teljesen kiürült. Tassan lassan azonban visszatért a lakosság. De az egyébként rendkívül élénk és forgalmas várossá halálos csönd borult. Estére nem gyúltak ki a lámpák sem az uccákon, sem az ablakokban, mért a fények irányadóul szolgálalak volna az ellenséges repülőknél. Ma egy-egy autó végigrobogott

a városon, föltűzött szuronyú őrségek állították meg lépten-nyomon, A kikötőben senki sem állhatott meg. Az emberek mint földöntúli árnyak, suhantak el a sötét város uccáin.

„A város kihalt” — írta egy trieszti lakos, — „azonban a levegőben olyan küzdelem folyik, amely még a háborúhoz hozzászokott idegeket is megrázkódtatja. Az ég valamennyi táján villámlik, amihez képest az Úristen villámai jelentéktelen kicsinységeknek látszanak. Ahol csapataink és az ellenség csapatai állanak, világítógolyók és fényszórók sugarai szántják keresztül az eget. Azután ide-odacikáznak, hogy megzavarják a repülőket.

A hegyek közt egy pillanatig sem szünetel ez a sajátságos fényjáték. Mennydörgés és idegesítő robaj hallatszik. Éjszaka az olasz frontokon valamennyi ágyú dolgozik és a szél szárnyai a csendes tengeren áthozzák a pokoli lárma zaját, amely a Karszt kopár falain megtörik és erős visszhangot ad. Borzalmas tűzijáték ez, amelynek félelmetes a zenekísérete ...”

Borzalmas, kísérteties tűzijáték volt ez bizony, az Európát pusztító, hamvasztó tűzvész szörnyű szimbóluma.

A szépséges Isonzó völgye a halál völgyévé vált.

Az Alpeseekben

Az olaszokat 1915 júliusában nemcsak a hatalmas, második Isonzó-csatában érte hatalmas veszteség.

Igen érzékeny és fájdalmas veszteségei szenvedtek a tengeren is. Július 7-én a monarchia egyik bűvárhajója egy Amalfi típusú olasz páncélos cirkálót süllyesztett el az északi Adrián, július 17-én pedig liaguzától délre torpedózta meg egy magyar-osztrák bűvárhajó a Giuseppe Garibaldi olasz páncélos cirkálót. A hatalmas hadihajó tizenöt perc alatt elsüllyedt a tenger vizében.

Olaszországban nagy idegességet támasztott a két modern típusú páncélos cirkáló katasztrófája. Növelte az ideges hangulatot a nagy isonzói csata veszteségteljes megghiúsulása, valamint az olasz keleti partvidék újabb bombázása, amelyet éppen július 27-én, az isonzói csata megghiúsulásának napján hajtottak végre a monarchia könnyű cirkálói és tengerészeti repülői.

Az eredményes támadást a könnyű cirkálók és topedóhajók az Anconától Pesaróig terjedő vasúti vonal ellen intézték és eredménnyel

Az Aletsch-gleccser

ágyúzták a tengerpart mentén az állomások telepeit, a pályaudvarokat, a raktárakat és a vasúti hidakat. A tengerészeti repülők pedig sikeresen bombázták Ancona városában a pályaudvart, a laktnyákat és egyéb katonai

épületeket. Több helyen tűz támadt és az újabb bombázás betetézte az olasz nép idegességét.

De semmi biztató hír nem érkezik a lírli frontról sem. Az olasz hadvezetés közölte a legszínesebb, lehangulatosabb hadi jelentéseket az egész világháború folyamán, de ezek a lendületes jelentések semmi kézzelfogható sikerről nem tudtak beszámolni a tiroli fronton.

Tirol fiai és a magyar bakák versengő odaadással örködték a határ sziklarenetegeiben.

Nem volt könnyű dolog, de a Kárpátokban megedzett magyar fiúk megszokták hamarosan ezt az új harcteret is.

Egy tartalékos tiszt harctéri levele így számolt be ezekről a napokról:

„Lassanként teljesen berendezkedtünk idefenn az osztrák alpesek csúcsain, amelyek között alig van itt a határon egy is, amelyik 1500 méteren alul maradna, legtöbbször magassága azonban 1800—2500 méter között váltakozik.

Mikor az új frontra értünk és legelőször tekintettünk föl ezekre a csúcsokra — alföldi fiúk lévén valamennyien, — elkényszeredett mosolylyab állapototunk meg magunkban, hogy ezekre ugyan föl nem jutunk soha. Ámde jött a parancs, egy hajnalon nekiindultunk és este bizony köröskörül fenn voltunk a borzalmas sziklákon. Az út valóban rettenetes volt! Igen gyakran majdnem teljesen függőleges sziklafalakon kellett fölkúsznunk, kiálló kövekbe, szilikbe, ingó borókaágakba kapaszkodva. Szörnyűség még gondolni is rá! Eleinte majdnem kivétel nélkül szédültünk is és csak úgy tudtunk fölfelé haladni a kiugró csiklacsúcsok között, hogy három ember tolt egyet-egyet. . .

Néhány keserves óra múltán azonban kezdtük megszokni a magasságot is, a sziklát is és derék alföldi fiaink a végén már olyan fűrgén

kapaszkodtak fölfelé, hogy öröm volt őket nézni. Pedig sokhelyütt még golyókat is kaptunk az olaszoktól kapaszkodás közben.

Fönn azután újabb bajok vártak reánk. Nem tudtunk elhelyezkedni, nem tudtunk fedezékre találni a sűrűn röpülő golyók ellen. A pihenő katonák az első éjjeleken kénytelenek voltak kötelekkel odaerősíteni magukat egy-egy sziklakiugróhoz, hogy álmukban le ne zuhanjanak a mélységbe.

Pár nap alatt csináltunk helyet is, fedezéket is. Kevés szerszámunk volt, de ha kemény volt a szikla, még keményebbek voltak az öklök, melyek a szerszámokat tartották és pár nap alatt számunkra tűrhető otthon, az ellenség számára hozzáférhetetlen sásfészekké váltak a sziklacsúcsok.

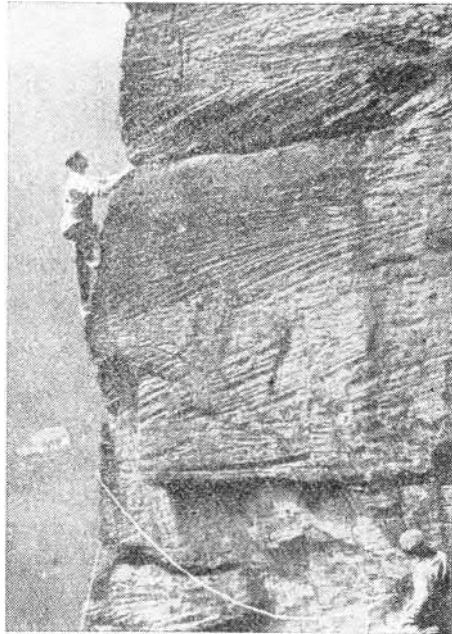
Most már nyugodt biztonságban ülünk idefönn és szinte mosolyogva nézzük az olaszok erőlködését, akik mindenáron szeretnének arról meggyőződni, milyen erősek vagyunk. Hát csak jöjjenek, majd kigyógyítjuk őket kíváncsiságukból.”

Ugyanebben az időben zajlott le a következő epizódja a sziklák világában viharzó hadjáratnak.

A Val di Daone-ban az olaszok passo di campói állása ellen az egyik

magyar-osztrák gépfegyveres különítmény meglepetésszerű, sikeres támadást intézett. Előzőén sikerült megállapítani, hogy a Lago di Campo közelében, az Adamello hegycsoporttól dél-nyugatra lévő területen félzászlóaljnyi olasz alpini katonaság táborozik. Egyik gépfegyverkülönítményünk parancsnoka elhatározta, hogy meglepetésszerűen heves és váratlan támadást intéz az olasz tábor ellen és két gépfegyverrel és egy szakasznyi vadász katonasággal elindult a terv megvalósítására.

A vállalkozó csapat napal nem menetelhetett, mert a mozgolódást könnyen észrevehették volna az olaszok. Négy

Sziklamászás az Alpokban

éjjelen át tartó, rendkívül nehéz és veszedelmes gyaloglásba került, amíg elértek a Lago di Campó-hoz. Azonban a kis csapatnak sikerült teljesen elkerülni az olaszok figyelmét.

Hajnali fél három órakor a támadó csapat elfoglalta helyét mintegy négyszáz méternyire a mit sem sejtő, nyugodtan alvó, olasz tábortól, anely körülbelül 80 sátorból állott. A sátrak mellett ötven teherhordó állat volt kipányvázva. Katonáink lázas izgalomban várták a nap feljöttét...

Hajnali fél négy órakor, amikor a nap első sugarai felvillantak a hegyeken, a főhadnagy parancsot adott a tüzelés megkezdésére.

5 [m b m f ; UFXU!HÖÜb]Y m_ f j Uxi hca Vc'h
U\zVcf cf_zb'U

Már az első lövésekre fejvesztett pánik tört ki a teljesen meglepett olaszok között, akik még öröket sem állítottak ki, annyira teljes biztonságban érezték magukat. Pár perccel később a pánik már valóságos örületté fokozódott. Sok alpini csak ingben és alsó ruhában menekült a sátrakból a lövészárkokba. Ám^e, még ez a néhány száz lépésnyi, út is csak kevés embernek sikerült.

Gépfegyvereink megszakítás nélkül dolgoztak. Vadászaink is egyre tüzeltek és minden lövés el is találta a maga célját. Az ellenfél számára nem maradt út a menekülésre.

Sokan vad kétségbeesésükben ide-oda rohantak, hogy kikerüljék a halálhozó golyókat. Csak a lövöldözés zajára segítségül siető, friss alpini csapatok megérkezése után viszonzták az olaszok a tüzelést, azonban a segédcsapatokat is csakhamar elűzte gépfegyvereink gyilkos tüzelése. Olasz részről ötven halott és száz súlyos sebesült maradt a küzdelem színterén. Az összes teherhordó állatok elpusztultak.

A kicsiny magyar-osztrák csapat, amelynek csak egy halottja és három sebesültje volt, a sikeres támadás után szerencsésen visszatért kiindulási pontjára. A gépfegyveres osztag minden tagja kitüntetést kapott.

Ilyen epizódokban rendkívül gazdag volt az olasz alpesi hadjárat története.

Hősiesen, elszántan folyt a harc, a küzdelem, a védelem a tiroli fronton, az isonzoí szakaszon, a svájci alpesektől a kékvízü Adriáig.

Leviharzott a második nagy isonzói csata. Olaszország kiábrándult a gyors győzelembe vetett hitéből. Itália népe ekkor már ráeszmélt, hogy sok küzdelmes erőfeszítésre, minden energiájának latbevetésére van szükség, ha az olasz ábrándokat meg akarják valósítani.

A monarchia vezérkara pedig így fejezte be a második Isonzó-csata kimeneteléről kiadott jelentését:

„Csak a történelem fogja megállapítani az igazi értékét azoknak a haditetteknek, amelyek diadalmas csapataink és vezéreik ebben a védelmi csatában véghezvittek.

Rendületlenül és rendíthetetlenül állanak csapataink még mindig ott, ahol két hónappal ezelőtt az ellenséggel szembenéztek. Ez vonatkozik nemcsak görzi állásainkra, amelyekért két csatában heves vetélkedés folyt, hanem a monarchia délnyugati határának védelmére kijelölt egész harcvonalunkra.”

< cW b A _gU^cj U[žYnfXYgž U_] U gU hE UUJgnz^z g dUfUbVgbc_U
j c^h^ [cbXcg_cXcthU\UX]h XEgJhE Y^zhzgzfE fg_U^Ui nc^z!
gz fE

A történelem valóban a legmesszebbmenően állapítja meg a második Isonzó-csatában résztvevő csapatok érdemeit. Háromszoros túlerővel szemben védtek meg ezek a csapatok hadállásaikat. Sem a túlerő, sem az orkászerű pergőtűz nem rendítette meg ellenállóképességüket. Katonai teljesítményük a világháború legszebb teljesítményei közé tartozik.

A történelem mélyen meghajtja az elismerés lobogóját az isonzói hősök felejthetetlen haditettei előtt.

Oroszország katasztrófája

Mackenscn újra áttör

1915 nyarának napja diadalmasan mosolygott és győzelmi sugarait árasztotta a központi hatalmak fegyvereire.

Az olasz hadjárat kitörése komor felhőket tornyosított ugyan a reménységek egére, de csakhamar kiderült, hogy még Itália beavatkozása sem tudja megrendíteni a központi hatalmak sziklaszilárd frontját és nem tudja elejét venni Oroszország katasztrófájának.

Olaszország május 23-án üzent hadat a monarchiának. Javában folyt már ekkor a gorlicei áttörés ragyogó eredményeként az orosz hadak üldözése. Június 3-án Przemysl, június 22-én Lemberget foglalták vissza a szövetségesek és még mindig elszánt lendülettel folyt tovább az orosz elleni offenzíva, noha a monarchia haderejének a felét az olasz határra kellett vinni és minden erőnek a megfeszítésével lehetett csak az isonzói frontot megtartani a friss harci szenvedéllyel rohamozó olasz hadsereggel szemben.

Lemberg visszafoglalása után azonban a szövetségesek haderejének nagy átcsoportosítására volt szükség, hogy a diadalmas rohamot, Oroszország legázólását tovább lehessen folytatni.

Kolosszális, nagy haditerv megvalósításáról volt itt szó, a világháború leggrandiózusabb haditervéről. Az orosz front Varsónál szinte ékalakban szögeit bele a szövetségesek harcvonalába és ez a kiugró frontrész volt, az ezerkétszáz kilométeres orosz frontnak a középpontja. Ezt a frontrészt és vele együtt Varsót akarta most már megvédelmezni mindenáron az orosz generalisszimusz, Nikolájevics nagyherceg, aki Gorlice következményeképpen kénytelen volt minden eddigi sikeréről lemondani.

A szövetséges német-magyar-osztrák hadvezetőség délről és északról akarta átkarolni az orosz centrumot és ilymódon elvágni az orosz főhadserget az Oroszország belsejébe való menekülés útjától.

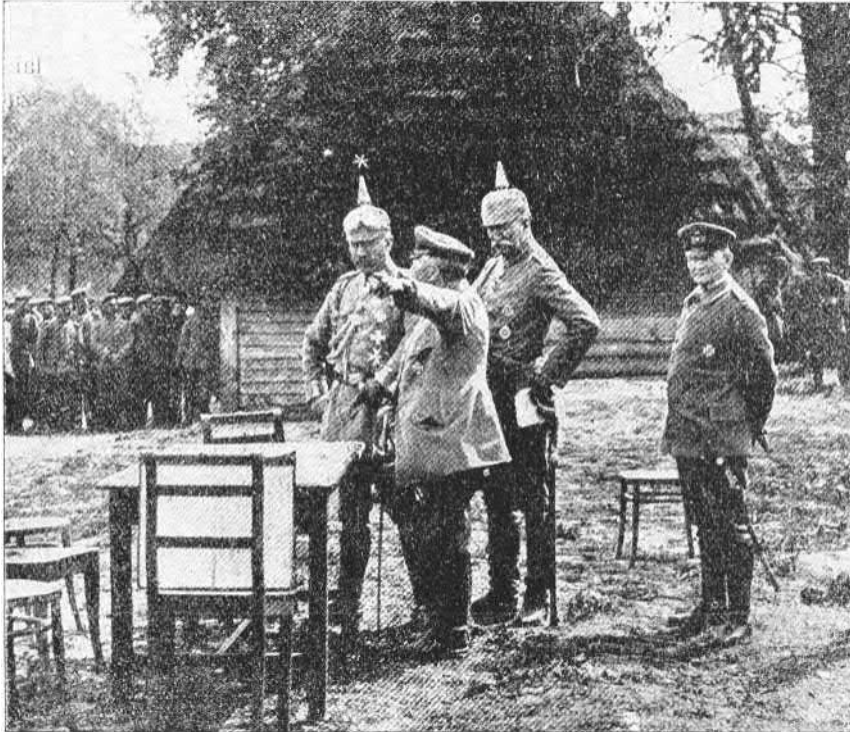
Valóságos harapófogóba került már ekkor az orosz főerő, amely Varsót védelmezte.

Északról Hindenburg, délről Mackensen szorította a harapófogó két szarát.

És a terv az volt, hogy északon és délen egyaránt úgy összeszorítják a harapófogó két szarát, hogy a többmilliós orosz hadsereg teljében megsemmisül ebben a szorításban.

Az elgondolás zsenialitását, a tér és a tömeg óriási arányait tekintve, ez a terv, ez a megsemmisítő, hatalmas gondolat volt a világháború egész történetében a legnagyobb szabású haditerv.

Északon Hindenburg főparancsnoksága alatt Gallwitz, Eichhorn, Scholtz és Below tábornokok hadseregei állottak készen a nagy támadásra. A közepén, Varsó frontján Lipót bajor herceg és Woysch tábornok seregei, délen pedig Mackensen főparancsnoksága alatt az Arz-

J]a cg Vőzgrzf ; U'WzVUb @Ya VYf[YZ['UzgUi hzb"9[mbfa YhzhVcfbc_Ya cbX'U'bY_] @Ya VYf[YZ['UzgbU_ h'fhbYfh

hadsereg, a Linsingen-hadsereg, a német 11. hadsereg, József Ferdinand főherceg hadserege a Visztula és a Búg között, keleten pedig, a Búg és a román határ között a Böhm-Ermolli hadsereg, a német Bothmer-hadsereg és Pflanze-Baltin serege állott, az átcsoportosítás után felkészülve arra, hogy újból teljes erővel, teljes lendülettel megkezdjék a harcol.

Az ántánt lapjai már Lemberg elfoglalása után napról-napra hirdették, hogy Mackensen újabb áttörésre készül. Buzdítás és figyelmeztetés

Orosz foglyokat kísérő német dragonyos

tetés akart ez lenni az orosz hadsereg és Oroszország számára, hogy az egykori „gőzhenger” az egyre veszedelmesebb mértékű municióhiány és az egyre inkább érezhetővé váló elkedvetlenedés ellenére próbáljon szembeszállni Mackensen offenzíváival.

És addig-addig jószolgatták ántánt részről a rettegett újabb Mackensen-offenzívát, anígy az el nem következett.

De nem úgy, ahogy a jóslatok szóllak. Éls nem úgy, ahogy az orosz hadvezetőség számított.

Az „áttörő” és a „bekerítő” összefüggő, közös akcióba kezdtek.

Az áttörő: Mackensen és a bekerítő: Hindenburg.

A két legendás hírű hadvezér megkezdte a világháború legnagyobb csatáját.

Hindenburg megtette északon hatalmas bekerítő mozdulatait és Mackensen újból diadalmasan áttörte az orosz frontot.

Az ántánt-jóslatok valóra váltak.

Az angol katonai szakértők nyíltan megírták, hogy az orosz főhaderő harapófogóba került. „Ennek a hatalmas csapattestnek a feje Varsónál már benne is van a harapófogóban” — írta a „Times” ebben az időben. — Hindenburg és Mackensen tartják a fogó két nyelét és kétségtelenül csak rövid idő kérdése, mikor roppantják össze a csapdába került áldozatot.”

Az ántánt közvéleménye felkészült a legrosszabb eshetőségre.

És ez az eshetőség valóra is vált, amikor megtörtént Mackensen újabb áttérése.

Hindenburg előnyomul

A haditerv világos volt.

A szövetségesek hadvezetőségeinek célja az volt, hogy a Visztula, Búg és Narev folyók közt található orosz tömegeket seregeikkel bekerítsék, körülkarolják és ily módon megakadályozzák kimenekülésüket a lengyel várak körzetéből.

Végző, döntő csapásnak készült ez a hatalmas haditerv a munícióhiánnyal küzdő, morálisan is megrendült orosz főhaderő ellen.

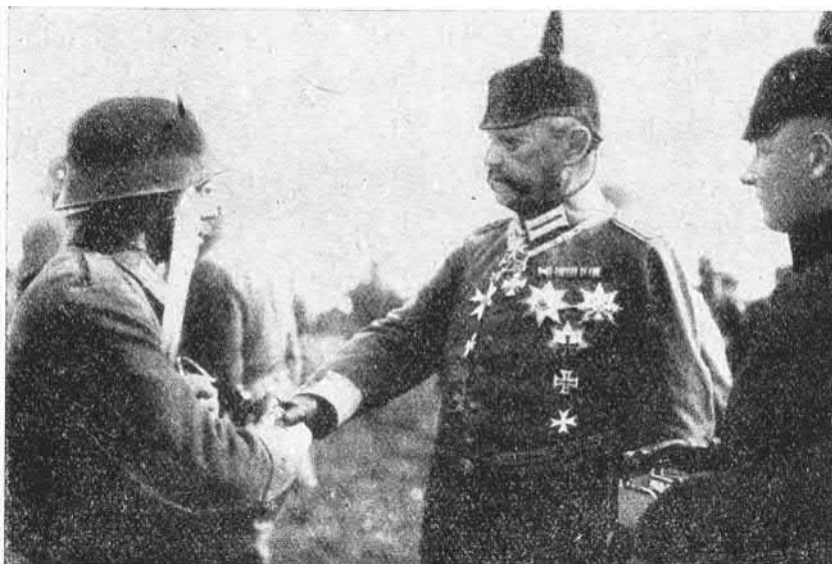
Az orosz hadvezetőség rettenetes dilemmába került.

Nem lehetett egykönnyen eldönteni a kérdést: van-e még annyi harcokésztség és ellenálló erő az orosz hadseregben, hogy az a győzelem reményével fölvehesse a harcot a Narevnél, Varsónál, Ivangorodnál, Lublinnál és dióimnál? Vagy pedig jobb volna mingyárt megkezdeni a visszavonulást, a csapdából való menekülést és visszavonni a védelmi vonalat Dünaburg—Bielostok—Breszt—Litovszk—Vladimír—Volinszkij vonalára? Föláldozva a lengyelországi várakat és Lengyelország nagy részét?

Rettenetes kérdések voltak ezek!

Még az „egész férfi és egész katona” Nikolájevics nagyherceg sem tudott elég gyorsan dönteni..

Két hónap óta rettentő orosz véráradat áztatta Kurland, Lengyelország és Galícia földjét és most bebizonyosodjék az orosz nép előtt, hogy ez az újabb emberpazarlás is hiábavaló volt? Nem volt elég földadni

<]bXYbVi f[' _YnYtZ['Y[mVzhcf \ UfWégz] U

az egyéves háború minden hódítását, minden eredményét? Most veszni kell hagyni az orosz Lengyelországi várakat? Tűrni kell, hogy az ellenség mélyen benyomuljon a cári birodalmába?

A nagyherceg generalisszimusz napokig tűnődött, töprengett. Nagyon nehéz volt az elhatározás. Ez már nem egyszerű stratégiai kérdés volt. Itt már a birodalom és a dinasztia sorsa forgott kockán. A katasztrofális helyzet háttéréből fenyegető fékek emelkedtek elő. Ez volt az a helyzet, amikor egy orosz tábornok azt kérdezte: — Meddig tudják még elviselni katonáink ezt a szörnyű megpróbáltatást? A most folyó vérontások túlságosan irtózatossá! . . .

Nikolájevics Nikoláj megint napokig bezárkózott főhadiszállásán. Ki sem mozdult lakosztályából. Tépelődött, mérlegelte a helyzetet, le és fel járkált dolgozószobájában, mint a nagy kárpáti erőfeszítések idején és ebben az önkínzó elzárkózottságban fogadta a híreket. A frontról jövő híreket, melyek Hindenburg feltartóztatlan újabb előnyomulásáról számoltak be.

A tannenbergi és mazuri győző szemmel láthatóan újabb bekerítést készített elő.

Hindenburg lovasosztagai július 14-én átlépték a Windaut Kurschanv-nál, követte őket Below tábornok hadserege, amely tovább

folytatta a győzelmes előnyomulást. 18-án és 19-én elfoglalták a tengerparti Windaut és a Rigától már csak 50 kilométernyire fekvő Tukcum városát. Kurland tartomány közepén a németek tiznapos nehéz csata után legyőzték az oroszokat Schawlinál és a várost elfoglalták. Majd továbbfolytatták a hátráló ellenség üldözését Dünaburg irányában. Csak a Schawli-nál vívott csatában közel harmincezer foglyot ejtettek a győztes német csapatok.

A német Njemen-hadsereg déli szárnya július 21-én Rossieny-nál nyomult át a Dubissán és nagy lendülettel tört Wilkomir felé, amelyet augusztus elsején sikerült is elfoglalnia.

Hindenburg másik hadserege, a Hjemen-hadsereghez csatlakozó Eichhorn-hadsereg Kowno, Olita, Grodno és Ossoviec várak ellen tört előre.

De lendületes előnyomulásban volt Hindenburg másik két hadserege: a Gallwitz- és a Scholtz-hadsereg is, úgyhogy északról egyre jobban és jobban szorította már a harapófogó a Varsónál álló orosz főhaderőt.

Hindenburg szédületes sikerű előnyomulása döntésre bírta a tépelődő nagyherceget.

A U[rUf \i grzf_c_

Nyilvánvalóvá lett ekkor már, hogy az orosz főhadert feltétlenül katasztrófa éri Varsónál, ha nem sikerül idejekorán kimenekülnie a harapófogó halálos szorításából, amelyet csakhamar teljessé tett Mackensen újabb áttörése és előnyomulása dél felől.

<]XzgnU]b_ a i b_zVUb"5 bU[mY fYbnc a i :zg]XY'fb Vza i `Uhcg[ncfUgz[[U
fgnñmY·^\\XU_UhUn cfcgnc_ z'fU' Z'fcVVUbrcth\XU_ \Ym'fY

A nagyherceg döntött.

Elrendelte a visszavonulást.

Elrendelte Varsó föladását.

Most már csak egy fontos föladat volt: az orosz főhaderő megmentése!

De nem késett-e el már ezzel a nagyherceg?

Vájjon ki lehet-e még menteni a csapdából azt a szerencsétlen, reménytelen, orosz hadsereget?

Ez a visszavonulás az orosz taktika számára is nehéz föladat volt. Pedig az orosz hadsereg mindig nagymestere volt a visszavonulás tudományának.

Napóleont 1812-ben ez az orosz taktika, ez a mesteri visszavonulás győzte le az oroszok földjén.

Most is efféle győzelemre számítana a cár serege?

Nem! Most nem taktikai visszavonulásról van szó, hanem menekülésről. Kétségbeesett menekülésről. A győzelem legkisebb reménye nélkül.

Még jó, ha az orosz taktikának, a mesteri visszavonulásnak sikerül kiszabadítania a több milliós hadsereget a borzalmas csapdából, a retentő harafogó halálos szorításából! . . .

Előre! . . . Előre! ...

Viharzottak az események.

Folyt a harc a Visztulánál és a Búgnál, Kurlandban, Lengyelországban és Wolhyniában és nem volt nap, amely a szó szoros értelmében ne árasztotta volna a ragyogó eredményeket.

Július 18: Diadalmas előnyomulás Krasnostavtól nyugatra. Sokainál átkelés a Búgon. Gallwilz tábornok serege, Varsótól északra, Novogeorgievszk és Osztrolenka alá ér . . . Osztrolenka alá, ahol annak idején annyira megfogyatkozott Napoleon „grand armée”-ja és ahol elbukott a lengyel szabadság. . . Mintha most fölkelt volna „Osztrolenka véres csillaga . . .”

Július 19: A Visztula és Búg közt további előnyomulás. Radom megszállása. Osztrolenka északnyugati érődéinek elfoglalása.

Július 20: Az ellenség üldözése a Visztula és Pilica közt. Zvolentől északkeletre az ivangorodi hídfő előállításának az áttörése. Az orosz már kétségbeesetten a rozani, pulluski és novogeorgievszki hídfőállásokat kénytelen védelmezni.

Július 21: Az orosz főállás áttörése Ivangorodtól nyugatra és délre. A felső Búg mellett, Kamionka—Strumilovától északra magyar ezredek rohammal elfoglalják a dobrolvori hídfőt.

Július 23: Előnyomulás az ivangorodi várövig. A németek közelebb nyomultak a varsói hídfőállás felé.

Július 23: Gallwilz tábornok a Narev mentén elfoglalja Rózán és Pultuszk várakat és kikényszeríti a folyón való átkelést. Most már északról egészen be van kerítve Varsó.

Hjfc"j UxZgnc_\`nEa Uf\z_Uh\UfUbu_U'gyfY['i hzbU'bu[mY' bnea i 'zg]XY'fb

Július 24—25: A körülzáró csapatok közelebb húzódnak a novo-georgievszki és varsói vársoport északi és nyugati arcvoitálához.
Július 26: Előnyomulás az egész vonalon.

Július 27: Orosz ellentámadások meghiúsulnak.

Július 28: Magyar népfölkelők sikeres rohama a Bukovina és Besszarábia közti határon. Heves harc Sokainál, Varsó alatt és Hindenburg egész frontján.

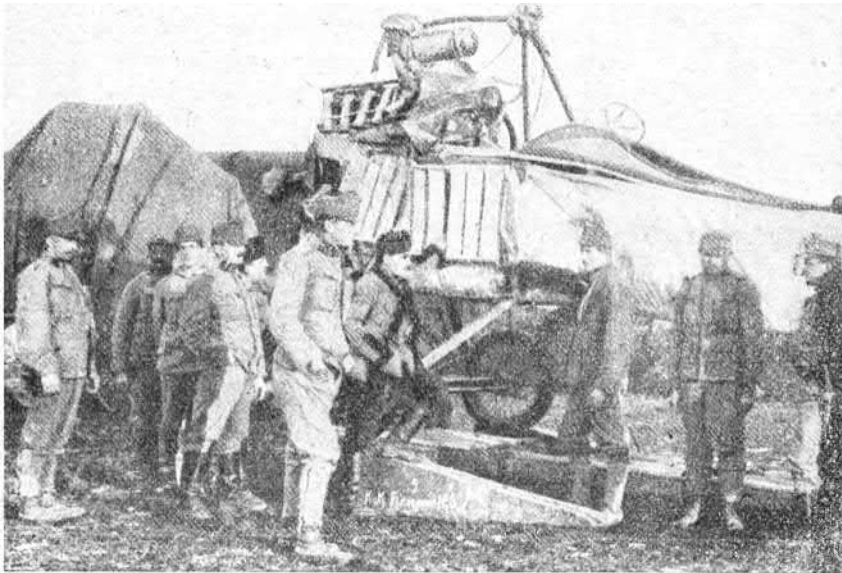
Július 28; A háború kitörésének évfordulója. Teljes esztendeje folyt már a csaták Végtelen sora. Teljes esztendeje tombolt az eget-földet rázó orkán, amelynek ereje nemhogy csökkent volna az idő folyamán, de még egyre jobban fokozódott. A nyugati fronton elszánt, végsőkig menő harcok folytak egy-cgy méternyi tényereségért, az olasz fronton patakokban ömlött a vér, Szerbia fölött komor viharfellegek tornyosultak, a másfélezer kilométeres orosz fronton a háború leggrandiózusabb fejezete pergett le, a török fronton pedig az iszlám vívta élet-halálharcát az ántánttal, az egyre diadalmasabbnak mutakozó, nagy Dardanellák arcban és a Tigris-folyam mentén . . .

Lángban állott jóformán az egész világ, amikor az évforduló napja elérkezett.

Ennek a nevezetes évfordulónak a napján mindenütt rendületlen hévvel tombolt az esztendeje tartó orkán.

Az egész orosz fronton folyt a központi hatalmak seregeinek rohamozása kelet felé.

Bukovinában, Galíciában és Lengyelországban véres kézitusákkal harcoltak a magyar honvédek a diadalért.

A németek ezen a napon lépték át pergőtüzes ágyúharc közepette a Visztulát Ivangorod és Varsó között.

Az olasz fronton ezen a napon fulladt vérbe a hatalmas második Isonzó-csata.

Nyugaton, a Vogézekben az elszánt francia támadásokat órákig tartó vad közelharcban verték vissza a németek. A Champagne nap-sütését szörnyű aknarobbanások füstfelhői homályosították el. A Bois de Pretre-ben érett kalászként hanyatlottak a földre a gépfegyveraratta, francia támadó sorok.

Az iraki fronton a törökök verték vissza a támadásra menő angol sorkatonaságot.

A Dardanelláknál a törökök két ántánt hajót süllyesztettek el.

A monarchia tengeri hadereje Pelagosa szigetén az olaszok által berendezett szikratávíró-állomást ostromolta meg.

Szárazon, vízen és a levegőben egyforma elszántsággal, halál-megvetéssel folyt a rettentő harc.

Semmi remény sem volt a háború gyors befejezésére, a béke közeli megkötésére, a művelt világot két részre osztó ellentétek elsimítására.

Az első esztendő nemhogy a döntést nem hozta meg, hanem még csak ki sem fejlesztette teljes nagyságában a világháború gigantikus méreteit.

Mindkét oldalon a borzalmak további fokozására készültek, ki-mélyítették, kiterjesztették a háború továbbfolytatásához szükséges intézkedéseket, új szövetségeket akartak megnyerni mindkét részről, folyt tovább az eget-földet reszkettető harc, az elszánt készülődés a végső leszámolásra.

A központi hatalmak nagy győzelmeik teljes kiaknázását tűzték ki céljukul.

Az ántánt hatalmak dacosan feszítették meg minden erejüket, hogy a hadiszerecsét a maguk pártjára vonják.

A viharfelhők nem oszladoztak. Sőt egyre vésteljesebben tor-nyosultak.

A pápa békeszózata

A tomboló fürgetegben, a harci zaj káotikus hangzavarában mégis megszólalt egy csengő, tiszta, emberi hang, amely a szívekre apellált és amely a vérontással járó rettenetes felelősségre hivatkozott. A nemes, anyagi szó gyors békekötésre hívta föl a hadban álló feleket.

Nem sok remény lehetett rá, hogy az ágyúörgés fülsiketítő zaját túlharsogja a szívből sarjadzó emberi szó.

Nem sok remény lehetett rá, hogy az elemi erővel viharzó szenvedélyeket le tudja csillapítani az emberiségre hivatkozó szózat.

A jóságos emberi hang mégis megszólalt és békeszózatot intézett a lángba, vérbe borult világhoz.

A háború kitörésének évfordulóján XV. Benedek pápa a következő megrendítő hangú felhívást intézte a hadviselő felekekhez a mielőbbi béke érdekében:

XV. Benedek pápa, aki a háború kitörésének évfordulójára békülésre hívta föl a hadviselő feleket

Amikor a mi érdekünkön kívül arra hívtunk, hogy az apostoli trónon utódává legyünk a rendkívül kegyes életű X. Pius pápának, akinek szent és jótékony életét a röviddel azelőtt kitört testvérgyilkos küzdelem megrövidítette, a véres csatamezők annak az atyának a kínjait éreztették velünk, akinek házát a dühöngő vihar elpusztította és kihalttá tette. És amikor kimondhatatlan fájdalommal gondolunk fiainkra, akiket ezerszámra öltek meg, Krisztus szeretetétől áthatott szívünket eltöltötte az anyák minden jajveszékelése, az idő előtt özvegygé, árvává lettek és az arák bánata. Az a részvét, amelyet számtalan család gyötrelme iránt érzünk és ama kötelességünk tudata, amely ilyen szomorú időben a béke és szeretet magasztos missziója folytán reánk háramlik, azt a szilárd elhatározást keltette bennünk, hogy egész tevékenységünket és egész hatalmunkat a harcoló népek kibékítésére fordítsuk.

Ma, a borzasztó konfliktus kitörésének szomorú évfordulóján szívünkben az az óhaj sarjadzik ki, hogy a háború érjen gyorsan véget. Harsogja túl ez a kívánságunk az ijesztő fegyverzörejt és jusson el azokhoz a népekhez és fejeikhez, akik ma háborút viselnek és az másítsa meg gondolkodásukat. Könyörgünk nektek, akiket az isteni gondviselés nemzetek élére állított, vessetek véget ennek az iszonyú gyilkolásnak, amely már egy év óta vet homályt Európa becsületére! Testvérek

vére az, amelyet szárazon és tengeren ontanak. Európa legszebb vidéke, a világ kertje hullákkal és romokkal van keresztül szántva. Ahol nemrégiben műhelyek és a földművelés értékeit teremtettek, olt most az ágyúk rémes fenyegetései ijesztik a népeket és rombolási dühükben nem kímélnek sem falvakat, sem városokat, hanem mindenütt pusztulást és halált terjesztenek. Ti viselitek Isten és ember előtt a háborúért és békéért való rettenetes felelősséget! Hallgassatok reánk, hallgassatok kérésünkre, az örök legfőbb Bíró helytartójának atyai hangjára, mert ennek a Bírónak felelősséggel tartoztok.

A gazdagságoknak az a halmaza, mellyel Isten országaitokat

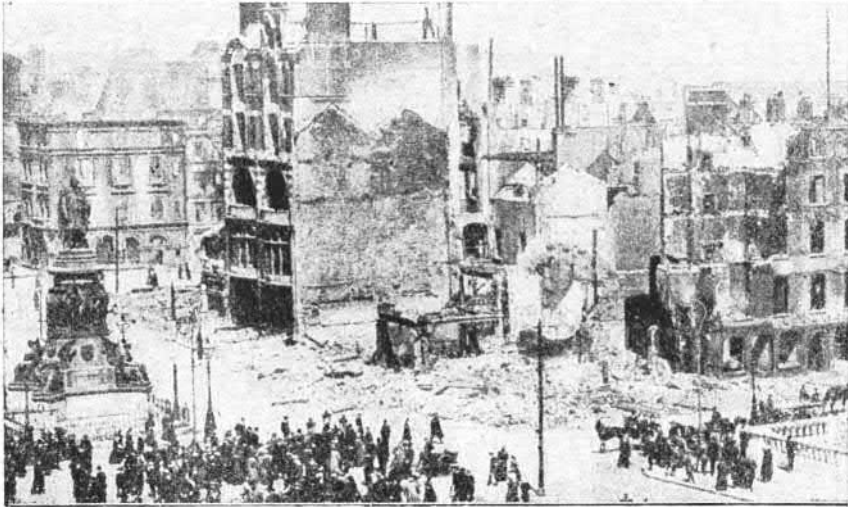

ellátta, kétségtele-
nül megengedi nek-
tek a háború foly-
tatását. De milyen
áron? Erre az a
sokezer fiatal em-
berélet válaszoljon,
amely napról-napra
kialszik a csatater-
ken, valamint annyi
városnak és falú-
nak romhalmaza és
az a sok elpusztult
emlékmű, amelyet
az elődök kegyes
érzései és lángeszei
alkottak. Azok a
keserű könnyek,
amelyek csendes
kunyhókban, vagy
az oltárok lábánál
szivárognak a fáj-
dalomgyötörte sze-
mekből, vájjon nem
azt hirdetik, hogy
a harc ára túlságo-
san nagy?
Ne is mondják,
hogy a mérhetetlen

Rommá lőtt templom Flandriában

konfliktust nem lehet a fegyverek mellőzésével elintézni. Mondjanak le a népek és vezetőik a kölcsönös megsemmisítés szándékáról. Gondolják meg, hogy a nemzetek nem halandók.

Aldott legyen az, aki először veszi kezébe a béke olajágát és először nyújtja jobbát az ellenségnek olyképp, hogy megfelelő békepontokat kínál. Fölszólítjuk a világ minden békebarátját, nyújtsák nekünk kezüket, hogy a háborúnak gyorsan vége legyen. Térjenek vissza a népek, testvérisülve a szeretetben, a békességes versenyhez. És ha a jog uralma ismét helyreáll, akkor határozzák el magukat, hogy viszálykodások

„A világ kertje romokkal van keresztül szántva..

elintézését a jövőben nem bízzák többé a kard pengéjére, hanem a méltányosság és igazság csendes és serény tanulmányozására. Ez lesz a legszebb és legdicőségesebb hódítás!”

Sajnos, még nagyon messze volt az idő, amikor a jog uralma helyreállhatott. Nagyon messze volt az idő, amikor a vérzivatar szédiilete után kialakult az emberies fölfogás, hogy a viszálykodások elintézését nem a kardok pengéjére, hanem békés tárgyalásokra kell bízni.

Egyelőre a pápa békeszózata a pusztába kiáltott szózat volt.

Nem tartották időszerűnek a béke gondolatát sem a központi hatalmak, sem az ántánt országai.

Németország és a monarchia a harci sikerek ragyogó állott, de a döntő győzelmet még nem tudták kivívni sem keleten, sem nyugaton.

25 j hf m bz Uncf _z b f]R[bYa Vg] UdCXctt

Az ántánt pedig egyenesen rossz néven vette, hogy XV. Benedek pápa akkor adta ki békeszózatát, amikor ellenségei oldalán állott a hadiszerencse. Sőt Franciaországban és Angliában akadtak, akik részrehajlással vádolták a pápát, amiért olyan időpontban sürgette a békét, amikor a németek és szövetségesei rendkívül előnyös helyzetben voltak

1894. 10. 12. [cgUb' bU[mU\`zVcf• 'zfU'3''f]

és az esetleges békét csak a német győzelmi tények alapján lehetett volna megkötni.

A béke galambja dclgavégezetlen röpült vissza a Vatikánba.

A vérözön, az orkán még nem csillapodott.

„A végső győzelemig!”

A katasztrofális helyzetbe került Oroszország sem gondolt a békekötésre.

A Duma új ülészakára Szentpétervárra érkező képviselők valamennyien tudták, hogy Oroszország veszélyben van. Szenvedélyes hangok hirdették, hogy a hadsereg összeomlásáért a kormány és a cár a felelős,

J"; m f[mUb[c'_'fz`m

hogy a népképviselőnek a jövőben bele kell folynia az ügyek intézésébe és ellenőrzésébe. De azért valamenynyen azt hangoztatták:

„Az orosz nemzet el van szánva, hogy tovább folytatja a háborút, egészen a végső győzelemig...” Még elszántabb és lázasabb volt a győzniakarás vágya az ántánt országában, ahol a folytonos sikertelenség láttára fokozott mértékben folyt a harci készülődés a végső le számolásra. Anglia hajói ontották a gyarmati csapatokat, az angol ipar csak most rendezkedett be a hadiszergyártásra és már megtörténtek az előkészületek az általános védőkötelezettség végrehajtására. Franciaország pedig már elérte háborús produkciójának és teljesítőképességének a legmagasabb fokát.

A háború kitörésének évfordulóján V. György angol király a következő táviratot intézte Poincaré francia köztársasági elnökhöz:

„Annak a napnak évfordulóján, amikor országom kénytelen volt fegyvert ragadni egy hatalom ellen, amely a konferencia helyett a háborút választotta és amely a legsúlyosabban megsértette a szerződést, amelyet aláírt, szilárd bizalmamat fejezem ki Ön előtt, hogy vállveletl fáradozásaink sikerre fognak vezetni. Biztosíthatom önt fáradhatatlan közreműködéséről és a magam és országom elhatározásáról, hogy a háborút vitéz hadseregünkkel tovább folytatjuk mindaddig, míg megelegedésünkre befejezhetjük és a békét biztosíthatjuk.”

Poincaré elnök pedig a következő távirat tal felelt az angol királynak:

„Köszönöm felségednek biztató szavait. Franciaország is azzal az elhatározottsággal és bizalommal kezdi el a második háborús esztendő, mint Anglia. El van tökéelve, hogy addig nem teszi le a fegyvert, amíg

*nem koronázza győzelem Franciaország és szövetségeseinek fegyverei,
amíg az ellenséget teljesen le nem győztük és amíg azok nem szűnnek
meg a világbékét fenyegetni.”*

Ez a táviratváltás a végsőig menő harcot jelentette. Békülékenységre, engesztelődésre gondolni sem lehetett.

J]a cg VgZgnzf U bfa YhZ \UX]gnz ``z gcb" A * [" HAY U hfCB " f" _" gñ U z ZY Yg gUd _z 'z VUb

De nem szabad elfogultaknak lennünk. Nem gondolt az ellentétek kiegyenlítésére, a béketárgyalások lehetőségére Németország sem, amely nemcsak a harctéren, hanem a politika terén is irányítója volt a központi hatalmak sorsának.

Vilmos császárt a ragyogó győzelmek, a szebbnél szebb katonai eredmények arról győzték meg, hogy elérkezett a germán világuralom megteremtésének ideje. Minden erejével azon volt, hogy jóformán az egész világgal szemben meg is valósítsa az ő nagy-germán álmát. Úgy

érezte, hogy ütött a világtörténelmi óra, amely a német világalalom megszületését hirdeti.

A háború kitörésének évfordulóján nemzetéhez a következő kiáltványt intézte:

A német néphez!

Egy év múlt cl azóta, hogy a német népet fegyverbe kellett szóltanom. Hallatlanul véres idő köszöntött Európára és a világra. Isten és a történelem előtt lelkiismeretem tiszta. Én nem akartam a háborút. Nem hódítási kedv vitt minket a háborúba, amint azt már egy évvel ezelőtt elmondtam. A nemzet legjobb javaiért, élelőért és szabadságáért kell küzdeniünk.

A ránk erőszakolt harcnak tudata csodát műveit. Az ellenséges seregeket, amelyek néhány hónappal ezelőtt még elbizakodottan Berlinbe akartak bevonulni, síjtó vereségek ulán, nyugaton és keleten messzire visszaűztük. Európa legkülönbözőbb részeiben számtalan csatatér és a közeli és távoli partokon való tengeri harcok megmutatták, mire képes önvédelmében a német harag és a német háborús művészet!

A belső erő és az egységes nemzeti akarat a biztosítéka győzelemünknek.

Kitartunk a hősiesség cselekedetekben és szenvedésekben ingadozás nélkül mindaddig, amíg el nem érkezik a béle. Olyan béke, amely megadja a jövő számára azokat a jelételeket, amelyek alkotó erőinknek az országban és a szabad tengeren való akadálytalan érvényesüléséhez szükséges. ■

így álljuk mi a nagy harcot az igazságért és szabadságért, tisztességgel, akármennyi ideig is tartson a háború!

Vilmos, I. R.

Ezt a kiáltványt sem a békülékenység szelleme diktálta,

A harcnak tovább kellett folynia!

A végső győzelem kivívásáig!

Győzni akart az ántánt és győzni akart Németország. Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy elkerülhetetlen a második téli hadjárat és valószínűnek látszott, hogy Kitchenerek lesz igaza, aki legalább hároméves időtartamot jósolt a, nagy leszámolásnak.

A pápa békeszózatát elnyomta a fülsiketítő ágyúdörej.

Az emberek milliói ádáz dühvei rohamoztak tovább egymás ellen, a halál dúsan aratott tovább, folyt az idegfeszítő, gyilkos harc tovább, egészen a — végső győzelemig! . . .

Lublin elfoglalása

Július 29-én Mackensen tábornagy szövetséges hadseregei új offenzívába kezdtek, több mint huszonöt kilométer szélességben áttörték a Visztula és Vieprz között az orosz hadállásokat, megvívták a lublini vasúti vonalat, úgyhogy az egész Visztula—Bug közötti orosz front megrendült és július 30-án reggel az oroszok az egész fronton kénytelenek voltak megkezdeni a visszavonulást.

Lovasságunk július 30-án délután már be is vonult Lublinba és a támadó sereg balszárnya üldözés közben átlépte a Biszlrica folyót.

Ugyanaznap Ivangorodtól északnyugatra a Radomka torkolatának mindkét oldalán nehéz harcokban erőszakolták ki a szövetséges hadak a Visztulán való átkelést.

Lublinit József Ferdinánd főherceg csapatai foglalták el. Katonai szempontból jelentős hódítás volt ez, mert Lublin főtámaszpontja volt az Ivangorod és Cholm közt elhúzóó orosz vonalnak, amelynek áttörése

< IXj Yf fg U 6]gnrf]Vz b"

nagy lépéssel sietette Varsó kiürítésének bekövetkezését. De nagy jelentősége volt Lublin elfoglalásának abból a szempontból is, hogy a Bugon való átkeléssel lehetőség nyílt Bresztlitovszknak, a lengyel várrendszer legfontosabb erődjének a megkerülésére. Lublin hosszú ideig volt központja az orosz védelmi intézkedéseknek és az orosz csapatösszevonásoknak. Az oroszok Lublinból kiindulva ellenoffenzívát akartak indítani azzal a szándékkal, hogy a velük szembenálló magyarosztrák haderőket visszavetik a nehezen járható Tanév-régióba, hogy azután egy oldalkanyarodással a keleti német haderők oldalába és hátába törjenek ugyanolyan módon, mintahogy azt annak idején Auffenberg hadseregével cselekedték. Így akartak éketverni a szövetségesek egységes frontjába, így akarták megakadályozni a varsói diadalt.

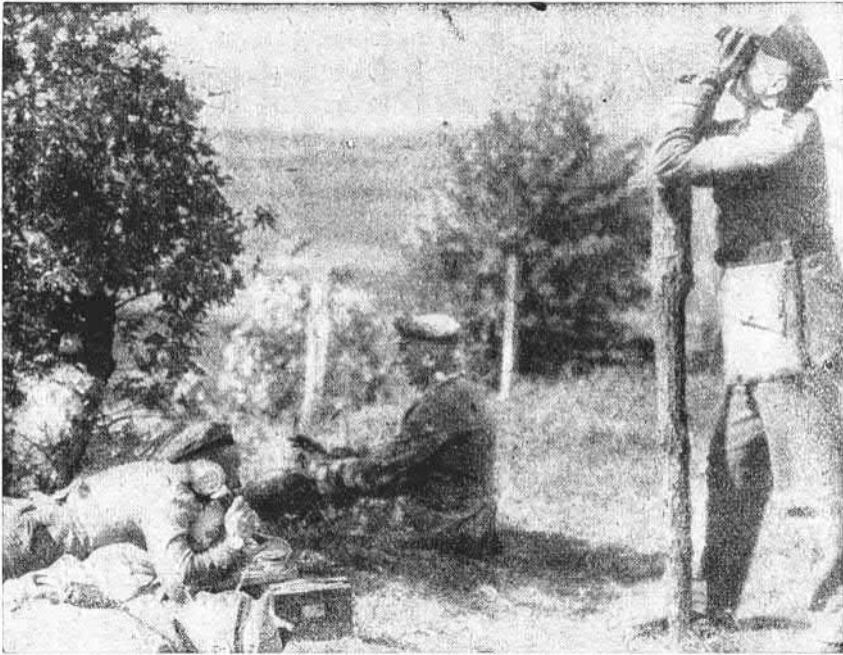
Ez a manőver, ez a kétségbeesett próbálkozás azonban nem sikerült és a szövetségesek tovább folytathatták offenzívájukat.

Lublin városa nem vár ugyan, de az oroszok már békeidőben fontos stratégiai pontnak tekintették. Itt volt a székhelye a XIV. orosz hadtest parancsnokságának és a háború kezdete óta a tábori erődművek mindenféle fajtájával megerősítették és kiépítették.

A lengyel nemzetnek történelmi nevezetességű városa Lublin. A háború előtt 65 ezer főnyi lakossága volt, a háború viharai közben azonban a polgári népesség alapQsan megcsappant és helyüket a katonaság foglalta el. A város maga részben a Biszlrica fölé húzódó magaslaton fekszik. Lublin kormányzósági székhely volt és római katolikus püspökség székhelye is. A környező magaslatokon fekszik a régi Lublin ódon házaival, lenn pedig az új Lublin, amelynek modern palotái becsületére válnának bármely nagy városnak. A fejlődőben lévő várost a X. században alapították a Jagellók és egykori nagyságáról tanúskodnak középkori időkből származó és műemlékszámba menő épületei.

Lublin elfoglalása. hatalmas lépést jelentett Varsó körülzárása szempontjából. Északon Pultuszk és Bozan várak elfoglalása hirdette a bekerítés gyors bekövetkezését, délről pedig Lublin meghódítása és Ivangorod várának ostroma tette egyre tarthatatlanabbá Varsó és az orosz főhaderő helyzetét.

Lublin elfoglalásának napjától kezdve az oroszok lázasan hozzá is fogtak a lengyel főváros kiürítéséhez. A varsói főkormányzó Siedlec-be költözött. A polgári lakosság tehetősebb, orosz része nagy tömegekben menekült Breszlitovszk felé, elköltöztek pénzkészleteikkel a bankok és vállalatok, a polgári szervezetek közül csak a rendőrség és a tűzoltóság maradt vissza.

Cfcgn fYd` _ _Z[mY'fgY@i V]b U'Uth

Ebben az időben írták meg az angol lapok katonai szakértői elfogulatlan tárgyilagossággal, hogy „az Oroszország elleni német haditerv a stratégia remekműve. A varsói keberítési terv emlékeztet arra a körülményekre, amellyel a japánok nyerték meg az oroszokkal szemben a híres mukdeni csatát. Ez a legveszedelmesebb csata, amely a háború eleje óta Oroszország ellen megindult”.

Lublin eleste is siettette a varsói csata eldőlését.

A lengyel főváros eleste már küszöbön állott.

Harcok lublin alatt

Egy zalai hadapródörmmester írta hadinaplójába a következőket:

— Ma éjjel támadunk! — mondta a kapitány úr, amikor déltájban végigment a lövészárkokon, hogy megnézzé, rendben van-e minden. — Négy paliul cserkészsze át a ligetet a domboldalon . . .

Félóra múlva a négy patrul négy oldalról óvatosai igyekezett megközelíteni a dombtetőt, mely alig volt négy-ötszáz lépésnyire a mi állásainktól és ugyanennyire lehetett az orosz lövészárkoktól is. Bokortól

bokorhoz surranva, szótlantul mentünk előre, mert valószínű volt, hogy az oroszok is „cserkésznek” a bujkálásra nagyon alkalmas terepen. Ilyenkor, mint az igazi vadászatnál, minden érzéke megfeszül az embernek a nagy figyelésben; mert a legcsekélyebb zörejt is ellenséget jelenthet és jaj — ha észre nem vesszük!

Éppen egy köves vízmosásban jártunk, mikor megreccsent velünk szemben valami ág a bokros ligetben. Nyomban megálltunk s míg ketten jót-rosszul a nagy kövek mögé lapultunk, a harmadik bajtársat előre

"6Yj cbi 'zg@ V]bVUžU' " fbnYn ŽJj U_cb_ YfYgnh "

küldtem, hogy hason csúszva próbáljon szétnézni a fák alatt. Néhány perc telt el így, halotti csendben és szorongó várakozásban — mikor hirtelen szétváltak az ágak s vagy féltucat orosz bukkant ki nesztelenül a fák közül . . . Nem kellett tüzet vezényelnem: egyszerre dördültek el a puskák és két orosz-jajkiáltás nélkül rogyott össze. A többiek hirtelen a fák mögé ugráltak és lövöldözni kezdtek ránk, de mi már ekkor szintén megbújtunk a kövek mögött és fölváltva felelgettünk, hogy amíg egyikünk lő, addig a másik tölthessen.

— Csak itt lenne a Kerekes is! — súgtam a káplárnak aggódva, mert sajnáltam, hogy a derék fiú elszakadt tőlünk és talán veszedelemben is forog.

De ekkor, mintha csak válasz lett volna az aggodalmamra, hirtelen fegyverropogás hallatszott az oroszok háta mögött. Két fickó össze-rogyott — a többi vad kiabálással menekült — s mielőtt még utánuk löhettünk volna, Kerekes kidugta vigyorgó arcát a bokrok közül. Negyed-magával volt; mikor meghallotta lövéseinket, éppen találkozott a másik patrullal s azzal együtt hátulról esett neki az oroszoknak.

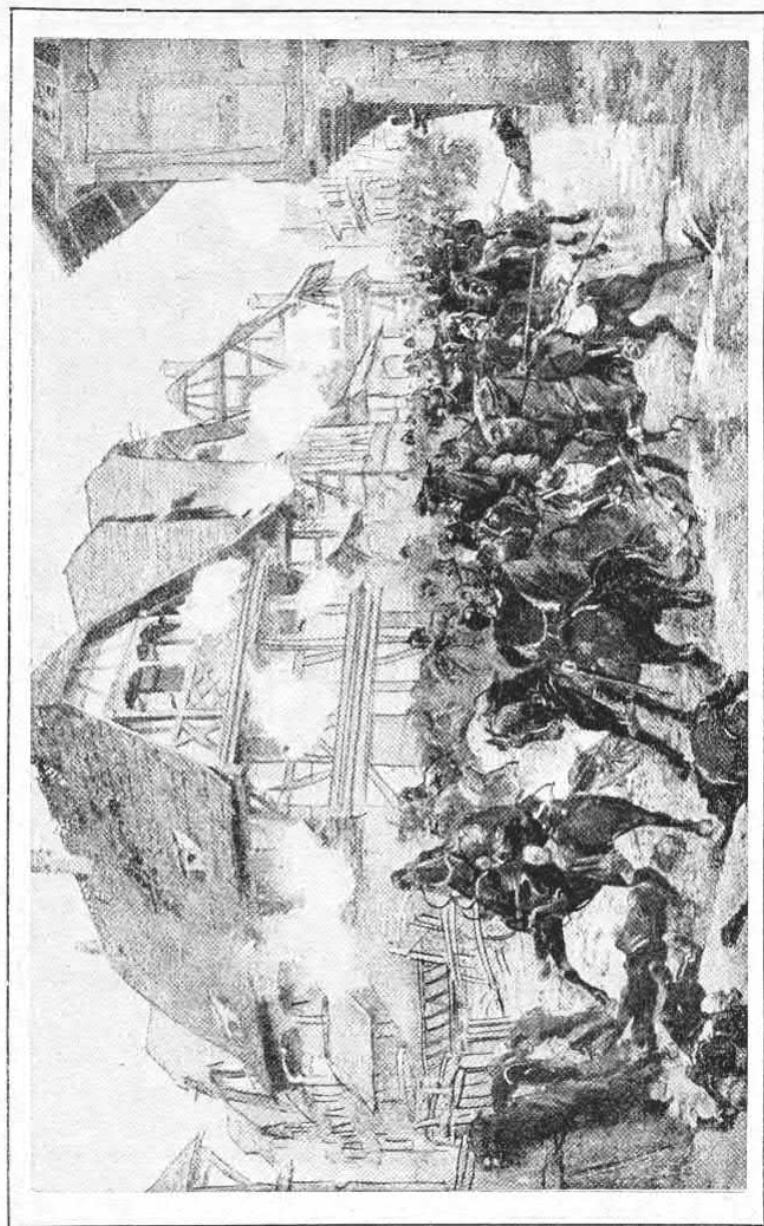
Most már tiszta volt a domb, s mikor a tetején elterülő temető közepén összetalálkozott a négy patrul, nyomban beszalasztottunk egy legényt a lövészárkba, hogy jelentse az eredményt a kapitány úrnak. Félóra múlva már egy egész zászlóalj szállta meg a magaslatot, takarásba bújva a sírdombok és a keresztek mögött. Kicsit furcsa volt ez a temető, mint „hadállás” — de a fontos magaslatra szükségünk volt, hogy oldalba támadhassuk a túlsó völgyben fekvő falut, melyet jól láttunk a dombtetőről.

— Ma éjszaka támadunk — mondta a kapitány úr, még a lövészárkokban: de az oroszok megelőztek bennünket.

Még alig alkonyodott, mikor a gránátok elkezdtek csapkodni a temetőben és keresztek, márványsíremlékek és vaskerítések darabjai csak úgy röpdöstek össze-vissza a levegőben. Egész rajokban jöttek, üvöltő és süvöltő gonosz szellemekként, melyek hirtelen csapnak le a levegőből, mint prédájára a magasban keringő kánya. Fekete földoszlopok és rozsdabarna füstfelhők kavarnak a sírdombok közt — s ahová lecsap a gránát, egészen a koporsóig lerágja magát, hogy a halottak bódultán riadoznak sírjuk fenekén . . . Talán a végítélet angyala költögeti őket? . . . Egy-egy csontvázat kivet sírjából a gránát: ha elevent nem ölhet, még egyszer meggyilkolja a holtakat.

Világító rakéták seregnek a fejünk fölött: az orosz tüzerek keresik hadállásunkat. Közben föltámad a szél, a fák lombkoronái rémesen zúgnak, míg a hajladozó törzseket töri ketté a gránát... És mi állunk vagy fekszünk rendületlenül, várva a pillanatot, amikor ránk kerül a sor. Egyelőre dörögnek a mi ágyúink is és ádáz szenvedéllyel, lankadattal tüzzel folyik a tüzérpárbaj, míg keleten el nem kezd szürkülni az ég alja.

Most hirtelen elnémulnak az ágyúk . . . Hurrá! . . . Négy század rohamra indul: — Halál vagy diadal! — másról nem lehet szó. üggy támadnak, mint az ördögök, szinte idehallik a szuronyok csattogása, pedig lehetnek tőlünk vagy egy kilométerre ... De az oroszok se hagyják magukat: nyüzsögni kezdenek az árkok, a géppuskák vadul kattognak és a sziszegő acéldarazsak raja süvöltve árad a támadókra. A rohanó sorok megínognak, ám az elesettek helyére vad elszántsággal ugrik be a

Úccat here Lublin elővárosában (Harcéleri rajz)

tartalék és a rajvonal lihegve hullámzik előre . . . Azután a kézigránatok csattanó robbanása hallatszik, — s a következő pillanatban rettentő üvöltés . . . A kézitusa . . .

Végül a rohamozóké az árok és most rajtunk a sor: — neki a falunak! Négy-ötszáz lépés a távolság az első házakig. Vájjon ki fogja befutni ezt a négy-ötszáz lépést, amit zápoként söpörnek keresztül-kasul az orosz golyók? . . .

Í Negyedik század! — hallatszik mindenfelől és ez mi vagyunk.

A sápadt arcok kipirosodnak és a század előrezudul. Csak a mellék zihálását, a fegyverek zörgését hallani. A következő pillanatban azonban, amikor a temető árkából kitörtünk, rögtön megkezdődött a rettenetes puskaropogás. Mintha valaki gyorsan végighúzza ujját a zongora billentyűin, úgy recscent végig az orosz árkokon az orosz soríúz. Amikor közeledtünk, már hallottuk az orosz kommandót is:

Í Rota pli! . . . (Század, tüzelj!)

És az első roppanásra két emberünk rohanás közben kapja a golyót. Fölemelik a kezüket, a szörnyű iram még előreviszi egy-két lépésnyire a talán már halott testeket, azután nehéz hátizsákkal és nehéz fölszerelésükkel a földre rogyannak. Egy harmadik elejti a puskát, föltartja balkezét, a kabátujja lucskos a vértől. Szegény, elmarad tőlünk — de ki törődik vele? . . . Mellettem egy baka még szívja a pipáját — ebben a halálos versenyfutásban! — és rohanunk mindnyájan, egyenként, külön-külön, majd kettesével, hol fölgorva, hol levette magunkat a földre, fejünket a földre szegve, mintha nem akarnók látni a szembejövő halált, mely dúsan arat a soraink között. A homlokom forró, — előttem, mögöttem kopogtatják a golyók a földet, — zíjj . . . zíjj . . . szfiu . . . csipkedik, szíjják, sodorják a levegőt . . . Vad káromkodást hallok a hátam mögött, — ki nézne hátra ilyenkor, hogy mi az? — még egy pillanat, — és . . .

Í Hurrá! — elértük a falu első házsrát.

Csak most látom, hogy balról mellettem liheg a hadnagyom, rajta túl pedig a zászlónk leng. Dühös mámorral törünk előre mindannyian — egy irtózatos roppanás hallatszik, — az oroszok rémülten térnek ki a villogó szuronyok elől, — vad ordítás zúg köröskörül és fölhangzik a kürtjei:

Í Tüzet szüntess! . . .

Mi ez? . . . Maguk az oroszok is meghökkennek és megáll kezükben a fegyver. . . Amott túl, a falu felső végén, a sárga lövészárkokból, mintha bogarak nyüzsögnének elő, kirajzanak a füzöldsínű oroszok és

fölemelt kezekkel rohannak felénk. Lihegve, bukdácsolva szaladnak, néha riadtan néznek hátra, hogy nem kapnak-e hátulról gépfegyvertüzet? ... És a mieink, mintha irtózatosságtól szabadullak volna föl a lelkek, ordító örömmámorban törnek ki, fölugrálnak a töltésre, a házak kerítésére, lengetik sapkájukat az oroszok felé, hívogatva, biztatva őket: — Pojcem, moszkáli! . . . (Gyertek, oroszok!)

J zgzf @ V] b d] U W b " 5 _ f d Y b ' E a Y [Z [n Y \ Y h _ U " Y b [n Y " U _ c g g z [' _ " " b V " n ' h d i g U]

És az oroszok jönnek ... Az arcuk csupa füst és verejték, a szájuk lihegve vonaglik a nagy erőfeszítéstől, de a kék szemük mosolyog és a tekintetük szinte bocsánatot kér, hogy még az imént golyókkal lőttek ránk ... Az egyiknek végigcsurog arcán a vére; mikor mutatják neki — mosolyogva legyint a kezével. . . Nem baj, nem fáj ... A fő, hogy itt van, biztonságban és hogy ő már békét kötött. . .

A csata sorsa eldőlt. Ahogy a lövészárkok lerakták a fegyvert, a falu se tarthatta magát tovább. Nem sok időbe kerül és harc nélkül kezünkbe jut az egész falu, az oroszok valamennyi lövészárkával együtt.

A fiúk maguk mellé teszik a forró puskacsövet és akinek nincs más dolga, le is ülhet pihenni. A tótok előveszik a kenyérságot, két öreg jáger zöldhagymát eszik kenyérral. Zalai emberek tempósan, bicskahegyről esznek, jól meg is sózzák a hagymát és nagyokat harapnak melléje a prófuntból. Letelepszene az oroszok is; azon fáradtan, verejtéktől csapzó hajjal, ahogy kimelegedtek a futásban, barátkozni kezdenek a mieinkkel. Belenyúlnak a zöldesbarna nadrág mély zsebébe, kihalásznak onnan holmi piszkos kockacukrokat — ez mindig van náluk, — s a tenyerükön kínálják a mi embereinknek. És ahogy kedveskednek vele, széles szájukon szégyenlős mosoly vonaglik, mintha röstellenék, hogy több nem telik tőlük, de a riadt kék szemük szorongva kér bocsánatot, amint rátéved a köröskörül heverő, jajgató sebesültekre:

— Ne haragudjatok ránk azért, ami történt. Igazán nem tehetünk róla és nem mi vagyunk az okai ennek a szörnyű vérontásnak . . .

A nap ragyogva kel és tűzköveivel rávilágít a fölbarázdált mezőre, mely tele van szórva halottakkal. Hosszú, négyes sorokban vezetik az orosz foglyokat a front mögé, — itt-ott egy-egy kém is akad köztük, aki családjával együtt vonszolja reszkető lábait — s az elvett fegyvereket ökrös szekereken viszik. S ahogy fölérünk a dombra, nagyszerű, szinte mesébe illő képet látunk . . . Ahol az erdő kékellik, kozákok nyargalnak megeresztett kantárszárral, lent a völgyben vágatva menekül az orosz tűzéréség és a túlsó dombtetőre lomhán kapaszkodik föl az orosz trén. Észak felé, amerre Lublinnak kanyarodik az országút, hosszú, zöldesbarna kígyó kúszik, masírozik négyes sorokban: — a menekülő orosz gyalogság ... És egyszerre csak megjelennek a kígyó fölött a mi srappelljeink tűzbélű füstrozsái, mire a hosszú kígyó Leste apró darabokra szakad, aztán nyüzsgő, fekete pontokká változik. Az oroszok vad futásban menekülnek, — ki merre lát. . .

Most már nyílegyenesen Lúblin felé folytatjuk az üldözést és előnyomulást.

Varsó eleste

A diadalmas augusztus

Micsoda lendület és micsoda örömmámor volt ez!

A fél világ ellen harcoló központi hatalmak népei rajongó lelkesedéssel néztek kelet felé, ahonnan szinte óránként jöttek az új diadalok hírei.

Száguldott előre Ilindenburg és Mackensen, Lipót bajor herceg és Arz tábornok. Ebben a dicsőséges, diadalmas időben lett száló ige! „Előre Arz!” De rohant előre a többi hadsereg is. József Ferdinánd és Böhme-Ermolli serege is. Es előttük özönlött visszafelé, Oroszország; belsejébe a reményét vesztt, demoralizált orosz had.

Micsoda száguldás, micsoda lendület volt ez!

Az orosz utóhadak önfeláldozó elszántsággal próbáltak szembeszállni ezzel a mindent elsőprő lendülettel. Nikoláj nagyherceg stratégiájának áldozataivá lettek. Ahol megtorpant az orosz had és ütközetet kezdett, megszólaltak a gyalogsággal együtt száguldó ágyúütegek, újra és újra kezdődött a pergőtűz, a szuronyroham és a száguldás folyt tovább.

A diadalmas nyár, a diadalmas augusztus volt ez.

Oroszország egét azonban rettentő komor fellegek sötétítették el. Augusztus-elsején tragikus hangulatban ült össze új ülészakára az orosz Duma.

Varsó és Ivangorod sorsa akkor már megpecsételtetek. Cholm városa aznap került a németek kezére. És aznap jelentette a magyar-osztrák vezérkar, hogy a monarchia seregei július folyamán 527 orosz tisztet és 126.311 főnyi legénységet szállítottak hadifogságba. Ugyanezen idő alatt a német seregek 92 ezer foglyot ejtettek, 41 ágyút és 230 gépfegyvert zsákmányoltak.

Augusztus elsején Ivangorodtól nyugatra erdélyi ezredek szuronyrohammal foglaltak el az orosz hadállás nyolc, lépcsőzetesen alkotott, betonozott hadállását. Ivangorod körül a félkör jelentékenyen szűkebbre

szorult. Egy magyar-osztrák hadosztály ugyancsak rohammal foglalta el Ivangorodtól délkeletre a novo-alexandriai vasútállomást. Sokai és Krylov között csapataink átkeltek a Búgon és megkezdték az előnyomulást Vladimir-Yolinszkij felé. Fönn északon, Riga előtt, a németek elfoglalták az Aa partján lévő Mitau várost és mivel ekkor már a Rigától 50 kilométerre lévő Tuksum város és Windau kikötője is német kézen volt, Riga szinte menthetetlennek látszott. Ugyanilyen veszedelem

5 a Uf nUfl Yb [mY f] [CE b fbhgy] 6i XUdYghYbZ U K YggY fbmj i WWU hcVcfnCS Ymjgf VYb"
5 6i XUdYghYb U CE Yb [mY b U [m Y YgYX YggY Y Ybh Ynh U f] [CE U b z \ c [m \ Uf W: \ U g]
gUb U_ g] Y Ybg f [_ Un cfcgn Y Yb

fenyegette Dünaburgot is. Augusztus elsején a németek elfoglalták Wilkomir városát és Hindenburg lovassága már elportyázott a Vilna—Dünaburg vasúti vonalon túlra is.

Kovno várát is veszedelmesen szorongatták már a németek. Minden jel arra vallott, hogy az orosz hadsereg teljes összeomlásától kell larlaniok az orosz haza sorsáért aggódó dumatagoknak, akik igen sötét színben látták a jövőt. Minden okuk meg is volt erre a pesszimizmusra.

A cár hadai, melyek nemrég még Berlinbe akartak bemarsolni és Budapesten akartak kapcsolatot teremteni déli szövetségükkel,

A UW.YbgYbbY_ fFX_Yg'U'zbXf_U' YXj Yg_YXHY_ gn' 'Y!
 hf'gbUd'zb' ? [mZ' gnU'Ul'cnchtz bY\ fn' (z'Wb'bla fhfYg'' jY!
 X_f_Yh_ - 'XHY_ bY_]'' 9n]] [Unz b U X]UXU' Y[VYgnfXYgYV

polgári lakossága szemlélte tisztán, van szó. Csak a diadalokat látta, a de nem igen tudta, hogy voltaképpen burgnak és Mackensennek meg a megvalósítani kolosszális nagy leveréséi, a végleges és döntő siker kivívását az orosz hadszínterén?

Az orosz főhadvezér minden erejével azon volt, hogy ezt a dönlő csapást kikerülje.

A szövetségesek hadvezérei pedig minden lehető- elkövettek, hogy az orosz főhaderőt ne engedjék kimenekülni a harapófógó szorításából.

A jövőt, a világháború legnagyobb hadi vállalkozásának a ki- menetelét rejtelmes, sűrű fátyol borította.

De a központi hatalmak népei bízva bíztak a szédítő diadalog végső eredményeiben.

A diadalmas augusztus a végsőkig fokozta a bizakodást, a győzelembe vetett hitet.

roboжанak előre a szövetséges hadak a cár tartományaiban, hátha ez a rengeteg győzelem és hódítás, a diadalmas augusztus napfényes ragyogása meghozza a világ békességét!

Mi is kergessük el a kétségeket, gyönyörködünk minden hátsó gondolat nélkül az augusztusi világraszóló diadalogokban, az emberi akaraterő és erőfeszítés legragyogóbb példáiban

lesújtó vereségek után,
 borzalmas veszteségek
 közben próbált kimenekülni
 Hindenburg és
 Mackensen halálos szorításából.

Hiába magyarázták az orosz katonai szakértők, hogy Nikolájevics nagyherceg mes- terien vezeti a vissza- vonulást, hogy területeket, várakat és városokat előnyösebb fölládozni, mint a nehéz helyzetbe került orosz haderőt, ezek a magyarázatások nem oszlatták el a komor gondokat, a „rémlátások”-at.

A diadalmas szövetségesek katonasága és

milyen óriási horderejű kérdéstről a győzelmek hosszú sorát ünnepelte, sikerül-e Hinden- burgnak és Mackensennek meg a monarchia hadvezetőségének megvalósítani kolosszális nagy célját: a gigantikus orosz haderő teljes leveréséi, a végleges és döntő siker kivívását az orosz hadszínterén?

Fölcsillant a reménysugár, hogy talán rövidesen vége lesz a háborúnak, nem kerül sor még egy téli hadjáratra, az orosz külön békét köt. a nyugati hatalmak is tárgyalásokba kezdenek és véget ér a világegés borzalmassága . . .

— Hát csak hadd dörögjenek az ágyúk Oroszország földjén, hadd

Bizakodó hangulat . . . Jó fajta kolbászt meg savanyú káposztát kap ebédre a század robogjanak előre a szövetséges hadak a cár tartományaiban, hát ha ez a rengeteg győzelem és hódítás, a diadalmas augusztus napfényes ragyogása meghozza a világ békességét!

Mi is kergessük el a kétségeket, gyönyörködünk minden hátsó gondolat nélkül az augusztusi világraszóló diadalokban, az ember i akaraterő és erőfeszítés legragyogóbb példáiban.

A Duma ülése

Szentpétervárott a Tauris-palotában augusztus elején összeült hát a Duma, az orosz nemzet törvényhozó testületé, hogy tájékozódjon a hadihelyzetről és annak megfelelően határozatokat hozzon.

Harag, vádaskodás, kétségbeesés, fölháborodás tükröződött a szemekből és arcokból. Izgalmasan feszült volt a hangulat, mikor Rodzianko elnök megnyitotta az ülést. A cári Oroszország képviselői megnyugtatást, biztatást vártak. Lelkük mélyén érezték a katasztrófát, a hadsereg és a belső béke katasztrófáját. Ott kísértett ez a frontról jövő rémhírekben és a nép elégedetlenségében, amelyről az orosz birodalom minden részéből összeseregülő dumatagok hozták a vészjósoló híreket.

A cári Oroszország képviselői érezték és tudták, hogy már csak a kitarítás, a helyzet visszafordítása segíthet. Hogy a háborút tovább kell folytatni, a győzelmet minden áron ki kell csikarni, mert a hiábavaló milliós veszteségek, az orosz nép végtelen áldozatai, a muzsikok lefojtott indulatai kiszámíthatatlan, borzalmas következményekkel járnak.

A forradalom réme már megjelent a világosan látó orosz politikusok agyában.

Erőt és határozottságot kellett tanúsítani!

Goremykin miniszterelnök beszédében azt hangoztatta, hogy „minden erőt koncentrálni kell a háború folytatására és a kormánynak nincs más előterjeszteni valója, mint a győzelem”.

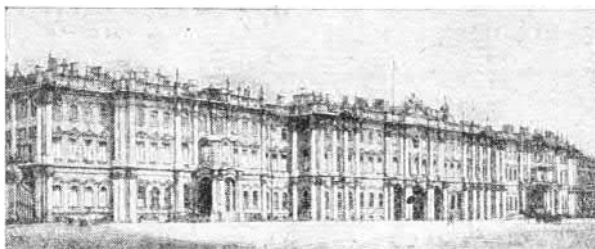
A győzelem, amelytől távolabb állott a cár birodalma, mint valaha és amelyet sohasem érhetett meg . . .

De hát bátorságot kellett önteni az elcsüggedt lelkekbe.

Polivanov tábornok, az új hadügyminiszter, Szuchomlinov utóda nyíltan számolt be a helyzetről és azután erélyesen buzdította végső erőfeszítésre az orosz nemzetet.

— Az ellenség e pillanatban — mondotta — szokatlanul nagy haderőket vont össze ellenünk és haderői lépésről lépésre körülkerítik a varsói katonai kerület területét, amely kerületnek stratégiai határvonalai mindig gyöngye pontját alkották nyugati határunknak. Ilyen körülmények között sor kerülhet arra, hogy átengedjük az ellenségnek a terület egy részét és seregeink visszavonuljanak olyan állásokba, ahol újra fölkészülhetnek az offenzív föllépésre. Ez a visszavonulási taktika, amelyet Oroszország 1812-ben kipróbált, sikerre fog vezetni.

Meglehet, hogy Varsót is átengedjük az ellenségnek, aminthogy annak idején kiűrtettük Moszkvát, hogy biztosítsuk a végső győzelmet. Hadsegünk azonban

5 gny6hd/fnyfj zfj hf] dUcHU

csak akkor győzhet, ha erős, egységes, győzelmi akarattól áthatott Oroszországot érez maga mögött, amely kifogyhatatlan tartályként újabb és újabb erővel látja el a hadban álló sereget.

Az új hadügyminisztert megéljenezték. Azt mondta, amit vártak tőle. A győzrii akarás határozottsága csendült ki szavaiból és a Duma elhatározta, hogy az ország minden erejét a hadviselés szolgálatába állítja és a háborút a teljes győzelemig tovább folytatja.

Pár nap múlva Szuchomlinov volt hadügyminisztert vád alá helyezik erélytelenség és vétkes mulasztásai miatt. És várják a hadiszerencse megfordulásáról szóló híreket, várják annak a híres orosz Visszavonulási stratégiának a diadalát, amely 1812-ben Napóleonnal szemben olyan kitűnően bevált.

Pedig ez csak önáltatás volt.

A napóleoni idők rég elmúltak. Száz esztendő alatt a viszonyok alaposan megváltoztak.

Below német tábornok, aki ebben az időben a Njemen-fronton Kovno vára felé tört, egy magyar újságíró előtt nyilatkozott arra a kérdésre, hogy az oroszok megismételhetik-e a Napoleon ellen alkalmazott visszavonulási stratégiájukat?

— Az olyan visszavonulási stratégia — mondotta a tábornok, — amilyent az oroszok Napoleon ellen 1812-ben alkalmaztak, nem lehet hatásos és eredményes manapság, amikor azt a kenyeret, amit katonáink ma Windauban esznek, tegnap sütötték Boroszlóban és onnan jutott hozzájuk. A mai világban, amikor a vasút követi az előrenyomult csapatokat, egész egy kilométernyire a tűzvonalig, amikor közvetlenül a front mögött ezer és ezer gépkocsi áll rendelkezésre, amikor aszfaltos műutak úgyszólván a földből nőnek ki néhány óra alatt! Mi itten apolináris vizet iszunk és friss húst eszünk, amelyet utánunk küldenek Berlinből. Mert ha kell, két nap alatt építünk ötven kilométer hosszúságú országutakat. Azért dőreség manapság olyan stratégiára hivatkozni, amely

HZVcf] H^YZbz`ca zg Un]] Ub [cfcX] Zcbtcb

1812-ben Napóleon ellen eredménnyel járt, de amely ma már teljesen idejét múlta . . .

A német tábornok érvelése alaposan lecáfolta az orosz hadügy-miniszter fő argumentumát. Az orosz cenzúra jóvoltából azonban ebből az érdekes nyilatkozatból mit sem tudott meg az orosz Duma, az orosz nép, amely tovább is áltatta magát a múlt emlékeivel.

Valóságos narkotikus álmom volt ez, bódult, kábult, mély álmom, amelyből mindig szörnyű a fölébredés...

Ivangorod elfoglalása

A híres orosz-lengyel várháromszögnek az egyik éródé volt Ivangorod. A másik két vár Novogeorgievszk és Breszlitovszk volt.

De még különösebb jelentőséggel ruházta föl Ivangorodot az a körülmény, hogy az orosz hadvezetőség a Visztula-vonal középpontjának szemelte ki az egész sereg községet körülölelő, hatalmas és erős várgyűrűt.

Augusztus 1-én, ugyanazon a napon, amikor a németek a Narev-fronton elfoglalták Osztrolenka várát, ütött Ivangorod órája is. Kövess

tábornok erdélyi ezredei és Woysch tábornok német gárdaezredei — a megsemmisítő tüzéségi pergőtűz után — megrohamozták a vár külső érődéit, sánctól sánctra törtek előre és feladásra kényszerítették a várat, amelynek hatalmas védőserege alapos veszteségek után most már Breszt-litovszk védelmére vonult vissza.

Osztrolenka elfoglalása északon, Ivangorod meghódítása délen, teljesen tarthatatlanná tette Varsó helyzetét. Most már csak órák kérdése volt, hogy mikor történik meg a lengyel főváros teljes körülkerítése és mikor vágják el a szövetségesek a varsói hadsereg utolsó visszavonulási útját.

Ivangorod eleste véglegesen megpecsételte Varsó sorsát.

Az oroszok hiába próbálták a Mackensen-hadsereg előnyomulását megállítani és szilaj nyomását elhárítani.

Újabb súlyos veszteségek után kénytelenek voltak haderejüket a breszt-litovszki vonalra visszavonni.

Ivangorod vára, amelyet az oroszok a megbízhatatlannak tartott lengyelséggel szemben való védekezésül építettek, a szövetségesek kezére került.

A hódítással járó, rettenetes harcok, a visszavonuló orosz seregek gyújtogatásai és pusztításai ekkor már valószínűleg rombadöntötték ezt a virágzó országrészt. Egy autós tiszt, aki hadiautón bejárta a vidéket, szomorú leírást adott a pusztulásról.

„Lengyel országutakon a nehéz motor ősz-

Ivangorod alatt lobogtatta a szél a diadalmas zászlót

szes lóerejével száguld a teherautó kelet felé, győzelmesen előretörő seregünk nyomában.

Az egész hosszú kocsioszlop, melyaradom—ivangorodi tápvonalon egyetlen hosszannyúló porfelhő gyanánt tovahúz. útjavító munkásokat szállít.

A tájkép kissé unalmas. Ritka, széltől tépett nyárfák. Kicsi, szegényes falvak, néha egy-egy szélmalom, de mindig beláthatatlan szántások és zöld krumpliföldek, amelyek a síkság párába vesző messzeségébe húzódnak. Mindenre ráborul a lengyel sárgásszürke fátyol, a por.

A tájkép unalmas, de az út érdekes; minél előbbre jut az ember, annál változatosabb a kép. Most orosz, foglyok csoportja melleit robot az autó, akik azon vannak, hogy az úttest egy nagy szakadékát sárral és kövekkel betömjék. Ez a szakadék a pár nappal ezelőtt erre vonult nehéz ütegek emléke. Majd sűrűn összeterelt marhacsorda zárja el az i tal. idű élelemraktár, melyet néhány népfölkelő hajt a csapat utón. Az autónak meg kell állni, amíg a hajtók a nagy zűrzavarban rendet csinálnak.

VisSzavándorlók jönnek az előreigyekvő utasokkal szembe. Szegényeket a kozákok kényszerítették, hogy a menekülő seregekhez csatlakozzanak.

De az elhurcolt nép az oroszoknak csakhamar terhére volt, meri'a mindig gyorsabb visszavonulás a nehézkes és lassú parasztkocsikat nem vehette tekintetbe. Egy részük az országúton maradt el, a másik rész az erdőben. De valamennyien megfordultak, mihelyt alkalmuk volt rá.

Hullámos dombvidék jelentette a Visztula folyam közeledtét. A leégett falvak sokasodlak és egy megerősítő! I orosz támaszpont, mingyárt az út mellett emlékezetbe hozta azokat az erős harcokat, melyeket itt július utolsó felében Woyrsch és Kövess csapatai vívtak. Egy kis magaslatról végre fölcsillant a Visztula széles szürkészöld szalagja. A túlparton egy nagy fehér szakadozott folt éles körvonalakkal. Novo-Alexandria romjai. Ez a szegény, kicsi város, az oroszok legrettenetesebb bánásmódjában részesült.

A városka maga .tulajdonképpen sohasem feküdt a tűzvonalban, csak a távoli szomszédfalvak kaptak tüzet s csak egy-két osztrák srápnel esett Novo-Alexandriára. Július 22-én robbantották föl az oroszok a két Visztula-hidat, azután puskatussal kergették ki a lakosságot házaikból s egyik házat a másik után gyújtották fel. Oltani senkinek sem volt szabad, mindent pusztulni kellett hagyni. Nyolc napig égett a város. Ezalatt a kereken ezer ház közül harminc kivételével, mind leégett s a

Szalmafedezők az orosz fronton. Ilyen ideiglenes fedezékeket rögtönöztek a katonák előnyomulás közben, mert a mozgó hadjárat során ritkán került sor rendes lövészárkok építésére

tízezer lakó közül nyolcezeret elkergettek. A többi elmenekült. Csak kevesen tértek vissza. Itt tehát az oroszok hihetetlenül barbár terve az odesszai harmincötödik ezred jóvoltából igen szépen sikerült.

Leszálló alkonyában folytatódik az út a Visztula keleti partján Ivangorod felé. Könnyű köd támad és a mindég szélesbedő folyó távoli túlsópartja eltűnik a sötétben. Az út nagyjában jó s csak kétszer kellett az autót kiásni egy homokzónából, mely nem bírta el a terhet. Reflektorunk fénye egymás mögött húzódó lövészárkokat világít meg, sok közülük az út szegélyébe van vágva, de egy sincs, amelyet védtek volna.

A Wieprz-lolyó partján megálltak az autók, mert a komp még nem volt berendezve ilyen nehéz teherre. Koro'msötétségben, csomagokkal megrakodva történt a bevonulás Ivangorodba.

Egy kis hegyestornyú falucska tűnik fel, teljesen ép, mint a legtöbb falu ezen a vidéken, ahol az oroszok visszavonulása olyan gyors volt, hogy még gyújtogatásra sem érték rá. Egy óriási szín előtt sűrűn állnak a parasztszekerek. Itt pakolják fel őket, mindenféle kellékekkel, melyeket egy napi meneteléssel a frontra visznek. Egyik szekérsor a másik után marad el. A szervezés nehéz munkája nekünk sikerült. A bámulatosan hosszú és vonattól nem támogatott tápvonalak ellenére nincsen zavar és nem szakad meg az utánpótlás. Az, hogy a hidak nincsenek még mind készen, éppúgy nem zavarja a parasztszekereket, mint az autót.

Az utat, amely északnyugatnak egyenesen Varsóba visz, egy kis piszkos falun át kell megtenni. Itt olyan forgalom van, mint egy nagyváros főúccáin. Német és osztrák csapatok, vándorló táborigazgatóságok, sütőkamrák, távíróosztatok, majd megint menetelő seregrészek és munkáscsoportok. Előre, előre, nem túlgyorsan, de fáradhatatlan szívóssággal! A példás fenn tizenkét hónapos háborús tapasztalatok eredménye. A nem túlságos széles úton mindig talál annyi helyet az autó, hogy tovább jusson. Természetesen nem sokan jönnek szemben. Csak pár üres trénszeker van visszatérőben a nemrég meghódított Lukovból, pár sebesültszállító kocsis és pár orosz fogolycsapat. Minden kelet felé megy, saját csapataink és az ellenség után.

Zelechovot elhagyva, hol piszkos házak előtt maszatos zsidógyerekek kenyeret majszolva bámulnak az utasra, rettenetes az út. Az oroszok mindent megtettek, hogy számunkra az előrejutást megnehezítsék. Széles, mély gödrök keresztezik az utat, Jobbról-balról pedig mély lyukak tátognak, úgyhogy az autónak vagy hullámvonalban kell mennie, vagy pedig úgy hánykolódnik, mint szélől korbácsolt vízen a hajó. Szerencsére

:][nŸ fgf['U\`znhh b

a helyreállítás nem megy nehezen, mert az út szélén kőhalmok húzódnak, melyeket az oroszok hoztak ide, mikor még persze a mi támadásunkról szó sem volt, és már nem volt idejük elszállítani azokat. Ezek a kövek a mi csapataink mögött jövő munkásosztagoknak igen jó szolgálatot tettek.

Égészrag, szétrombolt ruhatárak, meg üszkös gerendák: ez a lukovi pályaudvar. Az oroszok felégettek minden készletet, az összes vonatokat, az élőállatokkal együtt. Előző nap reggel hagyta el a várost az utolsó kozák — s most már minden rendben van, az uccasarkokon magyar katonák mutogalják a trénnak a helyes irányt.

Különösen Ivangorod környéke szenvedett rettenetesen az oroszok pusztításától, mohó megsemmisítő vágyától. Az oroszokat nyilván

a vak tehetetlenség érzése kergette, amikor mindent földúltak, még azt is, amit katonai szempontból épségben hagyhattak volna.

Irena — az ivangorodi erődgyűrűn belüli községek közül a legnagyobb — szintén a tökéletes pusztulás képét mutatta. Lakosait az oroszok nyolcszáz kocsin ki tették az országútra, hogy elrekszék a közlekedést. Az osztrák és magyar parancsnokoknak kellett őket visszavitetni a községbe, ahol aztán házaik romjain jajveszéltek.

Ivangorod vára, mikor elfoglaltuk, nem volt egyéb egymásra halmozódó beton-törmelékek tömkelegénél. A raktárakat, kazamatákat, kaszárnyákat teljesen elpusztították, fölrobbantották vagy felpörkölték. Rengeteg mennyiségű japán hadiszer maradványát találtuk ott, amely hadiszer a tűzvészben felrobbant. A vár körül százával feküdtek a legkülönbözőbb kaliberű elpusztított ágyúk. A főőrségen az aranyos orosz címer cserepei a földön szanaszét heverték. Az oroszok elhamvasztották a lnai hadosztálynak — ez volt a védősereg — irodai épületét. Csak a postagalambállomás maradt épségben.

A Visztulán át az oroszok által három helyen fölrobbantott vasúti és közúti híd helyén most egy négyszáz méteres pontonhíd vezet, amelyet egy árkász- és utász-század öt nap alatt vert. Az építés vezetője az osztrák és magyar Visztula-flotilla parancsnoka, Popper főhadnagy volt. Az erősen védett Ivangorod sorsa előrelátható volt. Pontosan ugyanaz történt vele, mint a Visztula-menti többi várral.

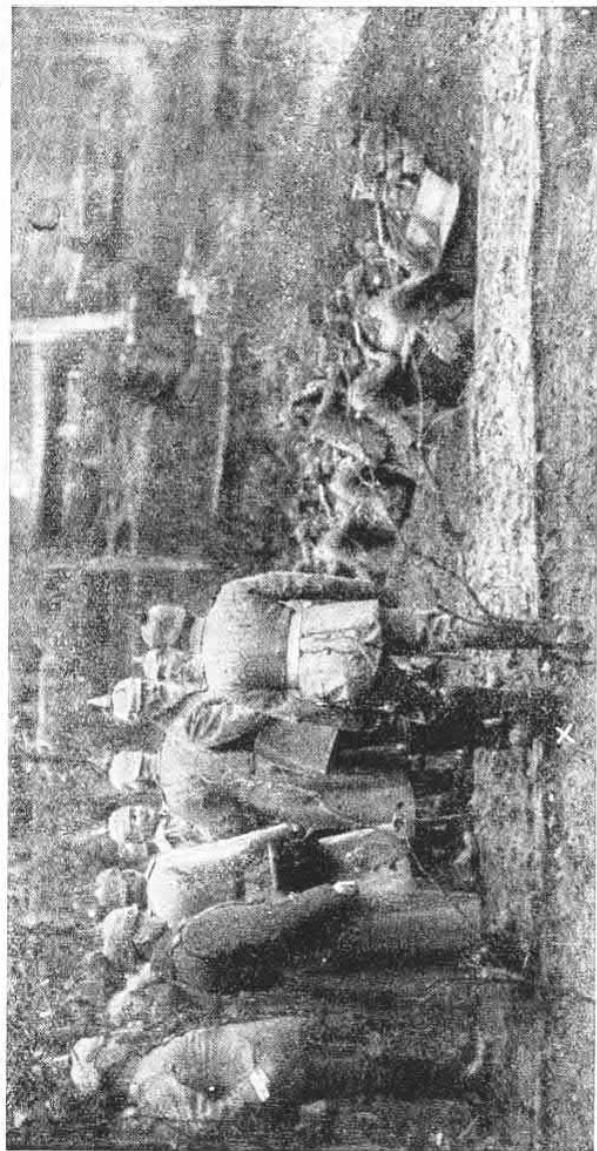
Ivangorodban az előkészületek hiányos voltát tetézte a mi támadó seregünk nagy ereje és tűzérének eredményes munkája. Sok helyen meg lehetett figyelni az osztrák és magyar nehéz mozsárgyúk pontos találását. Így például lövés érte az egyik nyugatra fekvő erőd kapuívét is, még pedig oly pontosan, hogy csak a bejárat ment tönkre s a benrekedt védősereg, mint a csapdába került róka, fogságba jutott.

Novo-Alexandrián keresztül, amely talán a pusztulás legsiralmasabb kéjtét mutatja, egy szintén nagy gyorsasággal megépített hidon át a Visztula balpartjára lehet jutni. Itt ugyanaz a siralmas kép. Szétdúlt falvak, elhamvasztott városkák, éhínséggel küzdő lakosság . . .”

Ilyen volt a diadal útja.

Varsó ostroma

Lipót bajor herceg hadserege tervszerűen, céltudatosan nyomult előre Varsó ellen, annak a hatalmas félkörnek a közepén, amelyet a szövetségesek előretörő frontja alkotott.

Lajos, bojár király az orosz harcstéren. A fehérszakállas, öreg király többször elfogatott, a fronton és Varsó ostrománál buzáította Lajpót bajor herceg, vitéz csapatáit, amedek el is foglalták a lengyel fővárost

A herceg serege átkelt a Bzurán és a Ravkán, az orosz haderő visszavonult és a varsói váröv utolsó erődítéseinek a vonalán, a Blonie—Grojec szakaszon próbálta megállítani a német rohamokat és próbálta megmenteni a lengyel fővárost.

Nikoláj nagyherceg ekkor már elrendelte Varsó kiürítését, mert a hadihelyzet amúgy is teljesen tarthatatlanná tette. Az áldozatul odavetett hátvédcsereg azt hihette: az a főadata, hogy megvédelmezze Varsót. A valóságban azonban ennek a tekintélyes számú hadseregnek az volt a rendeltetése, hogy a végsőkig menő önfeláldozással késleltesse a német előnyomulást és kellő ideig fedezze az orosz főhaderő visszavonulását.

Nehéz, elszánt harcok folytak hetekig a varsói fronton. Július 22-én a németek beszorították az orosz hátvédeket a Blonie—Nadarzin—Gora Kalvarja hídfőállásokba és a következő napon, július 23-án megtámadták már a varaó- front nyugati külső erődéit.

24-én Varsótól délre bevették a németek Ustanov, Lybska és Jaszgarzev helységeket és július utolsó hetében már nyugaton, délen és északon közvetlenül a varsói erődítések alatt folytak a harcok.

Augusztus első napjaiban azután — most már közvetlenül a három oldalról körülzárt Varsó alatt — megindul a végső csata. Lipót bajjiór királyi herceg hadserege most már egyenesen a várat ostromolja. Az orosz védősereg a Blonie-állásból az erődök vonalába szorult vissza.

Osztrolenka, Ivangorod elesett.

Varsó is tarthatatlanná vált. A németek elérték céljukat.

Mint emlékezetes, Hindenburg első varsói offenzívája nem sikerült. Varsó alól 1914 novembere elején oly rohamosan kellett visszavonulnia a német seregnek az orosz túlerő elől, hogy a monarchia hadai is kénytelenek voltak majdnem Krakó falai alá visszahúzódní. Az oroszok akkor zárták körül Przemyslt másodszer és akkor kezdődött a rettenetes téli hadjárat is a Kárpátokban, melynek dicsőséges eredménye az orosz túlerő felőlrlése lett. De mialatt a „jegesmedve” véresre zúzta homlokát a Kárpátok sziklabércein, a visszavert Hindenburg ismét átcsoportosította hadseregét és miután véres ütközetekben megverte és elfogta az orosz Narev- és Njemen-hadsereg javarészét, újra megindult Varsó felé.

A német hadsereg elfoglalta Lodzot, Lovicsot, Skiernievicét és napról-napra közelebb vonult Varsóhoz, mely elszántan készült az ostromra. Az orosz hadsereg színejava mérkőzött a véres harcokban Hindenburg csapataival, amelyek Lipót herceg parancsnoksága alatt

óriási erőfeszítéssel törtek előre. Hosszú ideig állóharcok folytak, németek, oroszok beásták magukat nyakig és így néztek farkasszemet folytonos összecsapások között a fosztogatás és a felfordulás. Varsó kormányzója ostromállapotot hirdetett, bezáratta a színházakat és elrendelte, hogy este 9 órára mindenkinek otthon kell lennie. Fegyveres őrjáratok cirkáltak az uccákon és jaj volt annak, akit esti 9 óra után megcsíptek!

Varsó ostroma. A vár fölött éjjel megjelenik egy Zeppelin, amely hatalmas reflektorral világítja meg az orosz védőállásokat

Mivel most már félni lehetett, hogy a németek keletről is bezárják a város körül vont acélgyűrűt, Prága külvárost csaknem teljesen lerombolták, hogy új védőműveket építsenek. A polgári lakosságot, amely még a városban volt, mind sáncmunkára fogták.

Közben egyre előbbrehaladt a város körülvétele, megkezdődött a varsói csata. Vilanov erőd felől támadtak leghevesebben a németek. Egy Zeppelin keringett az erőd fölött s a sötét éjszakában vakító fénykévét árasztott fényszórójából az orosz állásokra, melyeket szakadatlanul bombáztak a németek nehéz ütegei. Viszont az oroszok gépfegyverekkel lövöldöztek a Zeppelinre, amely azonban ügyet se vetett erre a támadásra, csak a maga dolgát végezte rendületlenül. Majd hirtelen irtózatos robbanásokat lehetett hallani és szinte záporosó módjára kezdtek hullani felülről a bombák, megőrlítve, kétségbeejtve mindenkit. .

A repülőgépek megjelentek Varsó fölött is és ledobott bombáik egymásután gyújtották föl a város különböző negyedeit. Hol itt, hol ott csapott föl valami sárgás, tűzvörös fény, mely lassan terjedezett a sötét éjszakában és házak, paloták, uccasorok pusztulását jelezte. A folytonos dörgésbe most új hang vegyült: a kézi fegyverek ropogása, ami szinte olyan volt, mintha már az uccában folya a harc. Majd megszólaltak p citadella nehéz ágyúi is és olyan zaj töltötte meg a levegőt, mintha irtózatos nagyságú acél- és ércdarabok zuhognának egymásra. Lent, az uccákon, kalap nélkül rohanó emberek. .

Eközben, 1915 május 2-ikán, megtörtént a gorlicei frontáttörés mely a világháború legsikeresebb és következeiseiben legfontosabb haditénye volt. Az orosz sereg kivonult a Kárpátokból és Galíciából, földatta Przemysl, kiürítette Lemberget és közel egymillió foglyot veszített — a halottakat és sebesülteket nem is számítva. A Gorlicénél fellökött orosz kolosszus bódultán tántorgott végig a több száz kilométeres csatamezőn és sehol se tudott megállni a diadalmas üldözők előtt. Csak Varsónál állt még rendületlenül az orosz front és úgy látszott, hogy ez a front megállást parancsolja német és magyar-osztrák haderőknek is.

De midőn József Ferdinánd csapatai áttörték a Varsótól délre eső Visztula-frontot, amikor Kraszniknál letörték az orosz túlerőt és végre Lublinba is bevonultak, Varsó helyzete is kezdett kritikussá válni. Csaknem egyidejűleg azzal, hogy a hős magyar-osztrák csapatok Ivan-gorod vára alatt és fölött is átlépték a Visztulát, Hindenburg serege Rózánszky és Pultusk várak között átkelt a Narev-folyón és ezzel most már északról, nyugatról és délről egyképpen a körülvétele veszedelme fenyegette azt az óriási orosz haderőt, mely a Búg és Visztula között, a

híres orosz várnégyszögre támaszkodva akarta megvédeni Varsót és megállítani szövetséges csapatainkat.

De ki állíthatja meg a lavinát rohanásában? . . . A győzelmes lendülettel előretörő magyar-osztrák és német csapatok egymásután vetették ki erős hadállásaikból az oroszokat. Hős magyar fiúk egyetlen rohammal három sorozatos betónsáncból is kiverték az oroszokat s egymásután vágták el a folyton hátráló ellenség visszavonulási vonalait. . . És megindult Varsó fölött a Zeppelinek és repülőgépek raja, ami óriási riadalmat keltett a lengyel fővárosban. Most már mindenki menekült, aki csak tehetett.

Megkezdődik Varsó kiürítése, ezzel együtt a fölizgult fantázia már látja is az uccasarkokon a véres szuronyharcot. Pedig a németek még messze vannak — 10—12 kilométernyire, — s ez a bevezetés csak figyelmeztető volt, hogy jó lesz elkészülni a legrosszabbra is:

Bevonulás Varsóba

A csata eldőlt.

Az orosz főparancsnok elrendelte Varsó végleges kiürítését és Lipót bajor herceg serege a rommá lőtt erődökön keresztül bevonult a lengyel fővárosba.

Augusztus 5-én történt ez a diadalmas bevonulás. Lengyelország első fölosztásának évfordulóján. 1772-ben augusztus 5-ével kezdődött Lengyelország tragédiája és most megint nevezetes dátum lett augusztus 5-ike. A lengyel főváros és Lengyelország nagy része fölszabadult a gyűlölt orosz uralom alól. A szövetségesek kiragadták a lengyel fehér sast az orosz kétfejű, fekete sas karmaiból.

Höfer büszkén jelenthette:

„Azoknak a sikereknek hosszú sorút, amelyet a szövetségesek a Dunajec-menti, májusi csata óta Galíciában, Dél- és Észak-Lengyelországban és a keleti-tengeri tartományokban kivívtak, Ivangorod és Varsó elfoglalása koronázta meg. Tegnap a mi csapataink elfoglalták Ivangorodot, ma Lipót bajor herceg hadseregének német csapatai bevonultak Orosz-Lengyelország fővárosába.”

A német nagyvezérkar pedig ekként jelentette a nagy diadalt:

„Lipót. bajor herceg hadseregei tegnap és ma éjjel áttörték és elfoglalták Varsó külső és belső erődvonalát, ahol orosz utóvédek még szívós ellenállást fejtettek ki. A várost csapataink ma délelőtt megszállották.”

A YbY_'' _Uj Ug· h| z''ca zgc b'' J Ufg(Edz' nU| Xj Ufz ha Y|fc\Ubhz_ fg Y z fUgnrchtz_ U a YbY!
_ _ U b/fa Yh\ _ "nY YXh/fb_Y_ \ fffY

Egyszerű, cicomanélküli, sőt katonás ridegségű fogalmazványok voltak ezek a jelentések. De nincs az a hősköltevény, amely nagyobb lelkesedést tudna kiváltani az emberekből, mint amilyen tomboló örömmámor és újjongás támadt ez egyszerű sorok nyomán.

Budapest, Bécs, Berlin, Konstantinápoly zászlódíszbe öltözött. Estére lampiónos és fáklyás menetek járták végig a városokat. Varsó elfoglalásának a híre valóságos diadalmámorba szédítette az embereket. Budapest ünnepének fényét emelte, hogy ebben az időben érkezett Budapestre Károly trónörökös feleségével, Zita hercegnővel és a trónörökös résztvett a varsói diadal alkalmából rendezett ünnepeken . . .

Az oroszok a belső erődvonalak áttörése után föladták Varsót, de a német sereg bevonulása előtt fölrobbantották a Visztula híclját és Varsó keleti nagy elővárosából, Prágából ágyúzták Varsó belső részeit.

Az orosz jelentés Varsó elvesztését természetesen önkéntes átadásnak és igen kis jelentőségű eseménynek igyekezett föltüntetni.

Az orosz nagyherceg-fővezér azzal indokolta az orosz közvélemény előtt „elhatározását”, hogy Varsó úgyszem tudta volna megállni helyét a német nehéz tüzérséggel szemben és az adott helyzetben nem a várnak,

hanem a hadseregnek a megmentése volt a fontosabb. Az elkövetkezendő „döntő” harcok idejére kellett a hadsereg épségét biztosítani.

Ezzel a gyöngé érveléssel szemben a helyzet az volt, hogy a Visztula-front elfoglalása a németek kezére egész sor támaszpontot juttatott és ha Varsó, Ivangorod és a Narev-erődök valóban nem is voltak olyan tökéletesen kiépített, modern várak, amelyek a szövetségesek tüzérségének huzamosabb ideig ellen tudtak volna állani, a közeljövő bebizonyította, hogy a legkiválóbb várakat sem tudta már megvédelmezni Oroszország, mert hadereje kimerült.

A szentpétervári francia nagykövet Varsó elfoglalásának napján azt írta naplójába, hogy „ez az esemény messzeható jelentőségű; az oroszok elvesztik egész Lengyelországot roppant erőforrásaival együtt és vissza kell vonulniuk a Búgra, a Nyemenre és a Drinára.”

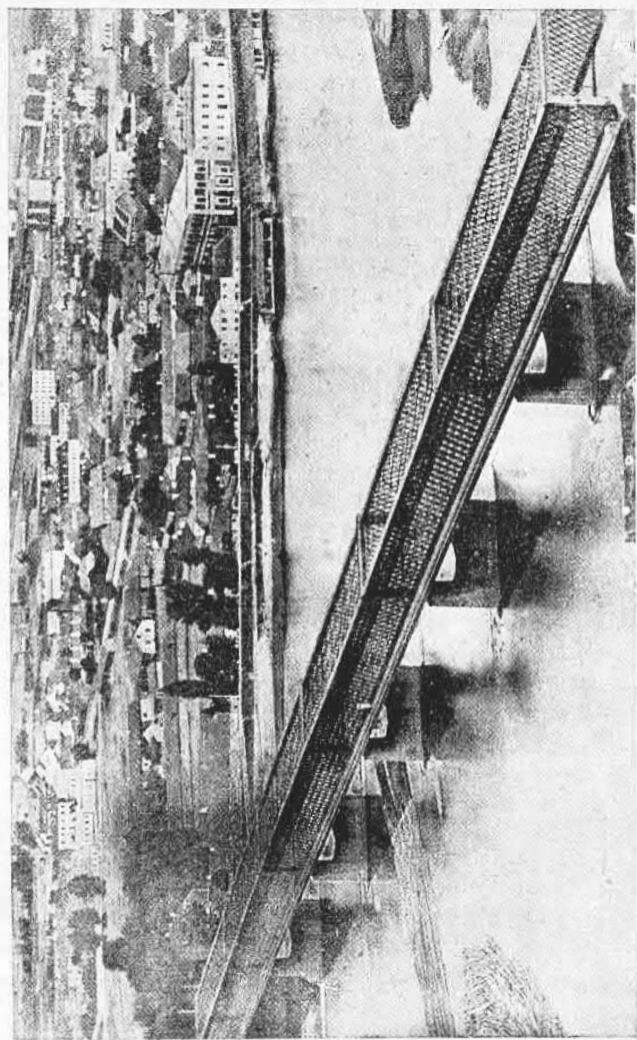
De még nyugtalanítóbbnak találta a nagykövet Varsó elvesztésének morális következményeit. És pedig jogosan! Az orosz népben, az orosz katonaságban, de a semleges külföldön és főleg a Balkánon azt a meggyőződést érlelte meg a szövetségesek varsói győzelme, hogy Németország és a monarchia legyőzhetetlenek.

Varsó elfoglalása világraszóló diadal volt; amely rémületet keltett az ántánt országaiban és amely siettetete Bulgária érfélben lévő elhatározását . . .

Varsó városa

A lengyel főváros a történelem során sok borzalmas eseménynek, sok gyásznak és szomorúságnak volt a szemtanúja. A Kosciuszko által halál megvető bátorsággal és csodálatos önfeláldozással vezetett lengyel szabadságharc vérbefojtása és leveretése után Suvarov orosz tábornagy elfoglalta Varsót és Praga nevű elővárosát szabad prédául kiszolgáltatta győzelemittas csapatainak. A praga-varsói vérfürdő azonban csak bevezetése volt azoknak a borzalmaknak, amelyeket Lengyelországnak még el kellett szenvednie.

Mikor az oroszok Varsóból kivonultak, a város a Napoleon által alapított varsói nagyhercegség székhelye lett. 1809-ben vonultak be Varsóba az osztrák csapatok, de csak rövid ideig maradtak az ősi lengyel városban. 1813-ban az oroszok újra megszállották. Varsó sorsát véglegesen a bécsi kongresszus döntötte el, amikor is újra helyreállt a lengyel királyság, de élén az orosz cárral, mint lengyel királlyal. Négy orosz gárdeezredet helyeztek el Varsóban az orosz fennhatóság képviselőjében.

Varsó. Rákóczi. A Varsói. Pincével összekötő hatalmegye vasúti hidat az oroszok fölrobbantották a leányed levaros kitérítéskor, de a német hidászok a heves ágyútüzben is megjavították a súlyosan megromlott hidat és csakhamar tovább folyt az útdézés.

1830 november 29-én Varsó lakossága fegyvert ragadott és elűzte az orosz csapatokat. Ez volt a jeladás a lengyel fölkelésre, amely teljes erővel tört ki. Varsó újra fölszabadult, de csak egy időre. Másfélévi makacs ellenállás legyőzése után az orosz túlerő ismét elfoglalta a sok vihart megért várost. Paskievics tábornok, ugyanaz, aki később, 1849-ben betört Magyarországra és leverte a magyar szabadságharcot, „Varsó hercege” címet kapta hódítása jutalmául, sőt a cár a lengyel királyság helytartójának is kinevezte.

Az orosz uralom alatt a pompás, régi középületeket kaszárnyákká alakították át és igyekeztek a városnak orosz színt és jelleget adni. Ám Varsó még így is tovább fejlődött és igazi európai nagyváros lett. Az intelligencia és a lengyel nép szívós kitartása, szorgalma és munkássága lehetővé tették, hogy a város — földrajzi fekvésének kihasználásával — minden tekintetben gyarapodjék és igazi és méltó központja legyen a törekvő, jpb b jövőre áhítózó lengyeliségnek.

= A lengyel fővárosnak érdekes földrajzi fekvése van: Európa kellős

közepén fekszik. Varsótól az Ural-hegyláncig akkora az út, mint az Atlanti-óceánig, a norvég fjordoktól annyi, mint a görög partokig. Így hát éppen a kontinens középpontjában fekszik Varsó, a Visztula mellett, melynek lassú vízi medre a legigazabb választóvonal talán nyugat és kelet közt.

Köröskörül erdő mindenütt, északon, délen, keleten — nyugat felé pedig végtelen gabonamezők nyúlnak. Tölgy, fenyő és nyárfa. Még a bükk is rengetegbe nő és a gabonaföldeket kukoricatáblák tarkítják. A Visztula az Északi-tengerbe ömlik, keleti partján a Szarmata-síkság kezdődik és Varsó az ős szlávok nyugatra néző metropolisza.

A lengyel mezőkön igen hangulatosak a nyári esték, de végtelenség a havas téli éjszakák. A Visztula partján azonban holland kertekre emlékeztető gyümölcsösök pompáznak és a dombokon fekete szélmalomok hajt a szél. A lengyel nyelv a leglágyabb az összes szláv idiómák között, a sok mássalhangzót elnyújtott orrhangok halkítják benne, akárcsak a francia nyelvben.

A lengyelek voltak különben mindig a kelet franciái.

@jdChVU'cf\YfW[ZUJ UfgChY'Z['U'CE
bYa Yh\UXgYfY[Z j Ynfy

Varsó pedig mindig a lengyelek szent városa volt, akárcsak az oroszoké Moszkva.

A krónikák szerint Varsó, legalább is jelenlegi „rég városa” a XII. században keletkezett. A XI. században már ott székeltek a mazoviai hercegek. A XVI. században azután, a Iublini gyűlésen, hosszas vita után kimondották, hogy Varsó lesz az összes rokontörzsek: a litvánok, lengyelek, mazoviaiak, szóval egész Lengyelország fővárosa.

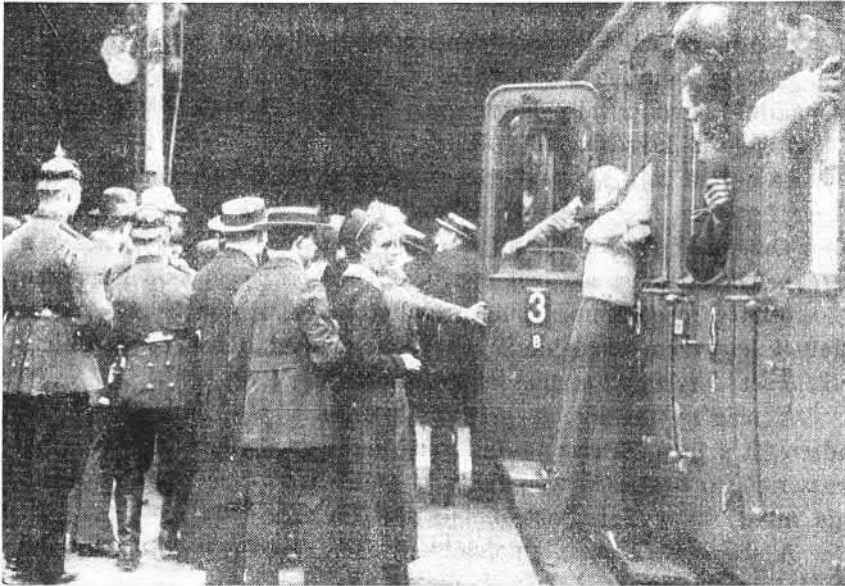
Az első Vasa már Varsóba tette át a székhelyét Krakóból és ettől kezdve itt tartották a lengyel országgyűlést, a sejm üléseit. A XII. századra esik Varsó történelmi fénykora, akkor volt Lengyelország is a leghatalmasabb. A XVIII. és XIX. században sokszor falai alatt zajlottak le a csaták, amelyek aztán Lengyelország sorsát eldöntötték.

A varsói vár előtti téren egy bronzszobor áll, egy lengyel király szobra, aki egy évig Oroszországnak is cárja volt. „Elmegyünk még Varsofiáig ...” — énekelték egy félszázad múlva a kurucok, Rákóczi kurucjai. XII. Károly, a nagyszerű, nemes kalandor már Rákóczinak ajándékozta a lengyel koronát. Nem kellett hozzá még egy félszázad és három részre darabolták Szobiészki János egykori Lengyelországát.

Varsónak körülbelül egymillió lakosa volt a háború előtt. Száz évvel előbb alig százezer. Száz év alatt tehát megtízszereződött a népessége, ni A régi város zeg-zugos uccui között hatalmas kőulak épültek, a rozoga, cg falépcsős házak között modern paloták. A régi uccák megszorult, fülledt levegőjét nagy, fásított sétaterek frissítik. Iskolák, egyetem, színházak, múzeumok, szép középületek díszítik Varsót. Mindene megvan, ami egy modern nagyváros jellegét megadja, de azért keleti és szláv jellege sem ment veszendőbe. Kelet és nyugat különös, eredeti keveréke adta meg a lengyel főváros jellegét. A boulevardokat angol aszfalt borította már, de a varsói mellékuccák sara abban az időben még híresebb volt a boulevardok burkolatainál.

Az uccasarkokon, a házak falában szentképek. Előttük örökmécses és ájtatoskodó nők csoportja. Avarsói úri dáma este, ha hangversenyre megy, megállíttatja kocsiját, keresztet vet a kép előtt és alamizsnát ad a koldusnak. A hangverseny-teremben Chopint játszik a zongora művésze, majd Debussy vibráló taktusai következnek. Varsó az ellentétek városa.

És a háború odaviharzott az ősi vár falai alá. Dörögtek az ágyúk és reszketett a levegő Varsó körül. Ekkor már majdnem egész Orosz-Lengyelországot feldúlta a háború vihara. Egymásután pusztultak a városok és falvak. A visszavonuló oroszok régi taktikájuk szerint lehetőleg

A cni[U'a Ug f'YhUj Ufg] dz 'nUi Xj Ufcb í 'U' b'fa Yha Y[grz]' 'zg' i'z b

mindent felgyújtottak maguk mögött, ami az ellenség hadicéljait szolgálhatta volna. Égtek a hidak, a raktárak, a begyújtott gabonakészletek, folyt a rombolás, a pusztítás, az orosz visszavonulás. A sok-sok lengyelországi város és falu között elpusztult Chopin-nak, a nagy zeneszerzőnek a faluja is. A romokban heverő Sohacsev város közelében van a Zelazova Vola nevű tanya. Itt született a nagy Chopin. Ezt a tanyát mindenestül elpusztította a háború vihara: az orosz gyújtogatás és a német ágyú. A zeneköltő szülőháza rombadőlt és csak kőtörmelék jelezte a helyet, ahol nemrégiben még Chopin szobra állott. . .

Bajorok rohama

Az orosz hadsereg ebben az időpontban már katasztrofális munícióhiányban szenvedett. Nem volt a felényi puskatöltényük és ágyúlövedékük sem, amennyire a kolosszális tömegű hadseregnek szüksége lett volna, hogy a siker reményével nézhessen szembe a szövetségesek mesteri támadásaival.. Kevés volt a lőfegyver és az ágyú is.

Az orosz hadvezetés, az orosz kormány, valósággal könyörgött az ántánt-hatalmak pétervári nagyköveteinek, hogy küldjenek muníciót, küldessenek fegyvert.

—A harcbanálló hadtesteinknek a felszereléséhez legalább másfél-millió puskára volna égető szükségünk, — mondotta Szaszanov — és fegyvergyáraink havonta alig hatvan ezer fegyvert tudnak előállítani.. .

A helyzet kétségbeejtő volt!

Az ántánt szívesen segítette volna az ő érdekében harcoló orosz katonatömegeket fegyverrel és munícióval. De mit ért a jószándék, mikor Oroszország jóformán teljesen el volt vágva szövetségeseitől és a Dardanellák ostroma, amelyet éppen az Oroszországgal való közvetlen összeköttetés megteremtése miatt erőltetett Franciaország és Anglia, nemcsak hogy nem kecsegtetett gyors eredménnyel, hanem egyre jobban bebizonyosodott teljes reménytelensége.

A magára maradt, magára utalt Oroszország, amelynek óriási hadseregét a japánok sem tudták kellő munícióval ellátni az Ázsián és Oroszországon keresztül való szállítás mérhetetlen nehézsége és lassúsága miatt, szörnyű katasztrófának nézett elébe.

A nagyarányú orosz munícióhiány és fegyverínség volt a legjobb segítőtársa a központi hatalmak seregeinek.

A legjobban felszerelt orosz seregek a varsói fronton küzdöttek, de ezeknek az elitcsapatoknak a helyzete is tarthatatlanná vált a front többi részein szenvedett súlyos vereségek és a teljes körülzáratás egyre jobban fenyegető veszedelme miatt.

Varsót fel kellett adni.

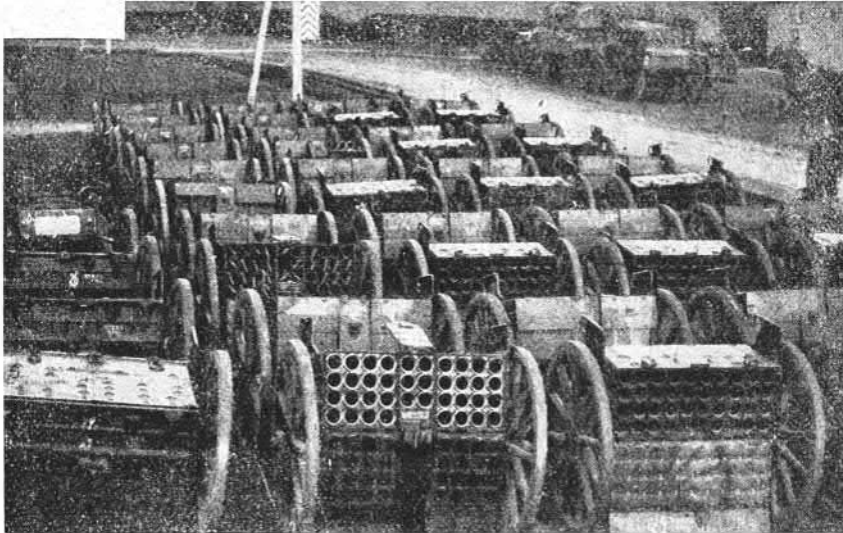
Az orosz utóvédcsapatok hőiesen küzdöttek végső erejük megfeszítésével, de ezt a végső ellenállást is elsöpörte a bajor ezredek diadalmas rohama.

„Augusztus 5-én szürkületkor — írta egy bajor altiszt hadinaplójában — arra ébredtem föl hirtelen, hogy a mieink éktelenül káromkodnak és lövöldöznek. Noha alig pár órával előbb feküdtem le, mégis rögtön kiugrottam az árokból és még idejében láttam, amint egy kozákpatrul lóhalálban menekül. Három már harcképtelen volt, részben a lovukat lőtték le, de a negyedik kétségbeesetten vágatott és szerencsésen el is ugratott egy dombor mögött, mely eltakarta őt előlünk. . . „Félóra múlva itt lesz a golyózápor”, dörmögtem magamban bosszúsan: és csakugyan nem csalódtam. Az elmenekült kozák megvitte Vilanov erődbe a mi pontos hadállásunkról szóló jelentést s mivel az orosz tüzéség úgy ismert a környéken minden távolságot, mint a lövőtéren, mingyárt az első sortűzzel belötte magát és hevesen bombázta hadállásainkat.

De a mieink nyomban megadták a feleletet nekik. Ütegeink rettenetes tüzelést indítottak az orosz ágyúk ellen és nehéz tüzéségünk

csakhamar ura lett a csatatérnek. Körülbelül hét kilométernyiről lőttük az orosz ütegeket és megfigyelőink csakhamar jelentették, hogy gránátjaink jó helyre csapnak le, mire az oroszok, rendes szokásuk szerint, sietve megváltoztatták ágyúik állását. Ez azonban nem ment simán, mert a mi ütegeink is résen voltak és srpnell-tűzzel árasztották el az orosz vonalakat.

Az oroszok egy kis faluban rejtőzködtek, amelyet azonban néhány gránátunk lángba borított és ekkor centrumunk, amelyben én is voltam, szilaj hurrákiáltással tört előre.

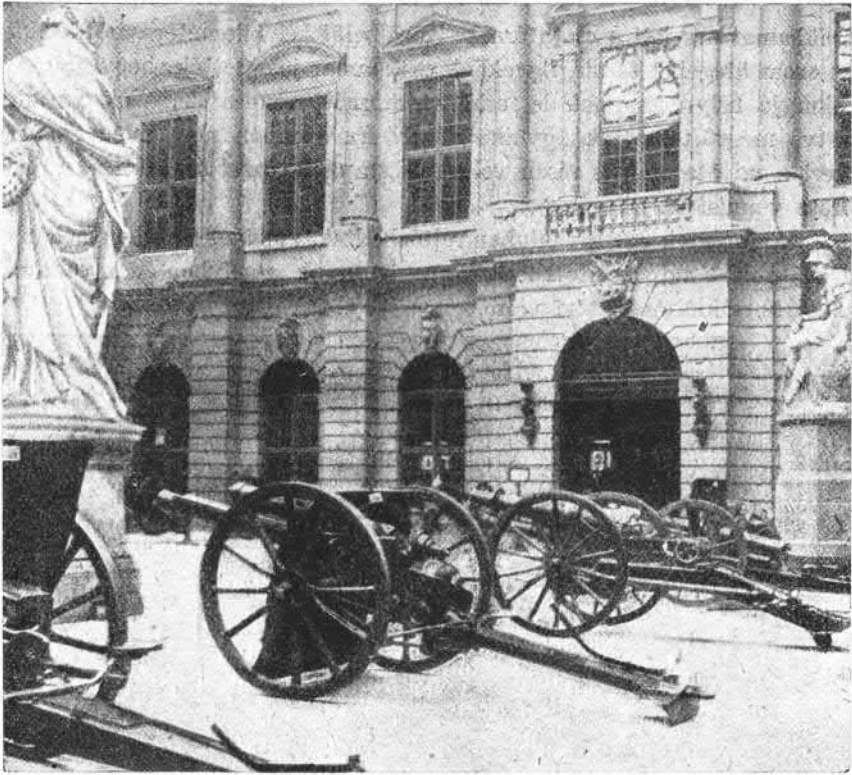

A varsói erődtésekben zsákmányolt orosz lőszerkocsik egy része

Az első pillanatban az orosz gyalogság oly hirtelen borított el bennünket gyilkos hatású szórótűzzel, hogy hadsoraink meginogtak. Ugyanekkor megszólaltak az orosz ágyúk is és a srpnellek záporát zúdították ránk. Még néhány lépést rohantunk előre, de ekkor megint gyorstűz zúdult felénk, úgyhogy kénytelenek voltunk lehasalni. Szerencsére az orosz gyalogság nagyon magasan lőtt, úgyhogy nem sok kár esett bennünk. A helyzetünk azonban válságos volt, mert a srpnell-eső egyre zuhogott ránk, úgyhogy se előre, se hátra nem bírtunk menni. De a legnagyobb szükségben jött a leggyorsabb segítség, mert a vezénylő tábornok ismét rohamot fúvatott s az egész tartalékot tűzvonalba dobta...

Huszonötezer torokból harsant föl a diadalmas hurrá! — és rohanó lavinaként indult neki a lejtőn a rettentő embertömeg az orosz állásoknak,

5 J UfgQVUÁngz_a zbm'h/d'cfagn'z[m_Y[mif/gn/h6Yf]bVYj]Itf'_fg'_jz`#
rcftrz_U\UX] a·m/a'fNYI [<Uf gēi X]Ufzb

melyekből gyilkos sortűz fogadott bennünket. . . . Hogy ki esett el: nem néztük akkor; csak rohantunk előre, akik még épek voltunk, behunyt szemekkel és fogcsikorgatva, hogy ne lássuk a halált. S amikor, elbotolva a drótkadályokban, ismét fölnyitottuk a szemünket, félelmetes színjáték játszódott le előttünk. Végig az orosz hadállásokban csak magasra tartott kezeket láttunk, meg szorongva térdeplő és imádkozó oroszokat, akik mind kegyelmet kértek — míg a puszta síkon, a dombos hadállások mögött, hosszú oszlopokban kavargott a menekülő Irén és gyalogság, melyet ütegeink szakadatlanul lőttek és gyilkos srappnell-esővel árasztottak el. . .

Ez történt augusztus 5-kén hajnalban is. Így vettük be mi, bajor katonák, Varsó külső erődjét. Láttuk elvonulni a trént és a gyalogságot, amely kiürítette Varsót, úgyhogy már a kora délelőtti órákban bevonulhattunk Lengyelország fővárosába.”

A varsói túsok

A Varsót föladó orosz sereg a lengyel főváros keleti elővárosa, Praga körül foglalt el új hadállást és az orosz tüzérség innen bombázta a német megszállás alá kerülő várost. Ez természetesen nem sokáig tartott.

Csakhamar megindult az újabb német támadás és Lipót bajor herceg seregei csakhamar kivetették az oroszokat Prágából is, augusztus 8-án elfoglalták a várost és továbbnyomultak Novo-Minsken és Stanislavovon keresztül egyenesen — Breszlitovszk irányában.

Varsótól egyre jobban eltávolódott a harci zaj, de azért szigorú statáriumot kellett fenntartani, mert az orosz lakosság és az oroszérelmű része a lengyel lakosságnak állandó veszedelmet jelentet a német hadvezetőség szempontjából.

Gyanús mozgólódást észleltek a németek a megszállott fővárosban és miután nagy katonai érdekek fűződtek ahhoz, hogy a további német operációk bázisává lett Varsó nyugalma semmiféle rendzavarás vagy meglepetés ne veszélyeztesse, Lipót bajor herceg, Varsó főparancsnoka a következő felhívást intézte a város lakosságához:

„Városotokat német csapatok szállták meg. Mi az ellenséges

@jdCkVU'cf\YfW[ghUhzf]i a !fYbXY'YhfhbYa VgU_Z'fU[Ugnc_\]fXYhf_ž\UbYa 'Unh_]]g
XcVc'hz_'a]bXYbZ'f

katonasággal harcolunk és nem a békés lakossággal. A nyugalmat és rendet biztosítani kell, a törvényeket tisztelni. Remélem, hogy Varsó lakosai nem fognak ellenséges vállalkozásokba kezdeni. Remélem, hogy a német jogérzetben megbíznak és a parancsnokok rendelkezéseinek engedelmeskedni fognak.

A legfőbb hadvezetőségnek azonban tudomására jutott, hogy az ellenség kísérleteket tett Varsóban lévő csapatainknak biztonsága ellen. Kénytelen vagyok ezért a város vezetését és legtekintélyesebb polgárait túsul venni, akik csapataink biztonságát fogják garantálni. A ti dolgotok tehát, hogy polgártársaitok életét megvédjétek. Aki a tervezett bárminemű támadásról valamit tud, polgártársai érdekében, de Varsó nyugalma és biztonsága érdekében is azonnal jelentse a katonai hatóságoknak.

Halálbüntetéssel lakói mindenki, aki ebben az irányban készülődik, vagy egy esetleges támadásban segít.

Az erélyes felhívásnak meglelt a kellő hatása.

A lengyel lakosság nagy része örült a német megszállásnak, mert érezte az önálló Lengyelország feltámadásának közeledtét. A lakosság többi része, amely bármilyen, okból az orosz uralomhoz szított, belátta, hogy minden ellenkezés hiábavaló, a németek nem ismerik a tréfát és szükség esetén beváltják súlyos fenyegetéseiket.

Erre azonban nem került a sor.

Az őrizet alá vett túsok is hamarosan szabadlábra kerültek.

A szövetséges katonai parancsnokságok berendezkedtek a lengyel fővárosban, katonai közigazgatás alá került Varsó és innen folyt tovább az irányítása azoknak a nagyszabású, további hadműveleteknek, amelyek gyors sikerrel a hátralevő lengyel várak és Lengyelország túlnyomó nagy részének a meghódítására vezettek.

Szentpéterváron az ülésezéseit folytató Duma lengyel tagjai ezekben a napokban azt hirdették, hogy az autonóm Lengyelországnak föl kell támadnia az orosz cár jogára alatt, a valóságban azonban érezték és tudták, hogy ezt a föltámadást csak a szövetséges központi hatalmak további diadalai hozhatják meg és pedig nem a cári uralom alatt, hanem a Németországgal és a monarchiával való kapcsolat formájában.

A lengyel szabadság és önállóság föl támadásának közeledtét Hindenburg és Mackensen ágyúi hirdették dübörgő, ellenállhatatlan erővel a lengyel síkságokon.

„Derék és vitéz férje ..

Nagy szükség volt odahaza is a ragyogó diadalokra, amelyeket az orosz fronton arattak hős katonáink.

A diadalok híre felvillanyozta a „hinterland” kedélyállapotát feledtette a bajokat, gondokat és azt a reményt keltette, hogy most már majd rövidesen vége lesz a háborúnak, a cár békét köt, a többi ellenség is belátja, hogy hiábavaló a további vérpocsékolás és hazajönnek diadalmas katonafiaink.

Oh, ha tudták volna a reménykedő szívek, milyen koraiak ezek

5' hz Vcf] dGgHJ]fz bmrkE\ Jj UHJ zVUob

a tervezgetések! Ha tudták volna, mennyi megpróbál látást, szenvedést, nyomorúságot rejtegett még fátylai mögött a kegyetlen sors!

Egyelőre azonban igen biztatóak voltak a hírek. Minden napra jutott egy-két győzelem és rózsás színben tündöklött a jövő.

A végleges és gyors győzelem reményében szívesen tűrte mindenki az egyre jobban növekedő drágaságot, a fogyatékos táplálkozást. Megszü-

letett a drágasági pótlék, de megszületett az ötlet is, hogy az élelmiszerhiányon répaültetéssel is lehetne segíteni. Répaültetéssel, ami az emberi táplálkozás céljait szolgálja, német minta szerint. Július végén sorozásra hívták már a rózsaszínű plakátok a 43—50 éves férfiakat is. Odaálltak a dereshajú magyar emberek a mérce alá és büszkéek voltak rá, ha a katonarvos kimondta a „tauglich”-ot. Ha el kell menni, hát el kell menni. Legalább azzal is hamarább vége lesz a nagy fölfordulásnak.

Pedig ebben a dicsőséges, diadalmas időben is seregestől történtek a gyászos esetek.

Balogh Sándor biharmegyei földműves februárban a B osztályú népfőlkelőkkel állott sor alá és május derekán került ki a frontra. Derék katonának bizonyult és sűrűn küldözte haza a leveleket feleségének. Megírta, hogy már tizenegy ütközetben volt, kemény szuronycsatákban verekedett és kitüntetésre is előterjesztették. Biztosan megkapja a nagy ezüstöt és milyen jó is lesz, ha a medália után élete végéig minden hónapban tizenöt koronát kap. Balogh Sándornénak a lublini harcok után megint tábori levelet hozott a posta.

„Kedves feleségem! Tudatlak, hogy egészséges vagyok. Két nap óta tűzben vagyunk és este tartalékba megyünk. Cudarul megpiszkáltuk a muszkát. Kézigránátokkal jöttek, de jó helyre küldték őket. Finom, jó ebédünk Volt, a főhadnagy úrtól kávét és édes pálinkát is kaptam, írj, mi újság. Mondd meg Palikának, ha jól viseli magát, viszek neki egy kozák lovat István király napjára. Isten veletek, jó egészséget. Most többet nem írhatok.”

A levél címoldalán tintaceruzával Írott néhány sor, A cenzor tiszt írása:

„Jó asszonyom, vérző szívvel közlöm, hogy derék és vitéz férje, aki a hős magyar katonák mintaképe volt, ebben az órában, srapnellőtől találva, meghalt a hazáért. Zsebében volt ma írt levele. Vigasztalja meg a gondolat, hogy férje a legdrágábbért áldozta föl életét. ...”

A ragyogó diadalok hírei nyomán sűrűn érkeztek ilyen szomorú hírek is a tábori postával.

A diadalt nem adják ingyen.

A dicsőségnek nagy ára van ...

Varsótól Breszlitovszkig

Sven Hedin a meghódított Varsóban

Közvetlenül a lengyel főváros meghódítása után Varsóba érkezett Sven Hedin, aki rendkívül érdekes módon számolt be megfigyeléseiről.

„Csodálatos volt a hangulat Varsóban” — írta többek közt, — „amikor augusztus 6-án, egy nappal a város eleste után, odaérkeztem. Nagy volt a tolongás az uccákon, de sem izgatottságot, sem sietséget nem észleltem. A lakosság teljesen nyugodt volt. Itt persze nem köszöngettek és nem hurráztak, mint Jaroslauban és Lembergben. Egy nagy metropolis előkelősége lebegett a város fölött, amely tegnap szabadult föl az orosz iga alól. Csak a trénozlopok, a kiállított'örségek, a menetelő csapatok és a cirkáló lovascsendőrök emlékeztettek a háborúra.

Percről-percre élénkültek az uccák. Friss csapatok jöttek, fekete-fehér-piros lobogós autók robogtak végig a városon. Időnként fegyverropogás hallatszott és golyók csapódtak a házak falaiba. A Prágában hátrahagyott orosz hátvéd igyekezett a németeket nyugtalanítani, hogy késleltessék a Visztulán való átkelésüket.

A lengyel főváros lakói nem sokat törődtek ezzel, pedig a polgárok közül többen megsebesültek, néhányat pedig megöltek a golyók. A forgalom egyre növekedett. A gyönyörű nagyvárosi utak árnyékadó fasoraikkal, a kőépületek, múzeumok és kolostorok büszkén ragyogtak a nyári nap fényében.

Több mint egy évig viharozta körül a háború a lengyel főváros ősrégi falait. Most ütött a főszabadulás órája. Nélkülözésnek, nyomornak semmi nyoma nincs. Csak a pályaudvarok, közraktárak és lakatanyák pusztultak el. Ami gabonát és lisztet elvinni nem tudlak, azt a menekülő oroszok kivonulásuk előtt fölgújtották és ezzel annyira meggyűlöltették magukat, hogy a németeket most tartózkodó, de észrevehető barátságossággal fogadták.

Varsó legfőbb üzleti uccájában, a Novi-Szviaton a város előkelősége korzózik. A Jeruzsálemi faszor Praga felé néző része gyalogsági tűz alatt állt és ezért az őrségek láncokkal vontak itt kordont. A Bristol-szállodának, amelyben megszálltam, hátulsó szobái Prága felé néztek és így ugyancsak ki voltak téve az oroszok tüzeinek. Egyik-másik golyó átütötte valamelyik ablakot és amikor a fürdőkádban ültem, hallottam a golyók pattogását az ablakok keretén és bádorpárkányain! Ráadásul az a hír is elterjedt, hogy az oroszok aláaknázták a Bristol-szállodát és az éjszaka a levegőbe repül! A vizsgálat azonban nem derített föl semmi gyanús dolgot és mindenki nyugodtan a helyén maradt.

Először is a várostól délre fekvő 9. számú erődöt tekintetem meg, amelyet előtte való napon hajnalban foglaltak el a németek. El-

HY'YZcbZ _Y Y[mf/a YhdzbWF] cbUrcb''-bbYb UXHU dUFub!
VgUjhUj Ynhh hgnhz Uj cbUhYY'fb fgj f/fb HUFdñ!
_cXGE_Urcbz_bU_

avult volt és a német
tüzéséggel szemben
hasznavehetetlen. Most
a rettenetes pusztulás
képét mutatta. Az oro-
szok már ősszel, ami-
kor a németek először
nyomultak előre Varsó!
ellen, fölrobbantották a!
betónboltozatokat, kéá
sőbb azonban, ameny-
nyire lehetett, kitata-
rozták és újra megerő-
sítették a védelmi mű-
veket.

Hazatérve, föl-
mentem a szálloda ötö-
dik emeletére és egy
Praga felé néző er-
kélyre léptem ki. Innen
a szó szoros értelmében
bele lehetett látni a
Praga-parton húzódó
orosz lövészárkokba.
Katonákat nem látott
az ember; azok elrej-
töztek. De egyre hal-

latszott a varsói uccákra irányított gépfegyverek kattogása. És a golyók még mindig be-becsaptak a szálloda szobáiba.

Este 11 órakor üres és pusztá volt a Krakói út. 9 óra után polgárembernek nem volt szabad mutatkoznia. Itt-ott őrség állt. A szálloda bejáratánál hirtelen nagy izgalmat keltett egy fölfegyverzett orosz tiszttal megjeleneése. Letartóztatták. A város természetesen hemzsegett az orosz kémektől, akik egymásután a németek kezére kerültek.

J] a cg Vg z grz f " z hc [U r z g U Un Y Z c [' U h J U r g U b

Másnap reggel már csak egyes lövések hallatszottak. A királyi palota előtt a tér még el volt zárva, mert az oroszok ide lövöldöztek a legtöbbet. Az ősrégi kastély majdnem valamennyi ablaka szét volt löve, a puskagolyók befürödtek az aranyozott székekbe és pamlagokba, valamint a selyemkárpitokon keresztül a falakba.

Később megint fölmentem az ötödik emeletre, hogy lássam a tüzeket, melyek Prága különböző részeit elpusztították. Így a péter-

vári és terespoli pályaudvarokat összes melléképületeikkel együtt, továbbá a kaszárnyákat, áruházakat, gyárakat és más katonailag fontos épületeket. Füstfelhők borultak a város fölé és a lángok kísértetiesen megvilágították a házakat, a háztetőket és templomtornyokat. Északon, a Visztulamenti pályaudvaron az oroszok összetolattak vagy ezer személy- és tehervagont és petróleummal leöntve, fölgújtották azokat.

Lipót bajor herceg tábornagy augusztus 9-én ünnepélyesen bevonult Varsóba. Hatalmas zenekar fújta a győzelmi indulót. Az Alexander Nevskij templom előtt a herceg leszállt lováról. Vagy harminc hős katona mellére sajátkezűleg tűzte föl a vaskeresztet, mindegyikkel kezét fogott és mindegyikkel elbeszélgetett. Azután a Belvedere kastélyba hajtatott . . .

Ekkorra már a fölrobbantott pragai Visztula-híd fölött új hadihidat építettek a német műszaki csapatok és megindult rajta keresztül tovább kelet felé a diadalmas, fáradhatatlan német hadsereg.”

Varsó eleste után

Varsó elesett.

Az orosz centrum betört és az orosz főhaderő is lázasan kereste most már a menekülés útjait.

A varsói félkör eltűnt a frontvonalat jelző térképről és a hadvonal kezdett kiegyenesedni, ami annyit jelentett, hogy Lengyelországnak egyre nagyobb területe jutott a diadalmas hódítók kezére és Mackenscnék most már nyílegyenesen haladtak Bresztlitovszk felé.

Az események, a jelentős ütközetek, a vert orosz had üldözésének kiemelkedő mozzanatai egymást követték példátlanul gyors tempóban.

Úgy látszott, nincs megállás, úgy látszott, hogy Nikolájevics Nikoláj nagyherceg minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyul és megtörik az orosz haderő atmorlizáltságán, amelynek egyik főoka kétségtelenül a fegyver- és municióhiány volt.

Augusztus első hetében az Eichhorn hadsereg egyre közelebb nyomult Kovno várához, a rohamozó német csapatok félkörben körülvették a vár külső erődítéseit és augusztus 8-án megkezdődött ezeknek az előretolt erődítéseknek az ágyúzása.

Fontosán egy hét leforgása alatt az erődítések közül kilencet elfoglaltak a várostromló csapatok és augusztus 16-án a német rohamosztagok már a főerődök alatt állottak.

Megkezdődött Kovno várának az ostroma, amelyet Litzmann generális vezetett és amely a legerősebb tüzérségi tüzellel kezdődött. A legnehezebb mozsarak és ágyúk összpontosították tüzüket a modernül megerősített, hata^nas várra, melynek védőseregét a borzalmas pusztítással, a pergőtűz okozta szörnyű rombolásokkal sikerült megrendíteni.

Huszonnégy órai pergőtűz után, augusztus 17-én a főerődvonalat, majd a következő napon magát a főerődöt rohamozták meg a német csapatok ragyogó sikerrel.

A kovnoi diadal több mint húszezer foglyot, 1500 ágyút és ren-

geteg géppuskát és más hadiszert juttatott a német seregek kezére. Kovno elfoglalásának ezenfelül elsősorban abban állott a jelentősége, hogy Kovnával kidőlt a lengyel várrendszer északi főpillérje és így a várvonal megtörtetett.

Augusztus 8-án tökéletessé vált a monarchia seregeinek ivangorodi győzelme is. Kövess tábornok csapatai augusztus 4-én tulajdonképpen a Visztula nyugati, balpartján levő három erődöt foglalták el. Négy nappal később, rendkívüli heves harcok után sikerült a túlnyomórésztben magyar csapatoknak átkelni a Visztulán és elfoglalni a balparti főerődöt, a tulajdonképpeni ivangorodi várat, ahol megint rengeteg fogoly és hatalmas hadiszert zsákmány jutott a szövetségesek kezére. Még ugyanaznap Kövess tábornok serege a Wieprz balpartját is megtisztította az ellenségtől és áthaladt keleti irányban a varsó—lublini nagy országvízen.

Az oroszok a döntő csatát itt is föladták és északkeleti irányban visszavonultak.

Novogeorgievszk ostroma

Ugyanebben az időben a diadalmas varsói német hadsereg ugyancsak a Visztula keleti partján megteremtette az összeköttetést József Ferdinánd főherceg hadseregével és Varsó elő városából, Prágából kiverve az orosz utóvédeket, tovább folytatta az előnyomulást a Bug-folyam felé, amelynek két partján Bresztlitovszk vára már nagyban készülődött a reá váró nagy küzdelemre.

Közben a Gallwitz-hadsereg Varsó fölött áttörte a Narev-frontot is és most már minden oldalról tökéletesen körülzárták a németek Novogeorgievszk várát. A SchoJtz hadsereg pedig Kovno irányából törte át az oroszok Narev-frontját és miután augusztus negyedikén Osztrolenkát elfoglalta, négy nappal később Lomza várát hódította meg. Ezzel a diadallal az egész orosz Narev-vonal Lomzától Novogeorgievszk váráig a németek kezére került.

De Novogeorgievszk sem kerülhette el sorsát. A híres várban igen jelentékeny haderő, körülbelül százezer katona zsúfolódott össze a németek gyors áttörései következtében. Ennek a hatalmas katonatömegnek a visszavonulási útjait Lipót bajor herceg és Gallwitz tábornok seregei vágták el és a visszavonuló főhaderőtől elszakított sereg kénytelen volt Novogeorgievszk várában menedéket keresni.

Százezer főnyi katona egy várba bezárva!

< U'buU'] a Y[Z[nY' fgybzBcj c[Ycf[ ]Yj gn_ 'U'Uht' 5' h' nyf'gf[ ] a Y[Z[nY' _]fzbntrchtz_ 'Un
YfYXa fbnYg'z[m rzgh

Kolosszális számok, kolosszális méretek voltak ezek!

A világháború fergegében, a tömegharcnak ebben a szédületes zűrzavarában azonban már semmi sem volt meglepő. Az emberek hozzászoktak a horribilis számokhoz. Százezer ember — százezer ember. . .

Csak Nikoláj nagyherceg sokalhatta ezt a számot, aki azzal az indokolással rendelte el a nagy visszavonulást és a várak kiürítését, hogy fontosabb a hadsereg megmentése, mint a várak megtartása.

A százezer ember ebből a szempontból nézve mégis csak nagy súllyal esett a latba.

A körülvárt Novogeorgievszk vár ostromát Beseler tábornok, Antwerpen meghódítója vezette főparancsnoki minőségben.

Jórészt népfölkelőkből állott Beseler hadserege, de olyan erős tüzérség támogatta az ostromra készülő csapatteket, hogy a vár sorsát már az ostrom megkezdésének első napja megpecsételte.

Augusztus 10-én kezdődött a borzalmas koncert, megdördültek a német ostromágyúk és a következő nap hajnalán a német népfölkelők már diadalmasan rohamozták meg a Visztula-parti Benjaminov erődöt. Az első erőd elhullása után továbbfolyt a borzalmas ágyúzás, amelyben jelentős szerepet vittek a magyar-osztrák harminc és feles mozsarak. Az erődök védőművei egymásután omlottak össze a rettentő pergőtűzben.

Augusztus 14-én a várgyűrű északi szélén lendületes rohammal foglaltak el a németek egy újabb erődállást, 16-án az északkeleti arcvonalon hódítottak meg egy nagy erődöt és két térközművet, 17-én és 18-án ismét két nagy erődöt foglaltak el lendületes rohammal a német csapatok, 19-én pedig északkeleten megtörtént a legszilárdabban ellenálló Vkra-szakasz áttörése, ami ismét két erődöt juttatott az ostromló sereg kezére.

És ütött az ostrom utolsó órája.

Augusztus 20-án végleg megtört a vár ellenálló ereje. Beseler tábornok általános rohamra küldte hadseregét és az elszántan támadó csapatok sorra egymásután elfoglalták a főerődöket.

Mi mentheti meg Oroszországot?

Novogeorgievszk várát, az oroszok utolsó lengyelországi támaszpontját a németek elfoglalták, az egész megszálló sereget hat tábornokkal együtt foglyul ejtették, közel kétezer ágyút zsákmányoltak, ezenfelül mindenfajta hadiszernek és hadikészletnek megszámlálhatatlan tömege jutott a győztes sereg kezére.

5 Wf'fg'U'bu[m YfW["B]_c'z'Y]Vg'bu[m YfW[ftcVfCE:a U[nUfznnU="A]_cG'WfbU_ U\UX\Ymnyh

Nagyjelentőségű siker volt ez morális és taktikai szempontból egyaránt.

Novogeorgievszknak, ennek a tökéletesen kiépített fölszerelt és százezernyi védősereggel ellátott, modern várnak a bravúros és gyors megostromlása lázas rémületet keltett nemcsak Oroszországban, hanem az ántánt többi országában is. Arra kellett gondolniok az angoloknak és franciáknak, mi lesz akkor, ha az orosz óriás teljesen kidől és a föl-szabadult egész német haderő rázúdul a nyugati frontra?

Ijesztő, dermesztő perspektíva volt ez!

A semlegesekre és a háborúra készülődő Balkán-államokra is nagy hatással volt a központi hatalmak újabb ragyogó sikere.

Bulgáriában most már végleg megerősödött az elhatározás, hogy a központi hatalmak oldalán beavatkozik a háborúba és az oroszországi német és magyar-osztrák diadalok csak siettették ennek az elhatározásnak a végrehajtását.

Románia pedig, amely ekkor már határozottan az ántánt felé kezdett hajolni, figyelmeztető jeleket kapott ezekben a nagy győzelmekben, hogy ne hamarkodja el döntését, hogy nagyon is kockázatos vállalkozás volna a diadalaik tetőpontján álló központi hatalmakkal háborúba keveredni.

Oroszországban Novogeorgievszk elestének és a közel százezer főnyi orosz hadsereg fogságjutásának híre csak fokozta a levertséget, a kétségbeesést, a reménytelenséget.

Rémült hangok kérdik suttogva, reszketve, egy-egy besötétített szobában:

— Vájjon eljutnak-e a németek Szentpétervárra?

És egy ilyen aggódo kérdésre a pétervári francia nagykövet — emlékiratainak hiteles tanúbizonysága szerint — azt válaszolja:

Hogy a németek elérnék Szentpétervárt?! . . . . Egyelőre több mint ötszáz versznyi távolságban vannak! Azonfelül ott vannak még a többi védővonalak! És nemsokára segítségünkre jön az őszi sár és a téli havazás! Mire pedig beáll a tavasz, számíthatunk rá, hogy az orosz sereg összeszedi magát és újra támadásba kezd.”

Sovány vigasz volt ez!

Egy birodalom, melynek végétét csak az ősz sara és a tél hava háríthatja el.

A francia nagykövet biztatásnak szánta szavait, de azokban a tragikus és kétségbejítő helyzet teljes beismerése rejlett.

Pusztulás és tűz mindenfelé

„Javában folyt Novogeorgievszk ostroma.

„A vár elfoglalása már csak napok kérdése volt” — írta egy haditudósító, aki Beseler vezérezredes főhadiszállásán figyelte az izgalmas eseményeket. — „A vár személyzete tudta, hogy a teljes körilzárás megtörtént és hogy kívülről már nem remélhet segítséget. Nyilvánvaló volt, hogy mindent meg kell tenniük a vár védelmére.

Augusztus 17-én több vezérkari tiszt társaságában Cegielniába mentem, ahonnari a németek a 16-os erődöt megsemmisítő tűz alatt tartották. Fénybombák jelezték a tüzérségnek, hogy tüzét irányítsa előbbre. Annyit jelentett ez, hogy a gyalogság már megkezdte az előnyomulást.

Heves rohamozás után elfoglalt orosz állást tekintettünk meg. Az árkot megtöltötte mindenféle roncs és törmelék. Ott állt kondérokban az el nem fogyasztott leves és a főtt krumpli. A szanaszét heverő kenyerek és edények elárulták, hogy az oroszokat éppen ebéd közben érte a roham;

J]a cg Váz gzn f Bcj c[Ycf [ ] gn .`cgfca zbz` V• Vg• hj fgn Y[m\ U Xc_`Ceb fa Yh_ " n Y[fbrh " "fk UfWff] Zgfa fbrt

Az oroszok az erdő szélén, Pieszkin túl, körülbelül két és fél kilométernyire megálltak. Most ez az erdőszél lett a német tüzelés célpontja.

A látvány nem gyöngé idegzetűeknek való. Fehér robbanási rakéták és barna poroszlopok. Hozzá rémes ágyúdörgés. Minden oldalon, minden irányban fáradhatatlanul tüzelő ütegek. Szinte érezni lehetett, mint szűkül mindinkább a vasgyűrű a szerencsétlen vár körül, mely most valóságos pokol lehetett és amelynek sorsa immár meg volt pecsételve. A vár őrsége ekkor már a demoralizálódás szembeszökő jeleit adta. Ma átjött egy százados egész századával, hogy megadja magát és a foglyok elárulták, hogy példájuknak lesznek követői. De a várparancsnok Bohr tábornok, aki a háborúban elvesztette egyetlen fiát, a Végsőkig védekezni akar. Neki teljesen mindegy, hogy életben marad, vagy elesik.

Másnap délben megjött a hír, hogy Novogeorgievszk főerődje és városa elesett. Megkezdődött a bevonulás. Őrületos sebességgel robogtam a meghódított vár felé.

A Vkrának, a Narev északi mellékfolyójának a hídját természetesen fölrobbantották az oroszok. De a német hadihíd már javában épült. Egypár palló már átvezetett a folyón. Szakadatlan, hosszú sorokban szállították a foglyokat. Az emberek nagyrészt elég jókedvűek voltak . . .

Néhány német tiszt elmondotta, hogy a döntő támadás az északkeleti front rész ellen történt. A végső tüzérségi előkészítést nyolcvanöt nehéz ágyú végezte több órán keresztül. Borzalmas, megsemmisítő erő volt ez mindössze három kilométeres szakaszon.

A vár kerülete 50 kilométer volt. Rendszerint egy embert számítanak a kerület minden méterjére. Eszerint ötvenezer emberből kellett volna a várőrségnek állani. A foglyok száma azonban több volt kilencvenezerénél. Mivel az oroszok ellenállóerejét végleg megtörő támadás hatalmas rést ütött az erődítési övön, Bobr tábornok augusztus 19-én. este 11 órakor két parlamentert, békehírnököt küldött Beseler vezérezredeshez, hogy megállapodjanak a vár átadására nézve. A német parancsnok azonban visszaküldte őket: az orosz, parancsnok sajátkezű aláírását követelte a kapitulációhoz. Végre megjelent az orosz generális és aláírta az átadást, de hozzátette, hogy egynéhány déli erődért nem állhat jót, mert ezeknek parancsnokai nem akarták még rpegadni magukat. Beseler röviden azt felelte, hogy újra fogja kezdeni ezeknek a védőműveknek az ágyúzását. . .

Egy mezőn kétszáz ló feküdt vérben. Néhányat a gránátok téptek szét, a többit lelőtték, hogy ne szaporítsák a németek zsákmányát.

A fellegvárból és melléképületeiből sűrű, fekete füstfelhő tört az ég felé. A kaszárnyák, tiszti épületek, raktárak mind lobogó lángokban állottak, az ablakokon keresztül mintha csak olvasztó kohóba néztünk volna, melyben az elsülő töltények pattogtak. Az égő házak mellett végighaladtunk odáig, ahol a Narev a Visztulába torkollik. Nem voltunk itt biztonságban. Minden pillanatban fölrobbanhatott egy muníciós raktár és a Visztula dél partjáról, mely részint még orosz kézen volt, vígan lövöldöztek ránk. A Visztula hídjá mellett, mely nagy vörös fémhengereken nyugodott, felrobbantott gőzösök egész hajórajja feküdt, fehér mentőövek egy részét partra vetették a robbanások.

Pusztulás és tűz mindenfelé. Hatalmas gabonaszérük izzóan égtek és elégett kenyér szaga terjengett a puszkaporos levegőben. Sokat mégis megmentettek: lisztet, konzerveket és egyéb hasznos cikkeket. 700 ágyú és rengeteg muníció tömeg jutott csak magában a főerődben a győztes kezére.

Az ágyúk közt volt modern is, de a legtöbb régi gyártmányú és fajtájú volt. Nagyrészt hasznavetetlené tették őket, vagy a závárt vagy valamely más fontos részt eltüntettek, valószínűleg a Visztulába dobták.

Találtak a németek két ágyút, amelyek a repülőgépek és lég-hajók elűzésére szolgáltak és amelyek 3500 méter magasra hordtak.

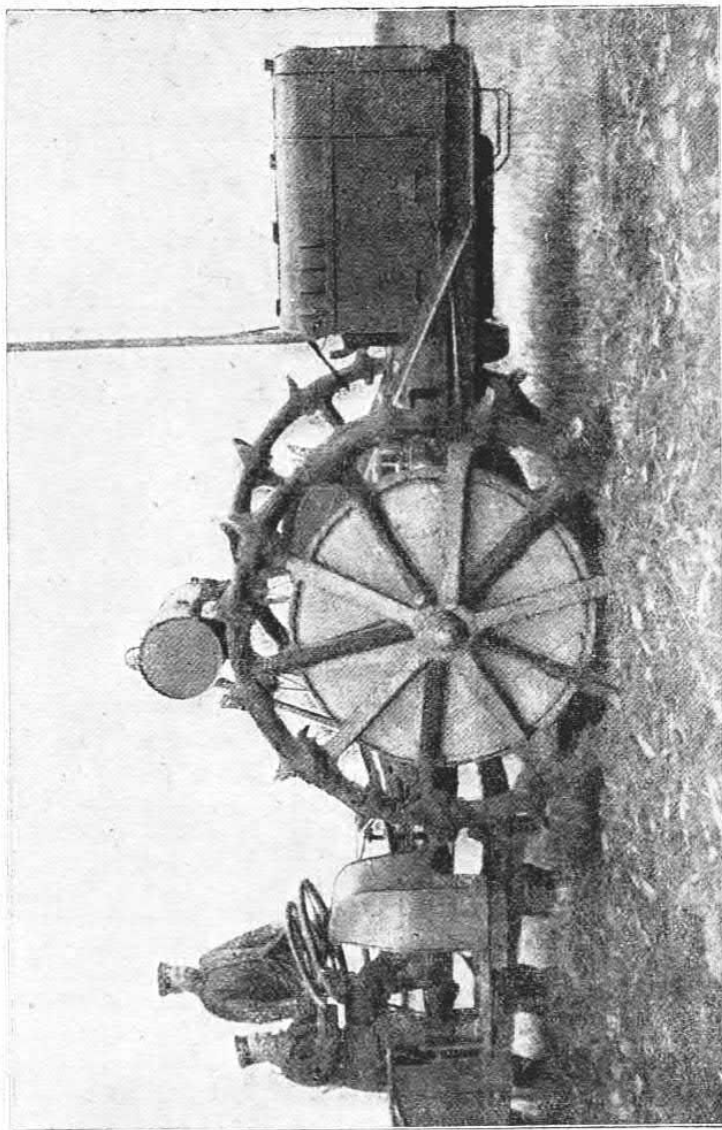
A Narevet átívelő vasúti híd föl volt robbantva.

Hogy nagyobb legyen a zavar és hogy a helyreállítás munkáját megnehezítsék, az oroszok a híd közepén egymásnak eresztettek két vonatot!”

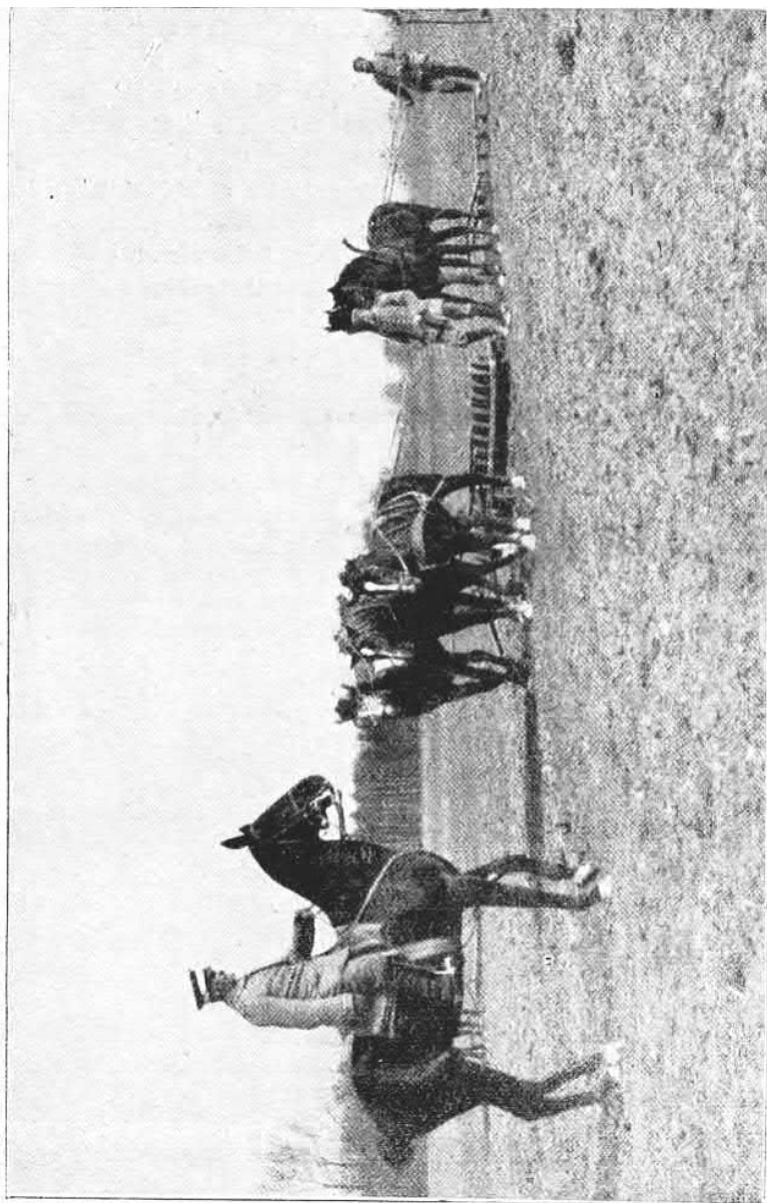
A rombolásnak és pusztításnak ez volt a legbeszédesebb szimbóluma.

Bresztlitovszk alatt

Grodno kormányzóság egyik járási székhelye volt Bresztlitovszk, a Bug-folyó partján, ott, ahol beléje szakad a Muchavec-folyó. Fontos vasúti csomópontja volt az oroszoknak, Varsó, Kóvel, Bielostok, Grodno és Szentpétervár felé indultak a vonatok hatalmas vasúti állomásairól. Két püspöknek is székhelye volt. Gyári és kereskedelmi központ. A gabona-, fa- és marhakereskedelem nevezetes centruma. Mindezenkívül elsőrangú vár is volt Bresztlitovszk, amelyet tizenkét erőd öve vett körül és amelyet megvívhatatlannak tartott a háború előtt az orosz közvélemény.

A németek Orosz-Lengyelországban megkezdtek a földet felszántását hatalmas automobílos ekekkkel, hogy a búzatermő föltek ne heverjenek parágon.

Német katonák a felszántott és bevetett orosz földet boronálják.

Varsó és Novogeorgievszk eleste után az előretörő német és magyar-osztrák seregek most ennek a rendkívül fontos várnak a megostromlását tűzték ki céljukul.

Rohamlépésben haladt előre, a vár megközelítése és bekerítése.

Mackensen hadserege délnyugatról mérföldes léptekkel sietett Breszlitovszk felé.

Augusztus 18-án Arz altábornagy csapatai a Biala felőli műút mindkét oldalán Breszlitovszk várágúinak hatáskörletébe üzték vissza az oroszokat. Így nyugatról az ostromgyűrű bezárult.

Északnyugaton József Ferdinánd főherceg hadserege Janovnál megtisztította a Búg déli partját az ellenségtől. Kövess tábornok csapatai Konstantinovnál átkeltek a Búgon és az északi parton elfoglalták Niemerovot és más helységeket.

Délen Vlodaváig nyomultak már elő a támadó csapatok, sőt Mackensen német csapatai innen keletre már egészen Piszéig hatolnak.

Majd egymásután jönnek a siker új állomásai. Augusztus 21-én Kövess tábornok csapatai az ellenséget a Breszlitovszkból Bielszkbe vezető vasútvonalon túl verik vissza. 23-án Puhallo tábornagy vitéz hadserege az ellenség üldözése közben vonul be Kövel városába. Ugyanaznap Breszlitovszk délnyugati arcvonalan a szövetségesek rohammal foglalják el a kopitovi magaslatokat.

Arz, József Ferdinánd és Kövess tábornokok csapatai éjjel-nappal nyomulnak előre, mindenütt megtörik az oroszok ellenállását és visszavetik őket immár Breszlitovszk erődözetéig. Vlodakától északkeletre német csapatok, kergetik be az oroszokat az erdők és mocsarak mélyébe. Puhallo tábornagy lovassága a Köveitől Kobrin felé vezető műút mentén nyomul rohamosan előre.

Diadalmas, ellenállhatatlan előnyomulás ez.

Breszlitovszk vára hatalmas félkörben, körül van már kerítve.

Arz tábornok magyar honvédei tűnnek ki legjobban a hatalmas arányú ostromban. Ők jutottak már legközelebb, a híres várhoz. Övéké lesz a vár megvívásának és elfoglalásának fényes dicsősége.

De elszántak és fáradhatatlanul törnek előre a többi csapattestek is. Közös magyar bakák, osztrákok és németek és ezt az előretörést már nem lehet megállítani.

Elemi erővel tomboló általános rohamozás folyik az egész vonalon. A kedélyeket még jobban fölviillanyozza a hír, hogy északon, a Bobrfolyó mellett a németek megvítették Ossoviec várát is, amely hosszú ideig bámulatos szívóssággal dacolt a német pergőtűzekkel és rohamokkal.

Érzi és tudja minden katona, hogy az egész világ szeme az ő előlendülő harci vonalukra tapad, hogy az egész világ izgalomtól fűtött kíváncsisággal figyeli ennek a keletre száguldó frontnak minden mozdulatát.

Lelkesedés, diadalvágy fűtötte a katonákat. A világháború leg-hősibb korszaka volt ez, a hódítás, a lendületes mozgóháború korszaka, amikor minden nap több kilométeres előnyomulást hozott, amikor minden katona tudta, hogy a végső nagy eredményért harcol és ennek a végső eredménynek napról-napra megmutatkoztak a diadalmas előjelei.

Egymásután estek el az orosz várak és városok, a számtalan csatában és ütközetben összetört ellenség mintha már végleg képtelen lett volna a megállásra, a szövetségesek diadalmas előretörésének a fel-tartóztatására.

Minden jel arra vallott, hogy már csak igen rövid idő kérdése, mikor következik be Oroszország teljes harcképtelensége, mikor teszi le a fegyvert az orosz ármádia és mikor kér különbékét a megalázott cár kormánya?

Az orosz földön előrevágtató német és magyar-osztrák seregek mintha csak a gyors békének a lelkes hírnökei lettek volna.

Pedig ekkor még korántsem dőlt el a hadjárat sorsa. Még nem lehetett tudni, hogy az orosz haderő valóban döntő vereséget szenvedett-e?

A szövetségesek mindenesetre a döntő győzelem hangulatában érkeztek Breszlitovszk alá és töretlen lendülettel fogtak hozzá a vár megvívásához.

Breszlitovszk bevétele

Három hét óta úgyszólván éjjel-nappal óriási erőfeszítésekkel tört előre Mackensen hadserege délnyugatról Breszlitovszk felé. Vér öntözött ezen a vonalon minden lépést: az áldozatul odadobott orosz utóvédcapatok vére és a németeké, meg a magyar-osztrák katonáké, akik szilaj elszántsággal kergették maguk előtt a szintén halálmegvetéssel harcoló oroszokat. Mindennaposak voltak a szuronyrohamok, az elkeseredett kézitusák, amelyekben csattogtak az élesre fent szuronyok és sokszor ököllel, puszta kézzel estek egymásnak az ellenfelek.

Augusztus 24-én, amikor Puhallo tábornagy félelmetes vörös ördögei bevonultak Köveibe, el volt vágva Breszlitovszk vasúti összeköttetése dél felé. Mivel pedig a Hindenburg sereg már korábban elfoglalta Bjelosztok várost, megszűnt a fenyegedett város összeköti! Lese

Többet telefon-főszerelese Breszl lítovszk alatt. Német katonák a háremezón lerakják a telefondrótot. A hengerre csavart drótot két katonna viszi. Az elsőnek mellére van akasztva a telefonlátdíko és a kagylo. Az álltszi minden száz lépésnél kipróbálja a készüléket

Grodno felé is, úgyhogy a mindenfelől szorongatott és zűrzavarban visszavonuló orosz hadseregnek csak egy kapuja volt már nyitva északkelet felé, — a híres Brcszlítóvszk vára. És ezt a kaput akarták becsapni a szövetségesek, a riadtan menekülő ellenség orra előtt.

A főadat rendkívül fontos és nehéz volt. Oroszország egyik legerősebb és legmodernebb várövezetét kellett, szinte rohamlépésben elfoglalni: s ezt a várövezetet tizenkét erődmű védte, részben mocsaras, nehezen járható területen, nem is szólván a hatalmas orosz hadseregről, mely ott hullámszórt a Búg mindkét partján és ügyesen megerősített hadállásokban védte lépésről lépésre a hadsereg zömének visszavonulását.

De csapataink egyre szűkébbre szorították az ostromgyűrűt, mert még a legutolsó katona is tudta, hogy ez az előretörés nem Brcszlítóvszknak, sőt még nem is a demoralizált orosz hadseregnek, hanem Szentpétervárnak, Oroszország fővárosának szól.

„Augusztus 24-én — írta egy német tüzértiszt, — megkaptuk a parancsot, hogy el kell foglalni a kopylovi magaslatokat, melyek Brcszlítóvszk délnyugati arcvonalán húzódnak. Az oroszok fölötté erős hadállásokból védték ezt a fontos magaslatot, melyet sáncokkal és lövészarkokkal várszerűen építettek ki. Mikor az én ütegem a kijelölt vonalra megérkezett, nehéz és legnehezebb tüzérségünk már hajnal óta azon fáradozott, hogy az orosz vonalakat rohamra érlelje meg. Köröskörül pokoli láрма tombolt. Mozsarak és haubitzok röptették fejük fölé süvöltöző gránátjaikat az oroszok felé, mi pedig, a tábori tüzérség, alighogy kifogtunk, nyomban irtózatossrapnell-záport zúdítottunk az ellenség fejére. Előttünk és tőlünk jobbra már ropogott a puskatüz, melynek éles koncertjébe tompa egyhangúsággal kattogott bele a gépfegyverek muzsikája.

A nehéz mozsarak hatása irtózatoss volt. Alig löttük vagy félórája a kopytovi magaslatokat, midőn messzelátóval észrevettük a rettenetes pusztítást, amit gránátjaink okoztak az ellenséges ütegekben. Velünk szemben állt, völgyszerű katlanban, egy orosz tábori üteg, mely nagy-szerűen be volt löve a terepre, úgyhogy előrenyomuló gyalogságunkat vérfagyasztó biztonsággal tizedelte meg. A tüzérségi megfigyelő sokáig kereste a veszedelmes üteget, míg végre rátalált... A telefon idegesen csilingelt, szinte az egész fronton egy szempillantás alatt futott végig a jelentés, hogy hol áll a veszedelmes orosz üteg s a következő pillanatban már minden nehéz mozsarunk a megjelölt célt lötte. A gránátok Zúgva, sisteregve csaptak le a völgykatlan körül és mi lélekzetet vissza-

fojtva lestük a hatást... A lövések veszedelmesen közeljártak a célhoz, de még nem találtak de az oroszok már készülődtek tovább vonulni.

E pillanatban rettenetes csattanással vágott be az üteg kellős közepébe egy gránát. Egetrázó robbanás hallatszott a völgykatlanból, — olyan robbanás, mely túlharsogta az ágyúk rémes dörgését is és valami természetfölötti ézengéshez vagy vulkánikus kitöréshez hasonlított, melytől megrendült lábunk alatt a föld. Hatalmas lángoszlop

VUB j Yrh1 fgrh2 6 fYgrh @hcl gn_VUB HU'Z _cnc1h
U1 Zzj U

csapott föl az üteg közelében, — a muníció robbant fel, — s ahogy a messzelátón lázas izgalommal néztük a katasztrófát, már csak elbukó embereket, vad riadalommal menekülő lovakat láttunk . . .

Az üteg örökre elhallgatott!

A rettenetes ágyúharcban már megpuhultak az oroszok. A védőárkok romokban heverték, a drótsövények szerte voltak szaggatva és a messzelátó már megmutatta, hogy az összelődözött sáncokból és lövészárkokból nagy csapatokban menekül az orosz . . .

Elérkezett a szuronyroham ideje! Az ütegek még egyszer, irtózatosszerű erőfeszítéssel dolgoztak az „utolsó kenet” földadásával, majd hirtelen elhallgattak az ágyúk és már pusztán szemmel is lehetett látni a rohamra menő gyalogságot. Egyik a másik mellett és mögött, apró rajokban indultak előre, — a

fejük kissé előrehajolt s a válluk meggörnyedt, de kezükben ott villogott az előreszeggett szuronyos puska . . .

Így rohantak előre az erős orosz ágyú tűzben, amely a roham kezdetével megötszöröződött. Ott táncolt a halál a rohamozók feje fölött a tűzbélű, apró báránnyelűekben, amelyek mind szétpukkanó srappellek voltak és gyilkos golyózáport szórtak le az alant vonuló csapatokra. Kimondhatatlanul megható látvány, amelyre elszorul a szív és elfullad a lélekzet . . .

Látni, hogyan mennek előre a kötelességtudás hősei, hogy

hullanak el egyenként, sőt tömegesen a fölöttük lebegő pusztulás démonától, mely ontja, szórja rájuk a halált, — a biztos halált, amely ellen nincs védelem: csak a vakszerencse . . .

Az elszánt támadó oszlop fölért egy magaslatra, azután hirtelen elvágódott a földön. Innen csak a földrebukást lehetett látni és nem tudtuk: önszántukból vetették-e le magukat a derék fiúk, vagy pedig a srpnell-zápor fektette-e le őket és sohase kelnek föl többé? . . .

E válságos percben azonban a jobboldalon hirtelen tartalék jelent meg. Valami vízmosásban, lappangva, zajtalanul nyomult előre két zászlóalj gyalogság és óvatosan haladva a mély úton, két elhagyott majorsági épület közt, mint sötét kígyó kanyargott az oroszok védelmi vonala felé. Sokáig úgy tetszett, hogy sikerül a két zászlóaljnak meg-

6fYgnh@hcj gn_ U'UHT" B'fa Yh_UhcbU'Y[mfca VUX 'h\zni X] Ufzb" 5 ZJ" a " [f\ • nCK] Uz
j,fXYthz"zgVCE" X" nUn'i WVUJ\UfWt_Uhj #j CEY"Ybgf[FY"

lepnie az orosz hadállásokat, de a következő pillanatban zuhatagként hullott a srappell és a gránát a fölfedezett gyalogságra.

Ez volt a legkritikusabb pillanat. Az oroszok oldal tűzbe fogták tartalékunkat és keményen lőtték a baloldali hadoszlopokat is, amelyek már szintén rohamra mentek ... A rajvonalak riadtan rebbentek szét, ahogy közübük csapott egy-egy srappell vagy gránát, de mingyárt aztán ismét összezáródott a vonal és mint széttörhetetlen ércbígyó vonaglóll egyre előbbre és előbbre az orosz sáncok felé. A mi ágyúink valósággal bömböltek és áttüzesedtek a folytonos lövöldözéstől. Egyik iilegszalve követte a másikat, a rettenetes dörgésben már egymás szavát se hallottuk — és ekkor . . .

Ekkor hirtelen, mintha gyalogságunk megunta volna már a folytonos lövetést, mely egyre tizedelte, — szinte varázsütésre, mint akik összebeszéltek: egyszerre tört ki tízezer, húszezer torokból a félelmetes hurrá-kiáltás . . . Most már senki se törődött a gránátokkal és a srappellekkel; a hatalmas német-tenger nekizúdult az orosz vonalaknak, mintha hullámokat vetett volna a föld és a rettenetes roham elsöpört az útjából mindent — drótsövényt és mellvédet, ellenséges katonákat és útegeket egyaránt. . .

A mi ágyúink elhallgattak, hogy kárt ne tegyenek tulajdon csapatainkban — és a hirtelen támadt mély csöndben tompán zúgó füleik feszülten figyeltek a távolból felénk hangzó morajló zúgásra, — a fegyverek éles csattogására, a sebesültek jajgatására és halálhörgésére — míg végre egy diadalmas hurrá-kiáltás levette rólunk a szorongás lidércnyomását . . .

A kopytovi magaslat a miénk volt és Bresztliovszk első védelmi vonalát áttörtük. De magába a várba mégse mi törtünk be elsőnek. Mert mialatt mi kipihentük a rettentő harc fáradalmait, Arz tábornok magyar honvédsége szintén áttörte délnyugatról a külső várövet és elfoglalta Kobylani falut. Ezzel a merész és hőiesen végrehajtott szuronyrohammal hátába került Bresztlitovszknak a magyar honvédség és elvonulásra kényszerítette az erődök és a citadella helyőrségét. Nem mi voltunk hát a szerencsés győzők, hanem a magyar honvédek: — de nem sajnáltuk tőlük ezt a dicsőséget, mert százszorosán megérdemelték példátlan hősiességükkel.”

A nagy diadal

Valóban megérdemelték a magyar fiúk ezt a nagy dicsőséget. A magyar honvédek kitartásban és bátorságban felülmulthatatlanoknak bizonyultak Bresztlitovszk ostrománál is. A személyes bátorságnak fényes eseteiről számoltak be a szemtanúk. Hogy egy-egy szakasz — alig két tucat ember, — szuronnyal rohant meg és foglalt el drótsövénnyel védett gyilkos ütegeket; hogy egyes századok, mit se törődve a tízszeres túlerővel, szilaj bátorsággal vetették rá magukat egész zászlóaljakra és mocsáron, ingoványon, ezer akadályon keresztülgázolva, orkánként söpörték, hajtották maguk előtt a megriadt oroszokat. . . . Mondják, hogy évszázadokkal ezelőtt a szintén magyar származású Báthory István lengyel fejedelem ugyanezen a vidéken harcolt Rettenetes Iván orosz cár hadaival és véres csatákban tizedelte meg az orosz hordákat.

Talán ennek a régi dicsőségnek az emléke tüzelte, lelkesítette a hős honvédeket a nagyszerű erőfeszítésre . . . . Vagy talán az orosz hadsereg erkölcsi és ellentálló ereje tört meg annyira, hogy nem tudott már megállni sehol és csak a futásban, a céltalan visszavonulásban látott menekülést? . . .

Annyi bizonyos, az orosz hadsereg megint elvesztett egy várat, egy igen fontos támaszpontot, amely a délkeletlengyelországi harctér legfőbb támaszpontja volt.

A szövetségesek augusztus 11-én kezdték meg Breszt Litovszk körülzárását nyugat, észak, dél és délkeleti irányból, egymásután rohamozták meg a külső erődöket és augusztus 26-án már elfoglalták a várat és bevonultak Bresztlitovszkba, amelyet több helyen fölgújtottak a menekülő oroszok. A tüzvész nagy pusztításokat vitt végbe a városban, amelyet a bevonuló szövetséges csapatok mentettek meg a végleges pusztulástól.

Az orosz sereg romjai, szétvert maradékai keletre és északkeletre menekültek Kobrin felé, a Rokitno-mocsarak nehezen járható, veszedelmes vidékére, a főhaderő pedig most már egyenesen Kiev irányában vonult vissza.

Az ántántnak leírhatatlan csalódást hozott Varsó eleste és a lengyelországi várak gyors egymásutánban történő behódolása. Franciaország és Anglia arra számítottak — és ez volt az angol-francia hadi-

6zfCE5fn5fñi f'iz!
 Vcfbc_ž'U'6fYgnH
 @lrcj gn_ch'Yž['U'CE
 \UXgYfYl d'UFubVgl
 bc_U

terv alapja, — hogy az oroszok mindaddig erőteljesen hadakoznak és magukra vonják a nagy német seregek támadását, amíg Anglia teljesen fölkészül a döntő harcra. Hosszú ideig számítottak még a nyugati hatalmak az orosz hadseregnek erre a tehermentesítő tevékenységére, érthető tehát, hogy a katasztrófa megdöbbentő erejével hatott az orosz „gőzhenger” váratlan kimerülése.

A végzetes helyzetbe kerülő orosz hadsereg vezetősége pedig nem győzött elég szemrehányást tenni amiatt, hogy a franciák és angolok a lengyelországi harcok idején semmi támogatást nem nyújtottak támadásaik révén a cár hadseregének. Valóban különös volt ez a helyzet és az orosz panaszok nagyon is jogosultaknak látszottak, mert egész augusztus folyamán, abban a kritikus időben, amikor az orosz védelmi vonalak egymásután omlottak össze és a cár hadai fejvesztetten menekültek a birodalom belsejébe a központi hatalmak rettenetes erejű támadásai elől, a nyugati hadszíntéren majdnem teljes nyugalom uralkodott.

Ez a nyugalom természetesen csak látszólagos volt. A valóságban Anglia és Franciaország lázasan készülődtek az újabb nagy offenzívára. Valósággal égtek a vágytól, hogy a német frontot végre vala? hára áttörjék és éppen az eddigi, rettenetes áldozatokkal járó áttörési kísérletek tapasztalatain okulva, nem akarták elhamarkodni a támadást, amelyet minden eddigi offenzívánál sokkal alaposabban és sokkal nagyobb erővel készítettek elő.

És hiába könyörgött Oroszország, az ántánt hadvezetősége még mindig nem látta elérkezettnek az időt a tehermentesítő offenzíva megkezdésére.

Oroszország veresége már majdnem teljessé vált, amikor Breszlitovszk eleste után egy hónappal, szeptember végén megindult nyugaton a nagy tehermentesítő offenzíva, amelynek kimondott célja a német nyugati front áttörése volt.

A francia és angol hadvezetőség elgondolása ugyanis az volt, hogy a német hadsereg döntő veresége a nyugati harctéren megváltoztathatja majd Oroszország sorsát is, Míg egy időelőtti, elhamarkodott támadás csak további ártalmára lehet az egész ántánt hadihelyzetének.

A cár birodalma tehát továbbra is magára hagyottan nézett szembe a szörnyű végzettel, mely Breszlitovszk után még további súlyos csapásokat is tartogatott számára.

Oroszország komor egészen nem akartak oszladozni a katasztrófa felhői. . .

Miklós cár a hadak élén

Luck és Dubno bevétele

A májusi napfény ragyogása élesztgette Nikolájevics Nikoláj nagyherceg és egész Oroszország győzelmi reménysegeit, amikor a Duna-
jccnél megdördültek Mackensen ágyúi, amelyek elsöpörték a nagy reménysegeket.

Augusztus végén már le is pergett a nagy katasztrófa. A sokmillió orosz hadsereg visszazúdult Oroszország belsejébe, a cár népe már Szentpétervárt és a szent Moszkvát féltette az ellenség támadásaitól és a legfőbb reménység a korán beálló ősz lett.

Az ősz hamarosan el is következett. Szomorú eső paskolta az orosz és lengyel síkságokat, megnehezedett a csapatok mozgása, de a szövetségesek változatlan lendülettel nyomullak előre, legyőzve az újabb nehézségeket is.

Az orosz hadsereg a lengyelországi várak elvesztése után a Dünaburg—Minszk—Rovno fővonalon gyülekezett újból össze és itt várta a további parancsokat. Ellentámadás következik-e, vagy további hátrálás, miként 1812-ben?

A szövetségesek BresztlilovszkLól Pinszk irányában, Kovnoból Vilna felé törtek előre és nyilvánvaló volt, hogy a két irányból jövő támadás siker esetén majd Minszk ellen fog összpontosulni.

Ez már olyan veszedelem volt, amelyet minden erőfeszítés és minden áldozat árán meg kellett hiúsítani.

Nicoláj nagyherceg, aki átlátta a központi hatalmak haditervének komoly veszedelmeit, minden rendelkezésére álló haderejét a veszélyezett vonalakra összpontosította, sőt ellentámadásokat rendelt el, hogy megakadályozza a szövetséges seregeket Minszk elérésében.

Ezek az erőfeszítések azonban hiába valónknak látszottak.

A mindjobban kiegyenesedő, ezeröttszáz kilométerről ezeregyszáz kilométerre lecsökkenő orosz front déli szárnyán, a galíciai szakaszon

is megindult az offenzíva, amely még nyilvánvalóbbá tette, hogy a szövetségesek célja Luck, Dubno és Rovno várak elfoglalásával is alá-támasztani a támadó vonal centrumának Minszk ellen való föl-vonulását.

A nagy orosz front déli szárnyán, a bukovinai és galíciai fronton Pflanzer-Baltin, Bothmer és Böhm Ermolli tábornokok hadseregei állottak. Galiciának még orosz megszállás alatti részeiben is megindultak augusztus végén a támadások. Egymásután következtek a diadalmas áttörések a kétszázötven kilométeres front különböző pontjain, a Zlota Lipa, a Stripa és a Búg mentén.

Az első áttörések augusztus 28-án történtek és pedig oly sikerrel, hogy az oroszok még aznap megkezdték a visszavonulást. A kétszázötven kilométeres arcvonalon egyszerre megrendült az ellenség ereje. Pflanzer Baltin seregei Buczacz felé vették üldözőbe az oroszokat. Gróf Bothmer tábornok német és magyar-osztrák csapatai Podhajcén át és Zborov felé nyomultak előre. Böhm Ermolli hadserege pedig Zlocsov városát szállotta meg.

És az első nagy sikereket csakhamar követték a többiek.

Augusztus 29-én Pflanzer Baltin és Bothmer tábornokok sereget a SLripáig nyomultak előre. Ugyaneznap Böhm Ermolli tábornok csapatai már Radziechovig jutottak el.

És mialatt ilyen diadalmasan megindult Galícia utolsó csücskének a fölszabadtása, a galíciai front fölött, az orosz Volhynia-kormányzóság földjén ragyogó sikert készített elő Puhallo tábornok vezette serege. A Puhallo-sereg támadásra indult a híres volhyniai várháromszög legerősebb vára: Luck ellen és rettentő heves harcok után, augusztus 31-én már el is foglalták a magyar-osztrák csapatok a modern erősséget.

Ennek a jelentős és szép sikernek lett a következménye, hogy Böhm Ermolli hadserege szeptember 2-án visszafoglalta Brodyt, Galícia határszéli városát és e diadal után most már Böhm Ermolli tábornok serege is betört Galiciából Volhynia földjére. Ugyaneznap gróf Bothmer hadserege folytatta a menekülő oroszok üldözését a Zborovból Zalosce és Tarnopol felé vezető utakon.

A Stripa vonaláról a Szereth-folyó vonalára visszavetett oroszok kétségbeesésig menő erőfeszítést fejtettek ki az offenzíva megállítására és a Szereth mentén elkeseredett harcok fejlődtek ki. Az orosz hadvezetőség a régi módszer szerint nem kímélte csapatait, nem sokalt semmi áldozatot, hogy Tarnopolt megtartsa. A Szereth-vonal eleste ugyanis

\cf[znzg'Uh'=_j]Ul dUftcb

Romániára döntő befolyással hathatott volna, taktikai szempontból pedig az orosz sereg déli szárnyának a teljes felgöngyölésére vezetett volna

Ezért aztán a besszarábiai határon és a Szereth vonalon se vége, se hossza nem volt az orosz ellentámadásoknak és az ember ember ellen folyó, elszánt küzdelmeknek.

Szeptember 6-án Böhm Ermolli hadserege nagy győzelmet aratott az oroszokon Podkamiennél és Volhynia földjén, Radzivilovnál. Negyven kilométeres fronton megverte az ellenséget, elfoglalta a Podkamien kastélyt, a Brodytól délkeletre fekvő Makutra-magaslatot, a Radzivilov mellett levő hadállásokat és számos más makacsul védett támaszpontot. E győzelmek eredménye lett, hogy a megvert orosz sereg kénytelen volt az Ikva-folyó mögé visszavonulni. Ekkor alakult ki a híres Ikva-front, amely oly nagy szerepet játszott az orosz hadjárat további történetében.

Szeptember 8-án azután az egyesült Böhm Ermolli és Puhallo

hadseregek elfoglalták Dubno várát is, a volhyniai várháromszög másik fontos erődjét is.

Tarnopol körül továbbra is elszántan tartották magukat az oroszok a fontos politikai és stratégiai szempontokra való tekintettel, de a volhyniai várháromszög két vára: Luck és Dubno már a szövetségesek kezére került és a volhyniai orosz haderő már csak Kovno várára támaszkodhatott.

Ugyanebben az időben Mackensen, Lipót bajor herceg és Hindenburg hadseregei is diadalmasan nyomultak előre. Szeptember 4-én a Scholtz hadsereg elfoglalta Grodno várát, a Gallwitz hadsereg elérte Bielostokot.

Június 24-től szeptember 8-ig nem kevesebb mint tizennyolc orosz várat foglaltak el a szövetségesek.

A szövetségesek győzniakarásának és az orosz hadsereg összeomlásának beszédes bizonyítéka volt ez.

Nikoláj nagyherceg bukása

Szeptember elején a központi hatalmak már meghódították egész Orosz-Lengyelországot, Kurlandot, visszafoglalták egész Galíciát a, tarnopoli csekély határszegély kivételével és főlzabadították egész Bukovinát. A meghódított és visszafoglalt területeken berendezkedtek. Varsóban a németek, Lublinban a magyar-osztrákok állították föl Lengyelország új kormányzóságait. A német rész főkormányzója Beseler vezérezredes, a magyar-osztrák részé báró Diller Erik vezérőrnagy lett. A földült országrészekben megkezdődött a rend helyreállítása, a teremtő munka megindítása.

Óriási katonai és erkölcsi siker volt ez!

Amellett még töretlen lendülettel folyt tovább a szövetségesek előnyomulása, melynek végső kimenetelét nem lehetett kiszámítani.

Oroszország valóságos letargiába süllyedt. Hadserege egymásután adta föl a várakat és fejvesztetten vonult vissza keletre, a birodalom belsejébe. Nikolájevics Nikoláj elhatározása volt ez a visszavonulás, akinek sikerült is elkerülnie, hogy főhaderejét az ellenség átkarolja és megsemmisítse.

Ezt a magasabb stratégiát azonban a laikus Oroszország nem érthette meg. A rettentő áldozatokat hozó orosz nép csak azt látta, hogy hadserege hiába hozta az áldozatokat. Csak azt látta, hogy a

Nikolajevics Nikolaj nagyherceg, „az egész férfi és egész katona”

tengernyi véráldozat után, szeptember elején Riga—Dünaburg—Vilna—Pinszk—Kovno—Tarnopol vonalán védekezett reménytelen kétségbeeséssel az orosz hadsereg, elveszítve eddigi háborús erőfeszítéseinek minden eredményét és elveszítve egész orosz tartományokat. Csak azt látták, hogy csak augusztus havában több mint 325 ezer foglyot és több mint háromezer ágyút veszített az orosz hadsereg és ezzel május eleje óta másfélmillióra növekedett a hadsereg vesztesége.

Valakit ezért felelősségre kellett vonni! Valakinek ezért bűnhődnie kellett! Az orosz közvélemény bűnbakot keresett.

És meg is találta Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, a hadsereg-főparancsnok személyében. Őt okolták Oroszország katasztrófális vereségeiért. Ő volt az, aki rettenetes kíméletlenséggel millió és millió ember életét vetette oda áldozatul és pedig hiába! Oroszország messzebb volt a győzelen lehetőségeitől mint valaha!

Mit tudták a borzalmas veszteségek miatt fölháborodott tömegek, hogy ennek a katasztrófának sokkal mélyebben gyökerező okai voltak. Hogy a cári uralom korhadt rendszere bosszulta meg magát ezekben a vereségekben. A lelkiismeretlen gazdálkodás, a hadsereg készületlensége és hiányos felszerelése, amit nem lehetett pólni a háború mindent fölemészítő 14 hónapja alatt.

Mit tudhatta azt a tömeg, amit a legnagyobb ellenfél elismerően állapított meg a nagyherceg generalisszimusról, hogy „Nicolájevics Nikoláj igazi férfi és igazi hadvezér volt”, aki még a nagy katasztrófa pillanatában sem vesztette el a fejét és kitűnően értett hozzá, hogyan kell a sokmillió orosz hadsereget kimenteni a hálóból, amely teljes körülrzással fenyegette. A hadtörténelem megállapítása szerint „elismerés illeti a nagyherceget, hogy az orosz hadsereget ügyes és határozott visszavonulással meg tudta menteni. Természetesen tekintetbe kell venni, milyen hiányos volt Oroszország hadifelszerelése és milyen kevés ellenállást tudtak várai kifejteni. Ilyen körülmények között, ha a nagyherceg nem is tudta legyőzni a számszerűleg kisebb, de hadvezetés és harcckészség szempontjából erősen fölötte álló német-magyar-osztrák hadsereget, a katasztrófa idején szétvert hadserege zömét mégis csak meg tudta menteni. A német hadvezetőség gigantikus terve, amely az egész orosz haderő bekerítésére és leverésére irányult, meghiúsult. A föladat túlságosan nagyszabású és nagyméretű volt, semhogy azt térben, időben, erőben meg lehetett volna valósítani.”

Oroszországban szenvedélyes hangok követelték Nikoláj nagyherceg elmozdítását.

A nagyherceg ellenségeinek táborába tartozott a hírhedt Rasputin, a „sztarec”, akinek óriási befolyása volt a cárnéra és a cárra is.

Rasputin közvetlenül a cár elhatározása előtt a következőt közölte a cárral:

— Az éjjel látomásom volt. Megjelent előttem szent Prokop és azt mondta, hogy ha Nikolájevics nagyherceg öfensége még egy hónapig fővezér lesz, akkor Oroszországban kitör a forradalom és felséged elveszíti trónját, mert kikiáltják a köztársaságot. Felség, jó lesz, ha ezt nem várjuk be.

Majd a cárné is Rasputin segítségére sietett és a következő kijelentést tette:

— Ha a trón és a haza veszélyben van, a cárnak hadseregei élén van a helye. Átengedni ezt a helyet másnak annyi, mint megszegni az Isten akaratát.

A cár, aki feleségével együtt szíve mélyéig vallásos érzelmű volt és akinek lelkületétől a babona sem állott távol, határozott.

Elhatározta, hogy a legválságosabb időben, amikor a fővezér-változás fokozott súllyal esik a latba, elmozdítja nagybátyját a fővezéri állásból és maga vállalja ezt a nehéz és hálátlan szerepet.

Bízott benne, hogy ez az elhatározása föllekesíti népét és az ő a nagy cári tekintélye megjavítja a hadsereg leromlott szellemét,

Elhatározását végre is hajtotta.

Nikoláj nagyherceg: bűnbak lett.

Miklós cár: hadseregeinek főparancsnoka.

Rasputin

Ki volt ez a különös, titokzatos ember, aki csodálatos befolyásával be tudott avatkozni Oroszország legfontosabb államügyeinek intézésébe? Aki minisztereket buktatott és végül arra is rá tudta venni a cárt, hogy ejtse el Nikolájevics Nikoláj nagyherceget és ő maga álljon a seregek élére? Ki volt ez a hatalmas, rendkívül befolyásos ember?

Az Isten küldötte? A Sors eszköze?

Nem. Egyik sem!

Egyszerű parasztember volt. Igazi muzsik. A modern idők egyik legérdekesebb és legkülönösebb kalandora. Csodaorvos és klikk-vezér, a megtestesült ördög, maga az Antikrisztus, — ahogyan Szentpéter-várott nevezték.

Nyugat-Szibéria határán, a Toboloszk közelében lévő, kicsiny Pokrovszkája faluban 1870-ben született Rasputin. Apja, Novij Efim, közönséges, részeges és tolvaj muzsik volt. A fiatal Grigorij, a falujabeli

F Ugdí h|bZ U ſgnhUFYWŷU_] U a U[U
fYŋr'a Yq\ URJ'a zj U' VYZc: nzigH Xcŋh
[nU_cfc b] U Vŷf] dzf Y' Urz fczn gUJfU

korhely cimboráktól kapta a „Rasputin” melléknevet, ami zülött leányrablót jelent magyarra fordítva. A fiatal Rasputin, akit gyakran megverték és megbotoztak kalandjai miatt, egyszerre csak megtért: egy szerzetes a lelkére beszélt és Rasputinban fölébredtek a benne rejlő, titokzatos, vallásos ösztönök. Kalandvágýáról, tobzódásairól azonban ekkor sem mondott le, sőt a sok orosz vallásos szekta közül olyanba sodródott, amely valóságos kultuszt űzött az érzékiségből. Ez a szibériai szekta azt a célt tűzte maga elé, hogy közvetlenül érintkezzék az Istennel és megtestesítse Krisztust. Az Oroszország szélsőségeire oly jellemző, istenkáromló szekta, valóságos tomboló, őrzöngő ünnepeket szokott Rendezni. Összejöveteleiken énekelnek, dalolnak, egyre szilajabb lendülettel forognak, miközben a tánc vezetői korbácsolásokkal fokozzák a szilajságot őrzöngössé. Végül, mint az exotikus világ vademberei, szédült önkívületben terülnek el a földön.

A fiatal Rasputin ennek a szektának csakhamar a hőse lett. Kifejlődött benne kitűnő beszélőképesége, lelkesítő beszédekkel mondott, majd kuruzslással és jövendöléssel is kezdett foglalkozni.

Toboloszk környékén már igen sokan hittek az általa földézett csodákban és a babonás nép szentnek kezdte tartani a borzalmas életmódot folytató embert.

Lassan lassan eljutott Szentpétervárra is csodatevő híre. Kronsztadi János atya érdeklődni kezdett a szibériai csodatevő iránt és föl-hívta őt a Sándor kolostorba, ahol azt állapította meg különböző jelekből, hogy Rasputin valóban az Isten küldöttje. Ekkor tűnt föl először

5ni cfcgn VZfbf'gnYFYHJXca z bmc_Uh'cgrh_]U'_Uhc'bz_'_'n' lh

az orosz fővárosban a „végzet embere”, aki ugyan még visszatért falujába, de már megkezdte karrierjének szervezését oly formában, hogy befolyásos összeköttetéseket szerzett és szövetkezett más csodatevő barátokkal. A gyakran megisméltető botrányok csodálatosképpen nem ártottak egyre jobban erősödő hírnevének.

Amerre járt, szentként üdvözölték. Kezét és ruhája szegélyét csókolgatták. Eleven regényalak lett a részeges muzsik kalandor fiából, akinek karrierje a legmélyebben jellemzi az orosz viszonyokat.

Hamarosan beállott a nagy fordulat Rasputin életében. A szentpétervári teológiai főiskola igazgatója, Theophanes archimandrita, a cárné gyóntatója meghívta magához Rasputint, hogy megfigyelje csodatevő képességeit. És Rasputin megtudta győzni a főpapot különös, istenáldotta tehetségeiről. Rasputin kapcsolatba jutott az udvar több tagjával, akiket egymásután a szó szoros értelmében megigézett.

Végül a cári pár is kíváncsi lett „Isten emberére”, Rasputin bejutott a fehér palotába és csodálatos módon mingyárt az első perctől kezdve rendkívüli hatást gyakorolt a cárnéra, de magára a cárra is. Egyszerű, szinte nyers hangon beszélt a minden oroszok urával, aki ebben a különös, misztikus hangban a „nép hangját” vélte fölfedezni. Rasputin befolyása hamarosan köztudomásúvá vált. A legmagasabb rangú tisztviselők, főméltóságok, képviselők és vállalkozók esedeztek támogatásáért. Spiritiszta szeánszok erősítették meg a Rasputin alakja körül támadt legendákat és most már egyre nagyobb kör látta benne a gondviselés küldöttjét.

Hiába lázadoztak a sztarec egyre erősödő befolyása ellen a szentpétervári józan elemek, az orosz politika vezetői és a hírlapok, Rasputint sem a cárné, sem a cár nem ejtették el.

1911-ben, amikor botrányos életmódja miatt hatalmas hírlapi támadás indult meg ellene, Rasputin eltűnt és barátai és cinkostársai azt híresztelték, hogy Jeruzsálembe zárándokolt. A valóságban azonban egy vidéki kastélyban bújt el.

Közben a cárné folyton táviratozott utána, mert a beteges cárevics vérömlései egyre gyakoriabbakká váltak Rasputin távozása óta és a cárné Rasputintól várta fia további gyógyulását: a sztarec csodás gyógyító erejének újabb meg nyilvánulását.

Rasputin végül is visszatért a fővárosba és még fokozottabb mértékben folytatta az orgiákat és az állami ügyekbe való beavatkozást. Pappá akarta magát szenteltetni, de a a szertartást botrányos verekedések akadályozták meg, melyeknek folyamán Rasputint leköpdösték, megrugdallák, összeverték. A fölszentelés elmaradt, de Rasputin száműzetésbe küldette támadóit.

Végül karrierjének megindítója, a cárné gyóntatója is ellene fordult, de ő is száműzetésbe került.

Amikor a Dumában és a sajtóban újból erélyes hangon szólaltak föl a sztarec garázdálkodásai miatt, Rasputin elhatározta, hogy egyidőre elutazik Szentpétervárról. A búcsúzásnál zordon arccal mondta a cári párnak:

— Tudom, hogy a gonosz lelkek veszemre törnek. Ne álljatok a pártjukra. Ha ellenem fordultok, félév alatt elveszítetek fiatalokat és a koronátokat.

A cárné őszinte ijedelemmel kiáltott föl:

— Hogyan fordulnánk ellened! Hiszen te vagy legigazabb pártfogónk és legjobb barátunk!

És a cárné leborult a sztarec előtt és áldását kérte.

Rasputin elutazása után a gyakori vérömlésben szenvedő, fiatal cárevice egy ízben megütötte a bordáját, rosszindulatú daganata támadt, mely egyre veszedelmesebb jelleget öltött. A betegség közel negyven fokos lázzal járt. Az orvosok nem tudtak segíteni a bajon. A pópák hiába imádkoztak éjjel-nappal. A cári pár kétségbeesett és a cárné csak akkor vigasztalódott meg és akkor kezdett bízni fia fölgyógyulásában, mikor Rasputintól sürgőnyt kapott, melynek az volt a szövege:

— „Isten látta könnyeidet, hallotta imáidat. Ne félj! Fiad életben marad!”

Másnap a nagybeteg láza elmúlt. A daganat fölszívódott. A trónörökös megmenekült.

Rasputin újból visszatért. Tekintélye és befolyása nagyobb volt, mint valaha. Az udvari méltóságok, a tábornokok, politikusok nagyrésze a barátságát kereste és így alakult ki Rasputin körül egy hatalmas klikk, amely eredményesen tudta befolyásolni a cárt is elhatározásaiban.

A sztarec, aki a háború kitörése idején békepárti volt és az elkövetkezendő nagy katasztrófák jóslataival riasztgatott, most azt hangoztatta, hogy a cárnak a hadak élére kell állania, ha meg akarja menteni trónját és Oroszországot.

Rasputin nagy ellensége volt Nikolájevics Nikoláj nagyhercegnek és ezzel a jóslattal sikerült bukását elősegítenie.

A cár elhatározta, hogy hadserege élére áll s így próbálja megmenteni trónját és Oroszországot.

A cár serege élére áll

A cár nagy elhatározása már augusztus végén megszületett, de végrehajtására csak szeptember elején került a sor.

A fővezéri állásban beálló változás sok más személyi változást is szükségessé tett. Reaktiválni kellett olyan tábornokokat, akiket a nagyherceg küldött nyugdíjba. Valóságos tábornoki átcsoportosítás kezdődött. Először is Januskievics gyalogsági tábornokot, a nagyherceg vezérkari főnökét mentette föl a cár állásától és a Kaukázusba küldte a helytartó mellé. Az új vezérkari főnök Alexejev tábornok lett, aki addig az északnyugati seregek főparancsnoka volt.

A cár és tanácsadói a tényleges fővezérnek Alexejev tábornokot szemelték ki, mert hiszen a cár teljesen tapasztalatlan volt a stratégia tudományában.

Alexejev utóda az északnyugati orosz fronton Ruskij tábornok lett, aki így Hindenburggal került szembe. A nyugati haderő parancsnokságát a cár Evert tábornokra bízta, a cár, aki így Lipót bajor herceg ellenfele lett.

Ruskij tábornok volt Galícia tulajdonképpeni meghódítója és ő volt az, aki Hindenburg első varsói offenzíváját megakasztotta. A rendkívül népszerűvé váló tábornokot Nikoláj nagyherceg liem szívlelte és Ruskijnak szabadságra kellett mennie. Szeptember 2-án megtörtént kinevezéséből joggal következtethetett már az egész világ arra, hogy az orosz hadvezetőségben is recseg-ropog már minden.

~L "A]_Cg Wz f U'a c\]Yj]Z \UX]gnz ``zgfU'ff_Yn]_ž\c[mizh Y[nY'U'Z dUfUbWjbc_gz[chž
: "bb"Un Ui KCB/Ub 'cVVfCE z""B]_c'z'Yj]Wj bU[m YfWV[

Nikoláj nagyherceg természetesen ekkor már értesült a cár elhatározásáról. Polivanov hadügyminiszter vitte el hozzá a cár fölmentő levelét. A nagyherceg — a följegyzések tanúsága szerint — a levél elolvasása után keresztet vetett és csak annyit mondott:

Í Hála Istennek! A cár fölment egy kötelesség alól, amely halálosan kifárasztott.

A legszükségesebb áthelyezések elrendelése után a cár szeptember 4-én a főhadiszállásra utazott, hogy átvegye az összes szárazföldi és tengeri haderők főparancsnokságát.

Az átvétel szeptember 6-án történt meg és a cár ezen a napon a következő napiparancsot adta ki:

Í Ma átvettem a hadrakelt valamennyi szárazföldi és tengeri fegyvereserő főparancsnokságát. Az isteni irgalmasságban gyökerező szilárd hittel és a végső győzelembe vetett rendíthetetlen bizalommal teljesíteni fogjuk szent kötelességünket. Utolsó lehetünkig védelmeznünk fogjuk hazánkat és nem tűrjük az orosz föld meggyalázását.

Ugyanekkor Nikolájevics nagyherceghez ezt a kéziratot intézte:

Í A háború kitörésekor politikai okok akadályoztak meg abban, hogy lelki hajlamaimat követve, azonnal hadseregem élére álljak. Ezért Önre bízom a fegyveres erő főparancsnokságát.

Császári fenséged a háború folyamán olyan megingathatatlan hősiességről tett tanúbizonyságot, amely bennem és minden oroszban mélységes bizalmat ébresztett. A haza iránti kötelességem, amelyet Isten bízott reám, azt parancsolja, hogy ma, amikor az ellenség a birodalom belsejébe hatolt, átvegyem a harcoló csapatok főparancsnokságát, megosszam hadseregemmel a háború fáradalmait és vele együtt védelmezem az orosz földet az ellenség vakmerő támadásai ellen. A Gondviselés útjai kifürkészhetetlenek; azonban kötelességérzetem és vágyam meg erősít elhatározásomban.

Az ellenség támadása, amely a nyugati fronton egyre erősödik, az összes polgári és katonai erők fokozott összpontosítását követeli, továbbá a parancsnoklás egységesítését a háború idejére. Mindezek a feladatok elvonják figyelmünket a déli frontról. Ilyen körülmények között jutottam annak fölismerésére, hogy ezen a fronton szükségem van az Ön segítségére és tanácsaira. Ezért kinevezem Önt kaukázusi helytartómmá és ott harcoló, hősi hadseregem főparancsnokává.

Fogadja császári fenséged a magam és a haza mélységes háláját a háborúban kifejtett egész működéséért.

Miklós

Ugyanaznap a nagyherceg-főparancsnok a következő napiparancs-
csal búcsúzott:

—Vitéz hadsereg és flotta! A legfőbb hadúr, Őfelsége, a császár a mai napon maga vette át a főparancsnokságot. Meghajlok több mint egy év óta tanusított hősiessétek előtt és legszívesebb, meleg, őszinte elismerésemet fejezem ki nektek. Szilárdul hiszem, hogy most, amikor a cár akinek fölesküdtetek, maga, fog vezetni benneteket, sohasem hallott hőstetteket foglok véghezvinni. Remélem, hogy az Isten a mai naptól fogva kiválasztottjait mindenható, győzelmet hozó támogatásban fogja részesíteni.

A cár táviratban értesített a szövetséges francia és angol állam-
főket elhatározásáról, Poincaré elnök ezt válaszolta:

—Tudom, hogy felséged, amikor hősi hadseregének parancsnok-
ságát személyesen veszi át, a szövetséges nemzetekre ráerőszakolt háborút a végleges győzelemig erélyesen kívánja folytatni. Franciaország nevében a legbensőbb jókívánságomat küldöm felségednek.

Nikoláj nagyherceg, az újonnan kinevezett kaukázusi alkirály még aznap Szentpétervár elkerülésével egyenesen Tifliszbe utazott.

A cár pedig a mohilevi főhadiszálláson átvette a főparancsnok-
ságot.

Oroszország bízott benne, hogy a cár elhatározása meg tudja
majd menteni a birodalmat a végső katasztrófától.

Nem fordul a hadiszerencse

A cár azzal az elhatározással állt seregei élére, hogy tovább foly-
tatja a háborút — a végső diadalig. A kerülő utakon hozzáérkező külön
béke-ajánlatokat és tervezeteket felháborodva utasította vissza. Gon-
dolni sem akart a franciáknak és angoloknak tett hűségi fogadalom
megszegésére.

A hadiszerencse megfordulását egyáltalán nem jelentette az, hogy
Miklós cár a hadban álló seregek főparancsnoka lett, de jelentette a
végső eltökéltséget a háború továbbfolytatására.

És ez volt a központi hatalmak legnagyobb szerencsétlensége,
mint utólag kétségtelenül meg lehet állapítani.

1915 szeptember eleje volt az utolsó időpont, amikor a központi
hatalmak még kedvező békét köthettek volna.

Ha a szövetségesek hajlandók lettek volna lemondani minden
hódításukról és ezen az alapon külön békére bírták volna, ha nem a

cárt, hát Oroszországot, akkor minden erejükkel Franciországgal szemben léphettek volna föl. És itt is gyors békére lehetett volna kilátás, mert Franciaország is meglehetősen kimerült már, Anglia pedig még mindig nem készült föl teljes haderejével a leszámolásra.

A központi hatalmak politikai számítása 1915 májusában, a nagy orosz elleni hadjárat megindításakor az volt, hogy gyors békére kell kényszeríteni a cárt. A világraszóló diadalog, a hatalmas hódítások amellet is szóltak, hogy a katasztrofális helyzetbe kerülő Oroszország hajlandó lesz különbékéről tárgyalni.

A kedvező pillanat azonban kihasználatlan maradt.

Nem történt komoly békeajánlat, komoly közeledés, a központi hatalmak diplomatái nem tudták a példátlanul álló fegyveres sikereket kihasználni a gyors békekötés érdekében.

A katonai siker, a fegyveres dicsőség mérhetetlen magasra emelte a központi hatalmak lobogóit, de minél magasabbra emelkedett ez a dicsőség, annál mélyebb Örvény tátongott alatta . . .

Az orosz cár nem gondolt különbékére.

Az orosz hadjáratot tovább kellett folytatni.

Egyelőre nem volt baj. A diadalog sora folytatódott, de a nagy dicsőség árnyékában ott kísértett az ijesztő rém: az új téli hadjárat és a háború időtartamának beláthatatlan hosszúsága.

Az új orosz hadvezetőség első elhatározása az volt, hogy véget vet a visszavonulásoknak és megkezdi az ellenállást a Drina fronton: Dünaburg és Riga között, Minszknél, Rovnínál és Galíciában: a Szereth-vonalon.

Az ország belsejéből fokozott erővel vitték a tartalékosokat a hadvonalba és az erősítéseket az egész fronton tűzbevetették. Ezenfelül a cár és Alexejev vezérkari főnök tervei szerint Volhyniában és Galíciában, Tarnopolnál általános nagy támadást készítettek elő. Az orosz hadvezetőség tudta már, hogy a nyugati fronton a franciák és angolok rövidesen hatalmas offenzívába kezdenek és ennek a nagy őszi támadásnak a tehermentesítő erejére számítottak. Ezenkívül pedig sikereket szerettek volna elérni a Balkánra való tekintettel is. Kedve-

? i fcdUh_b' cfcgn' hzVcfbc_ž U_] Un' cfcgn' Udzb' \zVcf• VUb' bU[n j Yfyg/[Yh gnYbj YXYH" 5' Vzf' %• %) gn/b Y[m\ UXgYfY[/ f'fY z' rctHJ

zötlen hírek érkeztek ugyanis Bulgáriából, amelyek amellet szóltak, hogy Ferdinánd cár és Radoszlavov miniszterelnök már elhatározták a központi hatalmakhoz való csatlakozást. Ennek az elhatározásnak a döntő pillanatában szeretett volna az orosz hadvezetőség egy nagyobb-szabású győzelemmel nyomást gyakorolni a bolgár népre.

A hadiszerencse azonban nem akart visszapártolni az orosz lobo-góhoz.

A német és a magyar-osztrák seregek tovább folytatták előnyo-mulásukat kelet felé és mindent megtettek, hogy minél több orosz hátvéd elől elvágják a menekülés útját.

A központi hatalmak diadalai tovább folytatódtak

Pinszk és Vilna meghódítása

A szövetségesek folytatták a diadalmas előnyomulást.

Mackensen tábornagy, akit Ferenc József király a Szent István-rend nagykeresztjével tüntetett ki, amely rendjelet csak Hindenburg kapott meg edd g a háború folyamán, tovább nyomult előre Breszt-litovszktól kelet felé, folytatva a szétszórt orosz hátvédek üldözését Pinszk város irányában. Az oroszok megpróbálták az ellenállást Jano-vonál, de erőlködésük hiábavaló volt: Mackensen megtörte ellen-állásukat és szeptember 16-án elfoglalta Pinszket, a rokitnoi mocsaras vidék legnagyobb városát. Ez ismét hatalmas előnyomulást jelentett, mert Pinszk Bresztlitovszktól százhatvan kilométernyi utat jelent. Pinszk városával együtt elfoglalták Mackensen csapatai az alsó Styr, a Jasziolda és az Ogins-csatorna mentén az oroszok erős hadállásait.

< Yf]b[Yb bfa YhizVcfbc_

A Mackensen csoporttól északra Lipót bajor herceg hadserege a Barezina nvueati partién tört előre és miután az oroszokat Minszk városára vetette vissza, megállíót, mert a további előnyomulás sikereit az összeköt-tetések nehézsége veszélyeztette.

A Njemen-parti várak: Kovno, Olita és Grodno elfoglalása után a német középső hadsereg további előtörésének a célja Vilna volt, amelyet az oroszok hatalmas védőművekkel vettek körül.

Vilna az egykori Litvániának volt a fővárosa, amelyet 1794-ben foglaltak el 1812-ben az áruhában

az oroszok és amely

menekülő Napóleont látta falai között.

Mintegy 200 ezer főnyi lakossága volt a városnak a világháború idején és így népesség szempontjából Oroszország tizedik városának számított. Székhelye volt a vilnai főkormányzásnak, öt orosz kormányzásnak: a vilnai, grodnói, kovnoi, minszki és mohilevi kormányzóságoknak.

A Hindenburg hadcsoportba tartozó három német hadsereg: az Eichhorn,

Moltke német vezérezredes

Scholtz és Gallwitz hadseregek nagyszerű együttműködéssel, nagyszabású átkarolási művelettel kényszerítették az oroszokat arra, hogy Vilnát, amelyet pedig alaposan megerősítettek és a tőle délre eső egész védelmi vonalat földadják.

Eichhorn átkaroló mozdulatainak föltartóztathatatlan előrehaladása és Scholtz és Gallwitz lendületes támadásai hozták meg a sikert, amely erkölcsi és hadászati szempontból egyaránt nagyjelentőségű volt. Erkölcsi szempontból azért volt fontos, mert Szentpétervárról azt hirdették, hogy Vilnát feltétlenül megvédelmezzük. Hadászati szempontból pedig azért volt a hódítás jelentős, mert Vilnábari hat fontos vasúti vonal fut össze és Vilnától Moszkváig nem állott az orosz hadsereg rendelkezésére olyan ipari centrum, amelyre a hadsereg fölszerelési szükséglete szempontjából támaszkodhatott volna.

Szeptember 19-én foglalták el Vilnát a németek és több mint huszonkétezer foglyot ejtettek.

A győzelmes seregek innen is tovább folytatták előnyomulásukat és heves harcok közben szeptember második felében elfoglalták az orosz hadállást, amely a felső Berezinától a híres Narecz-tavon keresztül a Dünaburgtól délnyugatra fekvő vidékig terjedt.

Hatalmas előnyomulás volt ez.

Mint ahogyan rendkívüli sikereket jelentett az Eichhorn hadsereg későbbi előtörése is Dünaburg felé, amelyet az ősz folyamán tíz kilométernyire közelített meg.

Az orosz front azonban egyre jobban megszilárdult. Ez a folyamat érezhetővé vált az egész ezerkilométeres fronton. Természetesen ez a megszilárdulás nemcsak azzal a lényel függőit össze, hogy Miklós cár seregei élére állt és az ő jelenléte a mohilevi főhadiszálláson erőt és bizalmat öntött a demoralizált hadseregbe.

Elsősorban azért szilárdult meg az oroszok hadvonalai, mert a szövetségesek írontja gyengült. Gyengült pedig azért, mert nyugaton megkezdődött a nagy őszi francia-angol offenzíva és mert megtörténtek az előkészületek — a bolgárokkal való megegyezés alapján — Szerbia meghódítására. Így tehát igen jelentős haderőket kellett vinni a nyugati frontra és a szerb frontra, ahol nagy titokban Mackensen tábornagy vette át a hadműveletek irányítását.

A balkáni kérdést sürgősen meg kellett oldani, mert ez a probléma az egész háború sorsára kiható, döntő fontosságú kérdéssé vált.

A balkáni helyzet mentette meg Oroszországot a döntő katasztrófától.

Vagy csak elodázta azt?

Az orosz ellentámadás

Párizs és Szentpétervár abban állapodtak meg, hogy szeptember vége felé egyidejűleg indítanak hatalmas offenzívát a központi hatalmak ellen.

Az orosz hadvezetőség Kóvel, Lemberg és Stanislaw vonalát választotta ki a támadás helyéül és a hadműveletek vezetését Ivanov tábornokra bízta.

Az ország belső részeiből friss tartalékcsoportokat szállítottak erre a frontra és mivel arra számítottak, hogy a nyugati offenzíva és a Szerbia ellen meginduló támadás nagyon is igénybeveszi majd a központi hatalmak haderejét, nagy várakozásokat fűztek ehhez az orosz offenzívához.

A Poljesje mocsaras vidékein három vasúti vonalon szállították éjjel-nappal a támadásra összevont orosz hadakat.

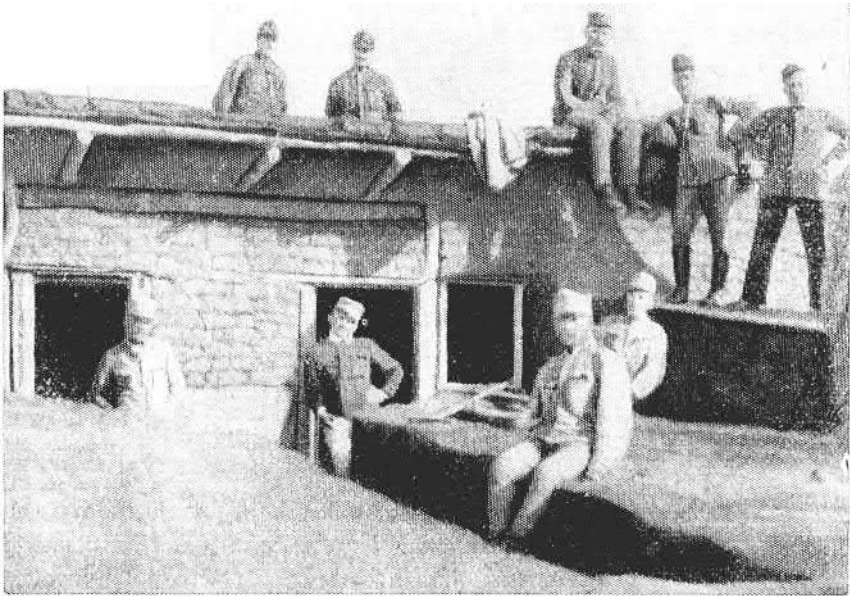
És szeptember 20-án a régi nagy túlerővel, az egykori elszánt lendülettel indult meg az orosz támadás a Szereth-folyó hadállásainál. Ivanov tábornoknak sikerült áttörnie a Zborov—Buczacz-vonalon és Pflanzner Ballin és Bothmer tábornok seregei kénytelenek voltak a hatalmas túlerő elől a Szereth vonaláról visszahúzódnival a Sztripa vonalára. A diadaltól elszokott, de most újra diadalittassá váló orosz sereg elszántan támadt ennek a második hadvonalnak, de itt a szövetséges seregek már olyan szívós ellenállást fejtettek ki, hogy ezt az orosz seregek túlerőjük ellenére sem tudták legyőzni.

Rengeteg vér folyt ezen a frontrészen — hiába! Október elején a német és magyar-osztrák csapatok ellentámadásba kezdtek, lendületes

rohamokkal kivetették az oroszokat a Sztripa keleti partjáról és visszaszorították a Szereihez. Az orosz nép megint csak azt láthatta, hogy hiába hozta a szörnyű áldozatokat. Az orosz hadseregnek nem volt már meg az átütő ereje. A győzelmet sem tudta kihasználni.

Hasonlóan hiábavaló emberpazarlásnak bizonyult Ivanov tábornoknak az az ellentámadása, amelyet Volhyniában és Kelet-Galiciában indított Luck és Dubno várak visszafoglalása és a brodyi frontáttörés érdekében. Ezzel a második nagyszabású offenzívával az volt Ivanov tábornok bevallott célja, hogy újból elhódítsa Lemberget a szövetségesektől. Szeptember 14-én kezdték el a rohamokat Ivanov csapatai a felső Ikva vidékén, Kremeniecnél és Dubnónál, valamint Kovnotól északra. Szörnyű véres harcok zajlottak le itt az egész vonalon. Az Ikva gyér vizét pirosra festette a beléözönlő rengeteg embervér. De itt is hiábavaló volt az oroszok minden erőfeszítése. A hősiesen védett frontot nem tudták áttörni.

Az északi szárnyon a Puhallo-hadsereg az offenzíva következtében válságos helyzetbe került. Hogy a fenyegető bekerítést elhárítsa, Puhallo visszavonult a Putilovkához és a Styryhez és Luck alatt foglalt el új

; U'WJU'fUfbcdc']gUf_zVUb\QbUdc_]['z''CE\UFVé_ Zc'ntU_''?'h b '\UXz''zgc_UhYa YHY_U
Urcbz 'a]bX_fhc'XU'cb

védelmi állásokat. Mikor pedig erősítést kapott, sikeres ellentámadásokat hajtott végre. Ezen a fronton tartott legtovább a harc. Amikor az Ikvánál és a Sztripánál már kimerült az orosz támadó erő és nyugalom állott be, Ivanov támadást kezdett a Rafalovka—Cartoriszk-vonal ellen és néhol átmeneti sikereket is ért el.

Azonban végeredményben a nagy lendülettel megindított támadás sehol sem érte el kitűzött célját. Nem sikerült a volhyniai várakat visszafoglalni, nem sikerült Lemberget még csak megközelíteni sem. A szövetségesek szilárdan megtartották a Styr, Kormin, Putilovka és Ikva-folyók mentén erősen kiépített hadállásaikat és ha ez nagy áldozatokba is került, a hiába támadó orosz hadsereg embervesztésege jelentősen nagyobb volt.

Az orosz lendület újra véget ért.

Állóharcok kezdődtek, amelyek egészen az év végéig tartottak, amikor is az új erőre kapó Ivanov-sereg megkezdte az újévi nagy keletgalíciai csatát.

Hasonlóan hiúsult meg Ivanov tábornok erőfeszítése a román határ közelében elhúzódó harcvonalon. Itt mindenáron győzelmet szerettek volna kicsikarni az oroszok, hogy Romániát az ántánthoz való csatlakozásra bírják. A kárpáti harcokban ismertté vált, kíméletlen hadvezetési modorával küldte rohamra csapatait Ivanov tábornok az orosz-román-bukovinai szögletben. A Csernovilztól keletre fekvő Rancze-nál és az erdővel borított Toporucz-nál, valamint a Dnyeszter partján fekvő Okná-nál folytak az elkeseredett harcok. A francia taktika szerint pergőtűzzel kezdődtek a támadások, aztán orosz taktika szerint egymás mögött haladó, sok raj vonal indult támadásra. Rettentő veszteségek között omlottak össze ezek a támadások. Ivanov tábornok végeredményben Bukovina egyetlen pontján sem tudott áttörni. Seregei kimerültek itt is. A magyar-osztrák hadvezetőség megállapítása szerint csak a bukovinai frontszakaszon 70 ezer embert áldozott föl Ivanov tábornok kíméletlen, de hiábavaló offenzívája.

Hárommillió orosz veszteség

1915 május elején, amikor megdőrdültek a dunajeci ágyúk és megkezdődött a gorlicei áttörés, a nagy orosz front Kelet-Poroszország határszélén, majd Lengyelországban a Narevtől és Varsótól nyugatra, délebbre a Nida-folyó mentén, Galíciában a Dunajec mentén és a magyar kárpáti vonalon keresztül húzódott le a román határig. Ugyanebben az

esztendőben, a viharos offenzíva lezajlása után, az őszer beálltával a frontvonal a Mitau—Drina—Smorgon—Baranovitzi—Pinszk—Dubno vonalon keresztül a Sztzipától keletre a Pruth felé húzódott le a román határig.

Ez a megszilárdult vonal óriási hódításokat jelentett a központi hatalmak számára. Jelentette egész Litvániát, Kurland legnagyobb részét, egész Lengyelországot, a visszahódított Galicián túl Volhynia egy részét, jelentette a lengyelországi várvédelem teljes egészét és a volhyniai várháromszög kétharmadrészét.

Ha a szövetséges hadseregek vezérkarának nem is sikerült kolosszális haditervét: az orosz főhaderő bekerítését és megsemmisítését elérnie haderejének az elégtelensége miatt, a győzelem, az eredmény óriási volt. Diadal, amely joggal ejthette bámulatba az egész világot, siker, amely katasztrófaaként zúdult Oroszországra és amely rettegéssel töltötte el a központi hatalmak összes ellenségeit.

Hivatalos megállapítások szerint az orosz haderő az 1915. év nagy hadjárataiban több mint három millió katonáját veszítette el: két millió halottat és sebesültet, több mint egy millió fogságba eső katonát, köztük közel tizenötezer tisztet.

Rettenetes számok ezek!

Három millió halott, sebesült és fogoly!

Aligha van még a világnak országa, amelyet ilyen szörnyű veszteségek ne omlasztottak volna rögtön össze. Ám a lesújtott, megalázott Oroszország valami csodálatos türelemmel, valami különös, igazi orosz fatalizmussal viselte el ezeket a rettenetes csapásokat és konok csökönységgel készült a csorbák kiköszörülésére, a végső diadal kivívására.

A hadak élére álló Miklós cár a vallásos hit meggyőződésével nyugtatta meg minden alkalommal szövetségeseit, hogy az orosz birodalom kitart a végső diadalig és közönséges áruulásnak minősíti még a gondolatát is a különbékének. A szláv fanatizmusnak és a szláv fatalizmusnak csodálatos képét és bizonyítékát nyújtotta ebben a katasztrófális időben Oroszország népe.

Természetesen a nagy vereségeknek és veszteségeknek nem maradt el a belső politikai hatásuk. Három millió ember veszte mély nyomokat hagy az emberi lelkekben. A különbékének titkos propagálói akadtak, akik szembehelyezkedtek a cár nyíltan hirdetett álláspontjával és titokban arra szervezkedtek, hogy a cárnén keresztül a cárt is megnyerjék a német politikának. Ennek a csoportnak volt az eszköze vagy a feje a titokzatos, félelmetes Rasputin, aki a cár tudtán kívül egyre nagyobb és végzetesebb befolyást gyakorolt az orosz ügyek menetére.

De voltak más jelenségek is.

Megindult a bujtogatás a gyárakban. Egyre gyakrabban törtek ki a sztrájkok, amelyek károsan befolyásolták az orosz hadiüzemek amúgy is fogyatékos termelőképességét.

Az októbrista képviselők egyre jobban szervezkedtek a cári autokrata hatalom ellen és egyre nyíltabban hangoztatták, hogy a nép akaratának is érvényesülnie kell.

Feltűnt már a fiatal Kerenszky és az Ochrana megállapításai szerint egyre több követője akadt a Svájcba menekült Lenin „háborúellenes” tanainak. Kerenszky, Lenin.. 1915 végén még csak szórva nyosan fölbukkanó nevek. Nincs különös jelentőségük... Ki láthat a jövő sejtelmes mélységeibe? ...

A cári hatalom még teljes egészében érvényesült és az általános felfogás szerint ez a hatalom egy volt Oroszország hatalmával, de Szentpétervár politikai szalónjaiban a belpolitikai mozgalom megfigyelői egyre több aggasztó jelenségről számoltak be és a mélyre látó politikusok egész nyíltan beszéltek már arról, hogy az elégtelenség, a kétségbeesés borzalmas forradalomban robbanhat ki.

— Tűzhányó tetején élünk, higgyék el, uraim — mondotta egy volt miniszter, aki nagyon sötétén ítélte meg a helyzetet.

Az orosz forradalom réme már az 1915. évi katasztrófa idején felütötte rémületos kísérteties fejei . . .

szi csata Nyugaton

Négyhónapi készül dés

Közvetlenül a gorlicei áttörés megtörténte után. 1915 május 5-én az angolok és franciák hatalmas offenzívába kezdtek a nyugati fronton, részben, hogy az orosz szövetségest tehermentesítsék, részben, hogy végrevalahára eredményt érjenek el és a német frontot áttörve, hozzálássanak Észak-Franciaország fölszabadításához és a német harcvonal felgöngyölítéséhez.

A rettenetes, napokon át tartó pergőtüzekkel előkészített támadás azonban eredménytelen maradt. Május végéig folytak a véres harcok. Az ántántnak a legsúlyosabb áldozatok árán sem sikerült áttörnie a német acélfalat, sőt ahol ez a fal benyomódott, nemsokára újból kiegyenesedett a német ellentámadások eredményeképpen.

Joffre, a francia fővezér és French, az angol fővezér arra a megállapításra jutottak, hogy nem készültek föl eléggé a frontáttörésre. Az eddiginél sokkal nagyobb tüzéségre és sokkal i alvóbb gyalogos tömegre van szükség, ha döntő eredményt akarnak elérni.

Ezt az eredményt pedig már nagyon sürgette a francia és az angol közvélemény. De sürgette a kétségbeesett helyzetbe jutott orosz szövetséges is.

A franciák és angolok is egyre jobban érezték a háború terhét és türelmetlenül figyelték az angol és francia hadvezérek, államférfiak folytonos tanácskozásait és megbeszéléseit.

Í Ideje volna már — mondogatták egyre idegesebben, — bogy ezeket a megbeszéléseket tettek kövessék! Ideje volna már, hogy elúzzuk a németeket francia földről és fölszabadítsuk Belgiumot!

Orosz részről pedig szakadatlanul érkeztek a szemrehányások:

Í Franciaország és Anglia semmit sem tesz Oroszország megmentésére. Túrik, hogy a németek előzőnlj ék egész Lengyelországot és végső katasztrófába sodorják a cár birodalmát. A nyugati fronton nyu-

Őrségen egy francia kápolna előtt...

galom uralkodik. Még csak kísérletet sem tesznek a szövetségesek az orosz sereg tehermentesítésére.

Amikor a nyugatoroszországi várak egymásután elestek és a számtalan csatában megvert orosz haderő augusztus folyamán visszavonult a Riga—Dünaburg—Minszk-vonalra, az orosz hadvezetőség egész nyíltan hangoztatta, hogy ezt a veszedelmet nem lehetett elhárítani, mert — a szövetségesek akcióhiánya miatt — Oroszországnak kellett elviselnie a központi hatalmak hadseregeinek egész megsemmisítő nyomását.

Anglia válasza ezekre a szemrehányásokra ez volt:

Í Az általános védkötelezettséget készítjük elő. Gyáripárunk most rendezkedik be az egész vonalon a hadiszerek készítésére. Az eddigi offenzívák tapasztalatai azt bizonyítják, hogy csak a teljes felkészülés után érhetjük el a kívánt eredményt Vilmos császár hadaival szemben. Oroszország érdeke is azt kívánja, hogy ne hamarkodjunk el az újabb áttörési kísérletet. Győzelmünk meghozza orosz szövetségünknek is a diadalt.

Anglia hidegvérrel mérlegelte a helyzetet és az esélyeket, a végeredményt nézte és nem vette túlságosan a szívére Oroszország kétségbeejtő, „átmeneti” helyzetét.

Franciaország alkalmazkodott az angol állásponthez.

Í Meg kell várnunk — mondták államférfiak — amíg Anglia fölkészül a nagy harcra. A franciákat nem érheti szemrehányás. Szinte erején felül hozott már eddig is áldozatokat a gloire nemzete, amely most is ég a harci vágtyól és türelmetlenül lesi a pillanatot, amikor föl szabadíthatja hazája megszállott részeit és Belgiumot és amikor segítségére siethet szorongatott orosz szövetségésének.

Júniustól kezdve így hát meglehetősen nyugalom uralkodott a nyugati fronton. Kisebb jelentőségű, de sok véráldozattal járó helyi harcok folytak, amelyek nem öltöttek csata jelleget.

És a nyári nyugalom ideje alatt folyt a lázas készülődés.

Amerika mérhetetlen mennyiségű hadiszert szállított. Elsőrangú fegyvereket és kítűnő minőségű munició tömegeket.

Özönlöttek francia földre az angol és francia gyarmati színes ezredek és a Kitchener szervezte friss angol csapatok. Joffre is következetesen és céltudatosan gyűjtötte tartalékhadait.

Négy hónap múlt el a nagy készülődésekkel.

Közben leviharzott keleten a nagy orosz hadjárat és közben veszedelmesre fordult a balkáni helyzet. Bulgária erősen ingadozott, hogy

5b[c] Ugh]grhYh ZUbVJU VWY _fgnZl _U'Ul nc''7U'U]gi VWZ'zb

megkezdje-e már a harcot Szerbia ellen. Sőt Románia és Görögország is mintha elérkezettnek láttái volna az időt, hogy semlegességéből kilépjen.

Súlyos politikai okok sürgették Joffre és French generalisszimuszokat, hogy megkezdjék a döntőjelleű támadást, a régóta tervezett áttörési kísérletet.

Az ántánt diplomatai nagyon is jól látták, hogy a nyugati fronton elérendő sikerektől függ a Balkán magatartása, amelyet a központi hatalmak oroszországi, döntőjelleű diadalai alaposan befolyásoltak.

Ha az ántánt seregeinek sikerül a németek nyugati frontját áttörni, Észak-Franciaországot és Belgiumot fölszabadítani és ezzel harci erejüknek és győzelmi kilátásaiknak megnyilvánulást adni, el lehet érni

— az utolsó pillanatban, — hogy Bulgária, Románia és Görögország az ántánthoz csatlakozzék.

Szeptember közepén mindezek alapján a szövetséges francia-angol-belga hadvezetőség elérkezettnek látta az időpontot, hogy megkezdje nagy offenzíváját.

A haditerv már régesrégén készen volt. A hatalmas tüzérségi parkok, a mérhetetlen tartalékseregek fölvonultak már.

Szeptember 21-én Joffre, és French fővezérek kiadták a parancsokat.

Másnap hajnalban a döntőnek szánt offenzíva megindult.

Háromnapos pergőtűz

Szeptember 22-én hajnali négy órakor megdőrdültek az ágyúk és a pergőtűz orkánszerű bőmbölése megreszkettette az eget és a földet.

Az Északi-tengertől a Vogézekig terjedő, hatalmas front minden pontján üvölteni kezdtek a francia és angol ágyúk, hogy a német hadvezetőség ne tudja meg mingyárt, milyen pontokat szemeltek az áttörési kísérlet színhelyeiül a francia és angol tervek. De azután csakhamar kiderült, hogy az óriási front két szakaszán indul meg az ántánt offenzívája.

Artoisban és a Champagneban egyre jobban fokozódott az ágyúzás ereje. Ypernnél: a La-Bassée csatorna és Arras között, valamint a Champagneban: Prosnestől az Aisne-folyó keleti partjáig, az Argonneok lábáig megkezdődött a pokoli koncert, amilyent még a világháborúban sem hallott eddig a világ.

Az angolok és franciák legnagyobb kaliberű ágyúi szakadatlanul lötték a két vonalon a német hadállásokat. Igazi pergőtűz volt ez, a gránátok és srappellek őrzítő felhőszakadása, amelynek az volt a célja, hogy elmossa a német vonalakat, megsemmisítsen minden ellenállást.

És úgy látszott, hogy az ántánt hadvezetősége most alaposan fölkészült a nagy leszámolásra.

Hetvenöt óráig, több mint három napig folyt szakadatlanul a borzalmas pergőtűz, Millió és millió ágyúlövedék törte pozdorjává a német drótakadály-mezőket, a lövészárkok építményeit, a fedezőket, a megfigyelő- és tüzérségi állásokat és ez a végítéletszerű pusztulás teljes megsemmisítéssel fenyegette a földépitmények romjai alá temetett német védősereget.

És a borzalmak hetvenöt órája alatt egy percre sem lankadt a megsemmisítő pergőtűz ereje.

Az ántánt vezérkara joggal lehetett azon a véleményen, hogy a rettentő pergőtűzek színhelyén nemcsak minden ellenállóerő szűnt meg, hanem legnagyobbrészt elpusztultak maguk a védőcsapatok is. Minden emberi számítás szerint ennek a véleménynek helytállóknak kellett lennie.

Valóban, az özönszerű gránát- és srappell-eső pusztulással és halállal árasztotta el a német vonalakat. A föld mélyébe ásott gránátmentes fedezékek és „rókalyukak” nagy része a borzalmas bombázás alatt beszakadt és maga alá temette a halálra szánt védősereg nagy részét.

A föld mélyében rejtőző és még élő német katonák is félig-meddig élettelenek voltak. Az idegeket rázó, szünetlen dörrenések és robbanások

; zntza UXzg"5nY[n]_ ZUbWU_ UhcU[znVca VzhXcV zhU'bfa YH_fY"5'a zg]_'Yh b'U
b'fa Yh[znVca Vz_ Y'Yb'j fX 'z'UFWj Ub

szinte narkotikus kábulatba ejtették a szerencsétlen német katonákat, akik elalélva, minden pillanatban fölkészülve a halálra, alig figyeltek már a fölöttük tomboló, rettenetes orkánra. Étlen-szomjan heverték a sötét és mély földüregekben és életöszönük csak akkor támadt föl, amikor egy-egy lecsapódó gránát robbanása betemette üregüket. Ilyenkor a menekülés vágya erőt öntött lankadt izmaikba és szabaddá tették rettenetes erőfeszítéssel fedezékeik nyílását.

Hetvenöt óráig tartott a példátlan borzalom.

Szeptember 25-én reggel hét órakor a pergőtűzet „zárótűz” váltotta föl. A francia és angol ágyúk most már az agyonbombázott lövés-árkok mögé irányították lövedékeiket, amelyek haláltárasztó falként zárták el a német első vonalat a tartaléksapatok elől. A „zárótűz” is francia találmány volt és az volt a célja, hogy a pergőtűzzel rommálított lövészárkokba ne vonulhasson föl megerősítés, segélycsapat és ne lehessen se muníciót, se élelmiszert vinni ebbe a pusztulásra szánt tűzvonalba.

A tüzéső hátrább vonult. A borzalmas robbanások most már az első vonal mögül reszketették a levegőt.

A „rókalyukak” életbenmaradt népe tudta, mit jelent ez.

Tudták, hogy megindult az ellenség gyalogos rohama.

A háromnapos, idegtépő borzalmak elszenvedése után, a meggye tört, éhes, legyengült, német katonák kikapaszzkodtak egykori lövészárkuk betemetett földromjaira és megpróbálták a rohamokat föltartóztatni. Előttük az előreszegződő, ellenséges szuronyerdő, mögöttük a dübörgő „zárótűz”, se égen, se földön nincs más segítség, mint a maguk megtizedelt, megbénult ereje.

A kétségbeesés csodákra képesíti az emberi akaratot.

A csodák megtörténtek.

A rommálított német lövészárkokból csodálatos védekező erő szállt szembe az ellenséggel. Az óriási túlerővel rohamra induló, teljesen pihent erejű, francia és angol csapatokkal.

A roham megtörténte előtt még gáztámadás pergett le. Mérges és kábító gázbombák felhőivel akarták végképpen bebiztosítani a gyalog-sági támadás sikerét az angolok és franciák.

A gáztámadás újabb áldozatokat követelt az amúgy is legyöngült védősereg soraiból. De a gázmaszkok, amellyel ekkor már minden német katona föl volt szerelve, megmentették a legtöbb német katonát a pusztulástól.

Fölcsatolták a gázvédő álarcokat és a rájuk tóduló gázfelhők mögül - megkezdték a gyorstüzelést.

A rohamcsapatok már ott nyomultak előre a német hadállások felé a ködszerűen gomolygó gázfelhők mögött.

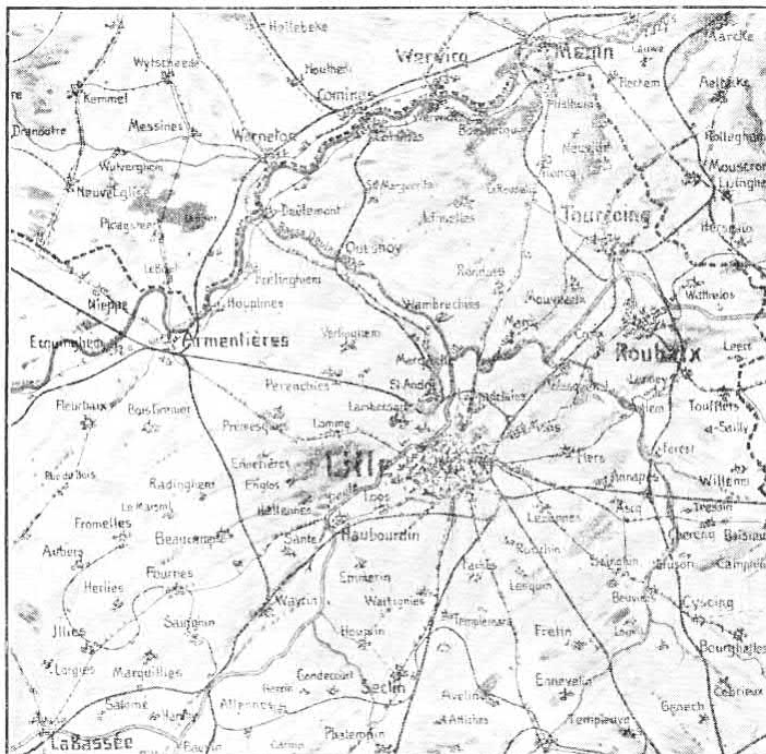
Akik a pergőtűzből, a gáztámadásból elevenen kerültek ki, alkalmasint most pusztulnak majd el, a szuronytámadásban.

A kicsinyre apadt német védősereg azonban nem a halálra készült...

Artoisban

Az angol French tábornok az Ypern alatti támadást irányította.

A belga-francia határon lévő Armenières város és a La Bassée-csatorna között folyt le az egyik döntőjelleű támadás, mely-

Az északfranciaországi véres harcok színhelye: Armenières, Lille és la Bassée környéke

nek célja Észak-Franciaország fővárosának, Lille-nek a fölszabadítása volt. Az angol csapatok a pergőtűz és a gáztámadás után lendületesen törtek előre a német hadállások felé. Nem volt útjukban már drótakadály-mező, amely előnyomulásukban föltartóztatta volna őket, de amikor pár száz lépésnyire megközelítették az egykori német lövészárkokat, nagy meglepetésükre erős puska- és gépfegyvertűz fogadta őket a romokról.

A halálból menekült német katonák megint csak bátran néztek szembe — a halállal.

Néhány óra leforgása alatt ezen a szakaszon az angolok támadása meghiúsult óriási veszteségek között. Időközben a záró tűz ellenére német tartalékcsoportok vonultak föl, amelyek szilárdan megoltalmazták az egykori hadállások helyét a megismélt angol támadásokkal szemben.

Ezzel szemben a La Bassée-esatornától délre a franciáknak sikerült 25-én este benyomulni a szétlőtt német hadállásokba Soucherz községnél és Neuville St. Vaast-nál. Másnap azonban már a friss erővel támadó német csapatok visszafoglalták eredeti hadállásukat. A nagy áttörési kísérlet itt is meghiúsult.

Egyedül Loos-nál sikerült bizonyos eredményt elérni az angol-francia seregnek. Itt egy német hadtestet a második védő vonalba szorítottak vissza, mire a németek — hogy a további felesleges és céltalan áldozatokat elkerüljék, — föladták Ablain, Souchez és Carency község agyonagyúzott romjait. Stratégiai és területvisszahódítási szempontból ez igen gyöngye eredmény volt, de azért a németeket érzék nem érintette, mert az első vonal ágyúi, beépített anyagai és fölszerelései mind az ellenség kezére jutottak. Azonkívül mintegy kétezer főnyi német katonaságot ejtettek foglyul az első vonalba behatoló francia-angol csapatok.

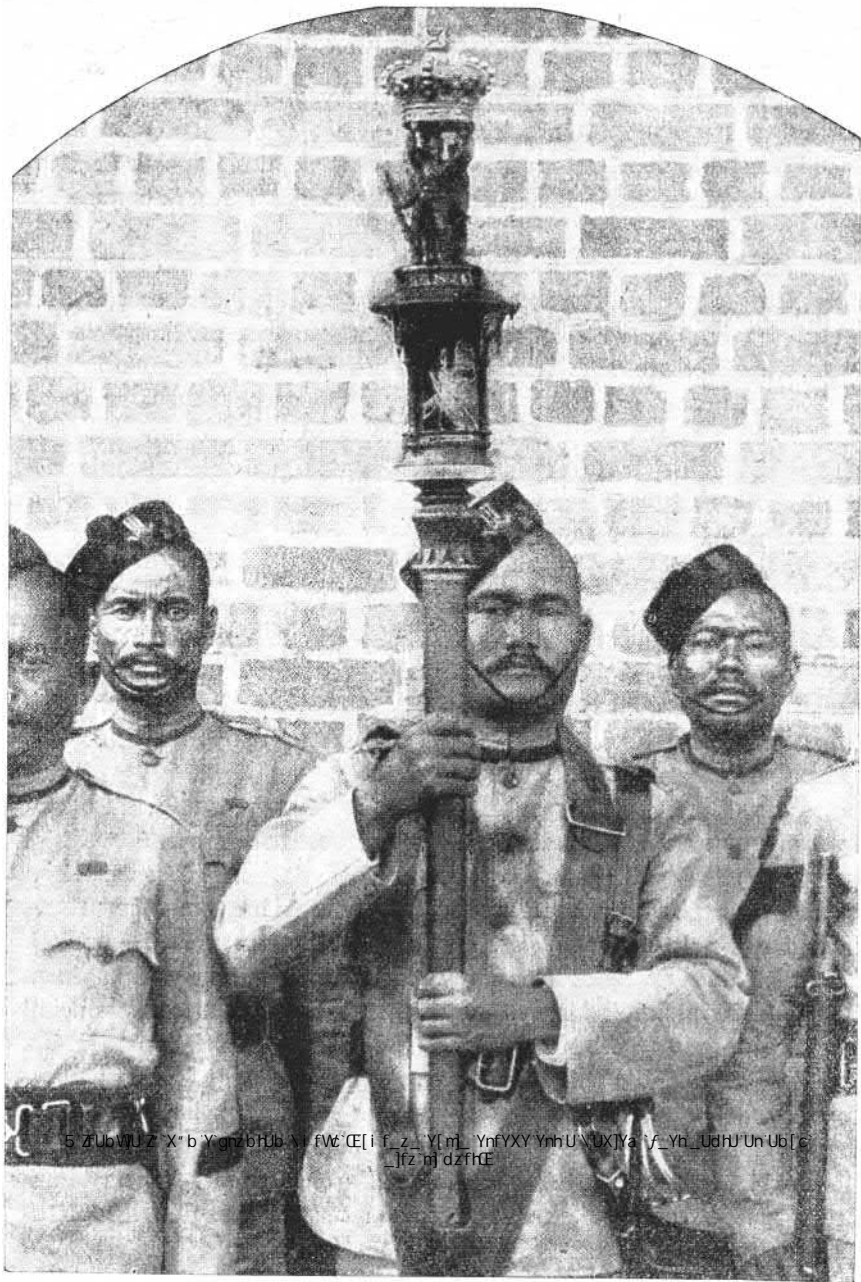
A harcok még napokig tovább folytak, az ántátsereg megisméltelte a legnagyobb erőfeszítéssel végrehajtott támadásait, de jelentékeny eredményt sem tudott elérni, nemhogy eredeti célja: a német vonal áttörése sikerült volna.

A harcok ezen a szakaszon elhúzódtak október elejéig és végül is a szövetségeseik kénytelenek voltak egész jelentéktelen területnyeréssel beérni.

A német hadvezetőség nem is tartotta szükségesnek, hogy ezért a jelentőség nélküli, keskeny területsávért ellentámadásba kezdjen, mert a siker egyáltalán nem érte volna meg a kiharcolásával járó veszteségeket.

Az ántánt áttörési kísérlete teljesen meghiúsult.

A második német vonal ellen már meg sem kísérelték a támadást a harcokban újra kimerülő angol-francia csapatok.

A Champagneban

Az artoisi áttörési kísérletnél is jóval hevesebb volt az egyidejűleg lezajlott champagnei áttörési kísérlet.

Huszonöt kilométeres szakaszt választottak ki a franciák az áttörésre, a Ste. Menehould—Challerange vasútvonal és a Souain-Somme Py országút között.

Hús hadtestet dobtak tűzbe a franciák ezen a kis frontszakaszon a németek négy gyöngé hadtestével szemben. Ezzel a hatalmas túlerővel sikerült is több helyen áttörniük az első német hadvonalat. Benyomultak a pergőtűzzel összeomlasztott lövészárkokba és heves szuronyrohamokkal kényszerítették a kis létszámú német védőcsapatokat a visszavonulásra. Minden várakozás ellenére azonban erélyes ellenállásra találtak, mert a németek a legveszélyeztetettebb pontokon önfeláldozóan védekeztek, amíg a szükséges erősítések a zárótűz ellenére nem biztosították legalább a második vonalat.

A késhegyig menő dühös harcokban szeptember 25-én, a rákövetkező napon sikerült a franciáknak elfoglalni a Navarin-major körül elhúzódó magaslatokat, amelyek a Souain—Somme Py országút mentén emelkednek, továbbá Tahure községtől nyugatra fekvő és a tomboló, harcok középpontjába kerülő f 93-as magaslatot, magának Tahure községnek a lövészárokszán túttá környékét, végül a 185-ös magaslatot és a Massigestől északra fekvő magaslatokat.

Ez volt a négy hónapon át előkészített, hatalmas méretű francia-angol offenzíva minden eredménye, amit elsősorban a rettentő tüzéségi fölénynek és a példátlanul álló muníciópazarlásnak köszönhetnek a támadók. Átlagban 1500 méternyire tudtak csak benyomulni a német állásokba és a legnagyobb elért mélység 3500 méter volt Tahure-nél. Sovány eredmény volt ez ilyen nagy áldozatok árán, amelyek majdnem teljesen hiábavalóknak bizonyultak, miután a hémek második védelmi vonalukat teljes egészében magtartották a további harcok során. Itt-ott ebbe a másik vonalba is behatoltak az elszántan támadó francia rohamcsapatok, de az ellentámadásba kezdő német csapatok mindenütt újra kivetették őket a második vonal lövészárkaiból.

Október 6-ig tartottak szünet nélkül a champagnei francia támadások, amelyek nem tudtak újabb eredményt elérni és azután lendületüket veszítve ellanyhultak.

Így hiúsult meg a nagy őszi áttörési kísérlet, amelytől oly nagy diadalokat várt az ántánt hadvezetősége és közvéleménye.

Hogy milyen rosszul ítélték meg a franciák a német front szilárdságát és az áttörés lehetőségeit, mi sem bizonyítja jobban, minthogy Souain-nél a pergőtűz beszüntetése után lovaszörmegéket küldtek előre, hogy ezek üldözzék a látszólag áttört vonalról majd menekülni akaró német csapatokat. A lovascsapatok előnyomulása a németek pusztító gyalogsági füzében siralmasan összeomlott.

A késő őszi hónapokban is föl-föllángolt a champagnei harc, hol a franciák támadtak, hol a németek mentek ellentámadásba és végül is Tahurc és Massiges között egész jelentéktelen terület-sáv maradt a franciák kezén, a nagy őszi csata minden eredményeképpen.

A legóvatosabb számítások szerint a franciák halottakban, sebesültekben és foglyokban 130 ezer, az angolok pedig 60 ezer emberüket veszítették el a nagy harcban. Természetesen a németeket is jelentős veszteségek érték.

A pergő- és záró-tüzes támadásokban, a szívós közelharcokban elkerülhetetlen volt, hogy az összelőtt lövészárkok és fedezékek ne a bennük lévő katonákkal és hadianyagokkal kerüljenek a túlnyomó számban lévő támadók kezére.

A francia és angol jelentések 20 ezer német foglyról és 150 zsákmányolt német ágyúról számoltak be.

Gyöngye eredmény volt ez minden tekintetben, amely Párizsban és Londonban, de Szentpétervárott és a Balkánon is nagy csalódást hozott.

A politikai eredmény nem is maradt el.

Az ántánt azért kezdte a nagy offenzívát, hogy megnyerje a maga pártjára a három balkáni államot.

5b[c' ' mU' c[cgc_ 'H' 'Yg Z' 'gnYFY' fgVYb

Az offenzíva kudarca és az áttörési kísérlet eredménytelensége arról győzte meg a balkáni államokat, hogy a nyugati harctéren a francia-angol seregek minden támadása hiábavaló, a német acélfalat lehetetlen áttörni.

Románia nem volt hajlandó semlegességéből kilépni.

Görögországban felülkerekedett a Venijelos elleni hangulat, ami a központi hatalmak politikai győzelmét jelentette.

Bulgária pedig nyíltan a központi hatalmakhoz csatlakozott és hadat üzent Szerbiának.

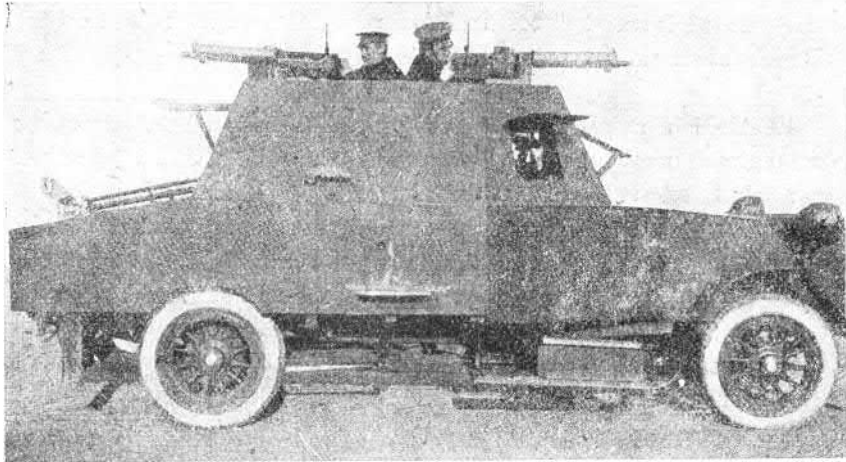
: fUbWU Zc["nc_ Y grz `` thz gU U Vx Ua dU[bY] ZcbHCE

Csatározás

A nagy champagnei offenzíva véresen összeomlott és újból megkezdődött a „nyugalom”, az állóharc, az az apró kis földterületekért vívott, mindennapos csatározás, amely éppen úgy megkövetelte a maga halálos áldozatait, mint a nagy mozgó csaták.

Egy ilyen champagnei csatározásról számol be a következő, érdekes harctéri levél.

„Sötét, üszkös romhalmaz van előttünk, amely két nap előtt még

5b[c]dzbVfUl kE[c]nEgCE_U'fg[fddi g_z__U'

takaros francia falu volt. Éjfél van. Csönd terül a táji a s mégis a megpattanásig feszített idegekkel fekszünk egy töltés mögött. Egyszerre csak tölünk jobbra a harmadik zászlóalj borzasztó tüzelésbe fog, melyet nyomban dörgő hurrá követ. Ez a jeladás már nekünk is szól. Egy szempillantás alatt fönt vagyunk a töltésen, ahol dühös tűz fogad bennünket. A roham meginog egy pillanatra, de az utánunk jövők magukkal ragadnak bennünket is és így szaladunk tovább, keresztül a réten, az erdőig. Mindenfelé csapódnak le körülöttünk a gránátok és magasba szökellő porfelhőket vernek föl. Lihegve érünk le az erdőbe. A társam, aki mellettem rohant, nyögés nélkül roskadt össze. Átfúrta fejét egy felülről jövő srappell-szilánk. Fölkaptam a halott puskáját és egy fa mögé ugrottam. E pillanatban összeesett a másik szomszédom is. És a golyót felülről kapta, — egyenesen a homlokába ... Itt valahol egy

vörösnadrágos bujkál és orozva lövöldöz . . . Ott van! — Látom, amint meglapul a lombtalan fa ágai között... A puskám eldőrdül s mint a túlérett vadalma: nagy zuhanással lepotyog egy turkó a földre!

Megyünk tovább. A föladatunk az, hogy áttörjünk a falun és elfogjuk a meglehetősen erős megszálló csapatot. Eljutunk a főuccáig. Egyenes, mint a legtöbb francia út. Harminc ember, köztük az én szakaszom egy része is, már szerencsésen túl vannak rajta. Ebben a pillanatban azonban dolgozni kezd egy francia gépfegyver és végigsöpri az utat. Most már senki se juthat élve az útra. A gépfegyver kitűnően el van rejtve valamelyik házban, úgyhogy nem tudunk hozzáférni. Az úton átvergődött harminc emberrel nagyon merész dolognak látszik: megszállni a falut, — de mégis meg kell történnie, mert szabaddá kell tenni az utat a többiek számára. Itt már a habozásnak nincs helyé — rajta tehát és előre!

Elsiklunk a szélső házakig; előttünk, jobbra és balra, fekszik az erdő. Óvatosan megyünk előre, — nem állja az utunkat senki. Úgy látszik, hogy a falu hátsó részét nem szállták meg a franciák. Egyszerre azonban vészesen kezd kattogni egy gépfegyver — és nyolc emberünk nyomban a föbe harap. Valamennyien levetjük magunkat a földre és fedezék után nézünk. Oly gyorsan történik ez, hogy egymásra zuhanunk és én az emberhalom aljára kerülök. Mellettem egy emberen golyó fut át. és rajtam megakad ... Itt azonban nem maradhatunk. Kis idő múlva tehát fölgrunk, majd, a szomszédos árok mentén kúsza, jó állást találunk. Innen kezdjük löni az erdő szélét, ahol nemsokára halálos csönd lesz.

Lassan, óvatosan kúsunk előre, megkerülve a falut, míg elérjük a túlsó fél legszélső házait. Így most már a falunak mindkét széle a miénk. Betörünk a legszélső házba, amely matracokkal és bútorokkal nagyszerűen el van barrikádózva. Valóságos vár . . . Innen végignézhetünk a főuccán és látjuk, hogy minden ablak meg van szállva s messzire, egy házban, melynek homlokán a „Marié” név ragyog aranyos betűkkel a hajnali szürkületben, — a kőlépcsőre állítva megpillantjuk azt a gépfegyvert, mely az imént ránk tüzelt.

Minket még nem lát az ellenség; annál nagyobb hát a meglepetése, mikor egy franciát, aki kidugja a fejét az ablakon, eltalál a golyónk. Erre megzavarodik az ellenség. Némelyek menekülni próbálnak, mások megrohanják azokat a házakat, amelyekbe a mieink már befészkeltek magukat, — de ezt a kísérletet valamennyien az életükkel fizetik meg. És most keresztűzbe kerülnek a franciák, — a falu két széléről löjjük

őket: és ezt nem bírják el sokáig. A gépfegyverük azonban még mindig dolgozik: ezt meg kell kaparintanom!

Négy önkéntessel házról-házra bujkálva, udvarokon és kerteken át megyek feléje és már csak húsz lépésnyire vagyok tőle. Ebben a pillanatban egy ablakból tüzelni kezdenek ránk. Elhallgattatjuk a lövöldöző-

: fU6VWU_Uhcbz_YVfXYhZ nbY_U'žcbha * [* h

két, aztán felrohanunk a lépcsőkön, ahol a gépfegyvert láttuk. Odanézünk — s a gépfegyver nincs ott! . . . Eltűnt; csak három francia halott fekszik a helyén. Levitték a lépcsőn a pincébe s a ház túlsó oldalára nyíló pinceablakon keresztül megmentették . . . Még jóformán ezen bosszankodtunk, mikor éles csattanással csapott be a faluba az első francia gránát. Az ellenségnek tehát sikerült fölvonultatnia a tüzer-

ségét! Gyorsan vissza kellett vonulnunk az erdő széléig, ahol beástuk magunkat és vártuk a reggelt. A franciák ismét megszállták a falut és tüzérésük hevesen ágyúzta rajvonalunkat az erdőszélen, de mi jó fedezékben voltunk a vastag fatörzsek mögött. Se a gránát, se a srappel! nem árthatott nekünk, — a francia gyalogságnak pedig nem volt kedve a szuronyrohamra, mert nem tudhatta, hogy milyen erős német csapatok bujkálnak az erdőben. Félórája ágyúzhattak már bennünket a franciák, mikor egyszerre csak a jobbra eső magaslatokon megdördültek a mi ágyúink is és roppant heves, izgalmas tüzérpárbaj fejlődött ki, az ellenséges ütegek között. De nem tartott sokáig, — mire megvirradt, már miénk volt a falu. És a nap első sugarai reszketve szaladtak végig sok száz francia holttestén” . . .

Harc a színes katonákkal

Ugyancsak a nagy őszi nyugati offenzíva lezajlása után történt, az arloisi angol irontrészen, a német ellentámadások megindulása idején. Egy bajor tartalékos hadnagy számolt be róla a következőképpen:

„Esti hét órára járt az idő s az angolok leadták már a szokásos „esti áldást” is, amit rendszeren minden nap bőséges srappel- és gránátzapporral küldtek át hozzánk, de a patuljaink még nem tértek haza. Meyer káplár a 7-ik századból, már negyedszer vállalkozott önkéntes őrzőjára, amióta a vaskeresztet megkapta, úgyhogy a században már évődtek is vele: — Bizonyára az elsőosztályú vaskeresztre vágyik . . . Mert mindig kész volt a legvakmerőbb kalandra és most is „aknavadászatra” indult. Az angolok ugyanis, csakhogy áttörhessék a frontunkat, már a legkétségbeesettebb erőfeszítésektől se riadtak vissza, minduntalan aknákat — földalatti folyosókat — ástak, mint a vakondok, hogy ezeknek fölrobbantásával levegőbe röptsenek bennünket s aztán elfoglalják üresen maradt sáncainkat.

Végre, úgy tíz óra tájban, megjött a patul, — de az egyik megsebesült. Meyer jelentette, hogy váratlanul meglepték az angolok és sortüzet adtak rájuk; az egyik legény golyót kapott a lábába, de a derék káplár nem hagyta olt, hanem a hátán hazacipelte. Halálosan ki volt merülve, de azért büszke és boldog volt, mert jelentésének a java még csak most következett. Szokatlan tevékenységet vett észre az ellenséges ütegeknél — megfigyelte a gépfegyverek állását és fedezékét, — s ami a legfontosabb: látta, hogy a színes csapatokat előretolták az első állásokba. Ez kétségtelenül annyit jelentett, hogy ma éjszaka támadni fognak.

Meyer jelentése nyomban mozgásba hozta vonalainkat. Az éjjeli támadás már nem volt újság nekünk, de az már kellemetlen, sőt végzetes is lehetett volna, ha készületlenül ér bennünket a támadás. Megszólaltak hát a telefonok és századtól-századhoz mentek a jelentések. Minden összevágott, mint a kitűnő óraszerkezet. Értesítettük az ütegeket is; most már jöhetnek az angolok és franciák — színesek és fehérek egy-

Algériai és tuniszi, arab, francia katonák német fogságban

aránt! . . . Tizenegy óráig fényesen sütött a holdvilág, de ekkor hirtelen sötét felhők mögé bujt. És, mintha ez lett volna a jeladás: nem sokkal aztán egy világító golyó röptül föl az ellenség táborából. Nem akaráván elárulni, hogy résen állunk, nem is feleltünk erre a jeladásra; az ilyen világító golyók úgymint mindennaposak voltak; hadd higgyék odaát, hogy észre se vettük, vagy hogy éppen semmi jelentőséget nem tulajdonítunk neki!

Az első gyanús jelenséget patruljaink és előőrseink jelentették:

GnybY[z' 'fg'ni z] 'Z'UbVUz[nUfa Uh]_Urcbz_í 'U'bfA YHY_ 'Zc['nU]

színes gyarmati csapatok hasoncsúszva lopóznak felénk ... A mi táborunk csöndes volt, mint a temető s a néma csöndben szinte hallottuk egymás szívének a dobogását. Hirtelen pokoli dörrenéssel robbant föl egy akna, az 5-ik század árka előtt, — s erre a színesek irtózatossortüzet adtak le ránk. És most rettentő munkára ébredt a csöndes éjszaka. A világító golyók százával röppentek föl mindkét oldalon s a fényszórók nappali világosságot árasztottak szét mindenfelé. Ütegeink sortüzet adtak — a srappellek teleszórták golyóval a támadásoktól hemzsegő terepet, — és a színesek meghökkenve álltak meg egy pillanatra: meglepte őket, hogy vártuk a támadást és készültünk rá.

De most megdördültek a francia ágyúk is és a nehéz gránátok jobbra-balra becsaplak állásainkba. Vad ordítással ugrottak föl a ghurkák és a Szenegálok, a kabylok és a hinduk — Ázsia és Afrika színes katonái, — hogy megrohanják árkaikat. Mindössze 300 lépés — néhány másodperc csupán, — mingyárt a nyakunkon lennének, ha meg nem állítanak őket a gépfegyverek . . . „Pa-pa-pa! . . . Pa-pa-pa!” — hangzik jobbról is, balról is a tompa diócsörgés, amelynek hatása nyomban mutatkozik: a színesek összecsuknának, mint a rugótlan késpenge — tízhúsz-ötven harap a fűbe egyszerre, — a többi pedig nagy zörgéssel dobban a földre.

Zaj tör föl most az angol árkokból. Jön az első tartalék, hogy magávalragadja az elakadt rajvonalat. A fényoszlopok lázasan vibrálnak, kergetőznek a sikon és idegesen várjuk a „szignál”-t, melyről tudjuk, hogy jönnie kell.

Mikor felharsant a kürt rohamrahívó érc-hangja, dörgő kiáltással ugráltunk ki az árkokból és rohantunk az ellenség felé. Ahogy lihegve buk-dácsoltunk előre, hirtelen ismét kibújt a felhők mögül a hold és végigöntötte sárgás fényével a harcmezőt. Valami vad elszántság szállhatta meg a színes franciákat és angolokat, amint megláttak bennünket. Fölugráltak és hörgő ordítással rohantak felénk. Valósággal hömpölygött felénk a színes áradat. Egyre közelebb jöttek . . .

Már láttam a vicsorgó fogakat, a vérszomjasán villogó szemeket és a gyilkos acél hideg ragyogását a görcsösen markoló öklökben. Azután egy nagy roppanás — mintha sarkaiból fordult volna ki a világ, — amittől hátratántorodtam, de a kardom markolatig beleszaladt egy öles

5b[c` \ UXgYFY[ VYb`gnc[z`Æ\ ]bXi` VgUdUhc`_Y[m]_a U!
[UgfÜb[• hgntY U`ZÜbW]Ucfgnz[ ] \ UFWYfYb

szudáni néger mellébe. A lezuhanó nagy ember súlya visszarántott és éppen idejében, mert egy zömök ghurka, mint a vadmacska, egyenesen a torkomnak ugrott. Oly közel volt, hogy kardommal már nem védekezhettem; összeszedtem hát minden erőmet és öklömmel sújtottam halántékon .. . Éreztem a csontok ropogását, ahogy betört a hindu koponyája és láttam, amint nyögés nélkül összerogyott...

— Kruzitürken! — hallom a hörgő fogcsikorgatást mellettem.

Ez Meyer! . . . Összekapaszkodott egy szudáni óriással, akit pusztá kézzel fojtogat. Elöttem tombolva vergődik a küzdő tömeg. Az összerohanás ereje oly nagy volt, hogy egyeseket szinte fölemelt a többiek fölé s azok a levegőben álltak, társaik vállalai fölött. Az egyik már halott volt... a feje ide-oda himbálózott, mint a ketrecbe zárt medve kobakja: a szája még tátva volt, ahogy üvöltés közben érte a golyó. Hörgés, káromkodás és vér mindenfelé, — a földön halottak és sebesültek, akik soha többé nem kelnek föl, mert a vadul viaskodó tömeg kitapossa belőlük az életet. És az ágyúk egyre dörögnek, a puskák és gépfegyverek rémesen ropognak.

Tüzérségünk most a tartalékot lövi: — a második árokban meghúzódó angolokat és franciákat, akik azt várják, míg a színesek rohama „dveszi a csata mérgét”, — hogy aztán ők friss erővel ránk rohanjanak és legázoljanak bennünket. Látom, ahogy a gránátok lecsapnak földözékeikbe és hatalmas földszökőkutakat löknek föl a magasba. Aztán megjelennek a levegőben a tűzbélű bárányfelhők és a szétpukkanó srappellek golyózápport árasztanak le rájuk.

Körülöttem még egyre tombol a pokol, mintha valamennyi ördöge és fúriája ideszabadult volna. Forró vérhullám önti el az agyamat, — irtózatos düh gyullad ki bennem.

Hajrá! — vad rikoltással ugróm bele én is a dulakodó tömegbe, — már fegyverem sincs, — a szemem vérbe ború, — harapnék, rúgnék és ütnék, — meglátom egy elesett káplárom szuronyos puskáját, — egyetlen ugrással ott vagyok és fölkapom, — aztán, mint az eszeveszett: őrvjögő szenvedéllyel szúrok, szúrok és ismét szúrok, — bele a tömegbe, ahol legsűrűbb.

Hogy meddig tartott ez a mészárlás, — ki tudná azt időben megmondani? . . . Mikor elfogytak a színes csapatok, fáradtan, lihegve álltunk meg és kimerültén törülgettük csapzott hajunkat, verejtékes homlokunkat. Egész testemben valami furcsa viszketést éreztem, a lábaim reszkettek, kezemből kiesett a fegyver. . . Szédültem és le kellett ülnöm. Valami rettenetes szag émelyített egyre, — a mészárszék,

a vér szaga, a kifordult belek csípős szaga, amely édeskés is volt és undorított. Támolyogva mentem vissza a fedezékbe.

Fegyveres győzelem volt, de sok vérbe került. Három lövészárkot vettünk el az ellenségtől, de sok derék bajtársunk nem felelt, mikor a névsort fölolvasták . . . Hallgatott szegény Meyer is . . . Ott aludta a hősök álmát a franciáktól elvett második lövészárkok előtt, —és a derék fiúk, akik még csak pár órával ezelőtt is ugratták, hogy: „Bizonyára az elsőosztályú vaskeresztre vágjuk”, — könnyezve mondogatták egymásnak, hogy lám: most megkapta volna azt is, ha le nem fut a csillaga ezen a véres éjszakán! . . .”

A Lille körüli fronton

Az őszi francia-angol offenzívának egyik főcélja volt: Lille-nek, Észak-Franciaország fővárosának a felszabadítása. Ebben az időben, az ántánt áttörési kísérletének izgalmas időpontjában ezen a frontrészen tartózkodott egy kiváló tollú, híres haditudósító, aki élményeiről így számolt be:

„A douai-i kapu mellett épült városrész teljesen romokban hever. Egyébként azonban Lilié egészen sértetlen. Uccáról uccára jár az ember, anélkül, hogy csak nyomát is látná a bombázásnak. Sőt: a város közepén mintha nem is volna háború, fölötte élénkek az uccák és sok ember jár kel rajtuk. Kifogástalan hírű fiatal hölgyek, modern kosztümökben úgy libbennek tova a gyalogjárón, mint a pillangók. Nyitva a sok üzlet és fogadó, mintha semmi se történt volna. A szétrombolt városrészen kívül csak egyetlen dolog emlékeztet a háborúra: a német katonaság, a sok ulánus és sisakos bajor, meg a kocsik és a trénoszlopok sokasága.

Somme község mögött robogunk tova Armentieres irányában. Jobbra és balra ligetek, kertek, parkok, majorok és falvak; az út keskeny és fölázott. Egy jól álcázott üteg nagyban dolgozik és az ellenséges oldal felől is egyre élesebben hangzik az ágyúdörgés, de a gépkocsi zakatolása legtöbbször túlharsogja. Csak akkor tetszik úgy, mintha nyugtalanító közelben szólna a menydörgés, ha megállunk vagy meglassítjuk a menetet. Egy kis falusi birtoknál, talán egy újlaknál, az úttól mintegy száz méterre észak felé, egy erdő áll, melynek fáiról még félig sem hullott le a lombborona. Teljes sebességgel robogunk el mellette, de szerencsére még észrevesszük azt a fiatal hadnagyot, akit két-három

katonájával ott áll a fák alatt. . . Kétségbeesetten integetnek és torkuk szakadtából kiabálnak, hogy álljunk meg és ne menjünk tovább.

Természetesen nyomban megálltunk, azután a mocsaras réten át odamentünk a hadnagyhoz, aki térképekkel, mérőeszközökkel, toliakkal és távcsövekkel megrakott asztalnál ült. Megtudjuk, hogy ebben az irányban életveszélyes minden további lépés. Valószínűleg igaza is van: körskörül úgy dörögnek az ágyúk, mintha mindenfelől körülvenne bennünket a tűz. Előttünk, északkeletről délnyugatnak húzódnak a német lövészárkok, előttünk, mögöttünk és mellettünk pedig német tüzérségi állások vannak mindenfelé. Az az üteg, amely mellett éppen elrobogtunk, teljes erővel tüzel és gránátjai csakúgy füttyülnek a fák csúcsai fölött. És előttünk — észak, nyugat és délnyugat felől — francia ütegek menydörögnek. Mintha valóságos gyűrűjébe kerültünk volna az ágyúknak, amelyek rettentő hangon bömbölik egymásnak a kölcsönösen szívélyes nyájasságokat! . . .

A kis erdő közvetlen közelében egy 15 cm.-es taracküteg áll pompásan elrejtve a fák és bokrok között. Az ágyúkat nagyrészt letakarták lombokkal, hogy az ellenséges repülőgépek észre ne vehessék fölülről s ugyanilyen gondossággal bujtatták el a muníciót is, meg a konyhákat és a személyzet élelmi készletét. Az ellenséges gránátok ellen pedig földi alatti kunyhóba rejtőznek a katonák. Most azonban teljes készenlétben ott fönt vannak az ágyúknál, mintha csak arra várnának, hogy kezdődjék a dolog.

Í Miért nem lőnek? — kérdezem kíváncsi izgalommal, mert szeretném munkában látni az üteget.

A hadnagy fölmutat az égre, délnyugat felé, ahol egy francia repülőgép cirkált.

Í Minden azt mutatja, hogy az állásunkat akarja meghatározni, — magyarázza. — Úgy látszik, károkat okoztunk odaát a franciáknak s most mindenáron szeretnék megtudni, hogy hol rejtőzködünk. Az ellenséges gránátok is tapogatóznak; most még vagy félkilométernyire délnyugaton csapnak le, de egyre közelebb jönnek és minden pillanatban elérhetik az üteget. Ha most lőünk, mikor a pilóta odafönt les ránk, akkor egy-kettőre megtalálna az ellenség tüzelése . . .

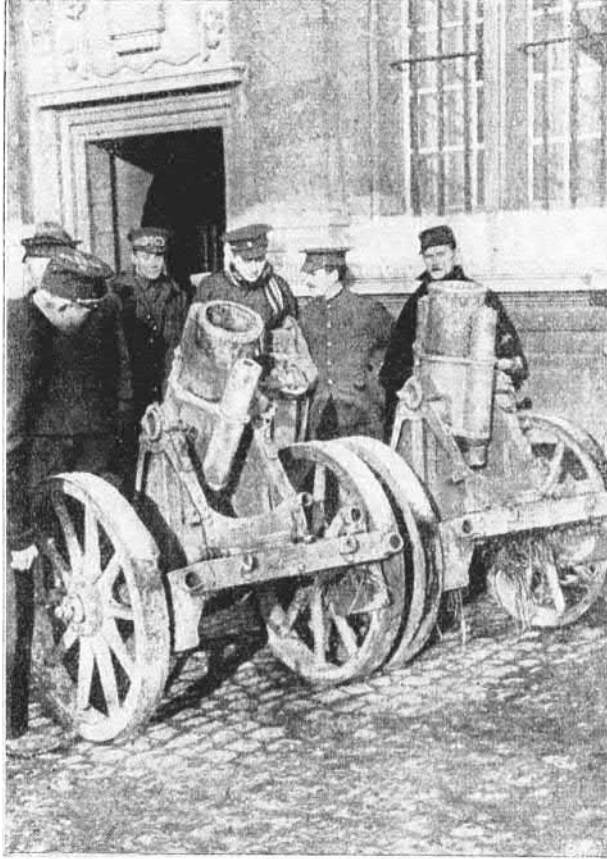
A pilóta még egyre ott keringett a kis erdő fölött. Amíg ott álltunk a hadnagy megfigyelőhelyén, folyton ugyanazon a helyen körözött s úgy látszik, egy meghatározott kérdésre keresett feleletet. Egyelőre irányította az ellenséges ütegek tüzelését; lobogókkal, sőt fehér és vörös

fénnyel is adott jeleket az angol ütegeknek, mert ahogy a hadnagy mondta — itt csupa angol üteg állt szemben a németekkel.

Érdekes volt, hogy a hadnagy és a katonák mily gondosan ügyeltek a francia pilóta minden mozdulatára, a fák alatt külön órök álltak, akik „megálljt” kiáltottak, ha valaki közel ment, vagy csak meg is mozdult az alatt, míg a pilóta úgy kormányozta aeroplánját, hogy az üteg felé volt szabad kilátása.

Ha lassan megfordult és háttal volt felénk, akkor megint szabadon mozoghattunk.

De a körei kicsinyek voltak s aki az ütegtől a megfigyelőhelyre ment, annak nagyon kellett sietnie, mert az ellenség már megint ott volt a feje fölött és az a veszély fenyegette a késedelmezőt, hogy fölfedezik.

5n' gn] cZYbnj] zVUb U'ZUbVz_'gc_'bfa Yhz[m hngz_a zbn'kU_

A tüzéreknek most nem volt dolguk a tarackoknál. Az egyik ágyú legénysége éppen reggelizett, a másikonál egy katona hangosan olvasta föl az újságot. Nagy örömük telt benne, mikor néhány fölvételt készítettem róluk. Mikor aztán a pilóta megint háttal fordult felénk, a fák védelme alatt, a réten át, visszamentünk az autónkhoz. Mivel hazatérni még korán volt, elhatároztuk, hogy meglátogatjuk az északnyugati frontot. Visszakanyarodtunk tehát Lille külső vonaláig s ott befordul-

tünk a Saint-André és Quesnoy felé vezető útra. Saint-Andréban volt a hadtest főparancsnoksága, ahol megtudtuk, hogy bátran elmehetünk Quesnoy-ig, sőt még azon túl is egy darabon és ha szerencsénk lesz, talán munkában láthatjuk a 30% cm.-es magyar-osztrák mozsarakat.“

A „füttyülő“ halál

„Folytattuk utunkat a megjelölt irányban, megelőztünk különböző trénooszlopokat, amelyek szakadatlanul szállították az új anyagot és az élelmet a harc vonalba. Az út szélén fölállított örök mutatták meg, hogyan juthatunk a 30% cm.-es mozsarakhoz. Az út nem volt éppen széles; a közepe ki volt kövezve, a két szélén azonban majd három méter széles kövezetlen sáv, amely most valóságos iszapfürdőhöz hasonlít. A forgalom élénk; a gyorsabb haladás tehát lehetetlen. Valamivel később utolértük a mozsárüteg oszlopának utolsó automobilját. A két mozsár legeiül volt, a menet megállt és az út jobboldalát foglalta el. Kiszálltunk tehát az oszlop mögött és gyalog folytattuk utunkat.

Az út több mint egy méterrel feküdt magasabban, mint a mellette elterülő mező. Balról, délnyugat felől alaposan lövöldöztek felénk. Srapnellek robbantak föl a közelünkben egymásután és az explóziók folyton kis bárányfelhőket támasztottak, melyeknek magja! Tűzvörös villámok cikkáztak. Ilyenkor tudtuk, hogy a golyózápor útban van; siettünk tehát védelmet keresni a földre ásott fedezékben. Benne voltunk a tűzben és minden pillanatban eltalálhattak.

Mennél előbbre jutottunk, annál gyakoribbak lettek az explóziók. Találkoztunk egy tiszttel, aki közölte velünk, hogy a harminc és feles üteg most nem dolgozik, ellenben minden lépés, amcl; et előbbre teszünk, a legkomolyabban veszélyes. A repülőgépek valószínűleg < fölfedezték az oszlopot, amelyet most több ellenséges üteg vett célba mindenfelől. A csúf sivitás keresztül-kasul hasogatta a levegőt: az ellenséges tüzekek igyekeztek belőni ágyúikat a mozsarakra és a hozzájuk tartozó kocsikra. Legokosabbnak tartottuk tehát, ha elhagyjuk ezt a veszélyes helyet: de a feketeves még hátra volt!

Az angolok bizonyára észrevették s mikor fent, az országúton, Elértük gépkocsinkat mert, az angol üteg valószínűleg: őrtüzzel köszöntött bennünket. A négy lövés rövid egymásutánban dördült el s mintha mind a mi autónkat kereste volna ... Az egyik srappell 20 méter magasságban robbant föl előttünk a mezőn. Tisztára úgy éreztem, hogy benne

állok a golyózaporban és nagyon csodálkoztam, hogy nem érzek fájdalmat a testem egyik vagy másik helyén. A két következő srapnell kissé oldalt ment az előbbitől, de legközelebb jött a negyedik. Mintha a halál füttyülne, mikor egyenesen az ember felé tart. . . Hallottuk: délnyugat felől jött. Amerre elröpült, mintha sistergett és égett volna a levegő. A sivitás közelebb jött, elzúgott a fejünk fölött és mögöttünk halt el. Mind a hárman lehajoltunk. Ez a mozdulat ösztönszerűen is önkénytelen. Később azonban leszokik róla az ember, amikor tudniillik megérti végre, hogy milyen hiábavaló erőlködés, ha valaki ki akar térni a srap-

G_Üh_Urcbz_ bYa nYh] \ Ub[gnYf" __Y'. U'V fXi Xzj U'

nellek elöl. Tüzértisztektől tudtam meg később, hogy amikor egészen közel halljuk a füttyülést és azt hisszük, hogy a srapnell éppen most

röpül el a fejünk fölött, akkor már túlhaladt rajtunk és elmúlt minden veszedelem.

Vájjon milyen magasságban süvíthetett el fölöttünk a golyózápor? Kísérőim 8—10, legfeljebb 15 méterre becsülték, én azonban úgy éreztem, hogy oly közel volt, hogy akár a sapkám is sürolhatta volna. A legkülönösebb azonban az volt ebben a barátságos angol üdvözlésben, hogy míg az első három srappnell fölrobbant, addig a negyedik nem is explodált. És bizonyára ez mentett meg bennünket, mert különben valószínűleg ott maradtunk volna mind a hárman. Így azonban volt időnk a menekülésre; mert ha az üteg leadta a maga négy lövését, akkor rendszeren rövid szünet következik. És akinek autója vagy lova van, ilyenkor biztos helyre iparkodik, hacsak annyira meg nem edződött az első tűzkeresztségben, hogy már nem is törődik vele. Nem vártuk be tehát, míg az angolok újra töltenek, hanem teljes gyorsasággal visszarobogtunk Idllebe . . .”

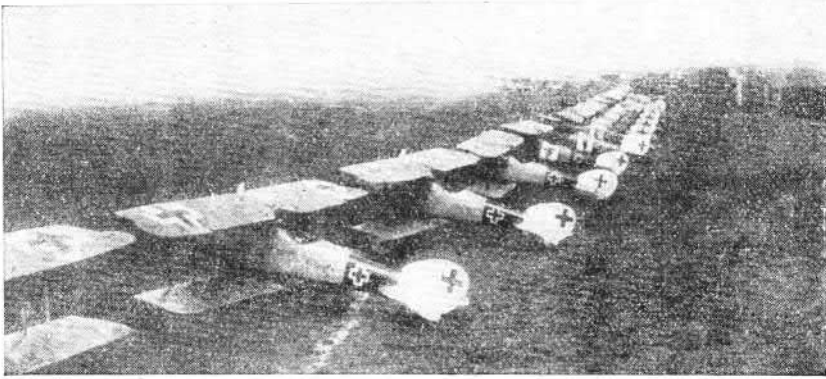
Repülőgépen a front fölött

Az őszi hadjárat idején dr. Wegener György német haditudósító nagyszabású repülőutat tett a francia hadállások fölött. Érdekes útvjáról, élményeiről és tapasztalatairól így számolt be:

Évtizedes emlékeim újultak fel, midőn készülödni kezdtünk a fölszállásra. A mensurák (német diák-párbajok) bandázsai jutottak eszembe, midőn a magas, karcsú pilótahadnagy vastag, lágy tapintású gyapjúsálját előzékenyen a nyakam köré csavarta, szörmével bélelt bőrkabátjába bujtatott és az otromba külsejű, de pompás szolgálatot tevő védősisakot a fejembe nyomta. Még arra is volt gondja, hogy a szemüvegem pontosan a helyén legyen. A gépünk, egy hatalmas biplán, kiterjesztett szárnyaival, tisztán, frissen olt csillogott a zöld pázsit közepén. Felületein apró rózsaszín tapaszok tarkállollak: az ellenséges golyók ütötte réseket takarták el velük a gondos és szorgalmas katonamonteurök. De az alumínium-torpedó egy durva hézagát nem foltozták be. A pilóta jároműve c becsülettel szerzett sebét büszkén megőrizte. Fölkapaszkodtam az aviatikus elé, elhelyezkedtem az ülésen, már amilyen kényelmesen lehet. A pilótám figyelmeztet, hogy csatoljam magamra a tenyéryi széles tartószíjat: „Csak az induláshoz kell — mondja, — azután leteheti, de ha lejövünk, vegye megint föl.”

Elindultunk. A monteurök a pilóta intésére meglódították a szép barna mahagóni légcsavart, mire hirtelen viharszerű légáramlat süvíttet

a szemünkbe. A légsavar szele volt ez és nyomában fölborzolódott a rét haragoszöld gyepestőke. Rengett, reszketett az egész készülék és ez az izgató vibrálás átszaladt a testünkbe, egész az ujjaink hegyéig. Most hirtelen megerősödött a motor járása, mintha dühös türelmetlenség szállta volna meg, úgy hatott egyre erősödő dörömbölése. Eddig látni lehetett a légsavar szárnyait, mert lassan forogtak, de most egyszerre eltűntek és csak vad, örületes zakatolást lehetett hallani, amely elnyomott minden más zajt. Aztán megmozdultunk. A gép lágy gumikerekein előbb lassan előregurult a réten, majd egyre gyorsabban törtettünk előre. De még lenn voltunk a földön és a talaj apró halmait

Bfa YhFYd` ` fU^• HfU_fgnYb

simán ugrották át a kerekek. A készülék közben balra-jobbra hajladozott, mint mikor a fiatal, esetlen golyák röpdülni tanulnak.

Végül még erősebben kezdett dübörögni. Szinte megfélemlített. Megrendítően nagy érzés volt ez. Száz oroszlán ereje és hangja érzett ki belőle; egy ember hívta elő, fogla össze és szelídítette meg őket, hogy akarata szerint parancsoljon nekik — és ez az ember mögöttem ült.

Aviatikus-sisakom körül valóságos orkán tombolt. És úgy vettem észre, hogy a repülőgép széles, nagy ugrásokat tesz. Még kétszer-háromszor érintették a kerekek a földet, azután *úsztunk* . . .

Hogy emelkedünk, azt arról vettem észre, hogy a hordozófelületek kissé ferdén állottak és alul a tárgyak rohamosan kisebbek lettek. Nagy kört írtunk le és rövid pár perc múlva kiindulásunk helye felett haladtunk el. Felülről a hangárok úgy hatottak, mint az útmenti kőrakások s az emberek oly parányiak voltak, hogy nem lehetett többé felismerni őket.

í Milyen magasan vagyunk? — kérdeztem.

í Nyolcszáz méternyire.

Gépünk vakítóan fehér szárnyai kápráztatóan verték vissza a nap sugarait. Mint egy óriási sas, amely szárnycsapás nélkül suhan a légűrön át, úgy tűnt fel járművünk. A főbenyomás az volt, mintha tükör-sima víz felületén, végtelenül nyugodtan csónakáztunk volna. Amellett a legteljesebb biztonság érzete uralkodott rajtam. Még mindig emelkedtünk és közben a gép hol süllyedt, hol feljebb hatolt, de ez nem volt hullámvásznak nevezhető. Inkább úgy tűnt fel, mint egy egészséges és egyenletesen léleklő kebelnek a mozgása.

Elfogott a „magassági láz”, ami rokon az automobilisták kilométer-őrületével. A pilótám az aneroid-magasságmérő és a rajzoló-barográf skáláin az 1000-es számra mutatott. Innen már a szem a vidék egy jelentékeny részét áttekinthette.

Boldog voltam, hogy eljuthattam ide, a nyugati hadszíntér egyik leglebilincselőbb részére, még hozzá repülőgépen. Alattunk a tágas, tavakkal telehintett Woewre-síkság terült el, Franciaország egyik legkülönösebb földrajzi alakulata.

Mintegy nyolc-tíz kilométernyire tőlünk hosszú, sárgásbarna hullámvonalú ködfal emelkedett, a taraján két nagy rikító színű felhőgomollval.

í Srapnell-lövések! — kiáltotta útítársam.

De alig mondta ki, máris jött a harmadik. Ez már barnább volt és lassabban bomlott szét, mint az előbbieik. Utána megérkezett a negyedik.

í A legnehezebb kaliberekkel vadásznak ránk — örvendezett a vezetőm.

í Combres? — kérdeztem én hátrahajolva, mire kísérőm helyeslőleg bólintott.

Ott voltunk hát, ahol a legádázabb harcok dúltak. Ahol a franciák örjöngve próbálták meg újra és újra áttörni a frontunkat.

Az aneroid-magasságmérő mutatója 1500 méteren állt és a felületek enyhe szöge azt mutatta, hogy még emelkedünk. Mert a földi tárgyakról ezt nem tudtam volna megállapítani, ebben a magasságban ugyanis még egy gyakorlott aviatikus szeme sem képes párszázméteres magasságkülönbséget észrevenni.

Nyugat felől ezüstösen csillan meg egy hosszú szalag. Egyre tisztábban bontakozik ki egy nagy folyó kanyargó medre: a Mosel. Délnek, ahol a folyó egy hosszabb, egyenes darabja végződik, a víz mindkét

partján nagyobb város terül el. Pont-á-Mousson — hangzik a fülemben. Ez még a franciáké. Azaz helyesebben már megint az övéké, mégpedig a marnei csata utáni visszavonulásunk óta ülnek megint benne.

Most újból érinti a vállamat a pilótám és kezével mutat a Pont-á-Mousson-tól kelet felé: „Bois de Prétre”, kiáltja a motorzúgás parancsolta lakonizmussal.

Innen, tehát megláthattam a combresi magaslatokat és azokat a

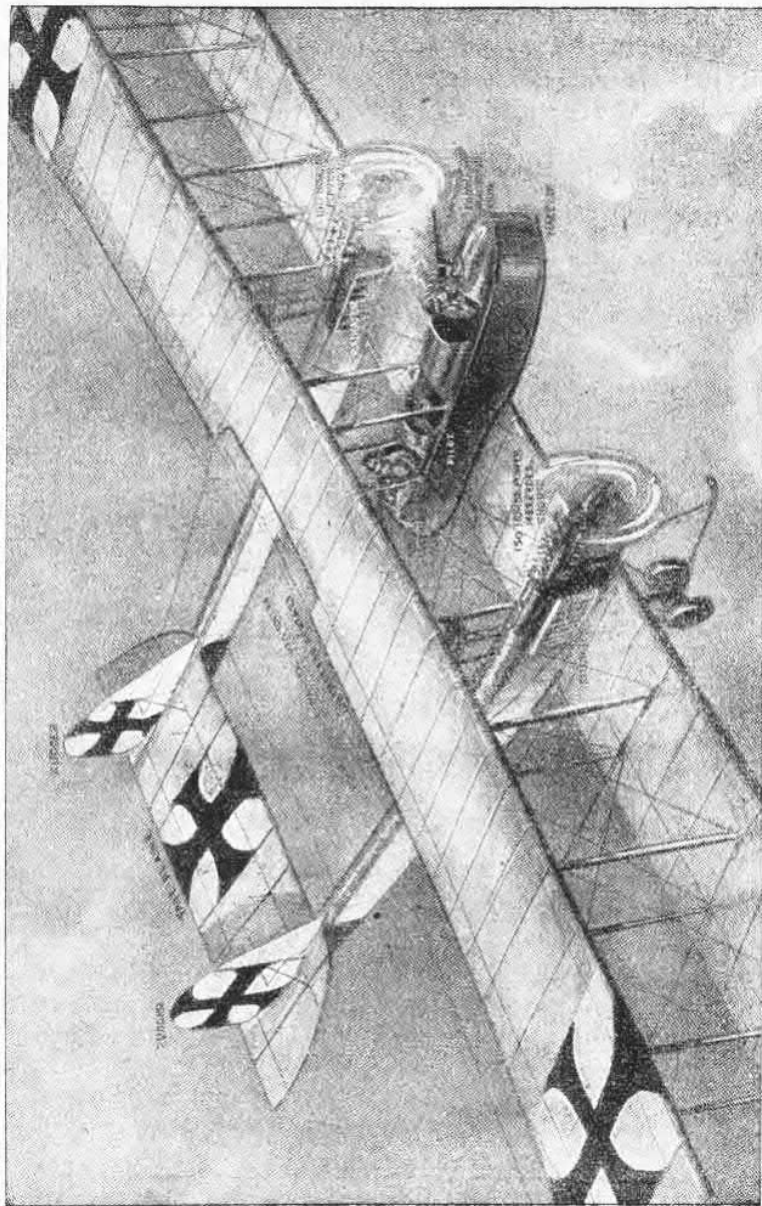

: fUbWJU fYd'' [fd'' X' nfgY U bfa Yhlfch] fCE

többi helyeket, ahol mostanában a Maas és Mosd között a leghevesebb harcok folynak. Egyelőre csak a messzeségből.

Tovább repültünk kelet felé és nemsokára igézően szép kép tárult elénk. Fehéren ragyogó utak futottak ott össze, akár egy pókháló szálai, a házak és kertek egyre gyarapodtak, míg végül a csillámló folyó mindkét partján elterülő hatalmas várossá sűrűsödtek. Metz volt.

Lehetetlen híven elmondani mindazt, amit egy város feletti repülés a szem és lélek elé tár. Százkilométeres sebességgel haladunk előre. Alattunk bámulatos gyorsasággal szalad tova a város és egyre pompásabban bontakozik elő. Metz felől egy rövid darabon kelet felé szállunk,

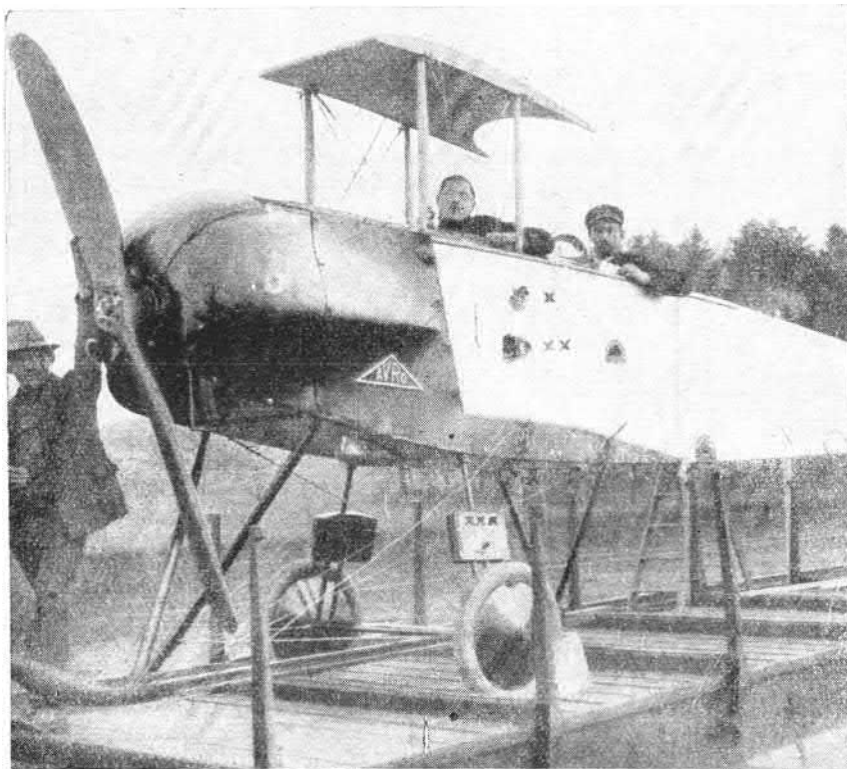
Az orosz német hadi gépműdar. Angol lapok közölték ezt az érdekes rajzot 1915. folyamán, amikor Anglia attól rettegett, hogy a németek óriási repülőgépekkel fogják megsérteni Angliában a partraszállást

majd lekanyarodunk délnek, elérjük a Moselt és innen a folyó medre fölött haladunk tovább. Pont-á-Mousson háztömegei bámulatos gyorsasággal közeledtek.

A dolog kezdett drámai jelleget öltetni. Pont-á-Mousson már francia terep volt. Jobbfelől pedig fölöttünk a három erdő, melyre vezetőm már korábban figyelmeztetett. Köztük a harmadik a Bois de Prétre volt. Elrepülünk az első, majd a második fölött. Már a harmadik terület el alattunk sötétén, feketén, rejtelmesen. Tudtam jól, hogy a német és francia hadállások kettős öve itt vonul keresztül.

Mily magasan vagyunk? — kérdeztem. Kétezerháromszáz méternyire! Ez már tetemes biztonságot nyújtott, azonfelül százkilométeres sebességgel haladtunk.

Nem is nagyon messze tőlünk, körülbelül egy magasságban a gépünkkel, két vakítóan fehér gomoly úszott. Úgy fehérlettek a napfény-

5b[c'fYd'' [fdZUa Y'mU bfa YH' _YnffY' _YF'' h' 5nUb [c'c' _hr VV fYd'' [fddY' a Y [iz!
a UXiz_ U Z]YXf]Vg\ UZyb] NYddY]bI\ Ub [z fh' 5 bfa YH' _fh 'E] fz bnmcth'' j fggY' fU _fdYb
L' fg L L I Y' 'Y' ' j YL' Ygnz' zgfU _fbmgnY]h YffY' _U fYd'' [fdYh

ben, akár a hó. Ezeket a felhőcskéket már ismertem. Gyakran láttam őket alulról, mikor a repülőgépek útját figyeltem. Mindig a gépek körül bukkantak fel. Srapnellek voltak!

Durranást nem hallottunk. De tudtuk jól, hogy ennek csak a motor lárma az oka: még ha közvetlenül a gép közelében robban, akkor sem hallani. Kissé elképedve fordultam hátra és kérdeztem a pilótámtól: „Nekünk szól?” Ő csak nevetett és bólintott: „Nem tesz semmit, messze járt tőlünk”. Egy óriási ívet írtunk le. Pont-á-Mousson látképe eltűnt a szemünk elől. Nyugat felé repültünk. Hogy sokáig lövöldöztek-e még mögöttünk, nem tudom. Az utasülésen bajos hátrafordulni, hallani meg nem lehetett semmit sem.

Gépünk most a Bois de Prétre északi szegélye felett lebegett tova-Nyugat felől a Colé Lorraine sziklafala zárta el a láthatárt. Alkonyodott és a nyugvó nap sugarai fáradtan törtek meg a messziről sötétlő fák tömkelegében. Felülről csak óriási feketeségnek látszott az erdő: egy irgalmatlan nagy koporsó fedelére emlékeztetett.

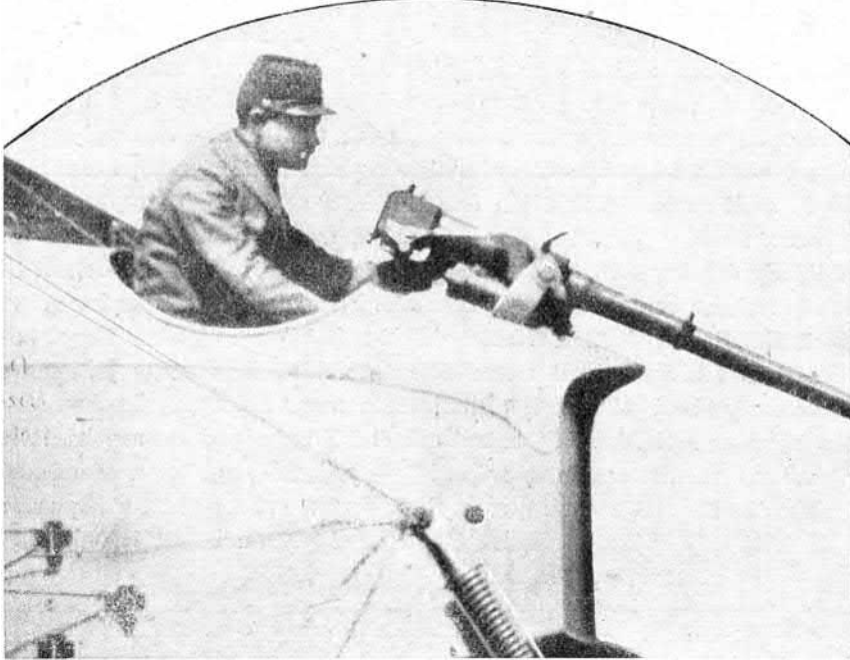
Magukból a híres hadállásokból semmit sem lehetett látni. A bozótok teljesen elrejtették azokat szem elől. Homályos egyformasággal terült el alul az erdő. Az emberi életnek nyoma sem látszott benne. De én elképzeltem, hogy emberek fekszenek ott egymással szemközt izzó szemekkel, kezükkel a fegyveren, beásva az erdő buja, fekete földjébe.

És most jött a java! A legmegrázóbb kép következett, amelyet ez utamon és az egész háborúban alkalmam volt végignézni. A dombvidék nyugati nyúlványai felett szálltunk el és eljutottunk a most dúló harcok tulajdonképpeni színtere fölé, arra a vidékre, amelyről hol az egyik, hol a másik hadvezetőség lakonikus rövidséggel csak ennyit szokott jelenteni: „A Bois de Prétre-ben ismét előbbre haladtunk”. A valóságban ez a pár szürke szó a poklok poklát jelenti: a gránátok jégesője zúdul alá az emberekkel és holttetemekkel tömött árkokba, szurony- és késtusák tombolnak és mindehhez ágyúk dörgése és robbanó aknák detonációja szolgáltatja a zenekíséretet. Az írtózat és iszony színjátékaitól félig tébolyodon ellenfelek elragadnak egy félig elpusztított árokrészt csak azért, hogy az ellenség kevéssel utóbb, talán még az est beállta előtt vagy másnap, ismét visszahódítsa és az éj lepte alatt nagy sebtében újra helyreállítsa!

Itt a fekete, hallgatag erdő meg volt tépve, valósággal szélröngyolva. Köröskörül kopasz, összehasogatott fatöncök heverték. Meztelen és csupasz volt itt a föld sötét vörösarna talaja. Leégett tanyák

festenek így, meg élő testek sebei, ahol a bőr le van tépve és a nyers hús mered elő.

Ezen a részen a tűzérési tűz az erdőt teljesen elpusztította. A dombhákat vékony vonalak szabálytalan össze-visszasága szelte át, labirintus módjára összegabalyodva és egybefonódva, helyenként csak nehezen fölismerhetően, különösen ahol a fehéres foltok fölhalmozódtak. Ezeket a foltokat a sűrűn lecsapadó gránátok és aknalövegek okozták.

; c'nGncfU' Z' gnyFY'hZUbwU FYd'` [fd

Ez a kép is eloszlott előlünk, mint a többi.

Most elértük Flirey környékét. Itt az egyik legkülsőbb német lövészárból hatalmas fehér felhő tört elő. A nagy magasságból persze kicsinek látszott, olyan volt, mint egy kis vattapamac. És jó néhány percig ott maradt azonmód a föld fölött. „Gránát?” — kérdezem. „Akna!” — hangzik a felelet. Egy francia aknavető bámulatosan ponton találata volt az élesen berajzolt árokvonalra, akár a légpuska vesszője a céltáblán.

Nemsokára Essey fölött jártunk, ahol néhány nappal előbb megrendítő légi dráma játszódott le. Egy francia légjárművet, amely már

hosszabb idő óta kellemetlenkedett nekünk, egyik nehéz, páncélozott gépünk megtámadta és elrepülve felette, gépfegyverrel tüzelt rá. Ezer és ezer katonánk kísérte feszült figyelemmel a környéken az izgalmas légi harcot. Egyszerre csak látható lett, amint a francia gép felborul és két kis fekete alak, — a benne ülők — kiesnek; kevéssel utóbb a motor is elvált a repülőgép törzsétől és hanyatt-homlok alázuhant. A pilóta és utasa Esseyben egy ház tetejére estek és azt áttörték. Természetesen összetört tagokkal, holtan találták meg mindkettőjüket. Az egyik francia tisztnél írást találtak azzal a kéréssel, hogy ha német területen halálos baleset éri, temessék el a katolikus vallás szertartása szerint és hozzátartozóit az adott címen értesítsék. A hős ellenség kívánságát a német hadosztályparancsnok híven teljesítette és a pilótatisztet társával együtt Essey mellett a legteljesebb katonai és egyházi végtisztességgel temették el és erről az őrszemek útján értesítették a szerencsétlen repülő bajtársait. Néhány nappal később egy másik francia pilóta elrepült a tér fölé, egy darabig körözött ott és végül hatalmas rózsabokkrétát dobott le.

Rohant velünk a gép és nemsokára ismét a Góte Lorraine felett jártunk. Balkéz felől a Hattonchatel-t festőién koronázó hegyfokot ismertem fel. Jobboldalt erdők és szántóföldek között egy jellegzetes háromszög-alakú tó tükrét pillantottam meg. Etang de Lachaussée: ezt mondta a térkép. Alig haladtunk el felette, a pilótám megérintette a vállamat: „fölcsatolni á szíjat!” — kiáltott rám. És a következő pillanatban a motor járása, zaja elcsendesült, erőtlenedett, a légcsavár két felét már egész jól föl lehetett ismerni, olyan lassan forogtak...

Megkezdődött a leszállás.

Szerbia katasztrófája

A balkáni helyzet

A fegyveres hadjáratlal egyidejűleg erőteljes diplomáciai hadjárat is folyt a nagy világegés idején.

Mindkét hatalmi csoport fegyvertársakat akart magának szerezni a nagy erőmérkőzéshez és a diplomáciai és politikai szempontok — mint már láttuk is, — gyakran befolyásolták úgy a központi hatalmak, mint a nyugati szövetségesek hadműveleteinek irányítását.

Döntő fontosságú kérdés volt, hogy a három Balkán-állam: Bulgária, Románia és Görögország melyik hatalmi csoporthoz csatlakozik.

Mindkét hatalmi csoport minden lehető elkövetett, hogy a maga pártjára vonja ezeket az országokat, amelyeket a világháború folyamán hatalmi célokat akarlak elérni és csak a kedvező alkalmat várták, hogy ezeket a nemzeti célokat fegyveres beavatkozással próbálják megvalósítani.

1915 májusában nagy diplomácia sikernek könyvelhette el az ántánt, hogy Olaszország az ő pártjára állott és megkezdte az ellenségeskedést régi szövetségeseivel. Azóta Anglia, Franciaország és Oroszország újabb diplomáciai sikerre törekedett és igyekezett minden erejével megszerezni az egyelőre semleges három Balkán-állam fegyveres támogatását.

Megindult a nagy balkáni diplomáciai harc.

Az ántánt odaigérte Bomániának Erdélyt, a Bánátot és Bukovinát arra az esetre, ha fegyverrel támad a monarchia ellen. Es Bomániában egyre jobban meg is erősödött a háborús párt, amely a központi hatalmak ellen való támadást sürgette. A román király és a román kormány azonban még nem látta elérkezettnek a beavatkozásra kedvező időpontot. Hiszen a központi hatalmak világraszóló diadalt arattak az orosz „gőzhenger” fölött, az ántánt áttörési kísérlete pedig kudarcot vallott a nyugati fronton. Románia várakozó álláspontra helyezkedett.

Görögországnak kisázsiai területeket ígért az ántánt beavatkozása esetére. Konstantin király azonban, aki egyébként rokona is volt Vilmos császárnak, az ántánt minden pressziója és miniszterelnökének, Venizelosznak minden erőfeszítése ellenére a végsőkig ki akart tartani a semlegesség álláspontja mellett. Nem volt ez könnyű feladat, mert a földközítengeri angol flotta állandóan fenyegette Görögország

GzbXcfzgnYfV hfCB* f* _" g fg b j ffYZA zf]U\ YfW[b UJ* f* g_YfYgnh
zdcCB Jfi \z zVUb

egész partvidékét, sőt a szövetségesek az erő jogán a Dardanellák elleni hadműveletek céljaira görög szigeteket szállottak meg, amelyeket flotta-bázisoknak rendeztek be.

Bulgáriát érdekei kimondottan a központi hatalmak oldalára szólították. Bulgária a világháború kitörése előtt három esztendővel, 1912-ben megtámadta Törökországot, szövetségben Szerbiával. Ebben a háborúban a bolgár hadsereg több ütközetben diadalmasan leverte

a török hadsereget, úgyhogy Törökország kénytelen volt békét kérni.

A békét meg is kötötték, úgyhogy Törökországnak európai részéből, a Balkánból alig maradt egyéb, mint Konstantinápoly és annak környéke.

Szerbia azonban most egyszerre Bulgária ellen fordult és követelte, hogy Bulgária mondjon le Macedóniáról, amelyért annyi vért áldozott.

Bulgária természetesen nem mondhatott le a vérrel szerzett hódításról és így történt, hogy az egykori két szövetséges: a bolgár és a szerb haddal támadt egymásra Macedónia birtokáért.

A hadiszerecse a szerbeknek kedvezett. A török hadjáratban kimerült bolgár sereg nem tudta megvédeni Macedóniát a szerbekkel és Kelet-Ruméliát a románokkal szemben. Elvesztette nagy áldozatok árán szerzett területi növekedései nagy részét.

Bulgária most attól tette függévé magatartását, hogy melyik hatalmi csoporttól kapja meg jogosnak tartott területi követeléseit. Azonban Szerbia nem volt hajlandó területrészekről lemondani Bulgária javára, hiába igyekezett erre rábírní őt az ántánt diplomáciája.

Ezzel szemben Törökország hajlandónak nyilatkozott az adriánápolyi határkiigazításra és a központi hatalmak garantálták Bulgária egyéb területi követeléseit.

Bulgária mozgósított, példáját követte Görögország és a két Balkán-állam most már a fegyveres semlegesség álláspontjára helyezkedve várta, milyen fordulatot vesz a világháború sorsa?

Mackensen a szerb fronton

A nagy vihar vésteljes, komor felhőket kergetett Szerbia egére.

A hónapokon át tartó, füllesztő, nyomasztó csendet eget, földet megrázó mennydörgés űzte el.

Megdördültek az ágyúk a Duna és a Száva vonalán.

Megindult a nagy leszámolás, megkezdődött Szerbia katasztrófája.

A központi hatalmak vezérkarai tisztában voltak azzal, hogy Szerbia legyőzése nem jelent döntő eredményt a világháború kimenetele szempontjából. Tudták és a szerb front hónapokon át tartó nyugalma idején több ízben hangsúlyozták is, hogy a szerb-montenegrói front mellékhadszíntér és a döntésnek a nyugati fronton meg a keleti orosz fronton kell megtörténnie.

A nagy nyári orosz hadjárat világraszóló győzelmet hozott a köz-

Mackensen tábornagy Szerbiában. Vezérgártszettel kíséretében sánctovaglókat tesz

ponti hatalmaknak, de nem hozta meg a döntő győzelmet. Nyilvánvaló lett, hogy a végsőkig való kitartást hangoztató cár a nagy veszteségek ellenére sem kényszeríthető külön békére. Oroszországnak még félelmetesen nagy embertartalékai voltak és csak hadfölszerelési és muníció kérdés volt, hogy — a pillanatnyi nagy kimerülés és fáradtság ellenére — mikor áll ismét talpra az orosz óriás. A döntő győzelmet nem tudták kicsikarni keleten a központi hatalmak.

Még kevesebb kilátás volt nyugaton a gyors, döntő győzelemre. A nagy nyugati offenzíva javában zajlott, az olasz hadsereg támadásai is egyre erőteljesebbekké váltak, amikor egyre komolyabban lépett föl a balkáni kérdés veszedelme. Az ántánt minden erejével igyekezett a maga pártjára vonni a balkán államokat, ami azzal a veszedelemmel járt volna, hogy Törökország magára marad, a központi hatalmak elveszítik vele az összeköttetést, azonfelül a monarchiát hátbatámadják a szerbekkel egyesült egyéb balkáni hadseregek.

Mindezen felül fontos politikai szempontok is sürgősen szükségessé tették a balkáni probléma megoldását. A monarchia délszláv nemzetiségeit is meg kellett győzni arról, hogy a központi hatalmak túlereje szembe tud nézni és le tud számolni minden ellenségével.

Be kellett bizonyítani, hogy a központi hatalmaknak olyan nagy erejük van, amely képesíti őket minden tervük és céljuk megvalósítására.

Az orosz elleni diadalok és a nagy angol-francia offenzíva visszaverése után sürgősen újabb, minden eddiginél kézzelfoghatóbb bizonyítékot kellett adni a központi hatalmak győzni tudásának.

Erre a célra legalkalmasabbnak Szerbia látszott.

D• hb]_j U'XUZ U'gnYFV \ UXgYFY['Z dUfUbc_U

Szerbia legyőzése óriási hatást gyakorolhat a három habozó Balkán-államra, meggyőzi a monarchia nemzetiségeit a központi hatalmak sziklaszilárd erejéről, Bulgária megnyerésével erős hátvédet teremt a monarchiának és létrehozza a közvetlen kapcsolatot a török szövetséggel.

Ezek a meggondolások bírták Falkenhayn és Conrad vezérkari főnököket a Szerbia elleni nagy offenzíva elrendelésére.

Ez a világpolitikai helyzet torlasztotta Szerbia egére a komor viharfellegeket.

A szerb hadszíntér egyszerre nagyon fontossá vált. A szövetségesek félbeszakították az orosz elleni támadásokat, védekezésre szorítottak keleten, nyugaton, délnyugaton és hatalmas erőket összpontosítottak a Duna és a Száva mentén.

Dél-Magyarország földjén Mackensen tábornagy fővezérsége alatt gyülekeztek az ezredek, a hadtestek, a hadseregek, a nehéz tüzérütegek.

A legnagyobb titokban folytak az előkészületek.

A Mackensen hadseregsoportot kivonták az orosz frontról, ezrendként bevagonírozták és a vonatok ontották a csapatokat a szerb határra.

Két alvezére volt Mackensennek: Kövess tábornok és Galhvitiz tábornok.

Rájuk várt a szerep, hogy Mackensen fővezér pontosan kidolgozott haditervét végrehajtsák.

Ezek a legaprólékosabb részletekig kidolgozott haditervek jelentették — Szerbia katasztrófáját. . .

Új támadás Szerbia ellen

Szeptember 20-án, közel kilenc hónapi szünet után a Höfer-jelentés újból megemlékezett a szerbiai hadszíntérről. Ez a hivatalos híradás így jelentette be a Szerbia ellen megindított új támadást:

— Az év eleje óta beállott szünet óta, melyet csak ritkán szakítottak meg jelentéktelen ágyúharcok, Szerbia ellen nagyjelentőségű új offenzíva kezdődik. Magyar-osztrák és német ütegek szeptember 19-én a Száva és a Duna déli partján lévő szerb hadállásokat bombázták. A belgrádi várra is tüzelünk. A Drina torkolata mentén csapataink előretolt szerb osztagokat rajtaütéssel megsemmisítettek.

A déli frontról érkező jelentések köz tudomásra hozták azt is, hogy a Duna északi partjáról német liizérség kezdte meg a harcot Sze-

Angoni indijez (1903) u središtu frontona.

mendria mellett, a folyamtól délre levő szerb hadállások ellen és minyárt első nap sikerült a meglepetésszerű tüzérségi támadással a szerb első vonalat viaszorítani.

Nemcsak a központi hatalmak országaiban keltett nagy izgalmat a Szerbia ellen most már egyesült német-magyar-osztrák erővel meginduló támadás.

Az ántánt hatalmai tisztában voltak a támadás jelentőségével. Jól tudták, hogy inkább politikai, mint stratégiai szempontból határozták el a szövetséges hatalmak a támadást és jól tudták, hogy ez az offenzíva Szerbia katasztrófáját jelenti.

De a nagy nyugati hatalmak nem tudtak megfelelő számú segítséget adni szerb szövetségesüknek. Ágyút, muníciót, ItizérségeL nagy mennyiségben küldött a tengeren keresztül Franciaország és Anglia Szerbiának, de frontharcosokat sem az egyik, sem a másik nem tudott a fenyegetett ország rendelkezésére bocsátani. Az ántánt minden erejét a döntőnek szánt nagy nyugati offenzíva céljaira összpontosította, abban a reményben, hogy ez az áttörési kísérlet majd teljes sikerrel jár és akkor amúgy is megszűnik Oroszország és Szerbia veszélye.

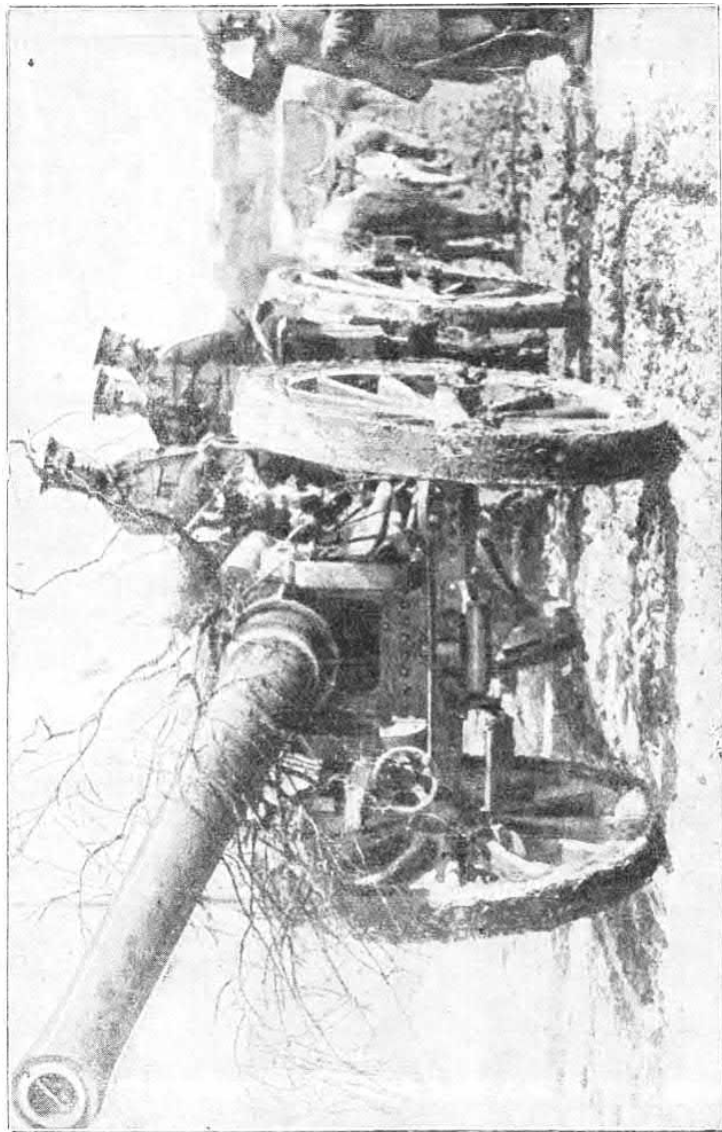
Oroszország még kevésbé gondolhatott a segítségnyújtásra. Szerbia hatalmas szövetséges a legkritikusabb helyzetben volt és a cár birodalmának egén egyre vésteljesebb felhők tornyosultak.

Szerbia és a kis Montenegró teljesen magára maradt a készülő nagy viharban, melynek első mennydörgései voltak csupán a Duna és Száva partjain eldördülő ágyúlövések.

A támadás tüzpontjának Orsová vidéke tűnt fel. úgy látszott, hogy a szövetségesek — mintegy demonstrációképpen — éppen a román határszél közelében akarják megkezdeni a nagy támadást.

A valóságban azonban ennek a látszatnak a megteremtése csak az ellenség félrevezetésére irányult. A nagy készülődéseket, a hatalmas arányú felvonulást nem lehetett már tovább titkolni, de még mindig szükséges volt minél jobban elpalástolni, hogy a főtámadásnak, a dunai átkelésnek melyek a kiszemelt pontjai.

A Mackensen-hadseregcsoport egyik serege: a Kövess-hadsereg a Száva parton, Belgrád felett, a másik: a Gallwitz-hadsereg a Duna-vonalon vonult föl. Az Orsovánál elhelyezkedő alsódunai hadcsoportnak éppúgy nem volt döntő jelentősége ebben az időpontban, mint a jobbszárnyon, Bosznia délkeleti részén összegyülekező csapatoknak, amelyeknek egyelőre az ellenség nyugtalanítása, félrevezetése és megfigyelése volt a főfeladatuk.

Angol messzeshordó egyú a szarb fronton — angol tüzés/eggel. A nehez égyrőt oltrók vontattak a síros utakon.

A tüzérségi harc, a szerb hadállások bombázása változatlan eréllyel folyt tovább a következő napokban is. A szövetségesek tüzérsége megzavarta a Drina alsó folyásánál a szerb csapatok erődítő munkálatait, bombázta Pozserovácot és Velika Gradiskát, majd a Belgrád körül szolgálatot teljesítő vonatosztagokat és a Topcsideren levő szerb gyalogsági hadállásokat lőtték, majd október első hetében az egyre fokozódó hevességű tüzérségi harc közben gyalogsági előtörések is történtek Trebinjétől keletre, montenegrói területre, sőt egyes csapatok a Drina menti határtól kiindulva szerb területen portyáztak.

Ezek a tüzérségi harcok és gyalogos csatározások azonban csak bevezetései és előkészületei voltak a döntő nagy támadásnak, amely október 6-án kezdődött meg.

Ekkor már bizonyos volt, hogy Bulgária hadbaszáll a központi hatalmak oldalán és bizonyos volt, hogy a szövetségesek támadásának megindulása után néhány nappal a bolgár hadsereg is megtámadja Szerbiát.

Bulgária mozgósít

Szaszanov orosz külügyminiszter, aki élénken figyelte a balkáni helyzet kialakulását és rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított a balkáni kérdésnek, már szeptember első napjaiban ilyeneket mondott bizalmasan a szentpétervári francia nagykövetnek:

Í Ki sem mondhatom, mennyire bosszantanak és idegesítenek a hírek, amelyek Londonból és Párizsból érkeznek Bulgária magatartásáról. úgy látom, sem az angol, sem a francia külügyminiszter nem látja tisztán, milyen katasztrofális veszedelem készül Bulgáriában. Meg kell mondanom őszintén, hogy elképesztőnek tartom a sok szófecsérlést és frázisos jegyzékváltást. A valóságban semmi sem történik a veszedelem elhárítására.

Í Mi volna hát a teendő? Mi volna a megoldás?

Í Nagyon egyszerű. Minden további időpazarlás nélkül kötelezően ki kellene jelentenünk Radoszlavov bolgár miniszterelnöknek, hogy garantáljuk Bulgária területi követeléseit, a követelt macedón területek átengedését, ha Bulgária mozgósít és megtámadja Törökországot és ezzel eldönti a Dardanella-harcot.

Az orosz külügyminiszter, aki kitűnő diplomata és politikus volt, nagyon jól átértékelte, hogy mi lett volna a helyes teendő az ántánt szempontjából, véleményéhez csatlakoztak az angol és francia kormányok

is, de az egész terv meghiúsult Szerbia szilárd elhatározásán, hogy nem mond le területe egyetlen részéről sem. .

A sok diplomáciai tárgyalás mind hiábavaló volt az ánlánt részéről. Ferdinánd bolgár cár szeptember 21-én elrendelte az általános mozgósítást, miután Bulgária Törökországgal békésen megegyezett az adrianápolvi kérdésben. A szerződés értelmében Bulgária megkapta azokat a területeket, amelyeket a bolgár hadsereg már az első balkán-háború idején meghódított. Kimondotta továbbá, a szerződés, hogy Bulgária megkapja a Kuldzsa-folyótól nyugatra eső területet és a határvonalat a Tundzsa szabja meg. A bolgároké lesz a Marica-folyó nagy hídfője, amely Karagacsot Drinápolyval köti össze. A Marka bolgár folyó lesz, amelynek kihasználása teljesen Bulgáriát illeti meg. A híres dedeagacsi vasút is bolgár kézre kerül és Törökország összesen háromezer négyzetkilométernyi területet ad át Bulgáriának.

NgY_cj`hzVcfbc\_žU'Vc`[zf\UXgyfY[Z]YnyfY

A szerződést aláírta a bolgár király és a török szultán és ezzel létrejött a központi hatalmakkal való szövetség alapja. A szerződés ratifikálása után Bulgária elrendelte a mozgósítást.

Radoszlavov miniszterelnök nyilatkozata szerint ennek a mozgósításnak nem volt támadó jellege. Csak arról volt szó, hogy Bulgária szempontjából szükségessé vált a fegyveres semlegesség állapotának megvalósítása.

Az ánlánt azonban mingyárt a mozgósítás elrendelésének napján tisztában volt azzal, hogy Bulgária a központi hatalmakkal csatlakozik és a mozgósítás befejezése után haladéktalanul megtámadja Szerbiát.

Az ánlánt diplomaták nyíltan hangoztatták: „Ferdinánd cár fölfedte kártyáit és készülődik Szerbia megtámadására.”

És ez ellen már nem lehetett semmit sem tenni.

Hiába volt az ántánt diplomácia minden próbálkozása Szófiában. Hiába bízta Franciaország Oroszországot, hogy flottájával támadja meg Bulgária feketetengeri kikötőit: Várnát és Burgaszt.

Az orosz cár kereken elutasította ezt a gondolatot azzal az indokolással, hogy Bulgária hitsorsosa Oroszországnak, megeremtését, nemzeti és

Bulgár tiszti téli felszerelésben a macedóniai hegyvidéken folymolt hadseregénel

politikai létét Oroszországnak köszönheti, nem lehet tehát a bolgár néppel szemben ellenségesen föllépni.

Közben, szeptember 24-én Bulgária példájára Görögország is elrendelte az általános mozgósítást, hogy csakhamar ő is a fegyveres semlegesség álláspontjára helyezkedjék, ami elkerülhetlenné vált, amikor október 5-én Sarraill francia tábornok keleti hadserege Szaloniki kikötőjében parira szállt és az erő jogán megszállta a kikötőt, miként a Dardanella-akció céljaira lefoglalt görög szigeteket.

Október elején a francia köztársaság elnöke a következő táviratot intézte az orosz cárhoz:

„A súlyos helyzet, amelyet Ferdinánd bolgár király ellenséges magatartása és a folyamatba tett bolgár mozgósítás idézett elő, élénken nyugtalanítja a francia kormányt.

Alapos aggodalmak merültek föl, hogy a bolgárok elvágják a Szalonikiból Misbe vezető utat és ekként hamarosan abba a helyzetbe hoznak bennünket, hogy teljesen megszakad az érintkezésünk nemcsak Szerbiával, hanem Oroszországgal is, ami lehetetlenné tenné a szövetségesek részére gyártott muníciók elszállítását. Közös és döntő fontosságú érdekünk, hogy fönntartsuk összeköttetésünket.

Megállapodtunk Angliával, hogy a lehető legsürgősebben csapatokat küldünk Szerbiába. A bolgár népre azonban kétségtelenül az orosz csapatok föllépése gyakorolná a legnagyobb hatást. Ha az orosz hadsereg ezidőszerint nem nélkülözhetne egy hadtestet, legalább kisebb orosz csapattestek kiküldése volna kívánatos, hogy ezek együtt védjék a mi csapatainkkal a szaloniki utat. Így talán a bolgár népnek felséged iránt érzett hálája elejét venné a testvérgyilkos küzdelemnek.”

Az orosz cár válaszában kijelentette, hogy az orosz hadsereg nincs abban a helyzetben, hogy e célra csapatokat vonjon el, amelyeket amúgy sem lehetne eljuttatni a rendelkezésre álló utakon rendeltetési helyükre.

Így hát Oroszország szövetségeseire hárította a Balkánon kezdődő új háború minden terhét.

Szalonikiben megkezdődött nagy arányokban az ántánt seregek kihajózása, főként a Dardanella-frontról, hogy ezek a csapatok Görögországon keresztül a szerbek segítségére siessenek és szükség esetén a bolgárokkal is föl vegyék a harcot, de nem látszott egészen bizonyosnak, hogy ez a terv feltétlen sikerre vezet.

Hcg'cj 'hzVcfbc_žU'Vc'[zf] Ynyf_Uf] Z b" _

Hamarosan be is bizonyosodott, hogy Sarraíl hadseregének fölvonulása nem tudta elhárítani Szerbia feje fölül a katasztrófális veszedelmet.

A központi hatalmak seregei, melyekhez csakhamar a bolgárok is csatlakoztak, lerohamozták a magára utalt szerb haderőt, mielőtt a francia tábornok mentőserege eredményesen beavatkozhatott volna.

Orosz ultimátum.

Október 4-én, amikor már javában folyt a bolgár mozgósítás és amikor már csak napok választották el Bulgáriát, hogy megkezdje hadműveleteit, a szófiai orosz követ utasítást kapott, hogy hagyja el Bulgáriát, ha a bolgár kormány huszonnégy órán belül nem szakítja meg a kapcsolatokat a szláv ügy és Oroszország ellenségeivel.

Az orosz követ a következő jegyzéket adta át Radoszlavor bolgár miniszterelnöknek:

„Azok az események, amelyek jelenleg Bulgáriában lejátszódnak, Ferdinánd király kormányának azt a végleges elhatározását mutatják, hogy az ország sorsát Németország kezébe teszi le. Német és magyar-osztrák tisztek jelenléte a bolgár hadügyminisztériumban és a bolgár had-4 sereg vezérkarainál, csapatok összevonása a Szerbiával határos területen és az a messzemenő pénzügyi támogatás, amelyet a szófiai kormány ellenségeinktől elfogadott, semmi kétséget nem hagynak fenn többé a bolgár kormány katonai előkészületeinek célja felől.

Az ántánt-hatalmak, amelyek magukévá tették a bolgár nép törekvéseinek megvalósítását, több ízben figyelmeztették Radoszlavov miniszterelnököt, hogy minden szerbellenes magatartást ellenünk irányuló állásfoglalásnak minősítenek.

A bolgár miniszterelnöknek e figyelmeztetésekre válaszképpen adott ígéreteit a tények megcáfolták. Oroszország, melyet Bulgáriával az utóbbinak a török járom alól való fölszabadítása örök emlékként köt össze, azzal, hogy diplomáciai képviselőjét Szófiában hagyja, nem adhatja helyeslésének jelét ahhoz, hogy előkészületeket tegyenek a testvérgyilkos támadásra egy szláv nép és Oroszország szövetségese ellen.

Az orosz követ ezért utasítást kapott, hogy Bulgáriát a követség és a konzulátus egész személyzetével hagyja el, ha a bolgár kormány a szláv ügy és Oroszország ellenségeihez való viszonyát huszonnégy órán

belül nem szakítja meg és ha haladéktalanul nem lát hozzá azoknak a tiszteknek az eltávolításához, akik az ántánt hatalmasságaival háborúban levő államok hadseregeihez tartoznak.”

Bulgária természetesen nem teljesítette az ultimátumban foglalt követeléseket. Az orosz követ kikérte útlevelét és elutazott a követség és a konzulátus egész személyzetével együtt. Vele egyidőben hagyták el Bulgária területét az angol, francia, olasz, belga és szerb diplomáciai képviselők is, úgyhogy október első felében megszakadt már teljesen az összeköttetés Bulgária

Október 14-én pedig Bulgária hadat üzent Szerbiának és haladéktalanul megkezdte a hadműveleteket.

Görögországban nem alakult ki a helyzet ilyen világosan. Konstantin király szeptember 24-én elrendelte az általános mozgósítást, amelynek éle kétségtelenül az ántánt ellen irányult. Konstantin király sógora volt II. Vilmos német császárnak és a germán politikanak volt a híve. Helyzetét azonban nagyon megnehezítette,

hogy a görög partvidék teljesen ki volt szolgáltatva az angol-francia flotta támadásainak és a görög lakosság nagy része — Venizelosz miniszterelnökkel az élén — az ántánt pártjára hajlott.

Venizelosz miniszterelnök a görög kamarában nyíltan kifejezést adott politikájának és érzelmeinek, amikor kijelentette, hogyha „a nemzeti program végrehajtása viszályba keveri Görögországot a központi hatalmakkal, a görög kormány tudni fogja, mi a kötelessége.”

A német kormány kifogásolta a görög miniszterelnök kijelentéseit és magatartását és Vilmos császár Rlirbach gróf, Németország athéni követe útján fölvilágosítást kért Konstantin királytól.

A görög király, hogy a súlyosabb bonyodalmaknak elejét vegye, felszólította Venizeloszt, hogy mondjon le a miniszterelnökségről. Ez

BUJXYbcj rzVcfc_bz_zVc[zf\UX` [na]b]grnyf

október 5-én be is következett, ugyanazon a napon, amikor az első francia-angol csapatok partra szállottak Szaloniki kikötőjében.

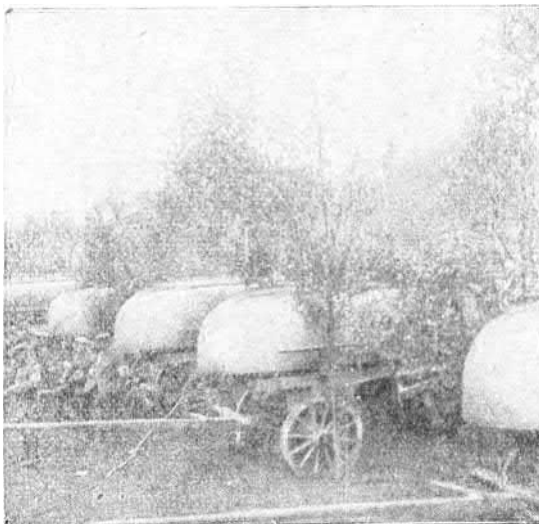
Az ántánt most már átlói tartott, hogy Görögország is a központi hatalmakhoz csatlakozik. Blokád alá vették hajóhadukkal a hellén félszigetet és ez az ostromzár egész november 21-ig tartott.

Görögországnak nehéz küzdelmet kellett folytatnia, hogy semlegességét megőrizze.

Megindul az offenzíva

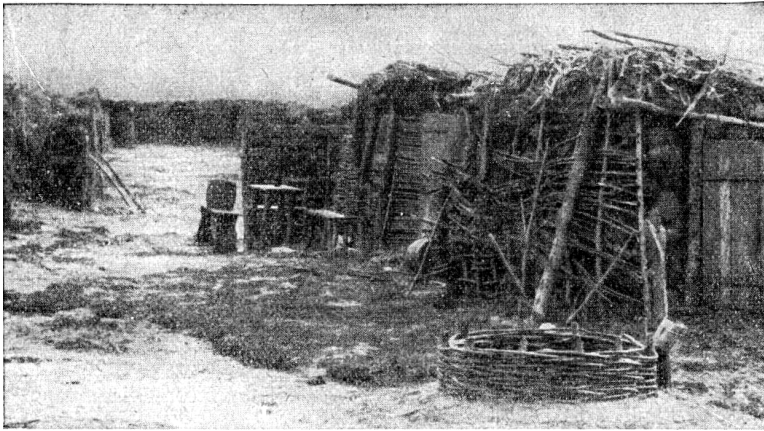
Október első napjai idegtépő feszültségben teltek el. A levegő olyan volt, mint a kisütésre kész leydeni palack, telistele az előkészületek nehéz izgalmaival. A szerb repülők folytonosan ott keringtek a magyar-osztrák hadállások fölött, de a srappelleső hamarosan elűzte őket. Az ágyúk, a nehéz mozsarak beágyazása, alapozása elkészült, az ütegeket beépítették. A német nehéz tüzérség mellett megbújtak a fedezékeikben a magyar-osztrák huszonnyolcas, meg harminc és feles ütegek, a huszonegy és tizenöt centiméteres ágyúk, nem szólva a nyolc centiméteresekről.

Október 6-án, azon a napon, amelyen Oroszország megszakította a diplomáciai érintkezést Bulgáriával, megkezdődött Mackensen offenzívája.

Megdördültek — most már a fő támadási vonalon — a magyar-osztrák és a német ütegek, valószínű gránátos söpörte el a szerb hadállásokat és már az offenzíva első napján a Drina torkolata és a Vaskapu között számos ponton kikényszerítették a szövetségesek az átkelést a Duna — Száva vonalon.

Ilyen pontonokon (vascsónakokon) keltek át csapataink a Száván. A ponton-parkot faágakkal rejtették el a támadás megindulása előtt az ellenség előtt

: nZJj Yggn __Y'fg XYgn_z__U' _]fd #HhgnYfV \ UXz''zg'U'8 fzj U'dUfhj]Xf__fb

voltak visszavonulni. A hidászok már jóelőre készen állottak. A'híd-építő anyagot lerakták a partra és várták, amíg a tüzéség elvégzi a munkát. A gyalogság támadó oszlopai is elhelyezkedtek és várták az indulási parancsot.

Október hatodikán hajnalban megrázkódott a föld, megreszkettek a hegyek: a nehéz ágyúk munkába kezdtek. Az ütegek rettentő hangversenye volt ez. Haragos, fekete füst lepett be mindent, de legjobban a Gorica-hegyet.

Amikor lecsapott egy-egy negyvenkettős vagy harminc és feles gránát, hatalmas földtölcsér szökkent a magasba. A por meg a sárgás füst valami sötét, átláthatatlan felhővé keveredett, amelyet kísértetiesen világítottak meg a robbanások villanásai.

A szerb tüzéség eleinte szaporán felelt az ágyúszóra. De amikor nyilvánvalóvá lett a szövetségesek rettentő túlereje, a szerb ütegek elhallgattak és megkezdték a visszavonulást. Gőzbe, füstbe, porba burkolózott a Gorica, mint a haldokló, aki betakarja a szemét, hogy ne lássa a halált.

Két napig szóltak szünet nélkül az ágyúk. A második napon már a visszavonult szerb ütegeket keresték a nehéz gránátok. Hetedikén reggel még javában rázta az egész vidéket az őrült ágyútüzelés és még a szerb tüzéség is válaszolgatott, de már estefelé csak itt-ott szállott keresztül a Dunán a magyar partra egy-egy szerb gránát. Estére csönd borult a tájra, mert elhallgatott a mi tüzéségünk is és a leszálló éjszaka vaksötétségében megkezdődött az átkelés.

Öt német gránátos szállt csónakba a Dunán és a könnyű csónak halk evezőcsapással nekiindult a víznek meg az éjszakának. Tíz-tíz perces időközökben két-két ilyen csónak szállt vízre a támadási fővonalakon és egyenletes ütemben vitte a szerb part felé a német harcosokat. Mindenki feszülten várt és hallgatott. Hallgatózott, hogy nem dördül-e el cdlát egy puskalövés. Eltelt egy félóra, egy óra, de semmi. Egyetlen lövés sem szakította meg a nagy csendet.

Harminc nagy csónak szállt most a vízre, majd előkerültek az uszályhajók és alig telt egy-két óra, vagy négyezer gyalogos sorakozott a Gorica alatt. Eközben előkerültek a hidászok és gépszerű pontossággal verni kezdték a hidat. Serény kezük alatt szinte ütemesen hosszabbodott egyre a híd, mint a gyorsan kinyújtódzó kígyó. Reggel kilenc órára már készen is volt. A gyalogság sűrű tömegben rajzott, hömpölygött rajta keresztül.

Az átkelő csapatokat a pusztulás borzalmas képe fogadta. A pergőtűz betemette a lövészárkokat, széttepte a drótsövényeket és szétlődözte a fedezékeket. Halott emberek heverték a földön, hátrább lovak tetemei és szétlőtt muníciós kocsik nagy és borzalmas összevisszaságban. A pusztulás meg a halál feketéllett mindenfelé . . .

Közben megindult a tüzérség is. Az ütegek dübörögve hajtottak keresztül a hadihídon. És estére már szerteszét repült a hivatalos jelentés: a németek Báziasnál átkeltek a Dunán és elfoglalták a Goricát.

Ugyanezen a napon Belgrádnál és a szerb fővárostól nyugatra Kövess tábornok hadserege kelt át a Dunán és a Száván, egyidejűleg lépve át a Szerbia északi határát védő folyókat.

Az átkelést négy nap alatt sikerült végrehajtani a legfontosabb pontokon. Október 6-tól 10-ig a Mackensen hadseregcsoport átkelt a Dunán Rámánál, Szemendriánál, a Temes-szigetnél, Belgrádnál, a Száván pedig Obrenovánál, Sábácnál és Mitrovicánál, sőt egy támadó hadoszlop átkelt a Drinán is Losnica közelében.

A támadásra alaposan fölkészült szövetséges seregek olyan megsemmisítő erővel, olyan taktikai és technikai meglepetésekkel indították meg a nagy offenzívat, hogy a szerb sereg a borzalmas pergőtűz elől kénytelen volt az első védelmi főállását kiüríteni és visszavonulni a második vonalra.

A szerb hadsereg csak Belgrád körül és Belgrádban fejtett ki végsőkig menő ellenállást. Itt azután a közelharcokra és az elkecsereedett kézitusákra várt a küzdelem eldöntése.

Az átkelést programszerűen végrehajtották a szövetséges csapatok az egész vonalon és most megindult a lendületes támadás a második szerb vonal ellen, Szerbia belső területei felé.

A szövetségesek támadásának olyan átütő ereje volt, hogy minyárt nyilvánvaló lett: Szerbia nem kerülheti el végzetét.

Hacsak az ántánt hatalmak az utolsó pillanatban nem tudnak szorongatott szerb szövetségesük segítségére sietni.

Sarrail tábornok azonban még korántsem készült föl az előnyomulásra. Alig hatvanezer embere volt a Sarrail hadseregnek, holott legalább százötvenezer katonára lett volna szüksége, hogy megpróbálja elhárítani a Szerbiát fenyegető katasztrófát.

Szerbia az utolsó percben sem kapott segítséget!

Belgrád elfoglalása

Szerb földön

Az áttörés megtörtént.

A gyalogság, tüzérség, Irén végeláthatatlan sorai vonultak át a hadihidakon Szerbia földjére. Minden ellenállást elsöprő, hatalmas ember- és fegyveráradat volt ez, amellyel szemben kilátástalan volt a magára maradt és magára utalt szerb hadsereg minden erőfeszítése és elszántsága.

Amellett Szerbiának kétfelé kellett osztania haderejét. Mindennap várnia kellett a bolgár hadsereg támadását és így védenie kellett Bulgáriával szomszédos keleti határait is.

Kövess tábornok hadserege átkelt a Dunán és a Száván és most mindenekelőtt két fontos föladatot kellett elvégeznie: az átkelési helyek biztosítását és a keletre küzdő Gallwit-sereggel való összeköttetés megteremtését.

Az első föladat elvégzéséhez szükség volt a Belgrádtól délre eső magaslatok: a 249 méteres Vracár, a 279 méteres Ekmeluk és a 208 méteres Zselezsno hegyek elfoglalására.

A Száván való átkelést kierőszakoló csapataink haladéktalanul meg is kezdték az előnyomulást Belgrád ellen, hogy a szerb főváros elfoglalása után birtokukba kerítsék ezeket a domináló magaslatokat.

De szükségessé tette Belgrád gyors elfoglalását a második föladat is. A Gallwitz-hadsereg Szemendriánál kelt át a Dunán, amely Belgrádtól Szemendriáig hatalmas, Magyarországba benyúló könyököt alkot. A Dunának ez a Belgrád és Szemendria között elterülő szakasza az átkelés meg története után még szerb kézen maradt a szerb hajóágyúk; védelme alatt. Nyilvánvaló volt azonban, hogyha a német és magyar-osztrák hadsereg a Duna-könyök alatt kezet nyújt egymásnak, az a szakasz harc nélkül hullik a szövetségesek kezébe.

A Gallwitz-hadsereg azonban ebben az időben meglehetősen kedvező.

zötlen körülmények között harcolt. A Dunát nemcsak a déli part hajóágyúi, hanem kiterjedt aknamezők is zárva tartották, a híd építését pedig az Aldunán dühöngő szelek akadályozták. Ugyancsak a szél miatt nem lehetett a pontonokat, a hídverő hajókat sem használni és így a szerb földön küzdő német hadseregnek néhány napig a legnehezebb körülményekkel kellett dacolni.

A Belgrád—Szemendria Dunaszakaszból szabaddá tétele a Kövess-hadseregére várt tehát. Ha sikerül gyorsan délfelé nyomulnia, akkor veszedelemben dönti a szerb erők visszavonulási útját s amint eléri a német sereg magasságát, máris megszabadította a Duna-könyököt az ellenségtől.

Ennek a fontos feladatnak a tudatában folyt tovább a Kövess-hadsereg offenzívája és kezdődött meg Belgrád ostroma.

-i Az előnyomulást úgy itt, mint a szerb front többi részein nagyon megnehezítette a szerb földnek máig az eddigi harcok során is jól megismert sajátos sárá: a végtelen sár. Hiszen éppen eléggé sárosak voltak Galícia meg az orosz harctér utai is.

De a szerb sár egészen másfajta volt. Valami különös, ruganyos anyag, amely megkötötte azt, ami beléje merült. Ez a sár segítségére volt a szerb hadseregnek. A támadó szövetségesek katonasága emberfölötti erővel küzdött minden lépésért, amivel előbbre haladt.

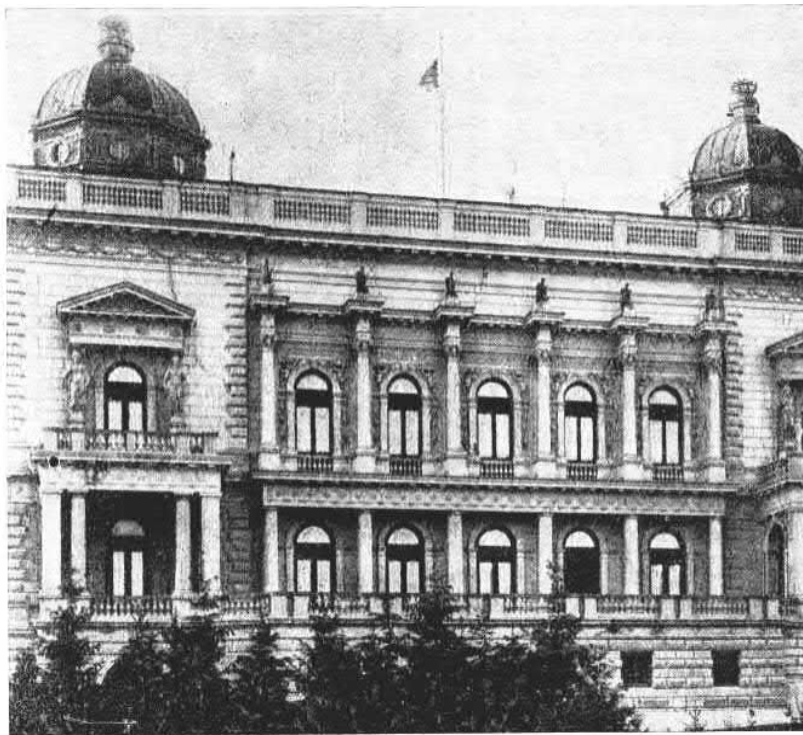
Pau francia tábornok a szerb főhadiszálláson Nisben. Az előtérben, jobbra Sándor szerb trónörökös, fenn a lépcsőn Pasics miniszterelnök

A szekereket tolni kellett, az ágyúkat gyakran ökrök vontatták.

És ezeken az őszi, esődagasztotta, sáros utakon nemcsak a hadseregek igyekeztek előbbrejutni, hanem a menekülők szomorú tömegei is.

Amikor Belgrád második meghódolása előtt állott, a szerb lakosság legnagyobb része menekült dél felé. És a menekülő polgári lakosság egyre nagyobb tömegekben zúdult az utakra.

Mindenki Nist tekintette a mentő szigetnek. Nem volt többé

A belgrádi konak

megállás, mindenki — aki csak tehetett — menekülni akart a nagy vihar elől.

Pedig vigasztaló és biztató hírek is érkeztek a szövetséges ántánt hatalmak országaiból. Arról szóltak ezek a híresztelések, hogy Franciaország és Oroszország megmentik Szerbiát. Már útban vannak a mentőseregek!

A szerb közvélemény azonban aggódva kérdezgette, hogy mikor érkezik meg ez a segítség, hol gyülekezik a fölmentő sereg és vajjon nem akkor kezdi-e meg akcióját, amikor már késő lesz?

Amikor már a szerb hadsereg összeomlik és elvérzik Mackensen borzasztó porölycsapásai a l a t t ?

Belgrád ostroma

Belgrád nem volt erős és főképp nem volt modern vár, de északi, vagyis a folyók felőli oldalról való elfoglalását terepnehézségek miatt a szerb hadvezetőség mégis lehetetlennek tartotta. Épp ezért az újabb erődítések a várostól délre fekvő magaslaton készültek, hogy Belgrádot szárazföldi megkerülés ellen védjék, míg a part felől a Duna és a Száva aknákkal teleszórt széles medrének és a Kalimegdán citadellájára föl-vontatott angol hajóágyúknak kellett volna minden, támadó kísérlet megakadályozni, illetve csirájában elfojtani.

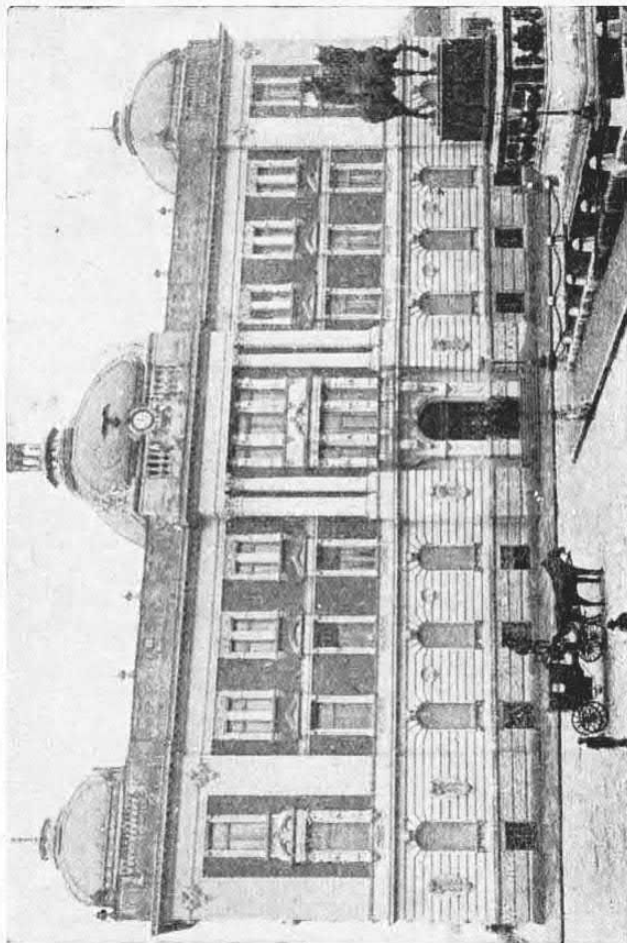
A szerbek valóban teljes biztossággal tartózkodtak majdnem az utolsó óráig Belgrádján. Az angol tengerészeti misszió épületében a tisztek még a vár elfoglalása napján is nyugodtan végezték teendőiket. Menekülésük alkalmával megkezdett konzerv-dobozokat és szétszórt ruhákat hagytak hátra, nyilvánvaló bizonyosságául annak, hogy Belgrádján nem voltak elkészülve az eseményekre, nem bíztak a szövetségesek erőteljes támadásaiban és semmiképp sem hittek annak sikerében.

Ám a szövetséges hadseregek legyőzték a lehetlent. Egy csodásan szép és hadászatiilag is feltétlenül értékes haditettel csapataink kiero-szakolták a Száván való átkelést. A belgrádi vár falának tövében újra osztrák és magyar bakák vetették meg lábukat.

A szerb fővárost Zsivkovics ezredes védte körülbelül ötvenezer szerb katonával, francia tüzérséggel, angol hajóágyúkkal és orosz akná-szokkal. Az egész ántánt együtt volt tehát és az idegen lisztek a védelem elméleti részébe is beleszóltak.

Belgrád citadellája merészen előre ugrik abba a kiszögellésbe, amelyet a Száva torkolata alkot a Dunával. Várbástyáitól keletre, illetve délkeletre és nyugatra széles uszályként húzódik el a hegyoldalra épített város, amelynek ilyképp két frontja van. Egyik északra, a másik keletre néz. Az elsőt a Száva, a másikat a Duna védi, amely itt éles könyökkel kanyarodik északról délkelet felé.

Közvetlenül a citadella előtt fekszik a Nagy és Kis Hadisziget s

Belgrad egyik leghíresebb épülete: a skupstina, a szerb képviselőház

minthogy túl a folyón kilométeres síkság terül el, a Kalimegdánról minden mozdulatot messzire be lehet látni.

A szerbek fővárosuk két frontját a partokon végig állásokkal, erősítették meg, a folyók vizében oly sűrűn helyezték el a legmodernebb szerkezetű aknákat, hogy szinte kizártnak látszott az ellenséges átkelés lehetősége.

Október elején áradni kezdett a Duna s az első hullámok, amelyek a lehorgonyzóit aknákat tetejét, elborították, megadták a jelet Kövess tábornok hadseregének a munkára. Október ötödikén már összegyűlt az erős tüzérség a zimonyi partokon és csakhamar megkezdte a tüzelést.

A szerbek alig viszonozták ágyútüzünket, nem akarták elárulni tüzerállásukat. Este a Kalimegdánon fölillant egy fényszóró és késő éjszakáig kereste még mindig dolgozó ágyúinkat. Éjfélkor hirtelen, mintegy parancsszóra kialudtak Belgrád összes lámpái és a szerb fővárosra komor sötétség és nyugtalan csönd borult.

Másnap hajnalban újból munkához fogott a szövetségesek tüzérsége.

De most már pergőtűz kezdődött és a hatás nem is maradt el: »megfigyelőink több tüzet jeleztek a belgrádi pályaudvar, környékén és a Agrárvárosban, a marhavágótelepről északnyugatra. Közben a repülők megállapították, hogy a vasúton Topcsider és Ballja közt élénk forgalom van . . .

A szerb tüzérség még mindig nem felelt, nyilván azért, hogy ne árulja el állásait és lövészerkészletét a támadás visszaverésére tartogatta.

Este megérkezett a Duna nagy árhulláma és a magasan hömpölygő víz még élénkebb tevékenységre sarkalta a tüzereket. Az ágyúzás most már oly rettenetes volt, hogy Zimonyban is hangos csörömpöléssel megremegtek az ablakok ...

Zengett, zakatolt, dübörgöit a levegő ettől a rettentő koncerttől, amely a dacos hősiességgel küzdő szerb hadsereg halálhimnuszának vérfagyasztó nyitánya volt.

Belgrád bevétele

És folyt tovább a vihar szörnyű tombolása.

Október 7-én hajnali két órakor tüzérségünk minden tüze azok ellen a szerb útegek ellen összpontosult, amelyek az átkelésünk ellen dolgoztak. Megszóltak nehéz ágyúink is és a Vracár hegyre, meg a Banowo Brdora

sűrűn hullott alá a borzasztó tüzeső. Válasz gyanánt a Kalimegdánon megint felcsillant a szerb fényszóró.

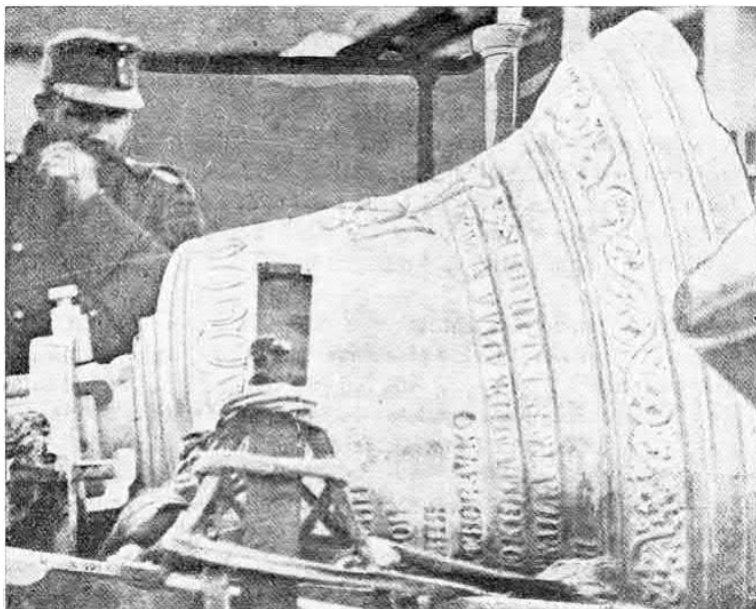
Belgráddal szemben magyar parton feküdt Kozsára szigete, amelyet egy keskeny, ezerszeresen kacskaringós kis Dunaág alkot. Ezt a folyam-
ágot, amely éppen Belgrád városával szemben egyesül ismét a főfolyam-
mal, Dunavácnak nevezik.

Ebből a vízből bukkantak ki a mi kicsiny lélekvesztőink és a szürke pontonok, a hídveréshez szükséges hajók. Sötét, világtalan éj volt és az ágyúk ércorkainak bömbölésétől, meg a gránátok zúgásától jajgatott a levegő. Vérfagyasztó hangzavarban pionírjaink (műszaki csapataink) zajtalan evezőcsapásokkal hajtották előre a kicsiny csónakokat. Nyolc-
tíz ember ült mindegyikben. Még nem értek a víz közepére, mikor néhány lélekvesztő aknába ütközött. Az aknák robbanása vízoszlopot dobott föl s ennek kísérteties, tompa bugását a szerbek meghallották a parton. A következő pillanatban a Kalimegdán fénykévéje végigfutott a vizen s a lubickoló csónakok közé magas tajtékot vertek a lecsapódó szerb gránátok. Szökőkutak, kapkodó gyors evezőcsapások, hullámokon táncoló csónakok, közben folytonos csattogása az ágyúknak és ideát a lázas remegés: vájjon átérnek-e? Izgalmas percek voltak ezek!

De csak percekig tartott a látvány, mert egyszerre rekedt ugatással szólalt meg egy nehéz ütegünk és a Kalimegdán tetején fényes tűzijátékban repült ezerfelé a fényszóró.

A sötétség azután megsegítette katonáinkat. Mire megvirradt, már

A ágyúszó elhallgattatta a harang szavát...

néhány zászlóaljunk odaát volt a szerb parton, keletre Belgrádtól. Ezek az árvízterület zsombékjai között ugrálva, azonnal megrohanták a parton húzódó vasúti töltést s azt elfoglalva, beásták magukat, miután a szerbek gépfegyvertüzét a mi ütegeink tömeg tüze elhallgattatta.

Most a Kalimegdán ágyúi kezdtek rögtönzött állásaink ellen dolgozni s ezt ismét tüzérségünknek kellett legyűrnie. Világos nappal nem lehetett folytatni az áthajózást s így a szerb parton levő gyalogságunk a széles folyóval a hátában, a balparton maradt, főerőktől teljesen el volt vágva.

Egész nap tartott a harc, a szerbek a partjukon levő katonáinkat el akarták fogni, de azok nagyszerűen tartották állásaikat. Segítségükre sietett a mi dunai kis hajóhadunk is, amely magára terelte a szerb ágyúfüzet és sikeresen lötte a szerb gyalogságot.

A sötétség beálltával, nyolcadikára virradó éjjel megint folytattuk az áthajózást. Ezúttal már nagyobb pontonok, majd gőzösök által vontatott uszályok vitték át egyfolytában katonáinkat a Kozsova szigetről Vrcár alá, „persze nem anélkül, hogy az ellenséges tüzérség ne zavarta volna az átkelést.

Reggelre elég katona volt odaát a támadáshoz. A szerbek hősiesen védekeztek, minden házat külön kellett elfoglalni tőlük. Elszánt, véres uccai harcok, kézi tusák zajlottak le Belgrád egyes városnegyedeiben. Támadásunkat hatásosan támogatták a monitorok. Az egyik például egy egész francia üteget hallgattatott el. Reggeltől estig folytak a harcok a belgrádi uccákban. Éjjel megint minden eszközzel tovább szállítottuk át katonáinkat. Ezek is rögtön tűzbe mentek és még éjjel elfoglalták a Dusán cár uccát. Virradatkor a 49. ezred 3-ik zászlóalja rohammal elfoglalta a Kalimegdánt és kitűzte a zászlónkat a citadella fehér tornyára.

Egyidejűen folyt a németek támadása is a Száva felől, a Cigány-szigeten át. Az átkelést itt is a pionírok csinálták az éj leple alatt. Tutajlúdat fektettek a Cigány-szigetről Belgrád nyugati partjára. A tutajhídon átkelve Banowo magaslatát foglalták el. Október 9-én reggel tehát már egymás mellett lobogtak a szerb királyi konakon a magyar, osztrák és német zászlók.

Még ugyanaznap sikerült a szerbeket nehéz küzdelemmel a városból kiszorítani és a délre fekvő hegyekig űzni. Az ellenség, amely a parton és az uccai harcokban hétszáz, a Kalimegdánban pedig háromszáz halottat veszti, a sarkowovelki-vracár vonalat foglalta el, ahonnan azonban pár nap múlva szintén kiszorították őket csapataink, amelyek az ellenség hősiességét és a vidék ezer meg ezer nehézségét egyaránt diadalmasan küzdöttük le.

Belgrádot a lakosság csaknem teljesen kiürítette. A városban alig maradtak tízezren. A város erősítései, különösen az alsók, teljesen romokban heverték, úgyszintén a dunai házsorok is. Ellenben a citadella téglafala és a város belseje aránylaig kevés kárt szenvedett. A házakon alig volt ép ablak vagy ajtó, az ablakokat az ágyúzás törte be igen sok helyen. Belgrád másodszor is belekerült a nagy vihar rettentő forgatagába.

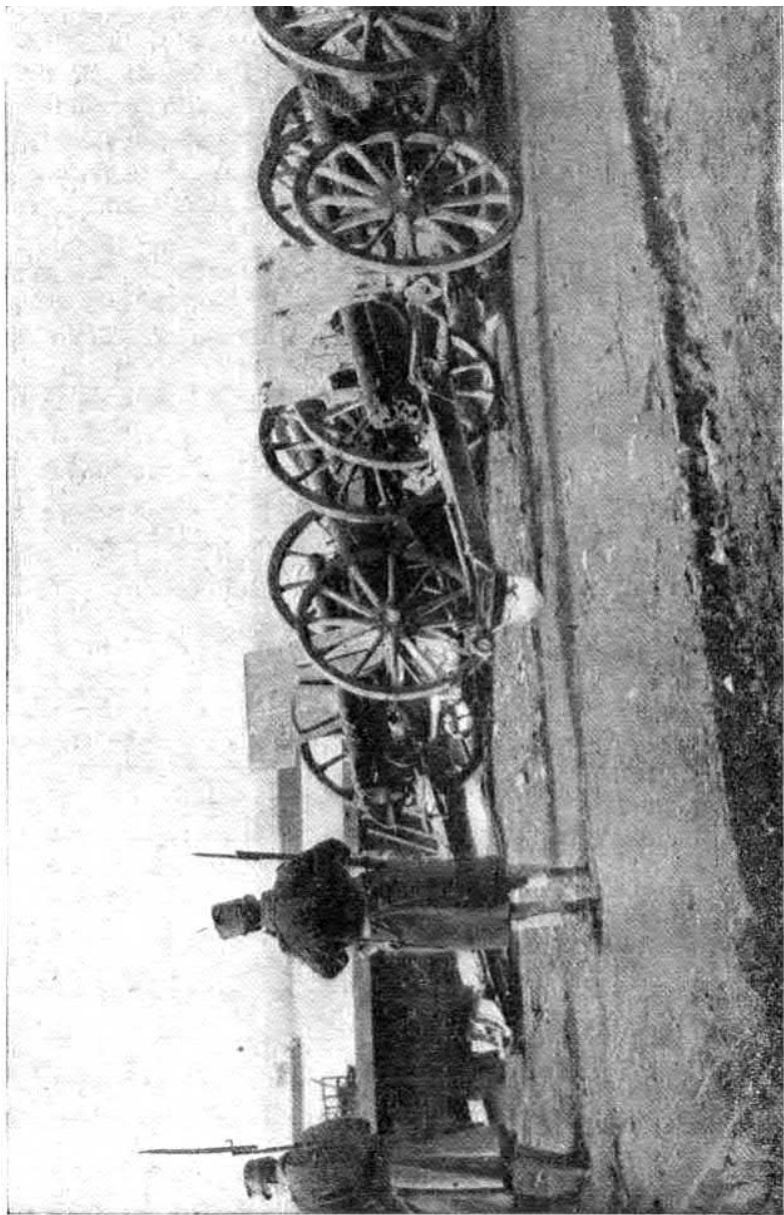
Belgrádot másodszor is megszállták a monarchia csapatai.

Pánik!

A jövő előrevetette árnyékát.

A szövetséges hadsereg erőteljes és gyorssikerű támadása nyilvánvalóvá tette, hogy döntő küzdelemre került a sor, amelyben a központi hatalmak túlerejének feltétlenül győznie kell.

A szerb hadsereg híres volt vitézségéről és elszántságáról, de most a Mackensen hadseregcsoport olyan nagy erővel és olyan

Zsákmányfalusi szarvaspályák

technikai felkészültséggel támadt ellene, hogy a katonák egyéni vitézsége és bátorsága nem sokat használhatott az óriási acélgépezetként előrenyomuló támadó oszlopokkal szemben.

Mackensen támadása a vészharang megkondulását jelentette Szerbia számára. Hiábavaló volt az elszántság, a halál megvető bátorság. Hiába fogott fegyvert 18. évétől 52 éves koráig minden szerb férfi, úgyhogy odahaza csak az aggastyánok és a Balkán-háború rokkantjai maradtak. Hiába volt az erőfeszítés, az önfeláldozás, a halálig való dacolás.

Mackensen az első rohamra áttörte a gondosan kiépített szerb védelem vonalait, falnixai betörték Szerbia földjére, Belgrád elesett és a diadalmas szövetséges csapatok már nekilendültek a második védelmi vonalnak.

És mindenki tudta, hogy minden órában bekövetkezhetik a bolgár támadás.

Már Belgrád eleste előtt megindult a menekülők áradata, amely előzönlötte a délre vezető országúinkat. Nis, Üszküb, Prisztina, Monasztir voltak azok a városok, amelyek — a menekülők véleménye szerint, — biztonságot nyújthattak az északi lakosságnak.

A vonatokat a katonaság foglalta le, de ez ellen senki sem zúgolódtott. Kocsin, szekéren, gyalogszerrel folyt a menekülés. De még nejl volt egészen reménytelen a helyzet, senki sem akart kétségbeesni. Az a remény tartotta a lelket a lakosságban, hogy dél és kelet felől majd csak megérkezik a segítség. Hiszen segítséget ígértek az oroszok és segítséget ígértek a franciák.

El is terjedt a híre, hogy Szerbia veszedelme néhány nap múlva, legfőljebb egy hét múlva véget fog érni. Ezért senki sem akarta túrni, hogy házát, kunyhóját, pajtáját fölgyújtsák és elégessék, a fölhasználatlan termést megsemmisítsék. Mindenki bízott a gyors vizontlátásban, a helyzet megfordulásában, mint ahogyan az az emlékezetes december folyamán történt.

Pár nap múlva azonban a rideg valóság eloszlatta a hiú reménykedéseket. Csakhamar kiderült, hogy Oroszországtól és a többi szövetségesektől egyelőre nem várhatnak segítséget.

Az izgalom percről percre növekedett.

Belgrád, Szemendria és Pozserovác lakosságának nagyrésze Kragujevác és Nis felé menekült.

Ivragujevác lakosságának a száma négyszer, ötször nagyobb lett. A kétségbeesett, gyászos hangulatot elűzte rövid időre a hír, hogy Szalo-

A YbY_... 'gnYfV Uggncbnc_U'bfa YhY' bncá i 'zg' hzb

nikiben angol és francia csapatok szállottak partra. Újból fölgyulladt a remény. Mégis megérkezik délről a segítség, Görögországon keresztül!

Másnap, október 8-án azonban eloszlott az utolsó reménysugár is. Megérkezett a hír, hogy Venizelosz görög miniszterelnök megbukott, a bolgárok végleg a háború mellett döntöttek és így nem lehet számítani a szalonikii hadsereg segítségére. Megérkezett az a hír is, hogy Orsovánál is átlépte a Dunát az ellenség és újabb hadoszlopok törtek szerb földre.

Most már kitört a pánik! Mindenkit rémület fogott el. A kereskedők bezárták boltjaikat. Megkezdődött a további menekülés. Most már Kragujevácból is mindenki Nis felé tódult. A sárbavesző országutat ellepték a kocsin és gyalogszerrel menekülők szomorú áradata. Minden arcon ott kísértett a katasztrófa:

— Nincs már semmi remény az ország megmentésére,

Nisben is leírhatatlan izgalom uralkodott. Az emberek az idemene-

kült kormányt és hivatalokat ostromolták megnyugtató hírekért. A leg-ellentétebb híresztelések keltek szárnyra. Csupa kiszínezett, fantázia megnövelte híresztelés.

í Görögország Bulgária ellen fegyvert ragadoLt.

í Nem. Görögország is Szerbia ellen támad.

í A franciák megkezdték az előnyomulást görög földön . . .

í Nem. A szaionikii angol és francia csapatokat visszavitték a hajókra.

í A magyarok és németek már Valjevo és Kragujevac alatt állanak.

í Nis sincs biztonságban.

í Legjobb lesz Prisztinába menekülni.

Így viharzott a pánik az ideiglenes fővárosban.

És így folyt a menekülés tovább délre, egyre jobban délre, az albán határ felé, abban a gyors tempóban, amelyet a szövetséges, ellenséges seregek benyomulása és gyors térhódítása diktált a lesújtott, életét, vagyonát, biztonságát féltő lakosságnak.

Az előre megérzett, borzasztó vihar kitört, a rémületes szerb víziók valóra váltak: a központi hatalmak seregei betörték Szerbia földjére és árvízként özönlöttek el az országot.

Olyan áradat volt ez, mellyel nem lehetett eredményesen szembe szállni.

Olyan áradat volt ez, amely elementáris erővel száguldott végig Szerbia földjén, amelyet sem megállítani, sem föltartóztatni nem lehetett, amelynek a Sors rendeléséből le kellett gázolnia a kicsiny országot. . .

A nagy előretörés

Október 8 diadalmas és eredményes napjáról Belgrád, elfoglalásáról így számolt be a magyar-osztrák hadvezetőség:

— Kövess tábornok hadseregének csapatai 8-án este benyomultak Belgrád északi részébe és rohammal bevették a citadellát. Kilencedikén reggel német csapatok nyugat felől törtek maguknak utat a koriak felé. A szerb királyok palotáján a mi zászlóink lengenek. A partokat őrző ellenség a folyam mentén Belgrád fölött és alatt is képtelen volt a szövetségesekkel szemben helytállani.

A másnap harcokról pedig így szólt a beszámoló:

— Csapataink a Macsvában és Obrenováctól északra sikeresen

nyomulnak előre. A Belgrádba bevonult magyar-osztrák és német ezredek a várost elkeseredett uccai harcok után megtisztították az ellenségtől és most a délkeletre és délnyugatra fekvő magaslatok ellen intéznek támadást. A folyam mentén lejjebb szövetségeseink nagy haderővel jutottak már át a Duna déli partjára.

Ez a második jelentés, amely a véres uccai harcokról és küzdelmes, elszánt kézitusákról ilyen egyszerűen számolt be, már azt jelentette, hogy „sikerült az ellenségtől megtisztítani a várost”, vagyis sikerült Belgrádot teljesen meghódítani.

A sikert, az eredményt sürgősen ki kellett aknázni. Percnyi megállásról sem lehetett szó. A támadást töretlen lendülettel kellett tovább folytatni.

A szövetséges seregek keresztülzúdultak Belgrádon, nehéz harcban elfoglalták a szerb fővárostól délkeletre és délnyugatra lévő elsáncolt szerb hadállásokat, rohammal hódították meg a Zöldhegyet és a szintén erősen védett Velky Vracart. Ugyanakkor hatalmasan előretörték a

támadó oszlopok Szemendria és Pozserovác körül is, a dunai flotilla pedig hozzálátott a Dunán és a Száván az aknamezők elpusztításához.

Október 11-én a magyar-osztrák csapatok megrohamozták és elfoglalták a Belgrádtól délre fekvő Lipar-hegyet és ezzel a Belgrádot környező összes magaslatok a szövetségesek birtokába jutottak. Ugyanezen a napon a németek elfoglalták Szemendriát és a szerb sereget Pozserovác felé szorították vissza.

A szerb sereg hősie és önfeláldozó ellenállást fejtett ki, de már nem tudta a támadó seregek előnyomulását megakadályozni.

5 gnYfV _]fz`nj`_cfcbU

Október 12-én — a hivatalos hadüzenet megtörténte előtt — a bolgárok Knyazsevácnál megtámadták a szerbeket és ezzel megkezdődött a bolgár-szerb hadjárat is.

Belgrád alatt még mindig nagy erőfeszítést fejtett ki a szerb hadsereg, hogy megakadályozza Kövess tábornok csapatainak további előtöréseit Kragujevác irányában. Véres, vesztéségteljes ütközetek zajlottak le az erődítésszerűen elsáncolt, szerb hadállások körül. A szerb védősereg — a foglyok elő-

adása szerint — azt a parancsot kapta, hogy az utoisó szál emberig tartson ki. Az elszánt ellenállást azonban elsöpörte a borzalmas ágyútűz, a szerb sereg most már a 600 méter magas Avala hegyre vonult vissza, amelyen hatalmasan kiépített védővonal állt az előnyomuló szövetséges seregek útjába.

Három napi véres csata, folytonos roham és közelharc után az Avala is elesett. Az északi csúcsot a magyar-osztrák csapatok, a déli csúcsot pedig a németek foglalták el átkaroló támadásukkal.

Ez a nagyjelentőségű eredmény október 16-án következett be. Még ugyanaznap megszállták a part mellett fekvő 91 méter magas Ritopek-hegyet is a monarchia csapatai. Innét folytatódott az előnyomulás a dunaparti Drocka falu felé. amelvet — ugyancsak nehéz harcok

után, — foglaltak el. Ezzel szabaddá lett a közbeeső Duna-szakasz, mert a szerbek a terepet hátulról támadó ellenség ellen nem tudták védeni és visszavonultak, miáltal lehetővé vált a Kövess-hadsereg balszárnyának és a Gallwitz-sereg jobbszárnyának érintkezése.

Mindakét fontos föladatot végrehajtották ekkor már a szövetéses seregek. Elfoglalták a dunai és szávai átkelési pontokat biztosító összes magaslatokat és megteremtették az összeköttetést a Mackensen-csoport két hadserege között.

Kövess és Gallwitz győzelmes seregei az összeköttetés megteremtése után tovább folytatták az előtörést az ország belsejébe.

Bulgária hadai üzen Szerbiának

Ferdinánd király szózata

Bulgária október 14-én üzent hadat Szerbiának, de az ellenségeskedések már két nappal előbb megkezdődtek.

Az első, knyazseváci támadást a bolgár első hadsereg további támadásai követték a szerb keleti határon, ahol a bolgár csapatok erélyes támadással birtokukba vették a szorosok magaslatait Bjelogradcsik és Knyazsevác körül.

A bolgár hadsereg, amelyet Ferdinánd király szeptember 21-én mozgósított, két hét alatt teljesen harcra készen állott. Az ántánt-hatalmak nem győztek egymásnak szemrehányást tenni, hogy minden erélyes közbelépés nélkül túrték Bulgária felkészülését és ezáltal hozzájárultak Szerbia katasztrófájának előidézéséhez.

A mozgósított négy bolgár hadsereg közül, a Bodjadjieff tábornok vezérlete alatt álló északi hadsereg, amelynek a Mackensen hadsereg aldunai jobb szárnyához kellett csatlakoznia, a Zajecár—Pirot vonal irányában foglalt állást. A három másik bolgár hadsereg a szerb keleti határon Küstendilnél, Dzumajánál és a görög határ felé Strumicánál állott támadásra készen.

Ez a fölvonulás rettentő veszedelmeket rejtett magában a szerb hadseregre nézve. A bolgár betörés a teljes körülkerítés veszedelmét jelenthette a szerb haderőre nézve, amely a Dunát, a Szávát és Észak-Szerbiát védte Mackensen seregeivel szemben. A keletről előnyomuló bolgárok egyenesen a szerb főhaderő hátába kerültek volna és ezért nyilvánvaló lett mingyárt, hogy a szerbek kénytelenek lesznek a túlerő támadása és a körülkerítés veszedelme elől az ország belső részeibe visszavonulni és szükség esetén Macedóniában bevárni a Szalonikiben partraszállt francia-angol segélycsapatok megérkezését.

A szalonikii hadsereg azonban igen nehezen gyülekezett. Sarrail tábornok 150 ezer katonával akart Szerbia segítségére sietni, illetve csak

ekkora hadsereggel remélhette, hogy vállalkozása eredményes lesz. De hát ez a másfél-százezer főnyi had sehogy sem akart összegyűlni. Október folyamán alig 60 ezer katonája volt még Sarrailnak. November végére gyűlt csak össze százezer embere. Nagyon nehéz volt megkezdeni a Balkánon a csatát. A Sarrail-sereg az Aegei-tengerre támaszkodott, amelyet ellenséges bűvárhajók tettek bizonytalanná. Maga Görögország, melynek kikötőjében történt a partraszállás és melynek földjén kellett előnyomulni

a szerb határig, Konstantin görög király befolyására — az ántánt minden pressziója ellenére, — kitartott semlegessége mellett.

Sarraíl csak úgy vihetett segítséget a katasztrofális helyzetbe került szerbeknek, ha a Vardar-folyó mentén, görög földön északi irányban előnyömül. Itt azonban az a nyílt veszedelem fenyegetett, hogy a szerb-görög határ mentén, Strumicánál összpontosított bolgár hadsereg összezúzza az egyelőre gyöngye francia-angol segélyhadakat. A bolgár hadsereg ennek az összeköttetésnek a lehetőségét csakhamar el is vágta.

A Mackensen-seregekkel élet-halál harcot vívó szerb haderő kisebb csoportjai a bolgár halár felé Üszkübnél, Velesnél, Stipnél és Egri Palánkénál helyezkedtek el, hogy bolgár támadás esetén megpróbálják a támadás föltarlóztatását.

Erre a próbára csakhamar sor is került.

Bolgárország október 14-én megüzente a háborút Szerbiának és a harci vágytól égő bolgár seregek bezúdultak a szerb határokon.

Ezen a napon Eerdinánd bolgár király népéhez és hadseregéhez kiáltványt intézeti, amely gyújtó hangon szólította föl őket a honi föld megvédésére és a szerb járom alatt sínylődő testvérek fölszabadítására.

! Igyekeztünk — hangzott tovább a kiáltvány, — megőrizni a békét, minden fáradozásunk arra irányult, hogy a semlegesség átjárni valósítsuk meg a bolgár nép eszményét és a bolgárokon esett sérelmeknek a két hadviselő csoport állal való elismertetését. Ez a sérelem a bolgár nemzetet Macedónia szétdarabolásával érte, holott Macedónia legnagyobb részének úgy az ántánt-hatalmak, mint a központi hatalmak hozzájárulása alapján Bulgáriához kell tartoznia.

A király manifesztuma így végződött:

! A szerbeket a középhatalmak vitéz seregeivel egyidejűleg meg fogjuk támadni!

A bosszútól és győzelmi vágytól fűlött bolgár támadás a következő órában már meg is indult Szerbia egész keleti határán.

A bolgár szövetséges

A bolgárok vagy bulgárok népe uralaltáji, a hónokkal, magyarokkal rokon néptörzs volt, melynek tagjai Attila halála után a Dnjepr vidékén laktak, majd az Al-Duna balpartjára húzódtak. A bolgár fajta többféle, a hónapok alá tartozott népfaj — köztük valószínűleg magyarfajúak — keveredéséből állott elő.

Nevüket vagy a Volga-folyótól nyerték, vagy a török-mongol

bulgha szóból, ami magyarul annyit jelent, mint keverni. A bulgár tehát annyit jelent, hogy: kevert, keveredett. A régi írók és történétírók egyszerűen hunoknak nevezték a bolgár törzs tagjait is.

Később avar uralom alá kerültek a bolgárok, majd Kubrát bolgár király fölszabadította őket, de az általa alapított állam halálával fölbomlott. Egyik fia az alsó Duna mentén alapított új országot, másik fia a Don és a Volga közt Nagy-Bolgárországnak vetette meg az alapjait. Nagy-Bolgárország fennállásának a talárok vetettek véget a XIII. században. A másik Bolgárország továbbra is fönmaradt, mai hazájukban összeolvadtak a szláv lakossággal, átvették annak nyelvét és a keleti keresztény vallást.

Csak testalkatuk és több szokásuk árulja el, hogy nem szlávok. Zömök, tojásdad arcú, kisszemű, erősen feketehajú és sötéltörű nép. Szorgalmas, takarékos, vitéz, hazaszerető, tanulmánygónép. ABalkán németjeinek is szokás nevezni őket.

Kelel-Rumélia 1885-ben csatlakozott Bolgárországhoz, ami nagy zavarokat keltett a Balkánon. Milán szerb király a Balkán egyensúlyát féltette és betört Bulgáriába, de vereséget szenvedett és nem tudta megakadályozni az uniót. Battenberg Sándor herceg volt akkor Bulgária fejedelme, akitől rossznéven vette az orosz cár, hogy teljes függetlenségre törekedett. Az orosz diplomácia mesterkedéseinek eredményeképpen le is kellett mondania az uralomról és örökre elhagyta az országot.

1887 július 7-én Kóburg-Koháry Ferdinánd herceget választották meg Bulgária fejedelmévé és 1908 október 5-én királlyá proklamálta a Kelel-Ruméliával egyesült Bolgárországot és ezzel teljesen lerázta a török függőséget. 1912-ben Bulgária vezetésével kitört az általános balkáni háború európai Törökország ellen és Bulgária az 1913. évi bukaresti békében kénytelen volt Romániának átengedni Szilisztriát és Szerbia és Görögország javára lemondani Macedónia legnagyobb részéről.

HUbYmizVcfbc_žU'Ve [zf'cj Uggz [Z dUfzbVWw_U

Emiatt a nagy területvesztések miatt, Macedónia visszaszerzéséért indult háborúba Bolgárország a központi hatalmak oldalán az orosz diplomácia minden erőfeszítése ellenére.

Bulgária a balkáni háborúban 350 ezer katonát vitt a harctérre. 1013 öszéig mintegy 70 ezer ember volt a vesztesége. Az 1915. évi mozgósítás idejére a bolgár sereg két év előtti veszteségeit már pótolni Ludta, úgyhogy a bolgár sereg most is körülbelül ugyanolyan erős volt, mint

GnUj cj Vc [zf fzVc fbc_ fl fz U Vc [zf fgnU_] \ UXgYfY [Z] YnfY UZ !
 \ UX]gnz ` z gcb

a balkáni háború idején, noha az ott szenvedett embervesztéséget olyan kis ország, mint Bulgária, nem egykönnyen tudta kiheverni és pótolni.

A balkáni háború után — főleg német és magyar-osztrák tisztek közben jöttével — újjászervezték Bolgárország hadseregét, a kilenc hadosztályt egy tizedikkel egészítették ki.

A világháború kitörése óta várta Bulgária a kedvező pillanatot a Szerbia ellen való föllépésre. Tudta, hogy békés eszközökkel nem érheti el területi követeléseit.

A központi hatalmak nagy győzelme keleten, az ántánt őszi offenzívájának az eredménytelensége, az olaszok hiábavaló erőfeszítései arról győzték meg Bulgáriát, hogy ütött a beavatkozás órája, meg kell kezdeni a harcot Macedónia visszaszerzésére.

A központi hatalmak diadalt diadalra halmozó seregei legyőzhetetleneknek látszottak és amikor a szövetséges kormányok följánlották, hogy garantálják Bolgárország területi követeléseit és e területek mielőbbi megszerzése céljából Bulgáriával együtt sürgősen megindítják Szerbia ellen a döntő offenzívát, Bolgárország sorsa eldőlt. A központi hatalmak mellé állott és azoknak a jövőjéhez fűzte a maga jövőjét.

Ez a jövő igen rózsásnak látszott és Bolgárország vitéz népe rajongó lelkesedéssel indult hadba Szerbia ellen a magasan szárnyaló harci lobogók alatt . . .

A bolgár sereg támadásba kezd

Közös haditerv alapján fogtak hozzá a szövetségesek Szerbia megtámadásához és leveréséhez.

A haditerv az volt, hogy először a Mackensen-hadseregcsoport áttör szerb területre és balszárnyával annyira előrehatol, hogy a Bulgária északi sarkából a szerb földön lévő Negotin felé előtörő Bodjadjieffhadserg megeremtheti a kapcsolatot a magyar-osztrák és német seregekkel.

Északról megindult a támadás, amely tervszerűen haladt előre. A szerb hadsereg északi csoportja, amely körülbelül százötvenezer főnyi katonát számlált, a Duna-vonal föladása után visszavonult a második védelmi vonalba.

Keleten Pozserovára, Belgrádtól délnyugati irányban Obrenovára támaszkodott ez az alaposan megerősített védelmi vonal, amelyet a Morava mentén nem kevesebb, mint hét egymás mögött fekvő védelmi vonal támogatott. Erős szerb csapatok szálltak szembe a szövetségesek támadásaival a Vaskapunál is, ahol a Dunavölgy jobbpartján elterülő, erdőborította hegyek kedveztek az ellenállásnak és a védelemnek.

Óraműre emlékeztető pontossággal indult meg Mackensen offenzívája. Az alsó Morava mindkét partján előnyomuló német csapatok heves harcok után október 14-én elfoglalták Pozserovácot, amelyet várszerűen készített föl a védelemre a szerb hadvezetőség. És ezzel úgy a Morava, mint a Kolubara völgyében megindult az ellenállhatatlan gyors előnyomulás, amely csakhamar nagy eredményekre vezetett.

Ennek az offenzívának, főleg a Pozserová környékén folyó heves támadásnak az volt a célja, hogy a szövetséges magyar-osztrák és német csapatok délre szorítsák a szerb haderőt és kiszolgáltassák a bolgárok keletről jövő, megsemmisítő oldaltámadásának, amely ekkor folyamatban volt a szerb Negotin—Zajecár—Pirot védelmi vonal ellen.

F U} cbU'VU Z'^ X' hVc^ [z f VgUdUhzhtr f' U gnYfV \ Uhz fcb

A friss lendülettel, szenvedélyes hévvel támadó bolgár hadsereg benyomult Szerbia földjére az egész keleti vonalon és átkelt a Timok-folyón. Ennek a folyónak egyes pontjain keresztül a szerb vétlősereg' benyomult bolgár területre, hogy így próbálja megzavarni az egységes bolgár front kialakulását, de ez a manőver nem vezetett célhoz.

A Bojadjieff-hadsereg október 14-én átvette. ezeket a szerb csapatokat is a Timok völgyébe és ettől a naptól kezdve egységes vonalban indult meg az általános támadás.

Gyors bolgár diadalmok következtek.

A bolgár hadsereg október 18-án Negotin várát foglalta el és ugyan ezen a napon elragadta a Pirottól keletre levő első szerb védelmi vonalat.

Október 19-én az ugyancsak várszerűen megerősített Knyazevác került bolgár kézre.

A következő napon Zajecár várát és erődítéseit voltak kénytelenek a szerbek bolgár kézre adni és a diadalmas bolgár hadsereg elszánt, és véres harcok közben Parasin Álexinac és Nis felé tört előre.

Valóságos diadalmi fölvonulás volt ez, amely rémülettel töltötte el egész Szerbiát.

A szerbek most már az egész északi fronton gyors visszavonulásra kényszerültek, föladták az egész Duna-, Száva- és Drina-frontot. A két

szövetséges hadsereg hatalmas nyomásának nem tudott már ellenállni a sok véráldozattól elgyengült szerb hadsereg, a bolgár seregek fölvonulása és lendületes oldaltámadása pedig a katasztrófát jelentette.

A szerb kormány és a diplomáciai testületek Belgrádból Nisbe költöztek. Most Nis helyzete is veszélyessé vált. A kormánynak tovább kellett menekülni.

A görög határ közelében lévő Monasztirt választották ki a szorongatott Szerbia új székvárosául.

Ide akart költözni a királyi ház, a kormány és a diplomáciai testület.

A németek átkelnek a Dunán

Báziással szemben, a kilométernél szélesebb Duna szerb partján valósággal a vízből szökkenik a magasba a Gorica-hegység, mely a szerb partvédelmi vonalnak tüzéséggel erősen megrakott főpontja volt.

A német hadvezetés még a nyár folyamán megállapította az átkelési helyeket. Tervszerűen szemelték ki a legveszedelmesebb pontokat,

? · hY[mgnYfV Z]i j f[fb" 5 \Y[mY_V ``YfYX Zffzgj hVg* j Y_Yb _YfYgrh "" a `]_

mert valószínű volt, hogy a szerb vezérkar ezeket számításon kívül hagyja.

Az egyik kiszemelt átkelési pont Báziásnál volt, szemben a Goricával. A másik kettő Palánkénál és Dunadombónál, a Temes-szigeten keresztül.

A Gallwitz-seregnek kellett ezeken a veszedelmes pontokon átkelni, hogy azonnal Pozserovác ellen nyomulhasson.

„A földérintést” — írta egy jeles író haditudósításában — „már a nyáron elvégezték őrzárataink és pionírjaink. Heteken át apró patrujok surrantak át a szerb partra és kikémlelték a terepet. Repülőink pedig hírt hoztak a szerb erődítési munkálatokról. Hídverésről vagy pontonhíd összeállításáról természetesen szó sem lehetett, egyetlen lehetőség maradt: a csapatok nyílt átszállítása pontonokon, uszályhajókon és nagyobb csónakokon. Az átkelésnek nappal kellett történnie, mert éjjel ilyen vállalkozást nem lehet végrehajtani.

Hetekkel ezelőtt megkezdődött a pontonok és a tüzérség leszállítása, ugyanekkor egy sokkal keletebbre fekvő ponton áléllókészületek indultak meg, szándékos ügyetlenséggel. Ott rendre hordták a sok fát, éjjel kopácsoltak, tüzeket gyújtottak, lármáztak, olyan eredménnyel, hogy a szerb hadvezetőség tetemes erőt koncentrált oda, a szerb lapok pedig egymásra közölték, hogy itt lesz az átkelés. Ezalatt a Báziásnál kirakott anyagot éjjelenként leszállították a Dunához, elrejtették a füzesekben, a Néra és a Karas torkolatánál, valamint a Temes-szigeten. Parancsot várva állt rendben minden: az utászok a pontonok mellett, az anyag készen arra, hogy a mellékfolyókból a Dunába ússzék és fölvegye a csapatokat. Mackensen tábornagy és Gallwitz tábornok nagy mennyiségű tüzérséget koncentráltak a part közelébe, különösen sok nehéz tüzérséget vonultattak föl. Az ütegek közt a legnagyobb kaliberig minden megvolt, természetesen nem hiányoztak a mi harminc és feleseink sem, amelyek oly sokszor és mindig a legjobb eredménnyel működtek együtt a német legnagyobb kaliberű ágyúkkal.

Amikor minden a helyén volt, megjött a parancs, hogy hetedikén reggel hat óra harminc perckor megkezdődik a támadás.

Ötödikén még tombolt a kossovo, az egész vidéket megborzongató szél. Versenyt bömbölt az ágyúkkal, amelyek lassan adták le a lövéseket a Goricára, az Anatómára. A lövedékek visítva, sikoltva röpültek el a Duna fölött és dörögve, földet túrva robbantak odaát. Délutánra beveződött a belövés, az ágyúk elhallgattak, csak a vihar bömbölt tovább.

Hatodikán reggel megnyílt a pokol. Dörgés dörgést követett, élesen csattantak a tábori ágyúk, tompa bögéssel szólaltak meg a nehéz ütegek. A szerb gyalogság menekülésszerűen üritette ki állásait. Egész nap folyt az ágyúzás. Másnap reggelre elült a kosovo. A Duna simán hömpölygött lefelé és nem gátolta a történeendőket. Gallwitz tábornok a Rammal szemben lévő dombról vezette az operációkat. Az átkeléshez eljött Mackensen tábornagy is, a mecklenburgi herceggel és másik két princsel. Gallwitz tábornok a vihar szünetelését kihasználva, megváltoztatta az eredeti diszpozíciókat és a tüzéségi támadással egyidejűleg elrendelte a gyalogsági támadást is. Az első ágyúsortűz volt a jeladás.

A hidászok a rejtékhelyekről a Dunára kormányozták a pontonokat és a gyalogság gépfegyverekkel sietve helyet foglalt az alkalmatoságokban.

Legelsőnek két század kelt át azzal az utasítással, hogy támadja meg a szerb csapatokat és biztosítsa a teret, amelyen a partraszállás megtörténik. Ezek után a legnagyobb rendben megteltek a pontonok és szerb ágyútűzben elindultak a túlsó partra. Három főátelési pont volt, ezek ismét részekre osztoztak, úgyhogy tulajdonképpen több kilométeres fronton történt a beszállás és átkelés. Báziásnál és Palánkánál, ahol egy egész hadtest ment át, három orosz és két magyar-osztrák hidászosztály állott és volt még egy német hidászosztály rendkívüli rendeltetéssel.

Összesen kilencvennyolc nagy ponton sorakozott föl a part mentén, azután sok evezős dereglye. A pontonok három oszlopban rakták át a legénységet. Nyomban ezek után az magyar-osztrák hegyi tüzéség iparkodott a túlsó partra, hogy közlőrl tűz alá fogja a netán támadó ellenséges csapatokat. Aknák elhárítására a pontonok előtt óriási fakeresztek tereltek, amelyek idejekorán fölrobbantották volna az aknákat.

Rettenetes idegölő percek múltak nagyon lassan. A szerb tüzéség a mi tüzéségünk alatt nyögve, csak nagy kínnal tudta némileg tűz alatt tartani a folyamatot, úgyhogy a vakmerő vállalkozás elenyészően csekély veszteséggel végződött. Hat pontont találtak a szerb gránátok, ezek közül később négyet sikerült kiemelni. A legénység az utolsó szál emberig megmenekült. Az egyik átkelési ponton három halott és harmincnégy sebesült volt, a másik ponton valamivel több. Egy óra alatt odaát volt a harcoló legénység és a következő órában már fölhatolt a meredek Goricára. Ezek a csapatok azonnal nekimentek Ramnak és hatalmukba

?]^ YnYfh|gnYfV Z[`ne\_ \_YbnYfYh| zgzfc`bU_`h_" nVYbžY[mgnYfV ZU'i VUb

kerítették az egyik, Pozserovác felé vezető utat. A másik oszlop, poroszok és bajorok a Temes-szigeteken keresztül hatoltak a szerb partra és Petka és Kostolac irányában támadták Pozserovácot. Polkánál a bajoroknak a leghevesebb ellentállást kellett leküzdeniük és így nekik voltak a jelentékenyebb veszteségeik.

A harcoló csapatok után megkezdődött — most már kevésbé fülledt légkörben — a többiek átszállítása és ez alkalommal a magyar kereskedelmi hajósok tüntették ki magukat. Délután három órakor, amikor a szerb part és a Duna még mindig nem volt teljesen batorságos, megjelent az eddig rejtőkben fekvő „Kornfeld Zsigmond” gőzös és vontatókötélre vette az uszály ha jókat, amiáltal persze jelentékenyen meggyorsult az átkelés. Éjjelre, eloltott lámpákkal, fölsurrant a „Vág” magyar-osztrák monitor és szintén hozzálátott a vontatáshoz. Másnapra odaát voltak a hadtestek mindenestől.

Végigjártam a partot, ahol most is a legnagyobb erőmegfeszítéssel folyt a munka. Tüzérséget, muníciót és élelmet tettek át naponta sok pontonnal. Kis német gőzcsónakok és a mi dunai gőzöseink vontatták ezeket a vízi járműveket, a monitor pedig, amelyet aknafogóval szereltek föl, állandóan a vizet járta és aknákra vadászott. Egy német tengerész-

különítmény is működött itt és fölszedte az aknákat, amelyeket a szerbek Pancsova és Belgrád közt helyeztek el. Összesen harminchét darabot halásztak ki a folyamból.

Így hát a legnagyobb akadályon túl vagyunk: a Duna és a szerb part legnagyobb része a szövetségeseké. Az utánpótlásnak semmi akadálya többé és az eddig nyert terület bőségesen elegendő a teljes fölfejlődésre.“

A találkozás

Az Orsóvá környékéről előnyomuló német sereg, amely Gailwitz tábornok csoportjának a balszárnya volt, október 23-án és 24-én átkelt a Vaskapunál a Dunán és szerb területen előretört Prahovó felé.

Ennél a szerb községnél történt meg a nevezetes találkozás a szövetséges német, magyar-osztrák és bolgár hadsereg közt.

Mindkét oldalról lovas előőrsök száguldottak előre és szerb földön

üdvözölték egymást a diadalmas harcok árán egymás közelébe jutott szövetségesek.

A központi hatalmak országaiban kitörő lelkesedéssel ünnepelték ezt a találkozást, a közvetlen összeköttetés megteremtését, aminek óriási jelentősége volt. Mindenekelőtt a szerbiai hadjárat szempontjából volt igen fontos a német-magyar-osztrák front balszárnyának kapcsolata a bolgár hadsereg jobbszárnyával. Ennek az összeköttetésnek a megteremtése azt jelentette, hogy ettől kezdve egy hatalmas és egységes ívalakú hadvonal szorította egyre beljebb és beljebb Szerbia belsejébe az egyre jobban kimerülő szerb hadsereget. Ez a találkozás már a biztos győzelmet jelentette a Szerbia ellen folyó hadjáratban a szövetségesek számára.

De más szempontok is igen értékessé tették ezt a közvetlen kapcsolatot.

A szerbek most már minden ponton visszavonultak a Duna vonalától, úgyhogy Magyarország és Bulgária között létrejött az akadálytalan és zavartalan vízi összeköttetés, amelyet a szerb monitorok sem zavarhattak többé. A dunai szerb flottilla kénytelen volt Románia dunai kikötőibe menekülni, ahol azután lefegyverezték őket.

A Bolgárországgal való közvetlen kapcsolat a Konstantinápolyal való közvetlen összeköttetést is jelentette. Létrejött a Berlin—Bécs—,j Budapest—Szófia—Konstantinápoly—Bagdad vonal, ami a szövetséges központi hatalmaknak úgy katonai, mint gazdasági szempontból jelentékeny megerősödést jelentett.

A Berlin—Bagdad vonal, amelyet a prahovói találkozás hozott létre, a központi hatalmak hatalmas, egységes frontját hozta létre és még jobban fölszította a győzelmi reményeket.

Ettől kezdve még sokkal gyorsabb tempóban folyt tovább a győzelmes szerb hadjárat.

A Macsvában előnyomuló magyar csapatok október 20-án bevonultak az emlékezetes híru Sabácba, amelynek az első elfoglalása olyan izgalmas nagy esemény volt. Most valósággal torlódtak az események, minden napra jutott egy pár győzelem. Sabác bevétele és a Macsva újabb meghódítása csak egy láncszeme volt a diadalog ragyogó sorozatának.

Október 24-én lovasságunk bevonult Valjevóba és Kövess tábornok hadserege heves harcok között nyomult előre Arangyelovac felé.

Ugyanekkor a bolgárok is fokozott gyorsasággal törtek előre és most már az ő támadásaikat és hadmozdulataikat is Mackensen tábornagy irányította.

Északon és keleten egy akarat és egy haditerv irányította a Szerbia elleni hadjáratot és a katasztrófális helyzetbe került országnak már semmi reménye nem lehetett a menekülésre, a segítségre.

A bolgárok hirtelen elvágták a N'isból Szalonikibe vivő vasútvonalat és most már a királyi család és a kormány nem költözhetett Monasztirbe.

Most már csak Albánia hegyrengetegei felé volt nyitva a menekülés útja.

Pasics miniszterelnök kétségbeesett segélykiáltásokat intézett Szerbia hatalmas szövetségeseihez . . .

De segítség nem érkezett.

Szerbiának szembe kellett néznie végzetével.

A halott hadnagy

A Kövess hadsereg diadalmas szerbiai előnyomulása idején történt, a Ivraljevo alatt vívott nehéz harcokban.

A szerb sereg vitézül ellenállt a rohamoknak és a csatateret holttestek borították.

A magyar rajvonalból komolyan, szomorúan nézett maga elé egy fiatal tüzérszászlós. Még csak 19 éves, egyenesen az iskola padjából jött a háborúba: de nem ezért komoly és szomorú. Még két nappal ezelőtt is csupa élet és vidámság volt, de mennyi minden történhetik a háborúban két nap alatt! . . . Az ütege pár kilométernyire van mögötte, ahonnan nem látni semmit. Ő a megfigyelő, és telefon köti össze az üteggel, amelyet innen dirigál, a lövészárokból. Szomorú és néma a lövészárók is. Előttük és az ellenséges sáncok közt alig 150 lépés a tér: de ez a mocsaras mezőség tele van halottakkal. Már két napja fekszenek ott, úgy ahogy a golyó érte őket.

A legelső sorban, alig pár lépésre a szerb sáncoktól, egy fiatal hadnagy fekszik. A kis tüzérszászlós hosszasan néz oda: a barátja volt. Hűséges, igaz barátja, akivel a közös veszedelem még jobban összefűzte. A hadnagy is fiatal volt, ő is csak most került ki az iskolából és két nappal ezelőtt éppolyan víg és bátor volt, mint a barátja. Most viasz-sárga az arca, viasz-sárga és szomorú, ahogy ott fekszik a vizes réten, holtan és vérbefagyva . . .

Messze hátul a magyar lövészárkok mögött, ahol a nehézüteg hatalmas ágyúí pompás fedezékben tájtják félelmes torkukat az ellenség

felé, szintén szomorú és csendes minden. A legénység — csupa magyar gyerek — szóltanul nézi a szürke égen kergetőző felhők rongyait és borongó szívvel hallgatja a varjak káromgását. A terített asztalhoz gyülekeztek ezek a fekete madarak, ahhoz a mezőhöz, amelyet magyar fiúkkal rakott meg a vigyorgó Halál. Mind erre gondolnak és elszorul a szívük az őszi alkonyat néma csöndjében . . . Egyszerre csak bűg a telefon: a hadnagy urat kéri a telefonhoz. A kis tüézáslós beszél, a megfigyelő-állomásról.

Í Tudod, mikor a roham volt, elesett a kis hadnagy is. A holtteste még most is olt fekszik a szerb dekungok előtt. Nem engedik elhozni . . . Pedig én megígértem neki, hogy: ha el talál esni, hazaküldöm holttestét az anyjának; hadd temettesse el otthon. Hát én most azt gondolom: ha nem adják a szerbék, ellopjuk tőlük.

— Kicsoda? . . . Te?!

— Arra akarnálak kérni — folytatta kitérően a tüézáslós, —

hogy: ha sötét lesz, adjatok le egy „leig”-et. (Egy-egy lövést az ütegeknek mind a négy ágyújából.) Előbb három lövést, szabályos időközökben és a negyedikkel várjatok addig, amíg telefonálok, hogy lehet.

— Jelenteni fogom kívánságot a kapitány úrnak — felelte a hadnagy, — bár alig hiszem, hogy beleegyeznek. Mert aki elmegy a halottért, maga is bizonyos halálba rohan, fölösleges áldozat volna . . . És annak a szegény hadnagnak már ügyis mindegy. Aztán meg a katonának legszébb temetője a csatater. De azért csak várj a telefontól.

Ebédkiosztás szerb fronton a német csapatoknál

A kapitányt mélyen meghatotta a kérés. Tudta, hogy a zászlós maga szeretne elmenni barátjáért. Ezt nem engedhette meg. Viszont a kérést szintén nem lehetett ridegen elutasítani. Úgy határozott hát, hogy nem bánja; ha akad önkéntes vállalkozó, hát menjen. De a zászlós nem mehet.

— A kapitány úr beleegyezett — hangzott az üzenet, — de szigorúan megtiltotta hogy személyesen részt vegy a vállalkozásban. Értetted?

— Megértettem, hadnagy úr — felelte a zászlós. — A káplárja vállalkozik. Nagyon szerette. Az megy érte.

Egy óra múlva leszáll az est. Az üteg már készen áll és a hadnagy beleszól a telefonba:

— Halló, készen vagyunk!, . . . Megy a káplár?

— Nem, nem ő megy. Keltén mennek egy közlegénnyel. Jöhet az első lövés. Aztán öt perc múlva a második és megint öt perc múlva a harmadik . . .

Fényes lángkéve tör ki az ágyúcsőből, amely hatalmasat bődül s aztán hallani a golyó veszett bűgását, az erdőn át, a mocsár fölött. Túl, a szerbek sáncvonalán, nagyot villan a sötétben a föld és hallani a vésztes robbanást. Most csapott le az első gránát!

Számlálják a perceket. Egy . . . kettő . . . három . . . négy .. öt. . . kirepült mind a három gránát. Háromszor remegett meg a föld a farkasszemet néző raj vonalak lábai alatt: s akik ott álltak az üteg mellett, mind szorongva gondoltak arra, hogy most indul a halálos útra a kis tüzérszázlós és az ő élete se ér többet, mint azé a másik ifjúé, aki elnémult ajakkal fekszik a szerb lövészárkok előtt. Mert hogy ő maga megy el a barátjáért, azt mindnyájan tudták és elborult lélekkel tűnődtek magukban, hogy lesz-e. majd valaki, aki elhozza a tüzérszázlóst, ha már ő is ott fog feküdni viaszszárga arccal a barátja mellett?

Kinn, a véres mezőség fölött, felleg mögül felleg mögé rohant a bujdosó holdvilág. Ezüstös fénycsíkok szántották végig a halottakat, majd ismét sötét árnyék borult rájuk, ahogy felhők mögé bújt a holdvilág. De azért az este nem volt csendes. Amint a sötétség leszállt, furcsa kattogás-pattogás kezdődött a csatatéren. Az egymással szemben beásott ellenfelek nem bíznak egymásban. Minden pillanatban kiújulhat az elkeseredett harc . . .

A magyar sáncok előtt áll egy kis füzes. Azon túl következik a piszkos, kákával és szittyóval benőtt mocsár; utána egy kis mező, az ellenséges sáncokig. A magyar baka, az éjjeli poszt, kinéz a fedezék lőrésén, erőlteti a szeméi. Valami feketeség mintha mozogna odaát

Egy villanás, utána éles csattanás: a poszt átlőtt a szerb lövészárkokba. A mi sáncainkban kettő-három szintén elsüti a puskáját és a szerb gyalogosok nyomban felelnek rá. Hol itt, hol ott dörren a puska, majd amikor a holdat végképp eltakarják a sötét felhők, lövés lövés után dördül el, sortüzek ropognak és csaknem szüntelenül szól a fegyver. Ez a sötétség ugyanis mindig veszedelmes; ilyenkor történnek a meglepetések, a váratlan szuronyrohamok, az éjjeli véres támadások.

Most szól bele a csetepatéba a hátul álló üteg. Tompa dobbanás hallatszik messziről. Aztán keserves, sístergő bűgással — mintha kinjában jajgatna valaki — átsüvölt a magyar sáncok fölött a gránát. Egyenesen belevág a szerb sáncokba, a lángja magasra csap, majd nagyot robban a golyó, hogy megreszket beleje a föld. Öt perc múlva jön a második, aztán a harmadik ... És a puskaropogás úgy hallgat el, mint a csacsogó gyerekek, mikor az öregek zsörtölődnek. A szerbek lehúzzák magukat az árok fenekére: már ismerik ezt a muzsikát. A nehéz üteg ágyúi ezek és nem tréfálnak. Az ekrazitgránát robbanása irtóztató; már a hangja is megörjíti a közelállókat; a tölcsérben pedig, amit a robbanása váj, véresen szétroncsolva temetkeznek el azok a szerencsétlenek, akik közt lecsapott.

Még el se halt az utolsó gránát robbanásának a visszhangja, mikor a magyar sáncok szélén megjelenik egy sötét, elmosódott alak. Nesztelenül siklik le a töltésen s aztán lassan vigyázva kúszik előre, a szerbek felé. Mingyárt utána egy másik bújik elő s az is megy hangtalanul a fűzes irányában. Aztán jön a mocsár. A ragadós, hideg sár.

: c[c'm_]U'[U]hg

Néhol derékig süppednek a vízbe s ilyenkor vigyáznak, hogy a csobogás el ne árulja őket. De a sás is zörög, aztán meg sietni is kell. Mert a felhő vége már látszik. És ha ez a felhő elszalad a hold alól, akkor megint világos lesz. És akkor. . . Sietni kell tehát, sietni és csöndesen mászni.

Kinn vannak már a mocsárból. Már csak 40—50 lépésnyi szabad tér van előttük, melyet túlnan a szerb sáncok szegnek te. És ez a tér tele van halottakkal. Egyik-másik még mereven szorongatja a szuronyos puskát és üveges szemével most is fenyegeti az ellenséget. Ezek

közt a csöndes katonák közt kúszik előre nesztelenül a két élő. Ha zajt hallanak a szerb sáncok felől, ők is lefeksznek a halottak közé. Elnyúlva és mozdulatlanul, mint azok. Az első hirtelen lenyomja a fejét és vár . . . Éppen egy hideg, ökölbe szorított kézre esik az arca. Borzadva összerezzen; majd mikor ismét csöndes minden, megint előbbre kúszik. A másik ulána. Alig pár lépés már a szerb árok. Látják a puska-csővet is, amint feléjük mered a lőrésen át. És amott a másik . . .

Előbbre, még előbbre! . . . Itt már egymás hátán hevernek a halottak. Itt kell lennie a hadnagynak is. De melyik az? A lövész-árokból jól látta, hogy hol fekszik a hadnagy. De most oly sötét van, hogy nem tud tájékozódni. Keresni kell hát a halottak között, akiknek véres, fájdalmas arcából oly riasztóan néznek vissza a félig lecsukott, üveges szemek . . . Talán ez lesz. Odakúszik hozzá és remegve a belső izgalomtól, féltbe lajcl. Csukott szem, nyitott ajak, a blúza csupa vér... Ez nem az. Ott jobbról egy másik. Az arcán fekszik, összezsugorodva. Meg kell fordítani, hogy az arcába lásson . . . Ez sem az: az arca csupa vér: egy szakaszvezető. A harmadik irtózatoss; a szeme kilöve és mintha véres vigyorgással nevetne rá . . . Isten, hol van már a hadnagy? Iszonyú ez, mászni ott a halottak közt, vigyázva minden zajra, kerülni a pár lépésről ólalkodó biztos halált és keresni a kedves arcot, amely tegnapelőtt még mosolygott és piros volt: ma pedig viaszsárga és örökre néma!

Végre megvan . . . Még most is szép. Az arca nyugodt. És tiszta a ruhája is; csak a blúzán van egy tenyérsnyi folt, csupa alvadt vér... Sietni kell. Egy-két lövés már eldördül. Szerencse, hogy csak vaktában lönek. De ha kibúvik a hold a felhők mögül, akkor ők is ki fognak kándikálni a lőrések mögül. Sietni kell hát. Már mind a ketten ott vannak a halott mellett. Átkötözik a lábait kötéllel és vigyázva indulnak visszafelé. Ugyanazon a hosszú úton, amelyen jöttek. És lassan húzzák maguk után a halott hadnagyot. . .

A nehéz üteg fedezékében elhalt minden földi zaj. A negyedik ágyú zsinórja megfeszítve. Ennek a dörrenésére vár minden ember, ez fogja elúzni a lidércnyomást a lelkekről, ez fogja megadni a jelt a többi ütegnek is, hogy sortűzzel köszöntse a szerb sáncokat. Már tíz perc múlt el az utolsó ágyúlövés óta és a hadnagy a telefonnál kezd idegeskedni . . . Semmi hang, semmi izenet... A néma csöndet éles csattanással töri meg egy puska-lövés. Szerb puska volt — aggódva villannak össze a szemek, — de a magányos lövést nem követi második. Ez hát nem nekik szólhatott, csak vaklövés volt. Lassan telnek a percek —

egy-cgy óra mindegyik, — hiszen másodpercenként lesik aggódva az idő múlását! Elmúlt újabb tíz perc . . . Semmi! . . . Ijesztő, néma csönd a sötét éjszakában. Megint lövés; aztán újra 4—5 éles csatlanás egymásután. Még mindig nem sortűz, tehát nem látták meg őket.

A hadnagy komor arccal áll a telefon mellett és némán rázza fejét a kérdő tekintetekre. — Semmi! — Mindenki az órát nézi. Már 25 perc . . . egy örökkévalóság. Mikor lesz vége ennek a szorongó bizonytalanságnak? . . . Ah! . . . A hadnagy arca fölragyog, idegesen int a kezével: „Feuer!” s mint ujjongó diadalkiáltás, dörren az ágyú, robban a gránát odakinn! . . . Megjött az izenet a telefonon, de a szomorú, ismert hang örvendezve jelentette most:

— Megtörtént. . . De oly fáradt vagyok, hogy majd összeroskadok. Megyek aludni. Jó éjszakát! Most már jöhet a negyedik lövés! . . .

Szerbia megszállása

Kraljevo és Krusevac eleste

Az ántánt hadat üzent Bolgárországnak, válaszképpen a bolgár hadsereg Szerbia elleni támadására.

Október 15-én és 16-án egymásután kapta meg a bolgár kormány Anglia, Franciaország, Olaszország és Oroszország hadüzenetét.

Ezenfelül II. Miklós orosz cár külön kiáltványt is bocsátott ki, amelyben a szláv ügygel szemben elkövetett árulásnak minősítette a bolgár nép magatartását.

— *A bolgár csápotok — így hangzott a kiáltvány — megtámadták hű szövetségésünket, amely egy hatalmasabb erejű ellenség elleni küzdelemben vészett. Oroszország és a vele szövetséges nagyhatalmak mindent elkövettek, hogy megakadályozzák Szász-Köburg Ferdinánd kormányának ezt a végzetes lépését. De a Németországtól támogatott, titkos mesterkedések győzedelmeskedtek. Bulgária, a mi hitsorsosunk, akit az orosz nép testvéri szeleteiével és vére hullaiásával szabadított /öl a török rabság alól, nyiltan a keresztény hit, a szlávság és Oroszország ellenségeinek az oldalára állott. Az orosz nép jájda-
lcmal látja, hogy árulóvá lett az a Bulgária, amely egészen a legutolsó napokig oly kedves volt elette. Vértől szívvel rántunk kardot ellene és Isten igazságos büntetésére bízzuk a szláv ügy árulóinak sorsát.*

A hadüzeneteken és a cári kiáltvány közreadásán kívül más nem is igen történt. A francia-angol keleti hadsereg, Sarrail tábornok lassan gyülekező szaloniki serege megpróbált Szerbia segítségére sietni, megpróbálta elhárítani a katasztrófát, de ez a vállalkozás is megghiúsult.

Közvetett fegyveres segítséget csak Olaszország próbált nyújtani Szerbiának. Cadorna gróf október 18-án megkezdte a harmadik nagy isonzói offenzívát, a heves harcok egész november elejéig tom-

boltak, de ezzel sem lehetett elejét venni a szövetséges seregek diadalmas és feltartóztathatatlan szerbiai előnyomulásának.

A Mackensen hadseregcsoport derékhada töretlen lendülettel, folytonos harcok közben folytatta előnyomulását dél felé, Szerbia békéjébe. A szerb hadsereg ellenállása — annyi hiábavaló erőfeszítés után — csökkenni kezdett, sőt lassan-lassan a bomladozás jeleit árulta el, amit nem is lehetett csodálni a túlerővel szemben hozott véráldozatainak után.

Október vége felé Szerbia összeomlása egyre nyilvánvalóbbá lett.

Október 27-én Kövess és Gallwitz tábornokok seregei már rohamlépésben jutottak előre. A magyar-osztrák csapatok átlépték a Kolubara-folyót, a németek áttörtek a Rudniktől északra fekvő hegyláncon. Ugyanezen a napon megkezdődött az előnyomulás Kragujevac felé is.

Ekkor már beállott az őszi esőzések időszaka. A tartós esőzések valósággal járhatatlanná tették Szerbia földjét és az úttalan utakon, mezőkön, mocsarakon, dagadó sárban előnyomuló szövetséges csapatokat igen nagy és nehéz földadat elé állították a természet és a terepviszonyok nehézségei.

Október végére a Kövess-hadsereg áttörte magát a Rudnik-hegy-

A cbh/bY[fC] Zc['mc_ 'ZY[nj YFY]_YhUX'z_ zh

ségen és elfoglalta Milanovácot, úgyhogy nyugatról már egy vonalba került Kragujeváccal.

November 1-én Csacsaleba, november 2-án Uzsicébe vonultak be a magyar-osztrák csapatok, november 4-én Paracsint foglalta el a Gallwitz-hadsereg.

November 7-én pedig a Kövess-hadsereg Kraljevót, a Gallwitz-hadsereg Krusevácot foglalta el. Hatalmas teljesítmények voltak ezek a járhatatlan terepen és a szerbek végső ellenállása következtében rendkívül hevesse váló harcokban.

De Kraljevónál és Krusevácnál már megmutatkozott, hogy a végső ellenállás is összeomlóban van. E két fontos városból már sietve vonult vissza a szerb hadsereg, tüzérsége és trénje tekintélyes részét áldozatul hagyva.

Kraljevóban 130, Krusevácban 103 ágyút zsákmányoltak a győztes szövetséges seregek.

Ekkor már világosan látta egész Szerbia, hogy az ellenállás volta-képpen hiábavaló. Semmi lehetőség nem nyílt arra, hogy a hatalmas túlerővel szemben az összeomló félben levő kicsiny szerb hadsereg eredményt érhessen el.

Vitézül, kétségbeesetten küzdött a szerb katonaság hazája megmentéséért, de a remény mécsese kialvóban volt és lassan-lassan beállott a szerb hadsereg felbomlása . . .

A bolgárok bevonulnak Nisbe

Ezalatt a bolgárok is derekasan előretörtek.

A Bojadjieff-hadsereg Knyazevác és Pirot erődítéseinek az elfoglalása után északkeleti és délkeleti irányban nyomult előre Nis felé.

Rendkívül heves harcok közben november 2-án már Nis alatt állottak a bolgár csapatok, amelyek november 3-án már elfoglalták a várerődőtől északkeletre fekvő Lipnica-hegyet.

Nis volt Szerbiának hadászati szempontból a legfontosabb helye. Erődgyűrűvel védett vár volt a nisi kerület fővárosa, mely a Nisavafolyó partján terül. A harmincezer főnyi lakosságot számláló város, amely 1878-ig török birtok volt, történelmi nevezetességre tett szert 1689-ben, amikor is Lajos bádeni örgróf Nis falai alatt aratott nagy győzelmet a török sereg fölött.

A bolgár hadsereg ostrom alá vette a várat és november 7-én az ellenállás legyőzése után Bojadjieff csapatai bevonultak a várba,

Csordélet egy elfoglalt szorb község bemutatásán, 1900. márc. 1. n. A gyerekek hamarosan megismerik azokat a helyeket, amelyek...

amely fogyatékos megerősítése miatt nem tudott kellőképpen ellenállni az ostromnak.

Nem is annyira katonai teljesítmény szempontjából volt óriási jelentősége Nis elfoglalásának, mint inkább politikai és stratégiai szempontból.

Nis elfoglalásával teljes egészében a szövetségesek kezébe került a Belgrád és Szófia között épített kitűnő vasúti vonal, amely most már a vízi összeköttetésen kívül biztosította a központi hatalmak számára a közvetlen, szárazföldi összeköttetést Bulgáriával és Törökországgal.

Zimony — Belgrád — Paracsin — Alexinac — Nis — Pirot — Szófia — Drinápoly — Konstantinápoly. A keleti expressz mérhetetlen fontosságú vasúti vonala volt ez és birtokának most különös jelentőséget adott az a körülmény, hogy Törökországnak rengeteg fegyverre és munícióra volt szüksége, hogy a Dardanellák sikeres védelmét tovább tudja folytatni. A kitűnő vasúti összeköttetés módot adott rá, hogy a központi hatalmak a lehető leggyorsabban rendelkezésére bocsássák a török seregnek a kívánt hadiszereket.

Üszküb eleste megpecsételi Szerbia sorsát

A szerb kormány és hadvezetőség végső reménysege az volt, hogy Sarrail francia tábornok szaloniki hadserege az utolsó órában beavatkozik a harcba és a szerb hadsereget megmenti a végső katasztrófától.

Sarrail tábornok el is határozta, hogy seregével előnyöml Szalonikiból, áthalad görög területen a Vardar-folyó mentén és behatol Dél-Szerbiába, hogy azután a szerb déli hadsereggel egyesülve, a kritikus helyzetbe került szerb főseregnek segítséget nyújtson.

Ez a terv azonban csak akkor valósulhatott volna meg, ha Sarrailnak sikerül eljutnia Üszkübbe és ott a déli szerb sereggel egyesülnie.

A bolgárok azonban keresztül húzták ezeket a számításokat. Gyors és eredményes hadmozdulatokkal meghiúsították a mentő tervet.

A bolgár hadvezetőség Zsekov tábornok fővezér utasításai alapján a bolgár haderő zömét a déli hadszíntéren vonta össze, amelynek az volt a föladata, hogy Ó-Szerbia és Macedónia között az összeköttetést megszakítsa, a szerb déli és északi hadseregeket vágja el egymástól és akadályozza meg a francia-angol segélyhadak fölvonulását.

E nagyfontosságú hadicél elérésére három bolgár hadsereg vonult föl Macedóniában Todorov tábornok vezetésével.

A gyors támadás Vranja, Egri-Palanka és Istib irányában történt, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a bolgárok egyenesen Üszküb ellen akarnak fölvonulni és meg akarják akadályozni Sarrail expedícióját.

A rohamos tempóban végrehajtott támadások gyors sikerre vezettek. A bolgárok október 18-án elfoglalták Vranját, Egri-Palankát és Islibet is, 19-én birtokukba kerítették Egri-Palankától délnyugatra a „Sultan-Tepé”-n levő szerb hadállásokat, 21-én pedig Kumanova városát és Veleszt.

Valóságos száguldás volt ez, ame'lyel a bolgárok diadalittasan előretörtek Macedónia földjén, azon a területen, amelynek birtokáért hadba vonultak.

Üszkübtől északra Kumanova, délre Velez már 21-én a bolgárok kezén volt és most két irányból folyt tovább a száguldó roham Üszküb ellen.

Újabb két nap alatt már el is érte célját a bolgár hadvezetőség. Október 23-án Üszküb is elesett és ezzel Dél-Szerbia és Észak-Szerbia között megszűnt az összeköttetés, eltekintve az Albánia határa felé eső hegyes, vad vidéket, mely szállításra és katonai fölvonulásra túlságosan nehéz terep volt.

Ebbe a sziklás vadonba vonult vissza Üszküb alól és a Vardarfolyó vonaláról a szerb déli hadsereg, kétségbeesett izgalommal várva, hogy mikor érkezik meg a türelmetlenül várt francia-angol segítség.

Ez a segítség azonban nem érkezett meg.

Sarrail tábornok két francia és egy angol hadosztályt indított útnak Szalonikiból észak felé. Görög vasutak szállították az ántánt hadosztályait a szerb határig. A francia hadvezér terve az volt, hogy Strumica és Velez irányában szorítja vissza a bolgár sereg déli szárnyát és megkeresi az összeköttetést az albán határ felé visszavonult szerb déli hadsereggel.

Az Istib—Velez vonalon megindított ántánt támadások megíúsultak, a Strumica—Krivolak vonalon pedig álló harcok fejlődtek ki.

A három hadosztály kevésnek bizonyult a cél elérésére. A friss csapatok nagyon gyéren érkeztek Szalonikiból, úgyhogy Sarrail tábornok, aki offenzívát akart kezdeni a szerb sereg megmentésére, jobbnak látta, ha megfelelő védelmi állásokban helyezkedik el. Erre a belátásra a hevesen támadó bolgárok valósággal rákényszerítették a francia

tábornokot, aki beásatta seregét a lövészárkokba és akinek egyelőre meg kellett elégednie azzal, hogy ezeket az állásokat védelmezni tudja.

Most már szó sem lehetett arról, hogy az ántánt „keleti hadserege” meg tudja fordítani Szerbia sorsát és segédkezet tudjon nyújtani a szerb hadseregnek.

Sarrail tábornok serege szerb Macedónia legszélső délkeleti sarkába húzódott vissza, a Vardar-folyó szorosai közé és helyzete egyáltalán nem volt megnyugtató.

Szemben vele: a bolgár déli hadsereg körülfogó vonala.

Mögötte: a mozgósított görög hadsereg, amelynek magatartása egészen bizonytalan volt.

November végére az ántánt mentő expedíciója meghiúsult.

Szerbia sorsa megpecsételtetett.

A dráma utolsó fejezete

A szerb hadszíntér déli részén megszűnt a végső lehetősége is az ántánt segélynyújtásának. A bolgárok a Velesz és Prilep közt lévő Babuna-szorosba visszavonult szerb déli haderőt fenyegették a végső pusztulással. November 19-én elfoglalták a Babuna-szorosot, a következő napon Prilepet és a szerb haderő déli csoportja vigasztalan helyzetben keresett menedéket Macedónia délnyugati sarkában, a kietlen, sziklás albán határvidék felé . . .

Ezalatt Közép-Szerbiában nagy gyorsasággal pergett le a dráma utolsó fejezete.

Megtörtént a szerb főhaderő teljes bekerítése.

Mackensen hadseregeinek a lankadatlan, szívós üldözése közben a szerb hadsereg zöme Prisztina környékén torlódott össze és a Kövess-és Gallwitz-hadseregek északról, délről és keletről kerítették körül a pusztulásra ítélt szerb derékhadat,

Kövess tábornok német csapatai november 21-én megszállották Novibazárt, a szandzsák fellegvárát. A Höfer-jelentés szerint az egykor magyar-osztrák megszállás alatt levő szandzsákba a török lakosság örömrivalgása közben vonultak be a monarchia hadai és a német szövetségeseik.

A Kövess-hadsereg Novibazárból az Ibar-folyó völgyében — északnyugati irányból — nyomult előre Mitrovica—Pristina felé. Ugyanabban az időben Gallwitz serege elfoglalta Kursumlje várát és városát és északi irányból tört egyenesen Prisztina felé. A Bojadjieff bolgár

hadsereg keletről a Goljalc Planirián keresztül tört Prisztina felé. Délről a második bolgár hadsereg zárta el a menekülés útját.

A körülkerítést tökéletesen hajtották végre a szövetséges seregek Ugyanolyan sikerrel vívták meg a döntő csatát.

November 24-én a Prisztinától északnyugatra és délnyugatra elterülő Kosovo Poljén, az Amsel-mezőségen kezdődött meg a szövetségesek döntő támadása a körülkerített szerb derékhad ellen. Ekkor már Prisztina városa a szövetségesek kezére jutott. A támadást a szerb

Df]nfYbVYb" 5'a Y[\œk#rtha UWXœ]U] j zfcgVUb bfb]fh gVc[z' _Urcbz_ VUfzh_cnbU_ U
a UWXœ U_cggz[[U'

haderő nem védhete ki. Rendkívül heves csata után a szerb seregek a Silnica nyugati partjára vonultak át. Másnap tovább folyt a támadás és kétnapi újabb véres csata után, november 27-én a Goles hegycsoportban emelt szerb hadállásokat is elfoglalták a szövetségesek. Két nappal később pedig Bojadjieff bolgár tábornok hadserege már bevonult az albán határszélen lévő Prizren városába.

A dráma lepergett.

Amikor a szövetségesek megkezdték az offenzívát Szerbia ellen, a szerb hadsereg kerek száma 250.000 főnyi katonaságból állott. Ebből a negyedmilliós hadseregből november végéig százötvenezer ember jutott a szövetségesek fogságába. Az elesettek, sebesültek, szétszóródottak számát legalább ötvenezerre becsülik a katonai szakértők.

A hőiesen küzdő, vitézül verekedő szerb hadseregből mindössze ötvenezet ember maradt meg, ötvenezet tudtak elmenekülni Albániába és Montenegróba, kimerültén, lerongyolódva, az átélt borzalmas harcoktól megrendülve, éhezve és fázva ... A fényes, harcias szellemű szerb hadsereg szomorú romja, maradványa volt ez az ötvenezet főnyi katonaság, amely kis csoportokban menekült át az üldözők elől az elvesztett haza határain.

A menekülők jóval később Szalonikibe kerültek és ők alkották meg a francia-angol „keleti hadsereg” kötelékében az új szerb hadsereg törzsét.

A szerb hadsereget a szó szoros értelmében megsemmisítette a központi hatalmak túlereje és erélyes hadvezetése. Másfél hónapnál csak néhány nappal tartott tovább a szerbiai hadjárat. Október 6-tól november 30-ig tökéletes óraműként dolgoztak a központilag irányított szövetséges seregek, amelyek túlerejük mellett is nagy katonai teljesítményt végeztek. Nemcsak azért, mert az elszánt hősiességgel, szívósan védekező szerb hadsereg ellenállását ilyen rövid idő alatt megtörték, hanem azért is, mert a terep rendkívüli nehézségei, a tél havas, fagyos orkánjai, az élelmezés és elszállásolás terén mutatkozó hiányok ellenére az előnyomulást a legfényesebb sikerrel végezték.

A nagy győzelem hatalmas mennyiségű zsákmányt juttatott a központi hatalmak kezére. Ez a zsákmány több ezer ágyúból, köztük 450 egészen új ágyúból, sok ezer gépfegyverből, rengeteg puskából, hatalmas mennyiségű, mindenfajta munícióból, a tábori konyhák, katonai autók, csapatszállító kocsik és egyéb hadfelszerelések mérhetetlen mennyiségéből állott.

Szerbia és a szerb hadsereg elvérzett.

A központi hatalmak aránylag kis veszteséggel megszálltak egy országot és megszabadították magukat egy ellenségtől.

Az ántánt viszont elveszítette egyik szövetségese fegyveres támogatását és Szerbia katasztrófája hatalmas rést ütött tekintélyén.

Szerbia hőiesen küzdött, védekezett, végső erejének megfeszítésével.

Összeomlása elkerülhetetlen volt, mert az ántánt nem tudta megsegíteni.

Voltaképpen az igazi vereség Franciaországot, Angliát és Oroszországot érte, a nagyhatalmakat, amelyek meg akarták menteni szerb szövetségüket, de tehetetleneknek bizonyultak a központi hatalmak nagy katonai fölényével szemben.

Szerbia megszállása nagy eredménye volt a központi hatalmak hadvezetőségének, de sokkal nagyobb kudarc az — ántántnak.

Az üldözés

A szerb katasztrófát befejező prizreni csata után Mackensen hadseregeire még nem várt pihenés és nyugalom. Hátra volt még a föladat: a szerb sereg utolsó roncsait is átüzni az albán és montenegrói határon, valamint megsemmisíteni a szerb Macedónia délnyugati sarkában, Monastir—Prilep—

Ochrida körzetében meghúzódó déli szerb sereg maradványait.

Mackensen kiadta a parancsokat ezeknek a végső hadműveleteknek a végrehajtására.

Kövess tábornokra várt a föladat, hogy Montenegro felé üldözze a szerb hadakat és nyomuljon be Montenegro földjén Ipeken túlra. A Bojadjieff bolgár seregnek Albániába kellett szorítani a szét-

szórt szerb csapatrészeket, Gallwitz tábornok pedig Monasztir elfoglalására kapott megbízást.

A szétszórt szerb hadsereg részei most már sehol sem fejtettek ki ellenállást. Mindenki menekült, amerre látott. Montenegro és Albánia hegyvidékei megteltek a szerencsétlen menekültekkel, akik az üldöző, győztes seregek elől igyekeztek biztonságba jutni.

Kövess tábornok december 2-án bevonult Plevljébe, december 8-án Ipekebe, mindenütt legyőzve a montenegrói csapatok heves ellenállását. A további előnyomulásnak azonban itt véget vetett a nagy havazás, amely a montenegrói sziklás világban egyelőre lehetetlenné tette a hadmozdulatok folytatását.

D/tyf' gnYfV' _]fz' ma YbY' _' fgY' A cbH/bY[fC\ Y[nj]Xf_ Y Z' f
fk z Vcf' g fU'ht

Ugyanilyen gyorsan végezték föladatukat a bolgárok, akik december 8-án elérték Djakovát és még az Albán hegyvidék mélyében is üldözték a menekülő szerb katonaságot. A szerb hadsereg maradékával együtt Péter szerb király is a kietlen, kopár, behavazott albán hegyekben keresett menedéket. . .

A szerbek ellenállás nélkül ürítették ki ezek után Monasztirt, amelybe a német és bolgár csapatok december 4-én vonultak be a lakosság örömjongása közben. Monasztir történelmi múltú fővárosa volt bolgár Macedóniának és meghódítása betetőzését jelentette Macedónia elfoglalásának.

A bolgár hadsereg, a bolgár nemzet hamarosan elérte vágyai és nemzeti aspirációi beteljesedését, most már csak a Sarraíl-hadsereg volt hátra, amely Szerbia délkeleti sarkában gyülekezett és amely vesztélyeztette a bolgár hódításokat.

Todorov bolgár tábornok, a három bolgár hadsereg főparancsnoka a Prilep—Strumica vonalról támadásra indult a francia-angol „keleti hadsereg” ellen, melynek helyzete egyáltalán nem volt kedvező.

Sarraíl hadserege december elején a szerb-bolgár-görög halár háromszögében egy előre ugró frontvonalon állott, mely keletről, a bolgár határon lévő Kosturintól húzódott a Vardar-szorosnál lévő Demir-kapuhoz, majd innen délnyugat felé vad hegyvidéken keresztül hajlott vissza a görög határhoz. Ennek a kedvezőtlen frontnak a kiugró élet a bolgárok átkarolása fenyegette és ezért Sarraíl tábornok már december negyedikén elrendelte a Demir-kaputól való visszavonulást.

Így hát a francia-angol keleti hadsereg föladta a „Vaskapu”-t (ezt jelenti török nyelven a Demir-kapu) és frontját lényegesen meg rövidítve, visszavonult a Dojran-tó és Strumica vonalára.

Itt érte azután Sarraíl seregét a bolgárok támadása, az a diadalmas támadás, amely biztosította a győztes bolgár sereg számára Macedónia birtokát.

Mielőtt ezt az érdekes küzdelmet ismertetnénk, közöljük a bolgár vezérkar összefoglaló jelentését a Nis elestétől Prisztina elfoglalásáig lefolyt hadműveletekről, hogy mindenki világosan lássa, milyen nagy erőfeszítések és teljesítmények után vette fül a harcot a bolgár sereg a francia-angol haderővel.

A bolgár vezérkar jelenti . . .

Nis eleste után a szerbek főerőiket a bolgár Morava balpartján Leskováctói északnyugatra vonták össze, míg a kelet felől előnyomuló bolgár hadsereg ezt a folyópartot a Leskovác—Nis—Parajin vonalon érte el.

„A nagy esőzés — jelentette a bolgár vezérkar — a folyókat erősen megárasztotta. A nehéz tűzérsséggel ellátott szerbek kitűnően megerősített állásokban voltak. Az országutak rossz állapota miatt még nem kaptuk meg hídépítő anyagunkat. A szerbek megragadták a helyzet előnyeit és főerejükkel, amely a Timok-, Drina-, Sumadia- és Morava-hadosztályokból állott, csapatainkra vetették magukat, hogy frontunkat áttörjék és visszavonulásra kényszerítsenek bennünket. Ilymódon a szerbek előtt megnyílt volna az út Üszküb és Kumanovó felé és hátba támadhatták volna a Krivolak—Prilep vonalon a franciák ellen harcoló csapatainkat.

A veszélyt idejekorán fölismertük és megtettük a szükséges intézkedéseket. Csapataink szilárdan ellenállottak a nyomásnak, minden támadást visszavertek, sőt ellen-támadásba kezdtek és egy helyen sikerült kieroszakolni a folyón való átkelest. Midőn a szerbek észrevették, hogy tervük meghiúsult, más úton-módon igyekeztek céljukat elérni.

A szerb Morava-hadosztálynak sikerült hátbatámadni a Ghilanitól északra harcoló bolgár csapatokat. De ezért a merész vállalkozásért nagy árat kellett a hadosztálynak fizetnie. Körülzártuk őket és leg-nyobb részük kény-

Péter szerb király menekülése után Parizsba is elment, hogy segítséget kérjen országa számára. Mögötte áll Fullieres volt köztársasági elnök, aki Péter királyt vendégül látta.

Ezután a szerbek nagy haderőket vontak össze, hogy körülzárják seregünket és megnyissák az utat Kumanova felé. Azonban ez a terv is meghiúsult csapataink vitézségén. A mieink offenzívába léptek, megtörték a szerb főhaderő ellenállását és arra kényszerítették, hogy a Rigómezőről Albánia felé vonuljon vissza. A szerbek nagy veszteséget szenvedtek és sok foglyot, hadiszert hagytak kezünk között.

Ezután leírja a bolgár összefoglaló jelentés a prisztinai és prizreni harcokat, amelyekben szintén hatalmas erőfeszítéseket végzett a bolgár hadsereg.

A döntő küzdelmek lezajlása után, amikor már az egész fronton megkezdődött a szétoszló szerb hadsereg kiüldözése Szerbia földjéről, a bolgár hadvezetőség a következőket jelentette:

„Csapatainknak sikerült szakadatlan harcok közt, amelyek nem kevesebb, mint két hélig tartottak megszakítás nélkül s amelyek a leg-súlyosabb viszonyok közt folytak, megtörni a szerb hadsereg főellen-állását. A szerb hadsereg Péter király és a trónörökös vezérlete alatt elkeseredetten harcolt. A szerbek kétségbeesett erőfeszítései azonban megtörték győzelmes hadseregeink ellenállhatatlan rohamán. Folyvást előnyomuló csapataink legyőzték a szerbek ellenállását, visszaszorították őket Albánia felé s albán földön tovább folytatják a szerb hadsereg roncsainak üldözését.”

A bolgár jelentés befejezése a következőképpen hangzott:

„A november 10-től 21-ig lefolyt hadművelet tulajdonképpen egy óriási csata volt, amelyben több mint 25 ezer foglyot ejtettünk és 42 ágyút zsákmányoltunk“.

Ugyanekkor Mackensen hadai is elvégezték munkájukat. Kövess, Gallwitz és a bolgár vezérek seregei túlerejükkel összezúzták a szerb haderő ellenállását, százötvenezer szerb katonát ejtettek foglyul és az egész országot megszállották.

Szerbia végzete beteljesedett.

Sarrail kudarca

A bolgár támadás

A szerbiai hadjárat eredményeit biztosítani kellett.

Elejét kellett venni a veszedelemnek, amit a francia-angol keleti hadseregnek a szerb-görög-bolgár határszélen való jelenléte és állásfoglalása jelentett.

A bolgár hadseregre várt a főladat, hogy a Sarrail hadsereget átvesse a görög határon.

Az elvégzett nagy teljesítmények után a harci tűztől égő bolgár hadsereg, amelyet valósággal mámorossá tett Szerbia megszállása és Macedónia visszahódítása, nagy lendülettel látott hozzá a főladat elvégzéséhez.

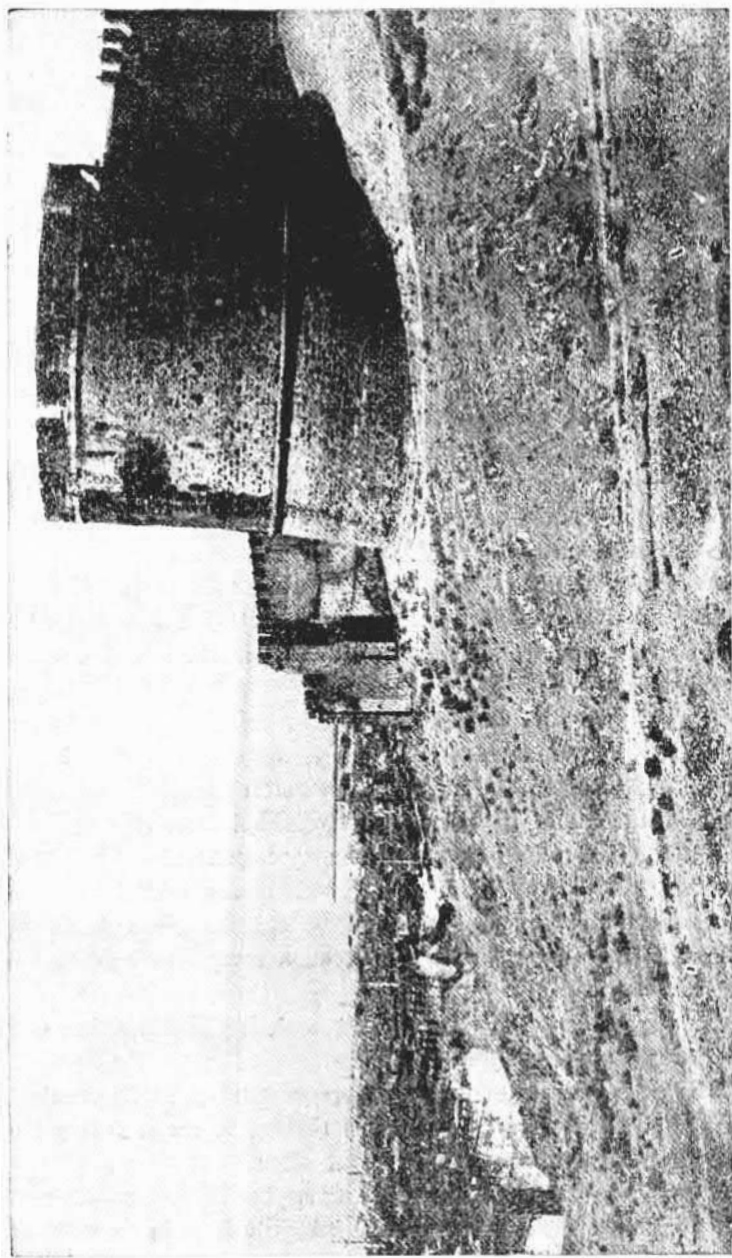
December tizediké körül Sarrail tábornoknak százhelvenezet főnyi hadsereg, 650 táborigyű és 150 hegyi gyű és körülbelül kilencven nehéz tarack állott a rendelkezésére. A keleti hadsereg legénysége kétharmada franciákból, egyharmada angolokból állott.

Ebből a haderőből is igen jelentékeny csapattesteket kellett elvinni a szalonikii kikötő és a Vardar-völgyi vasút vonalának fegyveres biztosítására, mert Görögország magatartása egészen bizonytalan volt és számítani kellett arra is, mi történik, ha a mozgósított görög hadsereg az ántánt ellen fordul.

A dojran-gyevgyeli frontra tehát csak körülbelül százezer katona jutott Sarrail hadseregéből.

Miután a bolgár Todorov-hadseregcsoport a szerb fronton elvégezte főadatait, gyors átcsoportosítás történt és megindult a bolgárok homlok-támadása a francia-angol front ellen.

A támadásnak két főiránya volt. Az egyik a Strumica—Valandova—Dojran vonalon álló angol sereg ellen irányult és célja az volt, hogy az angol sereget elvágva a franciáktól, nekiszorítsa a Dojran-tónak. A Vardar völgyében pedig a francia főhaderő ellen indult meg a heves tárna-

Szaloniki, Görögország nagy kőkerete, a citadella része. Itt szállt partra a görög király ellátására ellenére Sarrail francia tábornok serege, hogy Szerbiát megsegítse

dús, melynek az volt a célja, hogy áttörje a francia frontot és a francia haderőt Gyevgyeli városáig, a görög határig vesse vissza. Ugyanekkor átkaroló támadás is indult a nyugati szárny hegyes vidékéről.

December 9-én az egész vonalon heves ágyúzásba kezdtek a bolgárok és másnap reggel már rohamra ment a gyalogság. A támadás minnyárt az első nap sikerrel járt, az angolok megkezdték a visszavonulást, a franciák is kénytelenek voltak kitérni az átkarolással kombinált homloktámadás elől.

December 11-én este pedig már el is dőlt a heves csata sorsa a bolgárok javára.

Todorov bolgár tábornok hadai a Sarraill sereg keleti szárnyát leszorították a Dojran-tóhoz, ami azt jelentette, hogy az angol sereget sikerült elvágni a francia csapatoktól. A francia derékhad is nagy vereséget szenvedett és gyors tempóban vonult vissza a Vardar völgyében, a nyugati szárny pedig, amelyet a bolgárok nekiszorítottak a Vardarfolyónak, egyenesen kritikus helyzetbe került.

A bolgár vezér győzedelmeskedett a francia vezéren, aki most már csak arra törekedett, hogy katasztrófális helyzetbe került seregét ki tudja menteni a veszedelmes csapdából.

A mentőexpedíció, amelynek az lelt volna a föladata, hogy Szerbia feje felől elhárítsa a végzet csapásait, maga is katasztrófális helyzetbe került. . .

A bolgár diadal

A végső döntés villámgyorsan történt meg.

A „keleti hadsereg” számára teljesen tarthatatlanná vált a helyzet és Sarraill tábornok elrendelte az általános visszavonulást.

December tizenkettedikén délben Dojrant, délután Gyevgyelit foglalták el a bolgárok és estére már jelentette Szófiába Todorov tábornok, hogy a franciák és angolok súlyos veszteségek után „siralmas állapotban” voltak kénytelenek görög területre visszavonulni és egész Macedóniát kiűriteni.

A bolgár főhadiszállás másnap reggel már büszkén küldte szét hivatalos jelentését, mely így hangzott:

„1915 december 12-ike emlékezetes dátuma marad a bolgár hadseregnek és a bolgár népnek. Hadseregünk ezen a napon elfoglalta a három utolsó macedón várost, amely még az ellenség kezén volt: Dojrant, Gyevgyelit és Szturgát. A franciákkal és angolokkal vívott utolsó ütkö-

zetek a Dojran-tó partján és az Ochrida mellett zajlottak le. Az ellenséget mindenütt visszavertük. Macedónia fölszabadult. Egyetlen egy ellenséges katona sincs szabadon Macedónia földjén.”

Francia és angol részről tizenhatezer halott és sebesült maradt a harcmezőkön. A bolgárok huszonegyezer foglyot ej tettek és nagymennyiségű hadianyagot zsákmányoltak.

A francia és angol hadvezetőség nem ismerte be a súlyos vereséget és a dojran-gyevgyeli csata végső kimenetelét a „keleti hadsereg önkéntes és ügyesen végrehajtott visszavonulása”-nak minősítette.

5b[c'gnbYg'_UhcBz_'GnU'cb_]JVYb

A történelem is leszállítja a bolgár győzelem jelentőségét a háború végső kimenetele szempontjából és azt állapítja meg, hogy a bolgárok nem használták ki győzelmüket úgy, ahogyan azt ki lehetett és ki kellett volna használni—Sarrail hadseregét átvették a bolgár határon és megálltak, mert tiszteletben tartották a többi központi hatalommal együtt Görögország semlegességét. Holott ezt a semlegességet az ántánt már megsértette és így meglett volna a joguk a központi hatalmaknak, hogy Sarrail seregét tovább üldözzék görög földön és Szalonikinél a tengerbe szorítsák.

Ám Németország nem akarta a semleges országok hangulatát a

központi hatalmak ellen fordítani, nem akarta megismételni a belgiumi példát.

A „keleti hadsereg” háboríttatlanul vonult vissza Szalonikibe és ott egyre nagyobb erőt gyűjtött össze.

A háború végső kimenetele mutatta meg, milyen végzetes hibát követtek el a központi hatalmak, amikor nem számoltak le végérvényesen a szalonikii francia-angol hadsereggel.

1918-ban a szalonikii „keleti hadsereg” adta meg a kegyelemdőfést a bolgároknak és ez az expedíciós sereg robbantotta föl a központi hatalmak szövetségét.

De hát a jövő titkaiba senki sem láthatott bele...

Támadás a Lövésén ellen

A szerbiai hadjárat győzedelmes befejezése után kézenfekvő és természetes feladat volt Montenegró meghódítása is. A fekete hegyek országa ellen most már teljes erővel meginduló offenzíva szerves összefüggésben, állott Szerbia megszállásával.

A Szerbia elletti folyó hadműveletek idején már megkezdődött a fészleges offenzíva a montenegrói határvidék egyes pontjai ellen. Így Hercegovina és Montenegró határvidékén, ahol sok helyen a monarchia földjén állottak a montenegrói seregek, erős csatározások indultak meg. November elején főként Trebinje és Avtovác környékén erősödtek a harcok.

Trebinjétől keletre a monarchia csapatai rohammal foglalták el az Ilino Brdötös ezzel áttörték a montenegrói harcvonal egyik főhadállását. A montenegróiak azonban erélyes ellentámadásba kezdtek és rendkívül heves harcok után megakadályozták a monarchia csapatainak további előnyomulását.

A döntés ideje még nem érkezett el.

November második felében, mikor már végéhez közeledett Szerbia katasztrófája és amikor egyre nagyobb szerepet játszott a hadműveletekben a bolgár hadsereg, a monarchia seregének a támadása erősödött a montenegrói

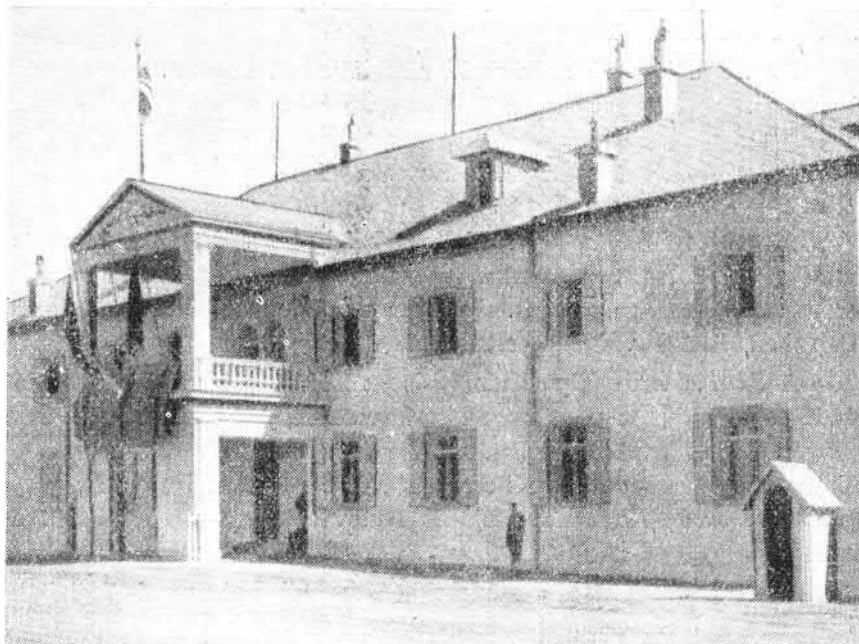

B]_HJZ A cbHYbY[fc_]fz'mU

fronton. Visegrád alatt a Drinától a Lim-folyóhoz vetették vissza a montenegrói védősereget, majd átvették a Lim-folyón. Természetesen ezek a Szandzsák határán folyó küzdelmek rendkívül hevesek voltak és mindkét oldalról sok áldozatot követeltek.

November végén a Szandzsák legnagyobb részének meghódítása után a monarchia seregei nagy eréllyel kezdték meg az előnyomulást a montenegrói határhegyek felé. Ugyanakkor Hercegovina felől is erélyesebb támadások kezdődtek.

5 a cbHybY[fCQ]fz nj dU chU" 5 Wjh b Y] _cbU_

December 2-án reggel a monarchia csapatai bevonultak Plevljébe, miután legyőzték a montenegrói és a menekült szerb csapatoknak az ellenállását. Ezt a hódítást további győzelmes előnyomulás követte a montenegrói határ felé. December 17-én büszkén jelentette a főhadiszállás, hogy a monarchia seregei elűzték a montenegróiakat az utolsó darab boszniai földről is, amelyet még Nikita király seregei megszállva tartottak.

Rendkívül szigorú, kemény télben, hóborította hegycsúcsok vad világában folytak ezek a nehéz harcok. A montenegrói hadsereg negyed-

millió főnyi katonaságához a szerb hadsereg elmenekült töredékei is csatlakoztak és a menekült szerbek kétségbeesett elszántsága a hazájukat féltő montenegróiak halálmegvető bátorságával párosult. Külön kellett megküzdeni minden egyes hegycsúcsért.

Rendkívül nehéz harc indult meg a hegyes ország megszállására, az elszánt védősereg ellenállásának a megtörésére.

Egyidejűleg folyt a harc a montenegrói határvidék több pontján. A döntő szerep a Kövess-hadseregre várt, amely Szerbia megszállása után teljes erővel fogott hozzá Montenegró meghódításához. Rendkívül nehéz hegyi háborúról volt itt szó.

A döntő támadást Kövess Hermáim tábornok a „megvívhatatlan” Lovcsen ellen készítette elő, amely valóságos fellegvára volt a montenegrói védelemnek.

Bosznia kisvasútjai szállították le Montenegró keleti és északi határszéléről a Kövess-hadsereg ezredéit Dél-Dalmáciába, a tengerpart vidékére, Cattaro környékére, hogy innen induljon meg a döntő támadás Montenegró legerősebb, legféltettebb frontja, az 1750 méter magas Lovcsen ellen.

Péter szerb király menekülése

Egy szerb diplomata így beszélt el a szerb hadsereg, a szerb lakosság és Péter király menekülésének körülményeit:

„Albánia jégborította Alpesein át menekült a szerb hadsereg töredéke. Milyen rettenetes földadat volt ez! Tomboló hóviharban, metsző hidegben, hajlék nélkül, táplálék nélkül, a viszontagságoktól, szenvedésektől és nélkülözésektől kimerültén hatollak előre úllalan-utakon a menekülők. A végső kimerülés sok katonát és menekülő civiit odaroskasztott az Alpesek havába. Nem volt már emberi erő, amely lábraállíthatta volna őket... A holttestek tragikus, szakadatlan sora jelezte a menekvés útját.

Péter király, aki súlyos beteg volt, aki valósággal haldoklóit a kimerültségtől, az izgalmaktól, az átélt lázas gyötrelmekről, semmi áron sem akarta elhagyni csapatait. Amikor Belgrád eleste előtt, a királyi család és a kormány távozása előtt a belgrádi templom kövén zokogva imádkozott népe sorsának jobbrafordulásáért, már lázas reszketés fogta el egész lényét. Azóta egymást követték a csapások, bekövetkezett a szörnyű katasztrófa, a nép hontalanná vált és hontalanná vált a király is, aki egy percre sem akarata csapatait elhagyni. Ökröktől vont tüzér-

ségi lőszerkocsin utazott a vad hegyek között, vele voltak fiai: Sándor és György hercegek, Pasics miniszterelnök, Putnik vajda, aki éppen olyan beteg volt, mint királya és akit szintén hordágyon kellett vinni. És a kormány tagjai, akiket éppúgy meggörnyesztett a szörnyű sors, mint az egyszerű közkatonákat. A menekülők sorai közt haladt a barátok menete, akik vállakon vitték a templomok ereklyéit, éjjel-nappal mentek a hóban, gyertyával a kezükben és zsoltárokat énekeltek.”

Gyötrelmes, tragikus zárandoklás volt ez a menekülés, melynek útja Albánia kikötőjébe, San Giovanni di Meduába vezetett. Olasz hadihajó vitte innen tovább Péter királyt és környezetét az olasz Brindisibe, majd Olaszországból Korfu szigetére, amely a „keleti hadseregének egyik bázisa volt és ahol a szerb hadsereg újjászervezését megkezdték.

A szerb hadsereg töredékei közül azonban sok menekülő csapat a montenegrói határhegyeknek vágott neki és a hómezőkön és jégborított hegycsúcsokon keresztül Montenegró területére érkeztek. A montenegrói hadsereg, amelyre ránehezedett már a monarchia seregének erős nyomása, tárt karokkal fogadta a szerb csapatokat és beosztotta azokat a maga védőseregének tűzvonalaiba.

Ekkor már északkeleti és délnyugati irányból egyaránt megindult a támadás, nyugaton Trebinjénél, Bileknel, Avtovácnál, Focánál áttörték Kövess hadai a montenegrói vonalat. Három oldalról fogta körül Montenegrót a magyar-osztrák hadsereg halálos szorítása. A monarchia flottája is fölvonult, búvárhajók tartották zár alatt a montenegrói tengerpartot . . .

Montenegró is Szerbia sorsa előtt állott.

Munkában a 30 és felesek

Szerbia megszállásában és a montenegrói sziklavidék ellen meginduló offenzívában döntő fontosságú szerepet játszottak a harminc és feles mozsarak.

A halálszóró, pusztító, romboló, rettegett harminc és felesek!

Aki látta valaha munkában ezeket a szörnyetegeket, sosem felejteti el a különös látványt.

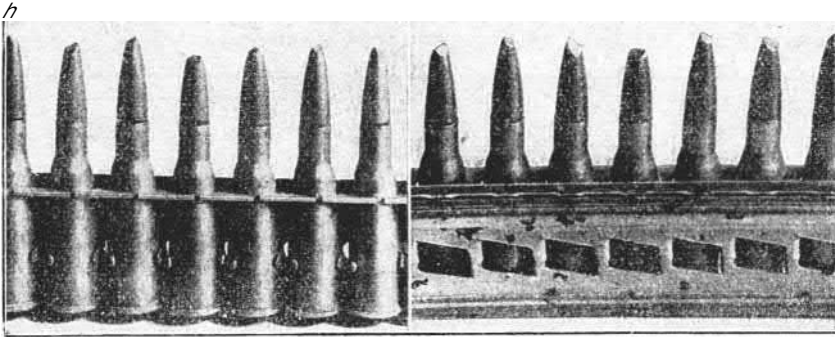
Tüzelésük nem olyan, mint a többi rendes ágyúé. A kilőtt, hatalmas lövedék nem halad egyenesen előre, sem rézsútosan előre, hanem látszólag függőlegesen tör az ég felé, mintha csak bele akarna hatolni a világűrbe.

A tudós szobájában, a technikus műhelyében, sok tapasztalat,

rengeteg kísérlet alapján születtek meg a háború legtökéletesebb pusztító eszközei. Emelőikkel, csavaraikkal, kerekeikkel inkább hasonlítottak valami tudományos eszközre, például csillagvizsgálóra, mint ágyúra. Kivált mikor lövőállásba emelkedett a harminc és feles. Csak amikor már elvégezték munkájukat, akkor változtak át újra ágyúvá. A lövés eldördülése után mindenfelől odaugrik hozzájuk a legénység és olyan sürgés-forgás támad körülötte, akár a nagy díjat elnyerő paripa körül a verseny lefutása után.

A szörnyetegből megint szófogadó, engedelmes gépezet lesz.

A tüzekek visszaforgatják a kerekeket, a csövek megint lehúzó-

8 i a ! U i a [f d Z I m j Y f h r h b n Y . " 5 _ f d " b " b ' z h U h E Y f Y g n Y h j U [m ' Y r c a d i n c h i h ' h b n Y _
V c f n U a U g f c b V g c z g c _ U h c _ c n h U " 5 n % - - " f j] \ z [U] V f _ Y f f h _ Y n Y h U n] m Y b " " j Y X f _ Y _
\ U g n b z U r z h Y h ' h c h U z X Y j X _ b _ / b h d U b U g n c _ a Y f _ h r _ Z f _ U j] z [\ z V c f _ Z c n t a z b] m b
f c b V g c C e r r h b n Y _ \ U g n b z U r U a] U h

nak az ő, nyugodalmas mikroszkópszerű helyzetükbe, letörlik róluk a „verejték”-et, mások olajjal kenetik meg a géprészeket...

Mihelyt ezek a műveletek elkészülnek, mihelyt eleget tettek a tisztaság követelményeinek, következik a töltés, aminek megtörténte után a mozsarak magukra maradnak mindaddig, amíg el nem jön ismét az idejük.

Egyszerre csak fölhaszn a vezényszó:

— Lezárn!

A legénység újból odaugrik a pihenő géphez, megkezdődik a forgatás, csavargatás, pár pillanat az egész: a cső újból fölemelkedett már függőleges irányban. A következő pillanatban már mindenki menekül, még az ütegparancsnok is tisztes távolba vonul vissza.

Ami most következik, az megviseli a legedzettebb idegeket is. Mintha a pokol kelne életre minden rémségével. Fűlsiketítő dördülés, amely nemcsak a fül dobhártyáját reszketteti meg, hanem megrendíti

az ember lelkét és szívét is. Ugyanabban a pillanatban már ki is röpött a lövedék, eltűnik a magasban félelmetes mordulással, földöntúli, kísérteties hangokkal, amelyeket a levegőbe való befürödése idéz elő. Mintha a pokol szörnyetegei sírnának, vijjognának, ordítóznának a fölkhavart levegő örvényeiben . . . És mindez valójában alig tizenöt másodpercig tart.

Az eredménynek nincs hallható vagy látható jele. Hogy talált-e a lövedék és milyen volt a hatása, azt csak a tűzérési megfigyelők tudják megállapítani.

A puszkagolyó szeszélyei

Ezrével zsongtak, zümmögtek a csatatéren az acéldarazsak. Mind-egyiken ott nyargalt a halál és kereste a prédát, amelyet azonban akkor se ejthetett el mindig, ha utói is érte, mert a fizikai törvények a halállal szemben is érvényesültek. A golyó hálását ugyanis a golyó kezdősebessége, a golyótól befutott pálya hossza, a szög, amely alatt a golyó becsap a célba és a cél ellenálló ereje szabályozza.

Néha egy szélroham, máskor egy lecsüngő, gyöngye faág térítette el a jól irányzott golyót, amely néha valósággal szeszélyeskedik; keresztbe fordul, tovább forog saját tengelye körül s ha ilyenkor talál: irtózatot sebet üt, tép, szagat és igen gyakran nyomban öl. . .

A világháborúban tucatszámra ismétlődtek meg a puszkagolyók szeszélyei és a különös, szerencsés esetek nyomán föltámadt a babona, hogy vannak katonák, akiket nem fog a golyó. A legtöbb esetben persze véletlen szerencse volt, hogy a célba talált golyó nem ölt. A szerencsés véletleneknek mindig megvolt a pontos fizikai magyarázatuk.

Gyakran mentették meg a harcosok életét a zsebükben levő pénzdarabok. Egy német katonát combján érte a golyó, útját állta egy öt-márkás tallér, amely gyűszű módjára kidudorodott, ily alakban mélyen benyomult az izomzatba, egészen a felső combcsontig, ahol megakadt a golyóval együtt. Ellenállásával meggátolta a csonttörést, amit a golyó kétségtelenül okozott volna.

Három, egymás fölött fekvő öt-márkás pénzdarab, amely erszényben volt a felső kabátzsebben, már sokkal hatásosabb védelmet nyújtott. Nemcsak megállította a teljes erővel becsapó puszkagolyót, hanem szét is lapította azt, úgyhogy a széllapuló golyóra rápréselődött a pénz lenyomata.

Volt azonban olyan eset is, hogy két pénzdarab közül az egyiket

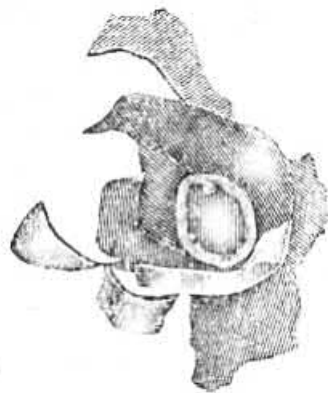
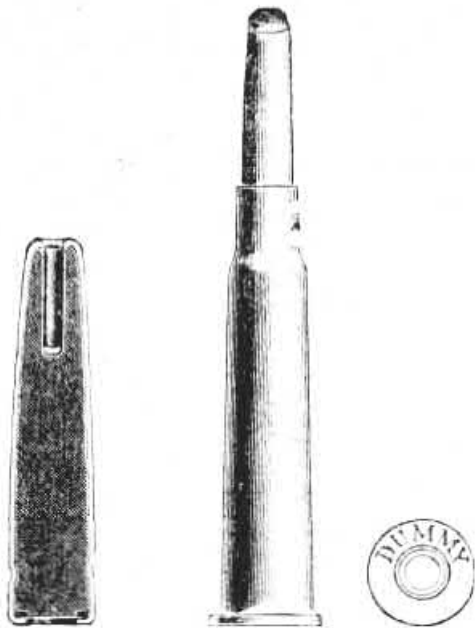
a gyomorba sodorta a golyó, a másik pedig teljesen összemorzsolta a májat, míg a golyó maga elugrott a tüdőbe, ahol megállót. A szerencsétlen sebesült rövid kínlódás után meghalt.

Egy német altiszt életét a vas-kereszt mentette meg. Éppen ott érte a golyó, ahol a kereszt két ága szeli egymást. A kereszt közepe megállította a golyót, két ága pedig főlhajlott előre. Egy másik altisztet viszont a keresztben át is halálosan ért a gyilkos golyó.

A zsebórák is sok katonának mentették meg az életét. Egy altisztnek féloldalt ütötte át egy golyó az óráját Ypern alatt s azután tovább hatolt, átfúrta a katona tüdejét. Sokkal szerencsésebb volt egy német gyalogos, aki Arras mellett rajvonalba feküdt, mikor a lövés érte. Azt hitte, hogy haslövést kapott és már vége van . . . Aztán kiderült, hogy a golyó az óráját érte és megakadt benne, úgyhogy a katonán egyáltalán nem ütött sebet.

Más tárgyakat is gyakran talált a golyó s ezek hol csökkentették a veszélyt, hol növelték a sebesüléssel járó veszedelmet. Egy mély sebben, az úgynevezett löcsatorna fenekén egy nadrággombot és egy rézpénzt találtak az orvosok. A sebesült meggyógyult. Egy másik katonát a grodeki csatában felső törzsén ért a golyó, mely belesodorta a katona rendjelszalagját és nadrágtartójának a csatját. A rendjelszalag megállott az izmok közt, a nadrágtartó csatja azonban keresztül nyire kiszélesítette a sebnyílást. A sérülésébe.

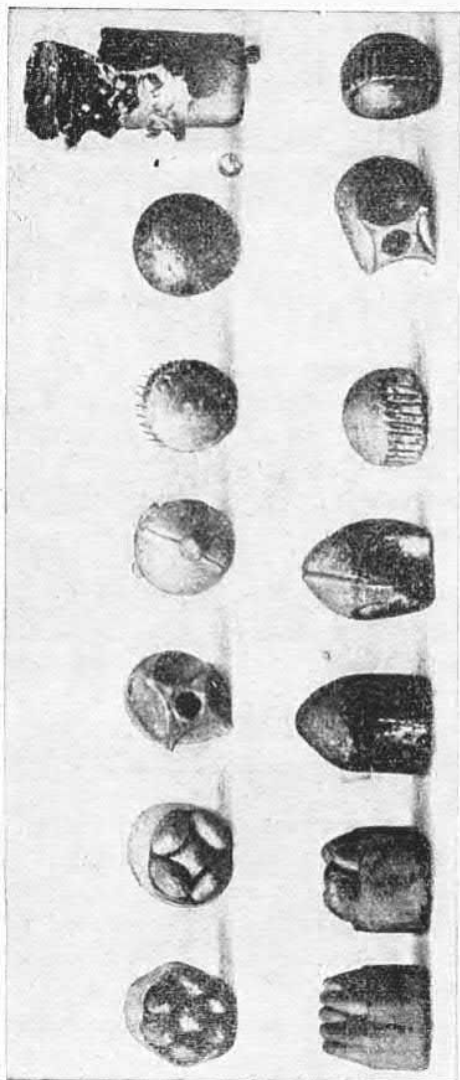
Egy altiszt bádogskatulyában tartotta zsebében a gyújtót. Egy

Angol dumi-dumi lövedékek, amelyek egy kalkuttai fegyvergyárban készültek. Az alsó ábra egy szetrobbant lövedéket mutat be, amely szörnyű pusztítást okozhat az emberi testben.

szegény katona beienau borzaimas

puskagolyó magával ragadta a pléhdobozt, kiszakított részeit magával vitte a sebbe, összezúzta a szegény katona felső combcsontját és vérmérgezést okozott, amiből nem volt gyógyulás. Hasonlóképpen megölt a vérmérgezés egy osztrák altisztet, akinek a revolverét szaggatta darabokra egy golyó és a revolverszilánkokat belesodorta a sebbe. Tel-

A német hadvezetésnek emiatt a dunn-dum golyót győjtött össze a nyugati harterő, ahol a német jelentések szerint főként a végsőre is elszánt, vad, szíves csapatok lövöldöztek ilyen, borzalmas sebeket ütő és rettenetes rombolásokat okozó golyókkal. Az újant seregek viszont a németek ellen emelték vadat a dunn-dum golyók használatát. A somliger közvélemény hatása alatt azután mindkét oldalon szigorúan megtiltották az ilyen embertelen hadiszerek alkalmazását.

jesen hasonló esetben viszont a sebesült életét meg lehetett menteni a töből levágott lábszár árán.

Hányszor történt meg, hogy a zsebben hordott kis imakönyvek, tárcák, noteszek, evőeszközök, tükrök fogták föl a célba vágódó golyót.

Se szeri, se száma nem volt a csodálatosnál-csodálatosabb eseteknek, amelyeket azonban mind nagyon szépen meg lehetett magyarázni a fizika törvényeivel.

Sok legenda is került természetesen forgalomba a puskagolyók szeszélyeiről. Így sokat beszéltek két magyar huszár kitalálásáról, akik a kórházban harctéri kalandjaikat túlzott fantáziával Hány János módjára adták elő egymás ugratására.

Azt mesélte az egyik, hogy mély szakadékban lovagolt, mikor

egyszerre csak sűrűn röpködni kezdtek körülötte a gépfegyvergolyók. Láta, hogy csak úgy menekülhet, ha fölgrat lovával a szakadék partjára és benyargal az erdőbe. Megsarkantyúzta hát paripáját s a táltos roppant ugrással fel is szökött a magasba, első lábaival már elérte a partot, — de ebben a pillanatban jött egy gránát és elvitte a lova hátulját...

Í Na és te? . . .

Í Én a lovam elejével ott lógtam a levegőben, míg a többiek kiszabadítottak.

A másik nagyot nyel, de aztán vállat vonva mondja:

Í Az semmi! Ezt hallgasd meg. Attakot lovagoltunk egy orosz üteg ellen és úgy hullott ránk a srappell, mint a jégeső. Egyszer csak gránát is robban közelemben és érzem, hogy egy gránátszilánk lerántja jobbállamról a mentét, — de még jóformán utána se kaptam, mikor egy második srappell visszahozta és rávetette a vállamra . . .

Ezek azonban csak tréfás túlzások, kedves háryjánoskodások voltak, amelyek — természetesen — meg sem történtek, de nem is történhettek meg, mert a fizika törvényei a háborúban is törvények maradtak . . .

Újabb Isonzó csaták

A harmadik offenzíva

Július 27-én omlott össze az olasz hadsereg második nagy isonzói támadása, amely semmiképpen sem érte el célját. Nem sikerült a monarchia védelmi frontját áttörni, nem sikerült Görzöt elfoglalni és nem sikerült az orosz front tehermentesítése sem.

Az olasz sereg az óriási erőfeszítésben és a nagy véráldozatban kimerült. Nagy átcsoportosításra és alapos utánpótlásra volt szükség hogy a siker reményével új offenzívát rendelhessen el Cadorna gróf.

Egyelőre csak állóharcok folytak az Isonzónál, de a Dolomitokban is és az egész tiroli fronton. Hiába adta le Oroszország a kétségbeesett vészjeleket. Az olasz hadsereg — akárcsak a franciák és angolok nyugati serege — nem kezdhetett új csatába alapos fölkészülődés nélkül. Pedig közben a központi hatalmak seregei elfoglalták Varsót, Ivangorodot, Novogeorgievszket, Ereszt Litovszkot, Luckot, Grodnót, Dubnót és a német és magyar-osztrák katonai kormányzat berendezkedett Lengyelországban. Itália még mindig nem siethetett végzetes helyzetbe került keleti szövetségese segítségére.

Szeptemberben Bulgária mozgósított, Mackensen az Al-Dunán csapatokat vont össze, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a Balkánon — ahol már Olaszországnak közvetlen érdekei voltak — végérvényesen diadalra vigye a központi hatalmak ügyét.

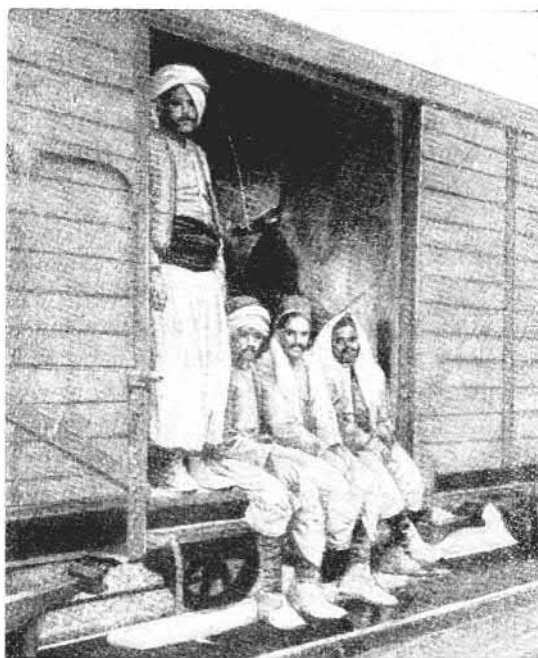
Az olasz fronton még mindig csak állóharcok folytak.

Lezajlott a nyugati fronton a majdnem teljesen eredménytelen őszi csata, összeomlott a franciák és angolok artoisi és champagnei offenzívája, amely nem tudta megingatni a németek nyugati harcvonalát és nem tudta megakadályozni, hogy Mackensen ne kezdje meg seregeivel Szerbia lendületes megtámadását. Belgrád már elesett, a bolgárok is hadbaszálltak és meghóhanták Szerbiát, amikor végre az olasz vezér-

kar elérkezettnek látta az időt a harmadik nagy Isonzó-csata megkezdésére.

Cadorna gróf vezérkari főnöke — olasz vezérkari főtisztek emlékiratai szerint — október 18-án sem látta még idejénvalónak az offenzíva megindítását.

— Még mindig nem készülődünk föl eléggé — mondolla legbizalmasabb környezetének — a döntő siker kivívására. Jobban szerettem volna kétszer annyi haderőt, kétszer annyi muníciót összegyűjteni a támadás elrendelése előtt, de politikai szempontok miatt, Szerbia és a balkáni helyzet érdekében nem lehet a támadással tovább várni. Nemcsak a francia, angol, orosz és szerb hadvezetőség követeli ezt az offenzívát, hanem a szövetséges nemzetek közvéleménye is. Az olasz kormány és maga a király is a leghatározottabban állást foglalt a támadás megkezdése mellett. . .

<]bXi '_Urcbz_'gnz''#zgU'U'bní [Uñ] žrcbfU

Így azután október 18-án megindult a támadás, megkezdődött a harmadik Isonzó-csata, amely teljes két hétig tartott és amely heveségben, véráldozatban, pusztításban és pusztulásban messze fölülmúlta a két első Isonzó-csatát.

Megdördültek menydörgésszerűen az olasz ágyúk a doberdói fennsík, a görzi hídfő, Plava és Canale, a tolmcini hídfő és a Krn vonalán, az ágyúszó egyre hevesebben bömbölt, a borzalmas exploziók föltúrták a földet, szörnyű réseket hasogattak a sziklákban, megreszkettették a levegőt. . .

Tombolt a pergőtűz.

Készülődött a nagy olasz támadás.

Az első roham

Az olasz tüzérség több mint ötven óra hosszat szakadatlan pergőtűz alatt tartotta a támadás színhelyéül kiválasztott frontrészeket.

A nehéz lövedékek a gyalogság lövészárkait romhalmazzá lőtték s a csapatok veszteségei egyre emelkedtek. Az idegtépő borzalmakhoz hozzászokott védőserег mégis rendületlenül kitartott ebben a pokolban és meg nem tört akarattal várta az ellenséges gyalogság támadását. S az olaszok jöttek. Megindultak a rajzó vonalak, a véget nem érő sorok. Közben minden kaliberű ágyúk pokoli tüze tombolt. Az olasz tartalékok lehetővé tették, hogy az 'olasz hadvezetőség mindig újabb és újabb ezredeket vessen harcba.

A leghevesebben támadott pontok egyikén a 61. gyalogezred rendületlenül kitartott állásaiban. Az ellenség ugyan többször behatolt állásaiba, fedezékeibe, az egyik szakasz fedezékébe tizenkétszer, katonáink mégis mindannyiszor megnyerték a gyilkos kézítusát és visszaverték az ellenséget, anélkül, hogy a tartalékokat igénybe kellett volna venniük.

A 46. gyalogezredet az ellenség tüzérsége tüzeiben való hosszú kitartás után tartalékállásba rendelték vissza. A szünet azonban csak rövid ideig tartott. A front egy erősen szorongatott részének kellett segítyt nyújtani. Zeiss alezredes haladéktalanul elindult több századdal, szembevetette magát az ellenséges tömegekkel és visszakergette őket. Bár az olasz tüzérség a visszahódított állást napok hosszat pergőtűz alatt tartotta, a bátor 46-osok nem tágítottak és nem ingadoztak, nem zavarták meg őket a vad harcok sem, amelyek a szomszédos szakaszokban dühöngtek, sem az, hogy oldaltámadástól is kellett tartani. Az ezred néhány más százada Diendorfer őrnagy vezetése alatt éppen jókor jött, hogy egy nagyon fenyegetett szárnyszakaszt támogasson s annyira megerősítette azt, hogy az állás gyilkos ágyútüzelés és az olaszok folyton megismételt rohama ellenére szilárdan kezünkben maradt. Az ezred többi része századonként, sőt szakaszonként ott avatkozott be a harcba, ahol a legszükségesebb volt. Hősies önfeláldozásuk itt is bevált a leg-súlyosabb viszonyok és a más csapatokkal való elkeveredés ellenére is.

Babérkoszorús ezredek

Állásaink egy kiugró része az ellenség legnagyobb erőfeszítését vonta magára. A 43. gyalogezred kipróbált harcosai október 18—20-ig a hatalmas ágyúzás után az ellene indított olasz támadásokat biztos, nyugodt tüzeléssel megállították, még mielőtt azok az álláshoz értek volna.

Midőn az ezredet tartalékba tették, az olaszok fokozott heves-séggel támadták ezt az állást. Vadul tombolt a harc az előugró had-állásért, amely végül a segítségül hívott ezred harcbevételére ellenére is az olaszok kezére került. A 43-asok azonban nem hagyták annyiban. Be sem várva a parancsot, a második zászlóalj 23-án délben az ellenségre vetette magát s az első roham ismét a mieink kezére juttatta az elvesztett állást.

Az olaszok azonban erős tartalékokat irányítottak oda és ellen-támadásukkal nemcsak az előugró darabba, hanem a szomszédos lövész-árkokba is behatoltak és befészkeltek magukat.

C:\Ugn\gYVYg\h\z\nc_VYgrz\#z.gU\U[*fn]\UX_CF\znVU

A második zászlóalj, amelynek sorai a harcban alaposan megfogyatkoztak, az ugyanitt harcoló 24. tábori vadászzászlóaljjal együtt kénytelen volt megerősítésre várni, mert a vadászok is elvesztették létszámuk zömét.

A reájuk bízott frontrészt azonban mégis tartaniok kellett, bár ez az ellenséges tüzéréség heves oldaltüzében állott.

A szakadatlanul lecsapó gránátok egész rajokat tettek harcképtelenné. Mégis rendületlenül kitarzott a zászlóalj, sőt midőn balfelől válságos lett a helyzet, oldal támadást intézett az ellenség ellen s ezzel győzelmes fordulatot adott a harcnak. A zászlóalj foglyainak száma egy tiszttel és 70 katonával megnövekedett.

Midőn a 46. gyalogezred második zászlóalja, amelynek előbbi haditényeiről már megemlékeztünk, megerősítésül megérkezett, a három igen meggyöngült zászlóalj rendületlen támadási kedvvel estefelé az ellenségre vetette magát és elragadta tőle az összes elért előnyöket, kivéve a legelői fekvő kiugró árokreszt, amelyet az olaszok egy fuLó-árokkaal állásaikhoz csatoltak és amelynél, amint a tapasztalat mutatta, az ellenséges tüzéréség különösen erős hatást tudott elérni.

A következő nap a 39. gyalogezred babérkoszorúját szaporította a dicsőség egy újabb levelével. Tartós súlyos bombázás dacára, a derék ezred a küzdelem eddigi napjai során a folyton felváltott olasz gyalogság rendkívül heves rohamkísérleteit verte vissza. Az ellenség éppen újabb hatalmas lökést akart intézni az ezred ellen, amit óriási tüzéréségi tüzzel készítettek elő. Különösen három század állását árasztották el szakadatlanul hulló gránátokkal. Ami fedezék volt, összemorzsolódtott e pokoli tüzből.

Amikor az olasz gyalogság rohamra indult, nem volt nehéz az állásnak eme részébe benyomulnia, ahol nyomban gépfegyvereivel együtt kezdte beásni magát. A 43. gyalogezred harmadik századával és a 29. magyar népfölkelő ezred második zászlóaljjával megerősítve, a 39-esek még megmaradt gyöngge tartalékjai ellentámadásba mentek át. Ezt fél óráig tartó igen hatásos tüzéréségi előkészítés előzte meg. Azután sor került a heves támadásra, amelynek kivédésére hirtelen hat clasz zászlóaljat vezényeltek oda. E meglepő nyomás eleinte eredménnyel járt. A századok azonban gyorsan összegyülekeztek tisztjeink körül, akik kis csoportjaikkal habozás nélkül ismét előnyomultak a 10—12-szeres túlerővel szemben. Ezt az elszánt, vad rohamot az olaszok nagy számbeli főlányük ellenére sem tudták kiállani.

Hasonló hőstettet vitt végbe a 39. gyalogezred 4. zászlóalja és a

43. gyalogezred 2 zászlóalja október 28-án, amikor a csata rövid nyugalom után újra fellángolt. Ismét három olyan század-szakasz volt, amelybe az olaszok pusztító, dobpergésszerű tüzelés után be tudtak hatolni. Az olaszokat erre tüzérségünk vette munkába, mire a 43-asok fél második zászlóalja és a 39-esek zászlóaljának tartaléka ellentámadást kezdett,

5n'c'Ugn\UfVWff ""5'j'cb'Urc'_cb'gnz''#c'h\UHu'a Ug'ZU'h'fngY_Yh'U'h'n'f'fg/[z[m'z''z'gU]b'U_z
H'dUnUHU]b'U_'Un'Y_'fgn'h'g'f'f'Y\Ugnbz'fz'_Z''b'U[ma'Ybbr]g/[VYb

amely az olaszokat feltartózatlanul egyik állásból a másikba üzte, úgyhogy már délelőtt 10 órakor az egész elvesztett frontrész újra birtokunkba került.

Babérkoszorús, hős ezredek voltak ezek.

Vitézül állták a támadást és ellenállhatatlanul mentek rohamra.

A harmadik Isonzó-csata első olasz rohama lezajlott, de még hátra volt a nehezebbik rész.

Az offenzíva újra teljes erővel föllángolt.

Támad az olasz főerő

A harc leghevesebben tombolt a doberdói fensík szélén, a tolmeini hídfőnél és a Krnen. Október 21-étől kezdve szinte szünet nélkül folytak itt a támadások, különösen a MrzliVrh és a Monté San Michele ellen fölvonult az olasz főhaderő és ennek nyomása alatt föl kellett egyes vonalakat adni, de csakhamar ellentámadásokra került a sor és a fáradhatatlan magyar ezredek mindenütt visszafoglalták előző vonalaikat.

A második, döntőnek tervezett olasz támadás október 23-án indult meg és attól kezdve nyolc napon keresztül viharzott a borzalmas csata.

Október 23-án csaknem az egész tengeremelléki harcvonalon rendkívül heves támadásokba kezdtek. Plava környékén, Zagoránál, háromszoros roham után az olaszok behatoltak a magyar-osztrák lövészárkokba. Továbbjutni azonban nem tudtak. A görzi hídfő hadállásaiban is egyre hevesebbé vált a tüzérségi harc. A Doberdói-fensík rettenetes harcoknak volt a színhelye. A Monté San Michélet az elszánt olasz rohamokkal szemben csak nehezen lehetett megtartani.

Október 24. A példátlan elkeseredéssel folyó gyalogsági harcok a görzi hídfőre is átterjedtek. Az olaszok rohamai súlyos veszteségek mellett omlottak össze. A Mrzli Vrh-nél a tolmeini hídfőig kétségbeesett erővel rohmoztak az olaszok és Santa Luciától északra ideiglenesen elfoglaltak egy hadállást. Nem sokkal később azonban az erélyes ellentámadás elől vissza kellett vonulniuk. Nem sikerült az áttörési kísérlet a tolmeini és a görzi hídfőnél sem. A Monté Sabotino is a védősereg kezén maradt.

Október 25. Változatlan heves támadások az egész vonalon, különösen a doberdói-fensík északi szakaszán, ahol nagy olasz haderők tömegekben nyomultak előre. A tömegtámadások összeomlanak a védősereg megsemmisítő tüzelésében. Rengeteg halott.

Október 26. A görzi és tolmeini hídfőknél tombol a harc. Az olaszok vesztesége — a vezérkari jelentés szerint — „különösen a doberdói-fensíkon óriási”.

Október 27. Pergőtűz Plavánál. Az olaszok betörnek a görzi hídfő déli szakaszán a védősereg árkaiba, amelyeket az éjszakai ellentámadás hatása alatt el kell hagynunk.

Október 28—29. A II. és III. olasz hadsereg végső támadásra indul. Minden eddiginél hevesebb tüzérségi előkészítés. Órákig tartó újabb pergőtűz. Azután roham. A támadás centruma a görzi hídfő. A monarchia csapatai minden támadást visszavernek.

Október 30. Doberdói-fensík. Podgora. Görzi hídfő. Monté Sabotino. Rettentő áldozatokkal folyik tovább az olasz rohamozás. Cadorna megint hiába hozza az áldozatokat.

Október 31. Az offenzíva utolsó napja. Az utolsó összeütközések erőfeszítésében kifulladás az olasz támadás lendülete.

A harmadik Isonzó-csala véget ért. A monarchia védőserege mindenütt megtartotta védelmi vonalát. Az olasz hadsereg — a hivatalos megállapítás szerint — száztízezer katonáját veszítette el a tomboló harcokban, de sem a monarchia frontját nem tudta áttörni, sem Szerbia feje felől nem tudta elhárítani a végzetes csapást.

Állóharcok következtek a vérárasztotta Isonzó-fronton.

De csakhamar — mindössze tiznap szünet után — újabb általános támadás következett.

Az utolsó kísérlet Szerbia megmentésére.

A negyedik Isonzó-csata

Az orosz cár, aki már két hónappal előbb átvette seregeinek fővezér-ségét, közvetlenül nem tudott segíteni a katasztrófába jutott Szerbián. Közvetve akart hát segíteni rajta. Támadást indított Kelet-Galiciában, a Sereth-folyó vonalán, továbbá Volhyniában, az Ikvánál és a Putilovkánál. Ezek a harcok azonban nem jártak kézzelfogható eredménnyel. Nem sikerült áttörni a frontot. Nem sikerült tehermentesíteni Szerbiát.

November közepére teljesen elcsöndesedett az orosz front. A cár serege még mindig nem tudott tömegéhez mért erőt kifejteni.

A nyugati irón Ion is csak állóharcra szorítkoztak az ellenfelek. A francia-angol hadvezetésben különben is válság állott be. A nagy véráldozatokat követelő és egymásután meghíúsuló offenzívák miatt ellentétek támadtak Joffre francia generalisszimusz és French angol fővezér között. Az ellentéteket úgy simították el, hogy French lemondott és az új angol fővezér Haig tábornok lett, aki november 15-én átvette az angol expedíciós seregek vezérletét.

Komoly offenzívára nem kerülhetett sor egyelőre.

Megint csak Olaszországra várt a földadat, hogy Szerbia érdekében erőltetett támadásba kezdjen.

Szövetségesei sürgetésére Itália november 10-én bele is fogott a negyedik Isonzó-csatába.

Húsz napig tartott egyhuzamban a szenvedélyes harc. Pergőtűz

és roham, kézigránátharc és kézitusája, támadás és ellentámadás viharzott az Isonzó mentén.

Az olaszok minden erőfeszítésükkel Görz ellen törtek és friss tartalékok bedobásával ismételték meg annyiszor megghiúsult áttörési kísérleteiket. Mikor a négy napos rohamozás sem vezetett eredményre, az olaszok elkezdték Görz lövetését. Megkezdődött a város bombázása, melynek eredményeképpen november 14-én 58 polgárember meghalt, ötven megsebesült, háromszáz ház, több templom és kolostor súlyosan megrongálódott.

November tizenhetedikén két óra hosszat ágyúzták az olaszok

5n" ggnY"j " X" n" lh; " fnY[m_ f/gnYfW

szakadatlanul Görzöt, több mint háromezer lövedéket lőttek és nagy tűzvészt okoztak.

Közben elkeseredetten folyt a harc az egész Isonzó vonalon. Különösen heves harcok folytak a Monté Sabotino előtt. Az Oslavija-szakaszon az olaszoknak sikerült behatolni a védelmi vonalba, elfoglaltak több fontos magaslatot, de az áttörést nem sikerült megvalósítani, sőt a monarchia csapatai heves ellentámadásokkal az elvesztett vonal legnagyobb részét visszafoglalták. Hatalmas erővel végrehajtott támadások folytak a Monté San Michele és a Podgora ellen is, ahol naponta nyolc-tíz tömegtámadást vertek vissza a védőseregek. Mindenütt csak a legnagyobb erőfeszítések és áldozatok árán tudtak az olaszok csekély

területnyereséghez jutni, minden talpalatnyi földért valóságos vérözön folyt és ha a Monté San Mididén, a Doberdón, a görzi hídfőnél és a front más pontjain egy kis területnyereséghez jutottak is az olaszok, az azért hozott áldozat nem állott arányban az eredménnyel.

A monarchia védővonalának áttöréséről pedig szó sem lehetett.

5n c'Ugnc_ ; *fnj zfcgzhHYfj gnYf Yb Vca Vzntz_ "5 j Jfz[nCE] zfcgbU_ Y[fgn'i hVUgcfU]Y* hY_ " ggnY

Mintha csak a sikertelenségért akart volna bosszút állni az olasz sereg, november 20-ika után megkezdődött Görz város tervszerű elpusztítása.

Napról napra, órákon keresztül folyt a város bombázása és ekkor jelentette Höfer, hogy „Görz városát most már tervszerűen lövik össze az olaszok”.

November 26-ára már a város legnagyobb része romokban bevert,

a szó szoros értelmében elpusztították a nehéz olasz gránátok, amelyek ezerszámra zuhogtak a város házaira és uccáira.

Teljesen kihalt volt már ekkor a virágzó város. A polgári lakosság tehetősebb része elmenekült, a szegényebbje pedig „gránátbiztos” pincékbe húzódva várta a helyzet változását. Borzalmas napok voltak ezek.

A nagy csata utolsó napjain végső hevessegre fokozódtak a küzdelmek. A Doberdó-fensík szakaszon négyórás tüzéségi előkészítés után a Monté San Michele, valamint a San Martino körüli terület ellen különösen szívós és nyomatékos támadásokat intéztek az olaszok. A Monté San Michelén a budapesti 1-ső számú honvédgyalozezred nyolc tömegrohamot vert véresen vissza. San Martinot háromszor támadták meg sűrű tömegekben.

Itt a nagyvárad 4-es számú honvédgyalozezred elkeseredett kézitusában védte meg hadállásait. A községtől délnyugatra is visszautasították a monarchia csapatai az ellenség elkeseredett támadását.

A nagy harc egyetlen eredménye, Görz összebombázása volt. Azok a keskeny területsávok, amelyekkel sikerült előbbretolni az Isonzófront egyes szakaszain az olaszoknak hadállásaikat, sem hódítási, sem stratégiai szempontból nem volt jelentőségük.

A magyar-osztrák hadvezetőség rövid összefoglaló jelentése a negyedik Isonzó-csatáról így hangzott:

„November 10-én az olaszok heves támadásokat indítottak a tenger melléki harc vonalon, amelyek a hónap végéig tartottak és még december első hetében is makacsul folytak tovább egyes pontokon. Ezeket a harcokat ennél fogva a „negyedik isonzói csata” név alatt foglalhatjuk össze.

Az ellenség erőfeszítései ezúttal még inkább, mint a korábbi csatákban, Görz meghódítására irányultak. Ennek megfelelően végül csupán a hídfő ellen mintegy hét olasz gyaloghadosztály állott harcban. Azonban e nagy haderő rohamai épp úgy megghiúsultak csapataink bevált ellenállóján, mint a szomszédos szakaszokon véghezvitt összes tömegtámadások. Csapatunk szilárdan megtartották birtokukban a görzi hídfőt, a Doberdó-fensíket és általában összes hadállásainkat.

Az olasz hadsereg a tenger melléken a negyedik csatában, biztos megállapítás szerint, halottakban és sebesültekben 70.000 embert veszített.

Így végződött a negyedik Isonzó-csata, amelynek eredménye méltán sorakozhatott a központi hatalmak többi diadalához, amelyet ebben az esztendőben arattak.

Olaszország a gyors egymásutánban megívott négy Isonzó-csatában annyira kimerült, hogy az ötödik nagy csatára csak 1916 márciusában került sor.

Addig makacs állóharcok folytak az Isonzó mentén, de az olasz front többi részén is.

A döntésre még mindig nem érett meg az idő.

Az ántánt balszerencsége

Meghiúsul a Dardanellák ostroma

Amikor 1015 tavaszán a francia vezérek lemondtak a reményről, hogy a Dardanellák otromát sikerre tudják vinni, az angol Hamilton tábornok vette át a főparancsnokságot a Dardanellákat ostromló, tengeri és szárazföldi haderők fölött.

Májusban rendkívül súlyos áldozatok árán Gallipoli félsziget déli sarkában, Szedd il Bahrnál, Teke Burnunál és Sari Tepénél partraszálltak az angol és francia csapatok, de nem tudtak a keskeny parti sávról előbbre jutni. Sem május, sem június folyamán nem tudták megközelíteni Kilid Bahr dardanellai erődöt. Pedig ennek az erődnek a megvívása lett volna a szárazföldi expedíció első föladahi A próbálkozások, támadások, előretörési kísérletek sorra meghiúsultak a török sereg dacos, szilárd és harcias ellenállásán.

Hamilton tábornoknak más irányban kellett a sikert keresnie. Újabb haditanácsot tartottak a szövetséges vezérek és elhatározták, hogy Gallipoli-félsziget északnyugati sarkán Kara Tepe és Kap Suvla között hajózzák ki a másik szárazföldi sereget. Ennek a seregnek az lett volna a föladata, hogy a Sós-tó és Anaforla felé előtörjön, egyesüljön az első szárazföldi sereggel és az egyesült haderő hatoljon be a félsziget belsejébe.

A terv azonban csak terv maradt. Az ántántot balszerencse üldözte. Az angol-francia dardanellai hadsereg november elejéig több mint kétszázezer embert veszített halottakban és sebesültekben, valamint a szokatlan kiimába belebetegedett, harcképtelenné vált katonákban.

Egész hadseregek pusztultak el a nehéz hadjáratban. Az ántánt alig tudta elegendő kiegészítéssel és tartalékkal ellátni expedíciós seregét. Ehhez járult még, hogy a török parti ütegek, az aknavetők, de légiónként a török és német bűvárhajók nagy pusztítást vittek végbe az angol-francia Dardanella-flottában, nemcsak csatahajókat, hanem sok

csapatszallítógőzöst is elsüllyesztettek. Hajó, emberanyag, hadiszer ijesztően nagy mennyiségben merült a tenger fenekére a Dardanellák bejáratánál és Gallipoli közelében.

Sem a tengeri, sem a szárazföldi küzdelmet nem koronázta siker. Reménytelennek, teljesen hiábavalónak látta már az ántánt a további erőfeszítéseket, a további áldozatokat és lemondott a Dardanellák további ostromáról, lemondott az Oroszországgal való közvetlen összeköttetés megteremtéséről, lemondott Konstantinápolyról, lemondott a

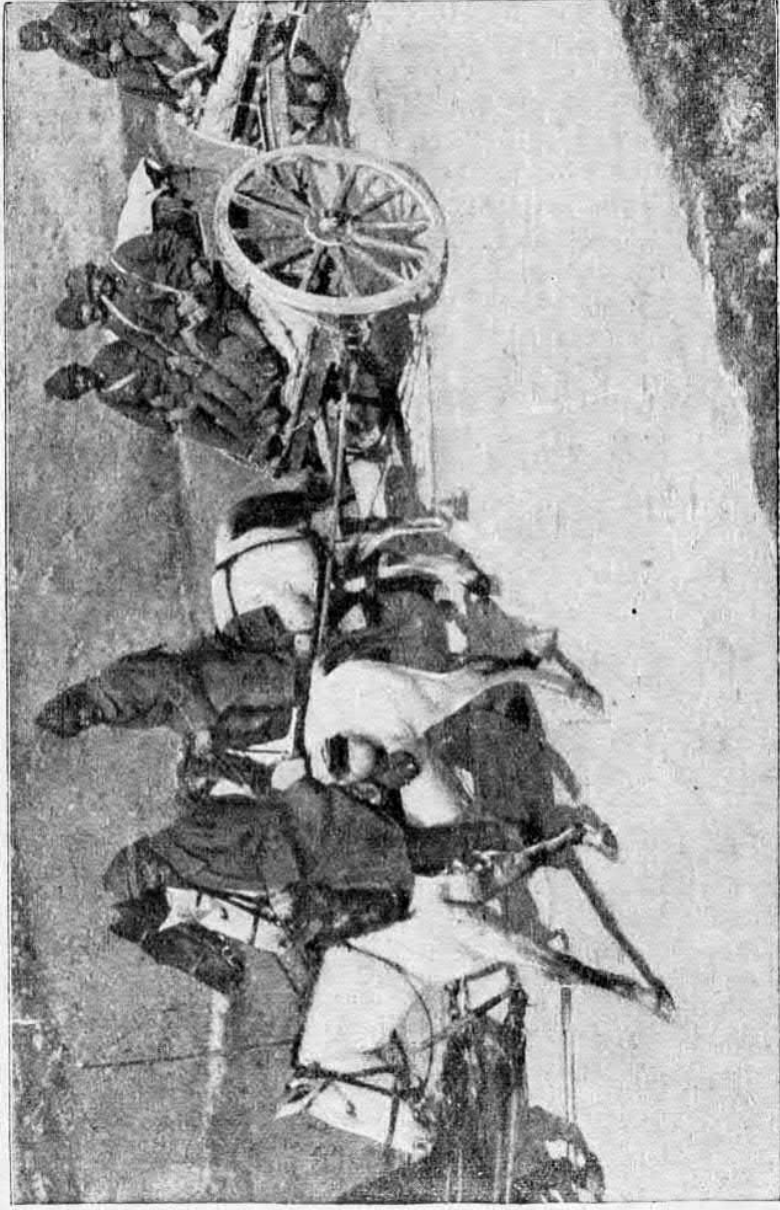

: fUbWU"~*jfgnzfc_~U'8UFXUbY~z_bz'

ragyogó színekben elképzelt nagy győzelemről, mely döntően hatott volna az egész keleti kérdésre.

Lemondott pedig azért, mert nem győzte emberrel, pótlással a retentő áldozatokkal folyó harcokat. A sikertelenségen kívül az általános helyzet is parancsolólag előírta, hogy abba kell hagyni a Dardanellák ostromát. A központi hatalmak megszállták egész Szerbiát, Bulgária révén közvetlen összeköttetésbe jutottak Törökországgal, amelyet most az eddiginél is jobban és gyorsabban láthattak el segélycsapatokkal, fegyverrel és municióval.

Ha eddig nem tudott győzni Hamilton tábornok, most már be kellett látni, hogy semmi kilátás sincs a sikerre.

A gallipoli harcokból. Török tűzcsőgépfelvontóháza az Anafortá-szakaszra

A keleti helyzet kialakulása kioltotta a remény utolsó szikráját is. Bulgária a központi hatalmak oldalára állott. Görögország és Románia nem adta föl semlegességét. Azonkívül Oroszország még mindig képtelen volt hadsereget küldeni a Dardanellák ostromához, Olaszország pedig nem is szándékozott ebbe a harcba beavatkozni.

Ebben a szerencsétlen helyzetben nem lehetett mást tennie Angliának és Franciaországnak: abbahagyták a Dardanellák ostromát.

December 19-én éjszaka az Anaforta-öbölben és a Kap-Suvlánál behajózták a Gallipoli földjén partraszállt angol-francia haderő északi csoportját, január első hetében pedig a Teke-Burunnál és Szedd il Balmnál partraszállt déli csoport is elhagyta Gallipoli földjét.

Hatalmas köd ülte meg ebben az időben Gallipoli-félszigetét és tengerpartjait. Főként ennek köszönhetőek az angolok és franciák újabb nagyobb veszteségek nélkül elmenekülhettek a földdarabról, melynek néhány partszegélyéért annyi véres áldozatot hoztak.

A visszavonulást kitűnően hajtották végre a franciák és angolok. Legalább ezzel dicsekedhettek . . . Ez a „siker” azonban nagyon gyönges súlyal esett annak a mérlegnek a serpenyőjébe, amelynek másik serpenyőjébe a következő veszteségi tételek neheztedek: kétszázezer ember, tíz nagy csatahajó, egész sereg kisebb hajó, mérhetetlen mennyiségű muníció, 5 milliárd frank költség . . .

Nagy kudarcá vált a Dardanellák ostroma, ez a nagyszabású, kitűnő elgondolású, nagy politikai és hadviselési célokat szolgáló ántánt-vállalkozás, amelyet azonban az erők elégtelensége miatt nem tudtak a hiába hozott, nagy áldozatok árán győzelemre vinni. A török hadsereg, amely Limán von Sanders tábornok vezetése alatt állott, a német-török haditengerészettel együtt világraszóló diadalt aratott.

A török hősiesség és a német vezetés csodákat művelt.

A központi hatalmak hadi dicsősége a zenitjén állott.

Az ántántot a balszerencse üldözte.

Dúló csaták Gallipoli félszigetén

Ősz végén végső erőfeszítést tettek Hamilton tábornok csapatai, hogy behatoljanak Gallipoli-félsziget belsejébe. Ekkor tomboltak a borzalmasan véres anafortai harcok, amelyekről az angol Daily Mail haditudósítója a következő képet adta:

. . . „Az ausztrálieiak fanatikus dühvel rohantak előre. Mögöttük új és új sorok. A drótakadályokat elvágták, miközben százan és százan

estek el közülük az ellenséges golyózáporban, az akadályok sorai között. Hallatlan lendülettel érkeztek a törökök fedezékeihez, beugráltak a lövészárkokba, úgyhogy a törökök itt most mintegy süllyesztőbe jutottak. Minden lövészárokban, minden futóárokban, minden gránátvágta tölcserben rettentő tusa fejlődött ki, ember ember ellen, test test ellen. Egymásután négy sor lövészárkot foglaltunk el s ebben a kézibombák is nagy szerepet játszottak. Kézibombával harcoltak az ausztrálieiak, még ha tudták is, hogy jómaguk szintén elpusztulnak az ellenséggel együtt. Tépték, karmolták, marcangolták egymást az emberek. Közben a törökök részéről, csakúgy, mint a mi részünkről, egyre újabb erősítések érkeztek.

És így tartott ez három éjjel, három nap, mialatt a törökök nem egyszer visszafoglalták, majd újra elvesztették árkaikat.

Ebben a rendkívüli és különös harcban, mely nagyrészt a föld alatt játszódott le, mindkét részen rettentő elkeseredéssel küzdöttek. A halottak és sebesültek egészen a talaj szintjéig halmozódtak az árkokban, az éleiben maradtak ezeken a hulladombokon folytatták irtó harcukat.

A törökök páratlan bátorsága és halálmegvetése ellenére, az ausztrálieiaknak sikerült területet hódítaniuk s a törökök kimerültén vonultak vissza. Az árkok vágóhidhoz és a vágóhidak vérlevezető csatornáihoz hasonlítottak. Több napon át tartott, míg a halottakat és sebesülteket valahára eltakarították. Egyedül az elfoglalt Lona-Tepe-áHasánál ötezer török holttestet hántoltak el.

De mindez csak előjáték volt ahhoz a további támadáshoz, mely még ugyanazon este kezdődött s az éjszaka leple alatt északnak irányult.

Az egész világháború során nem történt még csodálatosabb epizód, mint az volt, ahogyan az ausztráliei csapatok Sári Bahr ellen zúdultak. Keskeny földalatti folyosókon törtek előre, míg végül a törökök, kiterjedt arcvonásban megálltak, szemben az angolok előretolt állásával, olj-an pozícióban, melyet a vízmosások és szakadékok szinte bevehetlenné tettek.

Előbb az ellenség előretolt állásaival kellett végezni, aztán a természetes akadályokat legyőzni s mialatt harcosaink ezzel az emberfölötti föladattal megbirkóztak, kétszer is úgy fordult a helyzet, hogy a törökök átkaroló mozdulata egész támadó haderőnket megsemmisíté. Szerencsére mindkét alkalommal erős tartalékunk érkezett.

A Csunuk Bahr erőd elfoglalása lett volna a legnehezebb föladat. Három ezred új-zealandi, egy ghurka-ezred és egy tartalék-brigád föl-

adata volt az ostrom. Az általános rohamot 24 órás bombázás előzte meg; ágyúink a tengerről és a szárazföldről okádták a tüzet és az acélt.

Az ágyúharc végeztével a ghurkák kezdték meg a rohamot, föl is érkeztek a sari-bahri magaslatra: de, sajnos, nem tarthatták magukat a törökök elemi erejű ellentámadásával szemben. Közben az új-zealandiak is fölérték a csunuk halni tetőre, de már a roham közben oly nagy veszteségeik voltak, hogy mire följutottak, a lendületük megtört, elfáradt. A törökök új meg új tartalékokat tudtak csatasorba vetni. Csak az ég a megmondhatója, honnan vesznek ennyi katonát. Az emberek

5 ? cfZ] \ UX [_fF \ znVUb " G • mcg gVYg " hY_ Yh \ cncfh U \ U' EU [U "] dc]] fcbfE

halálmegvetése leírhatatlan. Dühük már nem is megvadult emberé. Fenevadak. Nem törődnek veszteségeikkel. Nyugodt lélekkel állíthatom, hogy új-zealandi csapataink támadása a törököknek legalább két ezredét semmisítette meg és mégis: akik embereink közül megmaradtak, végül fegyvereiket elhánnya voltak kénytelenek menekülni a vérmosta csunuk bahri hegytetőről.

Kihasználva a sikert, a törökök ellentámadásba mentek át. Megtámadták tartalékjaink állását a rhododendroni hegytaréjon. Rohamuk közben semmibe se vették tüzéségünket. Pedig szárazföldi és hajó-tüzéségünk ragyogóan tartotta a terenumot. Négyes gyalogsági sorokban támadtak a törökök, szakadatlanul megújuló áradattal. Előretörő hullámaikat robbanó gránátjaink valóságos orkánja söpörte s egy-egy

pillanatig úgy tetszett, mintha a támadás térközén elpusztult volna valamennyi török.

De aztán, valamivel utóbb, megint csak jöttek ezek a rettenetes, föl nem tartható négyes sorok. Tíz gépfegyverünk félóra hosszáig szakadatlanul kattogott. Puszult, veszett a török, de hiába minden: mintha föld alól nőttek volna ki a katonáik, már megint sűrű oszlopokban rohantak ellenünk.

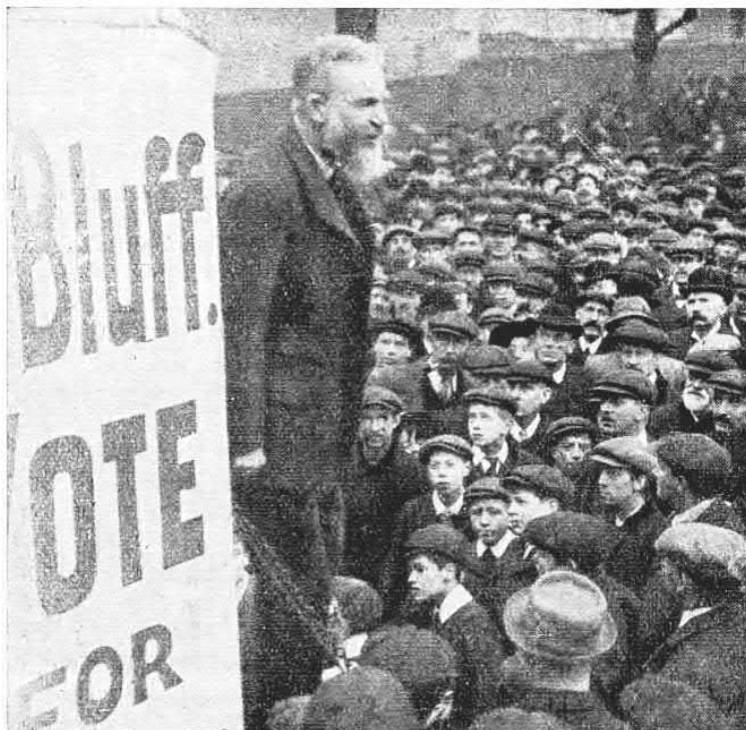
A Rhododendronnál efoglalt állásaink nagyrészt végül is át kellett engednünk a dühös ellenségnek. De, ami itt történt: mégse nevezhetem vereségnek. Nem nevezhetem annak már tisztjeink nagyszerű viselkedése miatt se. Ezredesek és tábornokok bajonettel a kezükben az első csatasorban harcoltak. Ember ember ellen. A szurony, a fog és a karmok dúló csatája volt ez” . . .

„Churchill ártatlan áldozatai”

Lord Winston Churchill, az angol tengerészetügyi miniszter, ez után a „győzelem” után nyugtatta meg a londoni parlamentet azzal a kérkedő kijelentéssel, hogy: még csak néhány bozót és szikla állja útját a szövetségesek végleges győzelmének, holott pedig ekkor már egészen nyilvánvaló volt, hogy még milliós hadsereggel is kétes lenne az áttörés sikere. Ekkora haderőnek a partraszállítása, élelmezése és ellátása hadiszerekkel olyan óriási föladat, amelynek teljesítésére még Anglia se vállalkozhatik.

Közben ugyanis az történt, hogy a törökök kiépítették kettős vágányú vasútvonalukat Konstantinápolytól Szedd il Bahrig és az Anaforta szakaszig úgyhogy 1915 szeptemberétől kezdve a legnagyobb gyorsasággal szállíthattak embert és hadianyagot a veszélyeztetett pontokra. Előnybe kerülvén ily módon a szövetségesekkel szemben, lassankint a törökök lellek úrrá a hadihelyzeten és rászoritották a szövetségeseket a veszteségteljes állóharcra, melyet szívós makacssággal és kíméletlen vadsággal folytattak. Azzal az ázsiai fanatizmussal, mely soha ki nem fárad, bármily messze van is a végcél, zúgolódás nélkül túrték a török katonák az időjárás viszontagságait, a nélkülözéseket, a szövetségesek szuronyrohamait, a rettenetes pergőtüzet és a srapnellek acélzáporát; fatalista egykedvűséggel építették fel újra meg újra szétlőtt lövészárkaikat, behunytt szemekkel rohantak a halálba az első parancsszóra, nem kértek és nem adtak kegyelmet a harcban, heteken és hónapokon át türelmes megadással várták, hogy mikor üt a leszámolás órája.

Pedig október elsejétől fogva nagyon válságosra fordult a helyzetük, mert hadiszereik annyira fogytán voltak, hogy tüzérségük úgy-szólván elnémult és a lövészárkokban fekvő katonák valósággal eleven testükkel tartották föl a szövetségesek ágyú- és puskaharcát. Románia ugyanis megtagadta a Törökországnak szánt hadiszerek átadását, úgyhogy a török csapatok lassankint fegyver és muníció nélkül maradnak volna, ha a központi hatalmak, Szerbia végleges elfoglalásával, meg nem teremtik a közvetlen összeköttetést Budapest és Konstantinápoly között. Ez 1915 november derekán történt meg s nem sokkal azután rengeteg nehéz üteg és még több muníció érkezett a Dardanellákhoz, aminek a hatását csakhamar keservesen tapasztalták a szövetségesek. Egyszerre megélnékültek a harcok mind az Anaforta-, mind pedig az Ari Burnu és a Szedd il Bahr-szakaszon, amivel egyidejűleg a szövet-

Bernhard Shaw, a híres angol író élesen elítélte a „dardanellai kalandot”-ot és maró szatírával beszélt egy népgyűlésen Churchill kudarcáról

ségesek sajtója már kezdte előkészíteni a közvéleményt a „dardanellai kaland” esetleges abbagyására.

November 14-től kezdve a törökök hevesen ágyúzták a szövetségesek hadállásait és szakadatlan rohamokkal egyre fárasztották, tizedelték az ellenséget. Most már az időjárás is nekik kedvezett; a téli viharok, a magas tengerjárás, a romboló hullámverések széthordták, összetörték a szövetségesek kikötőhidjait, úgyhogy nemcsak az új csapatok, hanem a szükséges élelem és muníció partraszállítása is óriási nehézségekkel járt. A szövetségesek irtózatos vérpazarlás árán jöttek rá egy esztendő alatt arra, hogy a Dardanellák bevehetetlenek.

Az angol és a francia csapatok kimondhatatlan szenvedéseket álltak ki az időjárás mostohasága, az ivóvízhiány és a betegségek, járványok miatt, a katonák végleg elcsüggedtek és egyre gyakrabban alkalmazták gúnyosan a „C. I. V.” monogramot a dardanellai kaland angol csapataira. (*Churchills innocent Victims*, azaz *Churchill ártatlan áldozatai*), úgyhogy az angol hadvezetőség lassankint kénytelen volt ráfanyalodni az elvonulás gondolatára.

A „dardanellai kaland” vége

Legelőbb az Ari Burnu- és az Anaforta-szakaszt üritették ki december 19-én, mert már nem bírták el a török tüzérség rettenetes ágyúzását. Az angolok több repülőflottája a menekülést megelőzően napokon át támadta a török hadállásokat s egyidejűleg a szárazföldi ütegek, több nagy hadihajó és számos torpedónaszád is szakadatlanul tüzelt a félszigetre, sőt ágyúzta a török front mögött fekvő helyeket is.

Ám a török gyalogság és tüzérség mégis úgy megszorította a szövetségeseket, hogy ezek a 19-ről 20-ára virradó ködös éjszakán hanyatt-homlok menekültek a mintegy 40 négyzetkilométeres partsávról és rémületükben óriási értékű ágyút, muníciót, élelmiszert és más egyéb felszerelést hagytak ott.

A törökök ugyan nyomban üldözték az angolokat, de a nagy ködben nem tudtak sok foglyot ejteni és éppen ezért lord Asquith angol miniszterelnök, úgy dicsőítette ezt a „visszavonulást” az angol parlamentben, mint a világháború egyik legfényesebb haditettét. Igaz, hogy három nap múlva Carson, az ulsteri írek vezére, elkeseredett hangon lobbanlotta szemére Asquithnek, hogy páratlan vakmerőség: győzelemnek tüntetni föl az angolok megtiltását, de az angol parlament és az

Sebesült szállítás teveháton

angol közvélemény ujjongva fogadta még ezt a szégyent is, mely végre megszabadította a „dardanellai kaland” emésztő lidércnyomásától.

Ez volt a vég kezdete, mert az anafortai győzelem után fölszabadult török erők nyomban a Gallipoli-félsziget déli frontjára siettek, ahol szintén megtámadták a szövetségesek hadállásait. Ezen a sedd il bahri-szakaszon még mintegy 25.000 angol tartotta magát, lesván a kedvező alkalmat a visszavonulásra. De résen voltak a törökök is és mihelyt észrevették, hogy a szövetségesek parti tüzérségének tevékenysége csökkent és helyette a flotta-tüzérség lépett akcióba, azonnal megtettek minden intézkedést, hogy az angolok ezúttal drágább árt fizessenek a menekülésért, mint az Anaporta-szakaszon.

A török tüzérség 1916 január 4-én kezdte a komolyabb ágyúzást, amit az angolok is hevesen viszonoztak, de ugyanekkor már világos nappal kórházhajókon menekültek az angol csapatok a félszigetről.

Közben a török tüzérség nyomása egyre fokozódott és a gyalogság is előrenyomult az egész arcvonalon, mire az angol flotta pusztító ágyúlüz alá fogta a törökök előretolt hadállásait. Így tartott ez a január

8-ről 9-ére virradó éjszakáig, amikor a törökök általános rohamot intéztek a már visszavonuló angolok ellen.

A hajóágyúk gránátokkal és srpnellekkel árasztották el az előretörő csapatokat, melyeknek rohamát lépten-nyomon megakasztották a terepen elszórt szárazföldi aknák is, úgyhogy az angolok némi egerutat nyertek és pánikszerűen rohantak a flotta-ágyúik védőzónájában fekvő kikötőhidak felé.

Ekkor azonban megdőrdültek a törökök messzehordó ágyúi is és gyilkos tüzelést kezdtek a kikötőhidak ellen, míg a tábori ágyúk az angolok utóvédjeit bombázták.

A két tűz közé szorult angol csapatok rettenetes veszteségeket szenvedtek, a törökök pedig rengeteg hadizsákmányt találtak a kiürített táborban . . .

Így végződött a „dardanellai kaland”, a világháború egyik legvéresebb epizódja, mely a szövetségeseknek az óriási embervesztésen kívül tíz nagy csatahajójába, számos torpedónaszádjába, tengeralattjárójába és szállítóhajójába került.

Anglia bagdadi kudarca

Nagybritannia, a gyarmati világbirodalom, indiai uralmának színhelyén, Ázsiában akarta összetörni a török birodalmat.

Townshand angol generális vezérlete alatt 1915 elején erős indiai csapatok szálltak partra a Perzsa-öböl mentén és a sivatagi forróságban és szárazságban előnyomultak Kút el Amaráig, hogy azután megostromolják Bagdadot, amely a központi hatalmak berlin—bagdadi világvonálának a keleti főtámaszpontja volt.

Stratégiai és politikai szempontból egyaránt nagyjelentőségű volt Bagdad ostroma. India urának győznie kellett, India urának meg kellett mutatnia erejét.

Townshand tábornok — ismerve küldetésének fontosságát, — nagy eréllyel vitte előre seregét az ázsiai török birodalom kincseskamrája felé.

A büszke indiai angol sereg megküzdve az izzó nyár megsemmisítő hőségével, a forróságot árasztó kopár pusztaságok sorvasztó szárazságával, haladt előre Bagdad alá.

És elmúlt már a hosszú nyár, amikor az ezer nehézséggel küzdő angol sereg megérkezett Bagdad alá.

Novemberre járt már az idő, amikor a Bagdad közvetlen közelében lévő Ktesiphonnál szembetalálta magát az indiai hadsereg a török védelmi vonallal.

Townshand tábornok elrendelte a támadást. Nem is várta meg, hogy a hátsó összeköttetések, a főszereg nyomában jövő tartalékok hírt adjanak sorsukról. Sietni kellett. Az idő rohant. Tizenegy hónapig tartott a fölvonulás a Perzsa-öbölből Bagdadig. Most már igazán ideje volt, hogy a döntő támadás megkezdődjék.

Pedig a hátsó összeköttetésekkel, a fölvonuló tartalékokkal nagy baj történt.

A Bagdadból előnyomuló arab és kurd nomádcsoportok a hátába

H f " "cj Uggz ["Z" j cbi "zgU"U"H][f]gl žcbhcb

kerültek Townshand generális seregének és elvágta az indiai had hátsó összeköttetéseit. Megtámadták a főszereg nyomában haladó tartalékcsoportokat, lefegyverezték, lemészárolták vagy foglyul ejtették a kisebb angol osztagokat és Townshand tábornok hiába várta a tartalékcsoportait, amikor szüksége lett volna rájuk.

Pedig ez az idő hamar bekövetkezett.

November 23-án az indiai sereg Ktesiphonnál megtámadta az erősen kiépített török harcvonalat és védelmi állásokat.

A török védősereg, mely időközben az anatóliai és bagdadi vasút segítségével jelentősen megerősödött, már várta ezt a támadást. Fanatikus dühvel és lelkesedéssel szálltak szembe a török csapatok az indiai sereggel.

Nemcsak hogy diadalmasan visszaverték az angol rohamot, hanem ők mentek át támadásba és gyors visszavonulásra kényszerítették Townshand generális seregét.

Bagdad alól Kút el Amaráig kellett visszavonulnia az indiai seregnek.

De ez a vereség és visszavonulás csak kezdete volt az indiai sereg katasztrófájának. A győztes török sereg offenzívába kezdett és december elején körülzárta az angolokat Kút el Amaránál.

A minden összeköttetéstől elvágott Townshand-sereg katasztrófális helyzetbe került. Folyton szűkült körülötte az ellenséges török sereg átkaroló gyűrűje. A büszke indiai hadsereg katasztrófája elkerülhetlenné vált.

A vész hírek eljutottak Indiába, Angliába.

A brit birodalom presztízse forgott kockán. Tenni kellett valamit a Townshand-sereg megmentésére. Már csak India és Ázsia szempontjából is.

Anglia bele is kezdett egy nagyszabású mentőexpedícióba. Újabb indiai hadsereget szerveztek Aymler angol tábornok vezetésével, az új sereget behajózták India kikötőiben és útnak indították Mezopotámia felé.

A Perzsa-öbölben szállt partra a második indiai sereg is, amelyet Basránál hajóztak ki. Es ez a második hadsereg is megindult a neheá útra Kút el Amara felé, hogy fölszabadítsa a teljesen körülzárt és a végpusztulás ellen küzdő Townshand-sereget.

Angliát újabb nagy kudarc érte, nagyobb és érzékenyebb, mint a Dardanelláknál, mert Ázsia teljesen angol ügy volt és az itteni kudarc a gyarmati politika szempontjából kettős súllyal esett a latba.

Az Aymler-sereg nekivágott a nagy útnak, hogy mentőjebbot nyújtson a katasztrófális helyzetbe jutott Townshand-seregnek.

Majd meglátjuk milyen eredménnyel járt az új indiai hadsereg közbelépése.

Az angol presztízsen esett csorbát nem igen enyhítette, hogy Arméniában és a kaukázusi fronton Nikolájevics Nikoláj nagyherceg, az új kaukázusi főparancsnok jelentős eredményeket ért el a törökökkel szemben. A fölfrissített kaukázusi orosz hadsereg kiűzte a törököket orosz Kaukázus földjéről. Nem sokat segített a bekerített Townshand-sereg helyzetén az sem, hogy Nikoláj nagyherceg azzal az ürüggyel, hogy a szorongatott szövetséges angol seregnek akar segítségére sietni, behatolt mélyen Perzsia földjére, megszállotta Teheránt. . . Arra sosem került sor, hogy a megszállást elvégző ötvenezer főnyi kozákhad eljusson Bagdad alá . . .

5 Hck bg\UbX!\UXgYfY[ ]bX]U] `cj UgU]

Viszont a törökök is szükségesnek tartották, hogy az orosz példát kövessék. Ők is benyomultak jó mélyen Perzsia földjére és elfoglalták Hamadan és Szullanabad városokat.

Perzsia függetlenségét és nyugalját a legnagyobb veszedelem fenyegette.

A tengeren és a levegőben

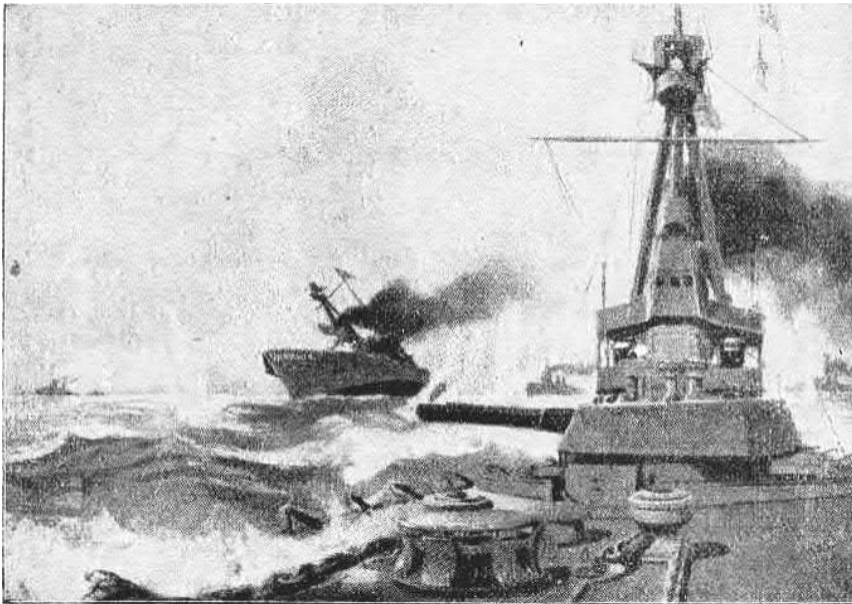
A tengerek ura a vízi harcban sem tudott nevezetes eredményt elérni. Anglia flottája biztosította ugyan a tengeri szállítások menetét, de a nagy flotta nem kezdeményezett semmiféle döntő tengeri csatái.

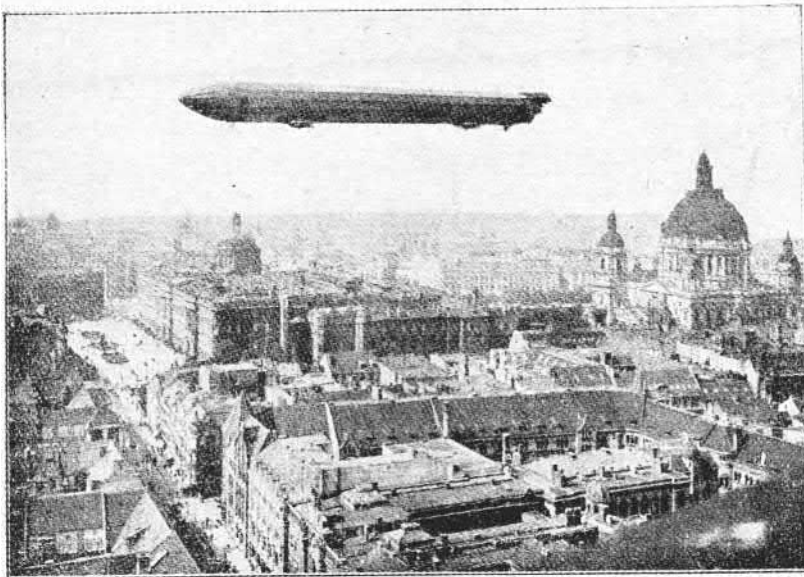
A Dardanelláknál úgy az angol, mint a francia flotta sok egységet veszített és a német bűvárhajók pusztító „munkája” egyre nagyobb idegességet váltott ki Angliában. A német tengeralattjárók hajósüllyesztései azonban az amerikai Egyesült-Államokban is egyre feszül-

tebb hangulatot teremtettek, amely augusztusban az „Arabic” elsüllyesztése miatt már majdnem ellenségessé vált. Németország azonban Anglia kiéheztető hadjárata miatt nem mondhatott le erről az eredményes fegyveréről.

A hadviselő államok közötti gyűlölséget a végsőig fokozták a légi támadások, amelyek a front mögötti városok polgári lakosságát veszélyeztették. A német tengerészeti repülőök egyre sűrűbben látogattak el Anglia fölé és egyre gyakrabban bombázták az angol fővárost. Különösebb hatásos bombázást folytattak London ellen a német repülőök augusztus 17-én éjszaka, amikor a Cityt és a Themse-menti fontos katonai telepeket bombázták bőségesen és a Woodbridge és Ipswich környékén lévő gyártelepekre és olvasztóművekre doblak sikerrel bombákat. Szeptember folyamán pedig eredményesen bombázták a német repülőegységek a londoni dokkokat.

A monarchia flottája és repülőrajja is igen eredményesen működött. Velence parti erődműveit többször bombázták a nyár folyamán a magyar-osztrák hidrolánok. Október 23-án egy olasz repülő Trieszt városa fölött jelent meg és bombákkal több polgári lakosi megölt és megsebesített. Pár órával később a monarchia repülői Velencében viszo-

NYddY]b i@cbXcb `Z `* `h

nozták a látogatást, ahol éjjeli tizenegy órától éjfélutáni egy óráig súlyos kaliberű bombákat vetettek az arzenálra, a villamossági üzem központjára, a pályaudvarra, az erődökre és más katonai telepre, és sokhelyütt tűzvészt okoztak. Sőt reggel nyolc órakor egy másik repülőraj is támadást intézett Velence ellen, ahol még lánggal lobogott egy helyen az éjszakai bombázás által okozott tűz. A reggeli támadás során a velencei repülőcsarnokot és a kikötőt bombázták a gépmadarokról.

Ezek a repülőtémadások egyre sűrűbben ismétlődtek meg Velence, Ancona és más olasz városok ellen és még jobban elmérgesítették az amúgy is gyűlölséggé váló ellenséges hangulatot . . .

A monarchia flottája 1915 folyamán jelentős eredményeket ért ti. Antivári összebombázása után San Giovanni di Medua lett a mon-cenegrói tengeri kikötő, amelyen keresztül folyt az ántánt fegyverszállí-tása a Balkán felé.

December 5-én Hansa ellentengernagy parancsot adott Montenegró kikötőjének megtámadására.

A „Novara” gyorscirkáló vezetése mellett négy torpedóromboló és három torpedónaszád indult a támadásra. A „Novara” hőse, Horthy Miklós sorhajókapitány irányította a támadást.

Az előnyomulás megtörténte után megkezdődött a kikötő és a

város katonai épületeinek a bombázása. A hajóágyúk rommá lőtték a kaszárnyát, fölrobbantották a kikötő lőszerraktárát, amelyben a Lovcsent védő nehéz montenegrói ütegek lőszerkészletét halmozták föl. Közben a hegyoldalban elhelyezett ellenséges ágyúk heves tüzelés alá vették a Novarát, amelyet egy gránát el is talált. Egy halottja és egy sebesültje volt ennek a találatnak.

A katonai épületekben véghezvitt eredményes bombázásokon kívül a „Novara” és kísérőhajói öt gőzöst, öt vitorlást, öt brigget és tizennégy parti járóművet süllyesztettek el.

A „Novara” újabb sikeres szereplése — a hivatalos megállapítás szerint — már azért is nagyjelentőségű volt, mert „az ellenséges lőszer szállítmányok megsemmisítése jelentékenyen megkönnyítette a Montenegró elleni hadműveleteket és nagyban hozzájárult a kiéhezett ország meghódításához.”

A „Novara” böse, Horthy Miklós sorhajókapitány ez alkalommal kapta a hadidíszítményes és kardokkal ékesített Lipótrend lovagi keresztjét.

A monarchia flottája és repülőrajja derekas munkát fejtett ki és tanúbizonyságot tett róla, hogy a monarchia ura maradt az Adriatengernek . . .

1915 végén

A hadihelyzet

Télre fordult az idő. Elkövetkezett a második, komor, dermesztő, reményfagyasztó tél és semmi kilátás nem volt a háború gyors befejezésére. Az ezer kilométeres lövészárkok fagyos földüregeiben rendületlen elszántsággal, rendíthetetlen bátorsággal állottak szemben egymással az ellenfelek.

Itt volt a borzalmas második tél, a második reLtenlő téli hadjárat és mégcsak elgondolni is nehéz volt, miként lehetne kivezető utat találni a tomboló világháború apokaliptikus szörnyűségeiből . . .

A hadihelyzet határozottan a központi hatalmaknak kedvezett 1915 végén.

Az ánlántot valóságos balszerencse üldözte az esztendő folyamán. Nyugaton sorra meghiúsullak — mégpedig igen nagy veszteségek között — az ántánt áttörési kísérletei. A német front rendíthetetlen, sziklaszilárd acélfalnak tűnt fel.

Az oroszok katasztrofális helyzetbe jutottak. Elvesztették Lengyelországot, Litvániát, Kurlandot és nyugati Volhyniát. Hadseregük össze-roppant és nagyon kevés remény volt rá, hogy a világháborúban döntő szerephez juthatnak még.

Szerbiát is megszállották a központi hatalmak.

Olaszország hiába ostromolta az osztrák határ védővonalait.

Az olasz beavatkozás súlyos hátrányát részben enyhítette a központi hatalmak szempontjából Bulgária hadbaszállása.

A Dardanellák ostroma kudarcot vallott.

Sarrail hadserege kénytelen volt visszavonulni Szalonikibe.

Bagdad alatt súlyos vereség érte Angliát.

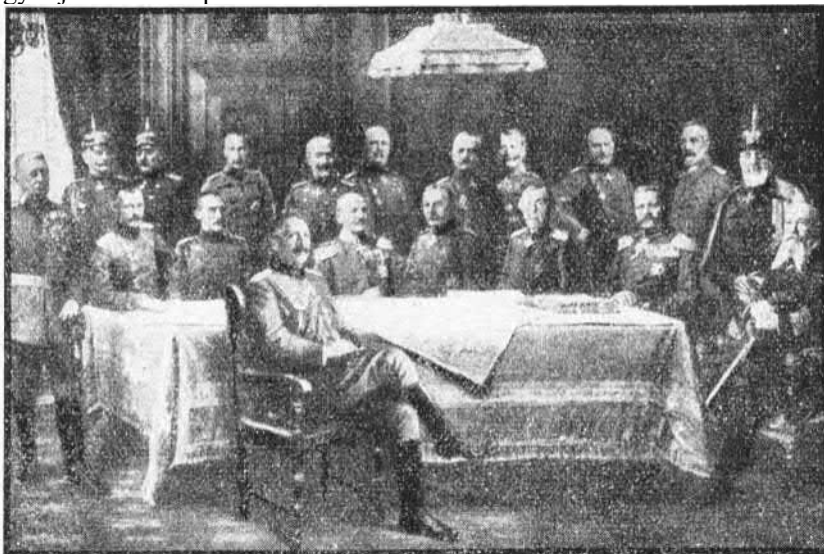
Az ántánlól valóságos balszerencse üldözte.

A központi hatalmak pedig a hadidicsőség, a hódítás zenitjére jutottak.

Győzhetetlennek látszottak.

A diadal ragyogásában, pompásan szikrázó fényességében azonban már ott kísértettek a sötét árnyak, a komor gondolatok.

Németország és a monarchia egyre jobban érezte az élelmiszerekben és a nyersanyagokban való hiányokat. És ez már az angol tengeri zár hatása volt. Azonkívül Amerika hangulata a bűvárhajók működése miatt egyre jobban a központi hatalmak ellen fordult.

5 b'fa Yh\UXgYFY[j YnffY]" 5 _fd Y' H'f/VYb J]'a cg VgZgnzf ~ " 6U'fCE 'cVVfU Unz" CE
 U_U_c_ : 6]]ck zA UW YbgYbZ A c'h Yz: f][mYg J]'a cg b'fa Yh'fCb" f" _ " gZ: fUbVg]gZ @i XYb!
 XcfZ: U_ Yb\ Umbz 9]bYa z 6YgY Yfz 6Yh'a Übb' < c" k f[z < Yf]b[Yb Tz Vcfbc_ " 5n' UgnU!
 bz"" bY_ VU'fCE 'cVVfU. Fi ddfYw,hVU'cf 'fCb" f" _ " gZ 5 VfyW,hk - fHhYa VYf[ ] \ YfW[Z? i W_z
 9a a]w z"" UYgY'WZ <]bXYbVi f[f'g H]fd]m hYb[YfBU[m

Két súlyos jelenség volt ez a haditettek, a sikerek és diadalok nagy ragyogásában, riasztó árnyék, amely homályt vetett a fényességre.

De veszedelmes jelenség volt az is, hogy a központi hatalmaknak óriási diadaluk ellenére sem sikerült Oroszországot külön békekötésre bírni és a hatalmas orosz front fönmaradása lehetetlenné tette, hogy a központi hatalmak teljes erejükkel lépjenek föl nyugati ellenfeleikkel szemben.

Közben pedig Anglia előkészítette az általános védkötelezettséget, Franciaország ontotta gyarmatairól a színes hadseregeket.

1915 már kétségtelenül rámutatott arra, hogy a harc, ez a nemzetek, sőt nemzetcsoportok élet-halálharca a végleteleg meg majd

és nem lesz előbb vége, míg az egyik hatalmi csoport ki nem csikarja a teljes és döntő diadalt.

A központi hatalmak hadihelyzete diadalfényeket árasztott.

De ezt a fényt már árnyak homályosították el.

Az ántánt a sorozatos kudarcok ellenére sem mondott le a további háborúról, nem állott el attól, hogy tovább küzd, egészen a központi hatalmak teljes leveréséig, sőt a sok hiábavaló véráldozat csak egyre megacélozta benne a szilárd akaratot, hogy kitart a végső és teljes győzelemig.

A fény és árny titokzatos, sejtelmes játéka volt ez.

Egyelőre a fény diadalmaskodóit, a közponli hatalmak győzelmei és fegyveres eredményei sugározták a ragyogó fényt. De az árnyat, a sötét gondolatok komorságát ez a fény nem tudta eloszlatni.

Senki sem tudhatta, hogy a fény vagy az árny kerekedik-e majd fölül? . . .

1915: az angol történelem tükrében

Fény és árny kergeti egymást a nemzetek történelmében.

1915 hadi eseményei ragyogó színben tündököltek a központi hatalmak reménykedő népei előtt. A diadalok, a hódítások a legrózsásabb színben tüntették föl a jövőt. Csupa bizalom, csupa remény fűtötte a szíveket.

Tündöklő szivárványként fényeskedett a győzelmek folytonos, dicsőséges sorozata és mintha ez a fényes szivárvány a végső győzelem, a gyors béke közeledtét jelezte volna.

Vagy csak káprázat volt ez a szivárvány is, mint minden más szivárvány?

Elfogultság, túlzott optimizmus hitette el a központi hatalmakkal, hogy a diadalmas katonai operációk döntő jelleget öltöttek?

billenőizzük az angol történelem tükrében 1915 eseményeit. Nézzük meg, mi volt az angol fölfogás a közponli hatalmak nagy diadalaíról.

1915 háborús eseményeit így foglalja össze az elfogulatlan angol történetírás:

Remény és valóság

„Az ántánt nagy reménységekkel nézett az 1915. év eseményei elé, de a biztatóan induló esztendő csupa keserű csalódást hozott. A reménykedésre megvolt az ok. A nyugati hatalmak flottái mérhetetlen mennyiségben ontották a hadianyagot és az élelmiszert a világ minden részéből az ántánt országaiba. Franciaország eljutott hadiszergyártásának legmagasabb fokára. Anglia ipara is lassú, de biztos tempóban alakult át óriási arzenállá és mialatt tömegesen készültek az új hadihajók, az ágyúk és fegyverek, hatalmasan megerősödött az angol front. Flandriában és az anyaországban új milliós hadseregeket kezdtek kiképezni. Másrésről még megvolt a remény, hogy az orosz „gőzhenger” is beváltja a hozzáfűzött várakozásokat.

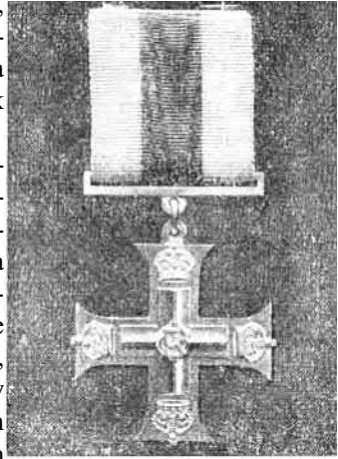
A vérmesebb reményű emberek lehetetlennek tartották, hogy Németország még huzamosabb ideig szembe tudjon szállani ilyen hatalmas erőtenyezőkkel. Franciaországban már azt hitték, hogy Német-

A belga tengerparton

ország a végső tartalékait veti harcba, hogy elhárítsa a francia áltörési kísérleteket és túlságosan rövidre szabták a határidőt, amikor ennek az áttörésnek sikerülnie kell.

Igen súlyos áldozatok és veszteségek között hiúsultak meg ezek az áltörési kísérletek, de Keleten még sötétebb események felhői borították el a reménységek egét. A szövetségesek márciusban túlnagyra becsülték a Neuve Chapelle melletti offenzíva eredményét, amely voltaképpen csak annyi volt, hogy az ántánt hatalmas ágyúparkja e helyen rommálította a német hadállásokat. Igen csekély és megtévesztő eredmény volt

Az angol hadi érdemjele

ez. Midőn nyár elején az egész vonalon megindult a harc, a németek kezdeményezték a harcot, még Nyugaton is. Ők kezdték meg április 17-én a második yperni csatát nehéz tüzérséggel és mérges gázokkal. Gáztámadások, lángszóró harcok, a „Lusitania” elsüllyesztése, mindezek a jelenségek azL mutatták, hogy a németek a tudomány és a találékonyság legpokolibb eszközeivel avatják a nemzetek és hatalmak háborúját a kétségbeesett erőfeszítések küzdelmévé.

A légi flotta is egyre jobban erősödött és hatalmas repülő rajok szórták a bombákat a levegőből. A második yperni csata több mint öt hétig tartott, az ántánt területeket veszített, de ezek a veszteségek nem voltak döntő jellegűek.

A nyugati seregek gázmaszkokat szereztek be, az ántánt is megkezdte a mérges gázok gyártását, mégpedig oly gyorsasággal, hogy ez a németeket is meglepte.

Az ántánt régóta tervezett offenzívája, amelytől olyan sokat vártak a francia és angol főhadiszállásokon, véres harcok után június közepére meghiúsult. Most mutatkozott csak meg a német vonalak és erődítések acélos ereje. Ám a szövetségesek hadvezetőségét még mindig hipnotizálta az áltörés csábító gondolata. A kísérletek megismétlődtek szeptember folyamán a Champagneban, Artoisban és Flandriában. A francia és angol csapatok nagyszerűen harcoltak, de a német csapatok ugyanolyan elszántsággal védekeztek. A nagy áldozatok ellenére a frontáttörés megint meghiúsult. A szövetségesek 1915 egész folyamán

mást sem tett, amit az ellenség kívánt. Falkenhayn önérzetes sem jelszava az volt:

— Tartsuk nyugati frontunk falát oly szilárdan, hogy a franciák és angolok összezúzzák magukat rajta: keleten pedig azalatt mi zúzzuk össze az orosz kolosszust!

Így is történt.”

Oroszország krízise

„A cár birodalma kritikus helyzetbe került. Oroszországnak tizenötmillió fegyverbíró, harcképes, katonai szolgálatra kötelezett férfija volt, de ez a hatalmas tömeg sosem jutott a harctérre, mert a munícióval való ellátás ügye ekkor már egész reménytelenül állott. A háború elején mutatkozó fegyver- és munícióhiány vétkes hanyagság folytán egyre jobban növekedett. 1914 októberében az a jó, öreg katona, aki a tüzérség főparancsnoka volt, sirva figyelmeztette a hadügyminisztert, hogy Oroszországnak békét kell kötnie a veszedelmes munícióhiány miatt.

Decemberben már olyan kevés volt a puska, hogy a harctéri katonaság felerészéncik jutott csak belőle, a kiképzésnél pedig csak mindem három katona kapott — egy fegyvert. A tüzérség munícióval való ellátása ugyanilyen hiányos volt. Az orosz muníciógyárak ekkor már kevesebb lövedéket gyártottak egy hónap alatt, mint amennyire egy nap alatt lett volna szüksége a harcban álló ágyúknak.

És a szerencsétlen Oroszország mindezekon a bajokon felül el volt vágva teljesen nyugati szövetségeseitől, akik pótolhatták volna a munícióhiányt, de akik nem kezdhettek a szállításokhoz, mert Németország a Balti-tengert, Törökország a Fekete-tengert zárta el az ántánt elől.

A sarkvidéki tengert pedig az esztendő nagyobb részében a hatalmas jégtorlódások teszik hozzáférhetetlenné.

A többi összeköttetési lehetőségek is használhatatlanoknak bizonyultak. Vladivosztokot mintegy 8000 kilométernyi távolság választotta el a lengyelországi és galíciai harcterektől.

Ilyen kritikus körülmények közepette támadt Churchill angol tengerészeti hadügyminiszternek egy ötlete, amely a világháború legnagyobb stratégiai terve volt: a Dardanellák elleni harc megindítása, melynek célja Konstantinápoly elfoglalása és a Fekete-tenger bejáratának megnyitása volt.

A grandiózus terv kellő határozottsággal végrehajthatónak látszott. A siker kiszabadította volna Oroszországot elszigeteltségéből, összeomlasztotta volna Törökországot és az egész Balkánt az ántánt oldalára vonta volna.

A dardanellai győzelem legalább két esztendővel megrövidítette volna a háború időtartamát. Churchill tervét elfogadta az angol kormányzat és ehhez Franciaország is hozzájárult. A végrehajtás erélytelenségén azonban a kitűnő terv megfenekelett.

Nem a haderő és hajóhad elégtelenségén múltott a dolog.

A habozás, a bizonytalanság, a kapkodás, az elhibázott intézkedések hiúsították meg a sikert. Az angol hajóhad túl gyors volt és idő előtt alarmírozta Törökországot. Az angol serég viszont túl lassú volt Kitchener határozatlansága miatt és a siker meghiúsulásához hozzájárultak az angol és francia vezetőség között gyakran felmerülő véleményeltérések is.

Az eredmény: rosszul sikerült hősi kaland volt.

Gallipoli sziklás partját megszállták az ántánt csapatai, de Konstantinápoly megközelítésére sosem került sor. Jelentéktelen résziesikerek elérése és aránytalanul nagy veszteségek elszenvedése után a Dardanella-harc véget ért.

Limán von Sanders teljes diadalt aratott.

Ennek a szerencsétlen esztendőnek őszén a dardanellai vállalkozás éppúgy meghiúsult, mint a francia-angol hadsereg nyugati offenzívája.

A sok áldozat hiábavalónak bizonyult.”

8YfVmc'fXZ UnUb[c' hcVcfnzg"Y["
ZVV'j YnYh Y

után a Dardanella-harc vé-

Oroszország első katasztrófája

„Oroszország háborús sorsa megpecsételtetett.

A végzet elkerülhetetlen volt.

Przemysl elfoglalása után a nagyherceg még remélte, hogy a kárpáti szorosokon keresztül sikerül betörnie Magyarországra, eléri Budapestet, Bécsét és Krakkón keresztül bezúdul Németországba

Ez a reménység is csakhamar összeomlott.

Húsvét után a központi hatalmak bámulatos ügyességgel, kitűnően felszerelt, hatalmas ágyúparkkal támogatott hadsereget koncentráltak Krakkótól délkeletre, egy igen jól megválasztott szakaszon. Ez a kis szakasz a Dunajec-folyó partján húzódott el. Mackensen volt a vezénylő tábornok.

Május elején földrengés- és menydörgésszerű ágyúzás rombolta össze itt az orosz hadállásokat. Megtörtént a front áttörése. Mackensen hadserege előretört. A rés egyre jobban tágult. Néhány nap alatt az orosz front 300 kilométeres vonalon visszafelé özönlött reménytelen, kétségbeesett hangulatban¹ és szörnyű veszteségekkel.

Néhány hét alatt elveszett mindaz a terület, amit az oroszok kilenc hónap alatt rettentő vérpazarlás árán szereztek meg. És mindez elveszett örökre.

Visszafelé zúdult az orosz had, egyre jobban eltávolodott Krakkó-

?_Y Y [j] Ub [c] j fgnzfc_Y Ht 5_ b* g dzbWf hzha Y [zhmi [[Uhtz_ Un Y` Ybgf [Yg
[c nE

tól, a kárpáti szorosoktól, a győzelem lehetőségeitől. A cár hadserege első galíciai győzelme évfordulóján elvesztette nemcsak Lemberget és egész Galiciát, de Varsót, Ereszt-Litovszkot és majdnem egész Orosz-Lengyelországot.

Az orosz hadvezetőség mindent megpróbált a helyzet megmentése érdekében. Erős harcok közt vonta vissza a csapatokat. Az orosz katonák egy része fegyver hiányában bottal küzdött a német és magyar-osztrák szuronys puskákkal.

Midőn szeptember vége felé a nagyhercegnek sikerült valahogy megszilárdítani védekező vonalait, frontjának centruma a Pripet-mocsarakon húzódott keresztül, 200 kilométernyire Varsó mögött. Nem is beszélve a milliós és milliós embervesztéséről, Oroszország közel 700.000 fegyverrel lett szegényebb.

A cár elmozdította a nagyherceget a hadsereg főparancsnoki állásból és ő maga vette át végérvényesen a fővezérletet. Ez a változás további gyengülést jelentett politikai és katonai szempontból egyaránt. Minden tekintély lejáráfélben volt. Szentpétervárott a cárnő uralkodott Piasputin befolyása alatt. Az autokrácia tekintélye megszűnt és 1915 ősztől kezdve az orosz nép elégedetlensége egyre jobban előrevetette az árnyékát a forradalomnak, amely tizennyolc hónap múlva be is következett.”

Olaszország és Bulgária hadbaszáll — Szerbia összeomlik

„Május folyamán új reménysugarak áradtak a szövetségesek szívébe. Ugyanakkor, amikor megkezdődött az oroszok katasztrófája, Olaszország hadat üzent a monarchiának. Ez igen jelentős esemény volt. Morális szempontból erősítette a szövetségeseknek a végső győzelembe vetett hitét, stratégiai szempontból pedig a monarchia haderejének körülbelül a felét lekötötte és megakadályozta a központi hatalmak diadalát. Olaszországnak azonban még bele kellett tanulnia a háborúba. Az Alpesekek elleni támadás, eleinte olyan volt, mintha valaki zsebkéssel akarna lerombolni egy erős falat.

Az olasz hadüzenettel szemben a központi hatalmak csakhamar kárpótláshoz jutottak. Amikor a cár hadai visszazúdultak az orosz birodalom belsejébe és amikor nyilvánvalóvá lett az angolok gallipolii kudarca, Bulgária hadbaszállt a központi hatalmak oldalán. Elhatározását meg is lehet érteni. A két évvel előbb megkötött bukaresti béke, amely igazságtalan volt Bulgáriával szemben, indokolta meg ezt az elhatározást.

5 a cbhYbY[fQ\Uhzfcb"DUHfi gnc[z'UhfU'_]'X' thhJgrhY]b_VzfzbnV f'gUd_zh/fg gUf_] [
ff '[i Vz h_UdHU_z\c[mj fXY_Ynb]h X'UbU_'U XYfa Ygrh \]XY['Y'Yb

A bolgár hadseregnek az ántánthoz való csatlakozása megváltoztathatta volna a Dardanella-vállalkozás végzetes kimenetelét, hozzásegíthette volna az angolokat Konstantinápoly elfoglalásához. A Fekete-tenger megnyitása útján lehetővé vált volna Oroszország megmentése.

Bulgária ellenséges fellépése a halálharang megkongatása volt Szerbia számára.

Ám a szerbek politikai téren olyan fanatikusak voltak, mint amilyen rettenthetetlenek a harcmezőn és semmiképp sem lehetett rávenni őket, hogy adják át Bulgáriának azt a macedóniai vidéket, amelyre a bolgárok joggal tarthattak számot.

A szörnyű összeomlás elkerülhetetlenné vált.

A nyugati hatalmak elvesztették a fejüket és tehetetlenül, késlekedő tanácsstalansággal néztek a keleti események elé. Mielőtt még megfelelő erősítéseket küldtek volna Szerbiába, a támadás elkövetkezett és a szerb hadsereg megsemmisült Mackensen hadereje és a bosszúért lihegő bolgár hadsereg között. Egyelőre egész Szerbia elveszett és az ellenség kezére jutott, az ország kicsiny déli sarkának kivételével. Akárcsak Belgium . . .

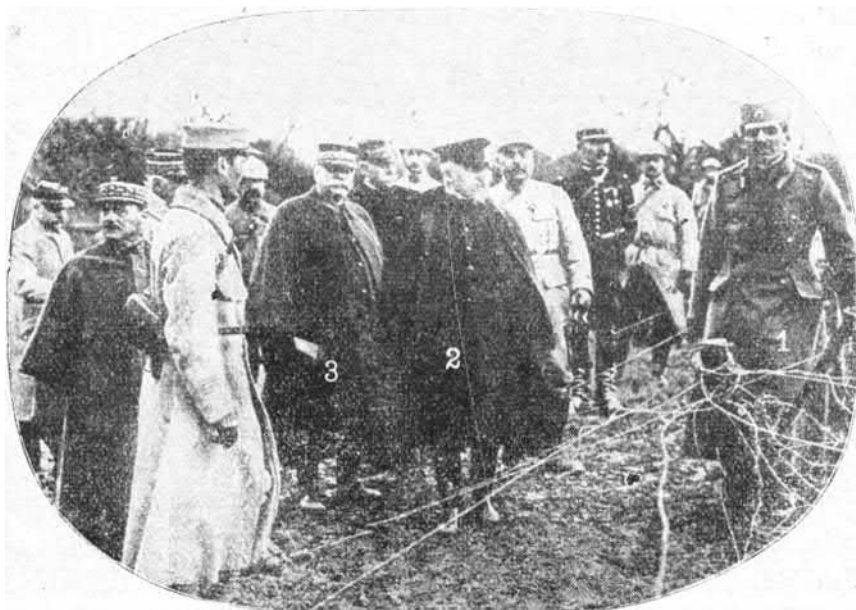
A megmaradó szerb csapatok a menekülők tömegeivel szörnyű

viszontagságok közepette özönlöttek a hóborította hegyek közé, ahol sok halott jelezte a menekülés útját. Ilyen tragédián még nem ment keresztül a világ egyetlen nemzete sem.

Szerbia megmentésére az antánthatalmak — Konstantin görög király tiltakozása ellenére — görög földön, Szalonikiben katonai tábornok rendeztek be és rövid, de erős frontot állítottak itt föl a központi hatalmak ellen, megakadályozva, hogy az Égei-tengeren búvárhajóbázist rendezzenek be a németek.

Az angolok decemberben elhatározták, hogy Gallipolit kiürítik. A kockázatos, házárd vállalkozás meghiúsult nagy veszteségek közt. Mezopotámiában sem kísérte nagyobb szerencse, az angol fegyvereket. Az angol haderő, amely, erősen nyomult elő Bagdad felé, visszáoözönlött és vereséget szenvedett Kút el Amaránál.

Németország, a monarchia, Bulgária és Törökország területe — beleszámítva a belgiumi, franciaországi, szerbiai és oroszországi hódításokat — Antwerpentől Bagdadig terjedt, megvalósítva a nagy germán álmokat.

Gz b Xcf gnYfV hfCB* f* * g f% GnyfV]U_ UHgnhfCBZ U i hz b U b mi [UH] ZcbhfU a Ybh'fg'c'htU
 Z \ UX]gnz "z gcb Zc b hcg tUbz Vg_cnz gc_Uh Zc'ntUhc'ht Dc]b Wdf ZUbWU'_" nHz fgUgz [ ] Y'b" __Y' fR&Z
 >cZfY ZUbWU Z j YnffY" fl Efg U j Ynff_Uf' h' VV] hU[U]j U

Így 1915 végén az ántánt messzebb volt a győzelemtől, mint a háború elején. Nyilvánvalóvá lett, hogy a háború tovább folyik a legvégsőig, a végső kimerülésig, amit nem kerülhetnek el sem a győztesek, sem a legyőzöttek.”

*

Így hangzik az angol történelmi beszámoló 1915 eseményeiről. Tárgyilagos, egészen elfogulatlan beszámoló ez. Nem szépíti a hibákat, a kudarccokat, a vereségeket. Elismeri a központi hatalmak diadalát.

Ezek a diadalmas fegyvertények azonban nem hozták közelebb a békét.

Itt volt a második tél, a második karácsony, a második újesztendő és a békés megoldás lehetősége egyre jobban beleveszett az idő, a jövő bizonytalanságába.

Kitchenernek kezdett igaza lenni.

Azt jósolta, hogy legalább három évig tart a népek nagy mérkőzése.

Másfél év már elmúlt és az ántánt még mindig csak készülődött a végső, nagy leszámolásra.

Most bontakozott csak ki teljes nagyságában a háború gigászi mérete.

1916 hajnalán nem csökkent az orkán ereje.

Most jött csak az igazi fürgeteg! ...

A háborús erőfeszítést a végsőig fokozták az 1916. év nagy eseményei: Montenegró meghódítása, Verdun ostroma, az Olaszország elleni nagy offenzíva, Brusilov lucki áttörése, a román hadsereg erdélyi betörése.

Ezeknek az izgalmas és drámai eseményeknek a lefolyását ismerteti következő, nyolcadik kötetünk.

TARTALOM

	Oldal		Oldal
Az Isonzó-csatak pergőtűzében		Miklós éir a hadak élén	
Az olasz hadjárat története	3	Luck és Dabno bevétele	139
Magyar bakák olasz fronton	6	Nikolaj nagyherceg bukása	142
„Avanti! Coraggio! Evviva Savoya! . . . . .”	16	Rasputin	145
A háború a bergek közt	12	A cár serege élére áll	149
Az első Isonzó-csata	17	Nem fordul a hadszerencse	152
Görz előtt	21	Pinszk és Vilna meghódítása	154
A Doberdó „dolinai”-ban	21	Az orosz ellentámadás	156
A roham	28	Hárommillió orosz szövetség	159
Az Isonzó völgyében	29		
A második Isonzó-csata		Őszi csata Nyugaton	
Az ántaut haditanácsa	35	Négyhónapi készülődés	162
Kétfeti pihenés után	38	Háromnapos pergőtűz	166
A pergőtűz	39	Artoisban	169
Az elkeseredett csata	42	A Champagneban	172
Százezer emberrnyi veszteség	46	Calaisra	175
Európa legújabb folyója	49	Harc a színes katonákkal	178
Az Alpeskben	51	A Lille körüli fronton	183
		A „fűtyülő” halál	186
		Repülőgépen a front fölött	188
Oroszország kulasztrófiája		Szerbia kulasztrófiája	
Mackensen újra áttör	56	A balkáni helyzet	197
Hindenburg előnyomul	59	Mackensen a szerb fronton	199
Előre! . . . Előre!	63	Új támadás Szerbia ellen	202
A pápa békeszólata	66	Bulgária mozgóit	206
„A végső győzelemig!”	71	Orosz ultimátum	210
Lublin elfoglalása	75	Megindul az offenzíva	212
Harcok Lublin alatt	77		
Varsó esete		Belgrád elfoglalása	
A diadalmas augusztus	84	Szerb földön	216
A Duma ülése	88	Belgrád ostroma	219
Ivangorod elfoglalása	90	Belgrád bevétele	221
Varsó ostroma	96	Pánik!	224
Bevonulás Varsóba	101	A nagy előretörés	228
Varsó városa	103		
Bajzorok rohama	107	Bulgária hadat üzen Szerbiának	
A Varsói tiszok	111	Ferdinánd király szólata	232
„Derék és vilóz férje”	113	A bolgár szövetség	234
		A bolgár sereg támadásba kezd	237
		A németek átkelnek a Dunán	239
		A találkozás	243
		A halott hadnagy	245
Varsótól Brestlítóvszkij		Szerbia megszállása	
Sven Hedin a meghódított Varsóban	115	Kraljevo és Krusevic esete	252
Varsó esete után	118	A bolgárok bevonulnak Nisbe	254
Novogeorgievsk ostroma	120	Észak esete megpecsételi Szerbia sorsát	256
Mi mentheti meg Oroszországot	122	A drama utolsó fejezete	258
Pusztulás és tűz mindenfelé	125	Az üldözés	261
Brestlítóvszk alatt	127	A bolgár vezérkar jelenté	263
Brestlítóvszk bevétele	131		
A nagy diadal	137		